

TRACTATUS
DE
Vera Christi Deitate,
ADVERSUS
ARII & SOCINI
Hærefes.

AUTHORE
*DANIELE WHITBY, SS.T.D. Ecclesiæ
Cathedralis Sarum Præcentore.*

Imprimatur,

*Apr. 25.
1691.*

JONATH. EDWARDS,
VICE-CAN. Oxon.

OXONIÆ,
Typis L. Lichfield, Sumptibus Joh. Howel, Bibliop.
MDCXCI.

*Henr. Lumbin
1704.*

TRACTATUS
DE
VERA CHRISTI DOMINA
ADVERSUS
ARII & SOCIINI
Hereses.

AUTHOR
DANIEL WHITE, S.T.D. Ecclesie
Catholicae Sacrum Praeceptor.

Imprimatur.
JONATH. EDWARDS.
Vice-Ch. Oxon.
1751.

OXONIAE
Typis L. Lichfield, Sumptibus Joh. Hunt, Bibliop.
MDCCL.

D.D.
Ecclesie
Co
PRA

Socii:

DE VI
Ab
In grati
DA
DAN.
Eccles. Co

Viro admodum Reverendo

D. D. RAD. BATHURST.

Ecclesiae WELLENSIS Decano Meritissimo,

Collegii SS. & Individuæ Trinitatis Oxon,

PRÆSIDI DIGNISSIMO,

Summo Literarum Antistiti:

NEC NON

SOCIIS Omnigena Eruditione Clarissimis

Ejusdem Collegii Ornamentis,

TRACTATUM HUNC

DE VERA CHRISTI DEITATE

Adversus Arii & Socini Hæreses Compositum,

In grati Animi, summæque Observantiæ Testimonium

DAT, DEDICAT, CONSECRAT,

DANIEL WHITBY, SS. Th. Dr.

*Eccles. Cathedralis Sarum Præcentor, & ejusdem Collegii
olim Socius.*

D.D. RAD. BATHURST.
 Ecclesie Willelmis Decano Meritisimo,
 Collegii SS. & Individui Trinitatis Oxon.
 PRÆSIDI DIGNISSIMO.
 Summo Literarum Magistro:
 Nunc non
 Sociis Omnigena Ratione Clarissimis
 Eiusdem Collegii Ornamentis,
 TRACTATUM HUNC
 DE VERA CHRISTI DEITATE
 Ab eo An. & Socii Heredes Compositum,
 In grati Anni, sumptibus Observantiae Testimonium
 DAT, DEDICAT, CONSECRAT,
 DANIEL WHITBT, SS. Th. Do.
 Ecclesie Cathedralis & summi Praeceptor, & ejusdem Collegii
 olim Socius.

C
 gioner
 animar
 perit,
 de Car
 tecto
 trone
 percip
 averit.
 Lat
 ba quan
 dolentia
 l. 4. Ep.
 loquos
 Philosoph
 experie
 operram
 Hac a
 five Apol
 Lectoris
 Me in

AD

LECTOREM

PRÆFATIO.

CUM Dogmatum *Photinianorum Antiquorum* Pestilentia Medica manu feliciter olim Sanata, inquietorum quorundam Audacia, Grassari passim, contagionem suam mortiferam undique spargere, & ex ingenti animarum clade, invalescere, his nostris temporibus inceperit, excusatum facile habebit vere Christianus animus, & de Catholicæ religionis arce tuenda, & fundamento facto tecto servando sollicitus; Si, Matrem Ecclesiam stricto Mucrone petitam cum viderit vel impeditæ linguæ filius, Zelo percitus, & *σπῆν* vere naturali agitatus, silentii frena, laxaverit, linguæque adhuc tacentis repagula perruperit,

Latinioris itaque dictionis, & Styli purioris inopiam, verba quandoque obsoleta, & *Theologia Scholastica* barbariem redolentia, condonabit *Amicus Lector*, præsertim cum noverit I. 4. Ep. 67. secundum *Isidorum Pelusiotam*, ipsos *Apostolos* loquutos esse *λόγῳ καὶ ταπεινῷ καὶ πεζῷ humili, & pedestri stylo*, Apud *Philosophos*, ipsam virtutem veste simplici & ascititii cultus experte, indutam esse, & veritatem nudam, non involucris opertam, nec pigmentis coloratam, magis placere.

Hac autem incomptioris Styli sive confessione ingenua, sive Apologia præmissa, de instituti operis ratione pauca Lectoris cum venia præfabor. Sciat igitur velim

Me in hoc libro adornando, eo consilio versatum esse, ut
ratio-

P R Æ F A T I O.

rationibus nostris, pro vera Christi Deitate, ex ipsis S. Scripturæ principiis ductis, robur, & ornamentum ex primævorum Patrum constanti suffragio, accederet.

Contendit equidem Socinus totius orbis consensum, nihil posse adversum id, quod divinis oraculis aperte est consignatum, eoque minus, adversus divina testimonia etiam si non adeo aperta essent, orbis vel universi consensum, quamvis perpetuus esset, valere, cum id in quo consensus iste consistit, ipsi etiam rationi, ac sensui communi evidenter repugnat, ut certe id repugnat, in quo Patres istos perpetuo adversus sententiam nostram, i. e. Socinianam consensisse Adversarii aiunt. In quibus verbis evidenter supponit, perpetuum totius Christiani orbis in summo fidei Articulo consensum, non tantum Divinis Oraculis, sed etiam rationi, & sensui communi evidenter repugnare posse, quod quidem perinde est ac si dixisset, universum hunc orbem a jactis Christianæ fidei fundamentis, non tantum rationi, sed communi sensui renuntiassse, sed etiam Divinis Oraculis, in fidei capite palmario, aperte semet opposuisse, quod quanquam portento simile, quibusvis rem animo accurate volventibus, haud dubio videbitur, est tamen obvium desperatam Socinianorum causam, audaciam, seu impudentiam, hanc plane flagitare, habemus siquidem Socinum ingenue fatentem, Patres omnes ab ipsis dissentire, quatenus Christum, seu Dei filium, ante orbem conditum ex ipsius Patris substantia existisse volunt, & Patribus illis sub veteri Testamento sapius apparuisse, immo illum unum Deum ipsius Patrem, & ipsum Mundum, & alia omnia deinceps, per eum fecisse, & quacunq; eos scire voluit, per ipsum patrefecisse. Hæc, inquit, Auctoritatum, & testimoniorum ex Patribus & Conciliis congeries, nullas vires habet, præsertim vero adversus nos, qui ab istis Patribus, & Conciliis, quæ extant, nos dissentire non diffitemur. His ergo universis, ipso Socino fatente, habemus, adversus eorum sententiam, omnium Patrum consensum, atque adeo consensum errori minime obnoxium. Variasse enim debuerat error doctrina Ecclesiarum, quod autem apud omnes unum est, non est erratum, sed traditum

Quan-

To. 2 Resp.
ad 2. Cap.
Wickl.
Class. 7. c.
9. p. 617.

Ib. p. 618.

Ib. d.

Tertul. de
Præscript.
c. 29.

Quantu
e no esse
objecto
ibi per
tabit q
Prim
plerumq
tinuisse,
vel Apo
esse; a
Audito
mittam
Secu
erint,
menti
no fac
Christi
tur) &
dio, &
domum
velut a
idemqu
animo
quasi a
casse, di
quam ex
diffimile
eudem q
ha, qua
in Hisp
Africa,
rum, ut
idem est
domus
Jesus Ch

P R A E F A T I O .

Quantulacunque enim totius *Christiani* orbis *Authōritas* *Socino* esse videatur, in fidei tamen regula tradenda, in cultus objecto assignando, firmam eam esse, fidemque extorquere, ubi perpetua, nec unquam interrupta fuerit, mecum iudicabit quisquis hæc serio perpendet.

Primo, Quæ nos in veritatis subsidium hic adduximus, ea plerumque omnia ab ipsis *Ecclesie Christianæ* incunabulis obtinuisse, ab iis plerumque qui cum *Apostolis* ipsi versati sunt, vel *Apostolici* dici meruerunt, ea ad nostra tempora derivata esse; ab *Ignatio* nimirum, & *Polycarpo* ipsorum *Apostolorum* Auditoribus, a *Iustino*, & *Irenæo Polycarpi συγγράμματος*, ut alios mittam, eodem in sæculo florentes.

Secundo, Quod hæc ab iis una, ut aiunt, voce prolata fuerint, ne uno quidem cum *Socini* doctrina, vel interpretamentis sine hæreseos nota, consentiente. Est enim ex *Irenæo* satis notum, acceptam hanc predicationem & fidem (in qua *Christus* ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Dominus noster, & Deus celebra-

tur) *Ecclesiam* per totum terrarum orbem sparsam, summo studio, & cura, perinde atque unam domum incolens, conservasse, ac velut animam unam, atque unum, idemque cor habens, his æque fidem accomodasse, & in o consensu, & quasi uno ore pradita, hæc predica-

ταύτην ἡ πίστις ἡ ἐκκλησία καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διασπαρμένη ἐπιμελῶς φυλάσσει ὡς ἓνα οἶκον οἰκῶσα, καὶ ὁμοίως πισυῖν τέτοις ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὸ αὐτὸν ἔχουσα καρδίαν καὶ συμφωνοῦν ταῦτα κηρύττει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωκεν ὡς ἐν σώμα κεκοινωνημένοι καὶ αἱ καὶ τὸν κόσμον διέλαστοι ἀνάμεικτοι ἡ δύναμις τὴν παραδόντος μία καὶ αὐτὴ. &c. *Iren. l. i. c. 3.*

eadem est traditionis vis, ac neque hæc, quæ in *Germaniis* sitæ sunt, *Ecclesie*, aliter tradunt, nec quæ in *Hispaniis*, aut *Galliis*, aut in *Oriente*, aut in *Egypto*, aut in *Africa*, aut in *Mediterraneis* orbis regionibus sedem habent, verum, ut *Sol* hic a *Deo* conditus in universo mundo unus atque idem est, ita etiam veritatis prædicatio passim lucet, omnesque homines qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat &c.

ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἑνὶ καὶ ἐν ἑνὶ πατρὶ καὶ κυρίῳ καὶ θεῷ. Concil. To. 1. p.

Iesus Christus, secundum *Synodum Antiochenam*, ab omnibus

PRÆFATIO.

Ibid. p. 844

De præ-
scriptis 13.
20.

Proem.

in Ecclesia, quæ sub cælo est, creditus est Deus quidem, qui seipsum exinanivit, cum esset equalis Deo. Hæc est, inquiunt, fides, quam a principio accepimus, & habemus traditam, & servatam in Catholica, & Sancta Ecclesia usque in hodiernum Diem a Beatis Apostolis. Tertullianus Regulam fidei a Christo institutam, de Apostolorum Traditione derivatam, ab Ecclesiis Apostolicis una traditione posteris communicatam, nullasque inter Christianos questiones habentem, nisi quas Hereses inferunt, & quæ Hæreticos faciunt, his verbis exhibet. Regula est autem fidei illa scilicet, qua creditur unum omnino Deum esse, nec alium præter Mundi Conditorem, qui universa de nihilo produxerit per verbum suum, primo omnium demissum, id verbum filium ejus appellatum, in nomine Dei varie visum a Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremo delatum ex Spiritu Patris Dei & virtute, in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum, egisse Jesum Christum. Origenes Dogmata scitu & creditu necessaria, a non necessariis distinguens, eorumque certam lineam, & manifestam Regulam ponens, nempe Ecclesiasticam prædicationem, per successionis ordinem ab Apostolis traditam, & usque ad præsens in Ecclesiis permanentem, hæc habet. Species vero eorum, quæ per prædicationem Apostolicam manifeste traduntur, istæ sunt, primo quod unus Deus est qui omnia creavit, atque composuit, quique ex nullis fecit universa, -- tum deinde quod Jesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre est, qui cum in omni conditione, Patri ministrasset, per ipsum enim omnia facta sunt, novissimis temporibus seipsum exinaniens, homo factus est, incarnatus est, cum Deus esset, & homo mansit quod Deus erat.

Eusebius Cesariensis fidem quam ab Antecessoribus suis Episcopis tunc acceperat, cum primis fidei rudimentis instructus, & salutari luvacro tinctus fuit, quam ex divinis Scripturis didicerat, & quantum in Presbyterio, tum in Episcopali

Apud Soci. H. Eccl. 1. 1. c. 8. p. 24.

ali grad
in i
Christum
Dei, la
ita, fil
genitum
ia seculi
per quem
In qu
ciebant
& usitati
fides &
fide qua
tunc per
orbem,
quam in
stram, l
mirationem
una ore
terio) &
cerdoru
juncta c
Quis
primari
ganda
flagran
trina
la, in
Dei affi
Quar
per om
ificiosa,

PRÆFATIO

copali gradu constitutus, docuerat in hunc modum exponit. Cre-
dimus in unum Deum Patrem Omnipotentem, visibillum om-
nium & invisibillum Creatorem, & in unum Dominum Jesum
Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex
vita, filium unigenitum, primo-
genitum omnis creature, ante om-
nia secula ex Deo Patre genitum,
per quem omnia facta sunt, *Ibid.*

In quibus omnibus id probe notandum est, quod verba fa-
ciebant hi Religionis Christianæ Antistites de rebus obviis
& usitatis, de iis puta, quæ continebantur in Regula fidei, pu-
sillis & magnis communi, de scriptis in cordibus suis salute, de
fide quæ una eademque, servaba-
tur per universum Christianum
orbem, de Regula indeclinabili, *Iren. l. 1. c. 4.*
quam in Baptismo receperunt Chri-
stiani, & per quam Ecclesia illi-
minabat omnem hominem ad agni-
tionem veritatis venientem, quam
una ore predicabat Ecclesia, de fide denique quam in Presby-
terio, & in Episcopali gradu constituti docuerunt, & Catechu-
meni omnes discebant, atque adeo de fide, quæ neque per Sa-
cerdotum incuriam, aut negligentiam, nec per eorum con-
iuncta consilia, conspiratione veluti facta, mutari potuit.

Quis enim negligentia locus esse possit, præsertim inter
primam Ecclesiæ Antistites, summo Christianæ fidei propa-
ganda zelo, & traditionis Apostolicæ conservanda studio
flagrantes, in baptismi communi formula tradenda, in do-
ctrina una eademque, per omnes Ecclesias obtinente, asseren-
da, in fundamento fidei tradendo, unoque apud omnes edicto
Dei assignando?

Quæve Ecclesiarum omnium per tot maria disjunctarum,
per omnes totius orbis regiones dispersarum, in re tam per-
niciosa, atque ad fidem, quam amplectabantur, & quam Mar-

*Iren. l. 3.
cap. 4.*

*Tertul. de
Resur. car-
nis c. 18.*

tyrio

P R A E F A T I O

tyrio signabant, evertendam manifesto tendente, conspiratio, suspicionis hic locum obtinere valeat? Incredibile sane est, tot viros Sanctos, & probatos, tot *Martyres*, & *Confessores*, tot integras *Ecclesias* in eo conspirare voluisse, ut receptam *Ecclesiae* fidem de primario *Christianismi* Articulo convellerent, nec minus credibile est, orbe *Christiano* connivente, & neque palam refragante, nec tacite, quod scimus, stomachante, id unquam contingere potuisse.

Tertio, In certis, & indubitatis *veterum* scriptis, multi occurrunt tractatus, eo consilio editi, ut fidei *Christiane* rationem, circa hunc ipsum Articulum, redderent, eum adversus *Judaorum*, & *Gentium* scrupulos defenderent, ut de fide per universas *Christiani* orbis *Ecclesias* obtinente, & per traditionem ab *Apostolis* accepta, certiores nos facerent, eaque tanquam Regula certissima uterentur *Christiani*, ad novas *Hereses* refellendas, fidemque *Catholicam* ab innovationibus *Hereticorum* illibatam conservandam. Sunt alia eorundem *Antistitum*, non pauca ex professo scripta, contra *Hereticos* Christi Deitatem negantes, Duos Deos, duoque principia constituentes, Patrisque & filii *Jerosolymis* confundentes, ex quibus luce clarius elucescat, dogmata *Sociniana*, per integrum saeculorum horum curriculum, ab *Ecclesia Christiana* explosa penitus fuisse, immo *Hereseos* nota infamata, *Catholica* autem tanquam fidei Regulam ubique obtinuisse.

Socinum legimus contra Christi in terris regnum sic disputantem, Ea sententia si vera esset, aut certe si publicanda foret, Christus, & Apostoli eam aperte docuissent, hoc autem eos non fecisse id satis ostendit, quod aliqui nullo modo fieri potuisset, ut totus orbis Christianus, per compluria saecula, eam pro falsa, & ridicula habuisset, siquidem orbis Christiani universi error aliquis, potest fortasse etiam per longum tempus, esse in re aliqua credenda, & affirmanda, quae Christi, & Apostolorum dictis minus sit consentanea, sed in ea penitus rejicienda, & neganda, quam aperte vel Christus, vel Apostoli docuerint, nullo prorsus pacto, nec ejusmodi erroris exemplum, sed ne levissimam quidem umbram

quis-

Epist. ad
Syn. Ch.
micln. To.
1. p. 444.

quisque
elephantum
missam
esse, b
dixerit
rejecit
fisse, c
nec ab
signata
Qua
dorum
Articu
riani, i
parte
Chris
florue
poris i
fissima
Christ
runt, e
lum n
tollere
animi
fidei c
ratur
aperien
bant, r
potius
Christi
referen
Deni
ius doct
existima
reddere
lamentu

PRÆFATIO.

quisquam inveniet unquam, defendendam hominis in rebus Ecclesiasticis, quam hac instantia prodit, ignorantiam, hic missam facio, ejusdem commenta a fide *Christiana* aliena esse, hinc certo comprobo. Cum enim ex supra dictis constiterit clarissime, *Christianum* orbem *Socini* placita negasse, rejecisse, & tanquam *Hæreticorum* deliria, penitus explorasse, compertum etiam est, ipso *Socino* Judice, ea nec vera, nec ab *Apostolis publicata*, nec in *divinis oraculis* aperte consignata esse posse.

Quarto, His omnibus Robur accedit, non tantum ex *Judeorum*, & *Gentium*, a fide *Christiana*, propter hunc ipsum Articulum, alieno animo, sed etiam ex *Tryphonis*, *Plinii*, *Luciani*, *Celsique* testimoniis traditionem Ecclesiasticam ea in parte firmantibus, quæ enim ratio assignari potest, cur Hi *Christianæ fidei* hostes jurati, qui sub *Hadriano* fere omnes floruerunt, doctrinam hanc iis adscriberent, si ea tunc temporis in Ecclesia nondum obrinisset? Immo cum hanc ipsissimam doctrinam tanquam rem absurdissimam, justamque *Christianæ fidei* exhibilandæ rationem, continuo fugillaverint, eamque pro ridiculo habuerint, cur hunc iis scrupulum nunquam eximerent, hoc fidei opprobrium nunquam tollere conarentur Religionis Nostræ Antistites? Sed eam animosius defenderent, & tanquam præcipuum *Christianæ fidei* characterem agnoscerent? Certum equidem & exploratum esse debet, doctrinam, quam oblatis hisce veritatem aperiendi causis, nec negabant unquam, neque dissimulabant, nec distinctionum strophis aliquibus eludebant, sed potius pro ea, tanquam pro Aris & focis, contendebant, vere *Christianam* habitam fuisse, & *Apostolicæ traditioni* acceptam referendam.

Denique qui post hæc omnia, de traditione *Apostolica* hujus doctrinæ, dubii adhuc, & incerti manent, eos necesse est existimare Ecclesiam *Christianam*, rationem fidei suæ tunc reddere minime potuisse, in fidei Regula tradenda, & fundamento assignando, cum summo periculo cespitasse, de cul-

PRÆFATIO.

tus ab ipsis adhibiti objecto, & ratione, nihil certi habuisse, quam ab *Apostolis* fidem, quam cultus rationem acceperint, non cognovisse, quo semel concesso labefactatam esse eorundem fidem in *Scriptis Canonis* assignandis, in *Die Dominico* observando, aliisque id genus haud paucis, vel cæcus videat.

1. The first part of the paper is devoted to a discussion of the
 2. various methods of determining the rate of reaction. The
 3. second part is devoted to a discussion of the various
 4. factors which influence the rate of reaction. The
 5. third part is devoted to a discussion of the various
 6. theories of reaction rates. The fourth part is devoted to a
 7. discussion of the various experimental methods of determining
 8. the rate of reaction. The fifth part is devoted to a
 9. discussion of the various theoretical methods of determining
 10. the rate of reaction. The sixth part is devoted to a
 11. discussion of the various experimental methods of determining
 12. the rate of reaction. The seventh part is devoted to a
 13. discussion of the various theoretical methods of determining
 14. the rate of reaction. The eighth part is devoted to a
 15. discussion of the various experimental methods of determining
 16. the rate of reaction. The ninth part is devoted to a
 17. discussion of the various theoretical methods of determining
 18. the rate of reaction. The tenth part is devoted to a
 19. discussion of the various experimental methods of determining
 20. the rate of reaction.

Quarto, His omnibus Robur accedit, non tantum ex
Auctoritate, & Testimoniis, a fide Christiana, propter hanc ipsam
Auctoritatem, alieno animo, sed etiam ex Typographo, &
ceteris, & ceteris testimoniis traditionum Ecclesiasticarum, &
ceteris humanis, quae sunt in hunc modum, &c.

Christi ne fidei hostes iuris, qui sub Aethiopiae fide omnes
hostes, doctrinae hanc in edificationem, ita tunc tam
pauca in fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
Christi ne fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae
fidei doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae doctrinae

INDEX

[illegible]

188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699

Argu-
petranda
Tertio, i
neque.
ria est, ut
Christo i
Argumentum
ex manda
Scrutinem
sic nunc
dusque fu
religione
fuit cum
Christiani
Quod D. 9
diam, &
expetatur
in N. Testa
Ex perspect
Argumentum
dimittere
Primo, Et
probatur in
Socrum
ham & i
pore sublati

I N D E X

EORUM QUÆ

In CAPITE I. Continentur.

Argumentum Primum pro Christi Deitate ex eo quod invocabatur, & invocari debeat ab omnibus Christianis, ubi quatuor ad invocationem requisita proponuntur. viz. Primo, Fiducia impetrandi id quod petitur. Secundo, Cordis & animi motuum cognitio. Tertio, Certum iudicium de precibus oblatis utrum approbandæ sint, necne. Quarto, Ea potentia, eaque nobiscum præsentia, quæ necessaria est, ut is, quem invocamus, desideris nostris satisfaciat, quæ omnia Christo competere Sociniani nobiscum agnoscunt §. 1. Confirmatur Argumenti propositio ex vera cultus ratione, ex natura creaturæ, & ex mandato de uno Deo adorando §. 2. Secundo, Ex eo quod cordis Scrutinium sit Soli Deo proprium §. 3. Tertio, Ex Constanti Ecclesiæ universalis iudicio, quod Deus solus religiose adorandus invocandusque fuerit, solusque corda omnium hominum noverit §. 4. Christum religiose invocandum esse probatur. Primo, Quia dives est in omnes qui eum invocant §. 5. Secundo, Quod is fuerit sub Novo fœdere Christianorum Character, quod nomen Domini invocant §. 6. Tertio, Quod D. Paulus in Epistolarum suarum exordiis, gratiam, misericordiam, & pacem à Deo Patre, & Christo Domino nostro, conjunctim expetat §. 7. Quarto, Ab exemplis hujus invocationis, à viris sanctis in N. Testamento exhibitis v. g. Stephani & D. Pauli §. 8. Quinto, Ex perpetua Christianorum ab ipsis Ecclesiæ primordiis praxi §. 9. Argumenta quibus Sociniani probant Christum esse invocandum, ejus divinitatem stabiliunt §. 10. Argumentum secundum Palmarium. Primo, Ex mundi per Christum creatione ductum, quo contra Arianos probatur creationem creaturæ competere non posse §. 11. Contra Socinianos pariter. Primo, Ex 1. Job. 1, 2, 3. in principio erat verbum &c. §. 12. Socinianorum Commentum de Christo in Cælos corpore sublato, ut de munere suo prophetico edoceret, digressionem quadam resu-

INDEX.

refutatur §. 13. Secundo, Ex Col. 1. 16. in ipso, & per ipsum condita sunt universa visibilia & invisibilia &c. §. 14. Tertio, Ex Heb. 1, 2, 3. 10. per quem fecit & secula, & tu Domine in Principio terram fundasti §. 15. Argumentum confirmatur. Secundo, Ex eo quod omnia per Christum consistunt §. 16. Et quod per ipsum Prophetæ locuti sunt §. 17. Tertio, Ex eo quod Christus omne imperium in cælo & terris exercet §. 18. Quarto, Quod seipsum ex mortuis suscitavit §. 19. Quinto, Quod omnes homines judicabit §. 20. Sexto, Ex mundi dissolutione per Christum faciendâ §. 21. Argumentum Tertium principale ex iis Scripturæ paragraphis, in quibus Christus verbis conceptis Deus appellatur, viz. 1. Job. 1. §. 22. Job. 20. 28. §. 23. Rom. 9. 5. §. 24. Ex tota plenitudine divinitatis in Christo habitante §. 25. Quod Christus sit α & ω, primus & novissimus §. 26. Quia Christus est omnipotens §. 27. Est etiam omnipræsens §. 28. Omnia Sciens §. 29. Argumenta decem contra Hypothesin Socinianam in Persona Judæi proposita §. 30. Nostram hypothesin cum Judæorum placitis conspirare §. 31.

SECTIONIS II. Syllabus.

Confirmatur Christi Divinitas Testimoniis S. Barnabæ, & Ignatii, §. 1. Polycarpi, Justinii M. Athenagoræ, Theophili, Taciani, Irenæi, Clementis Alexandrini, §. 2. Tertulliani, Minucii, Hippolyti, Caii, Cypriani, Novatiani, Synodi Antiochenæ, & Victorini §. 3. Ex hymnorum usu, qui ab ipsis Christiani cultus incunabulis, apud ipsos obtinuit §. 4. Ex Ethnicorum, & Judæorum contra Christianam fidem, eo quod Christi Deitatem asserebant, præjudiciis, Patrumque ad eam firmandam, atque ab eorum præjudiciis liberandam, industria §. 5. Ex eo quod Ebionem, Theodotum Coriarium, Artemam, Paulum Samosatenum, aliosque abjectius de Christo sentientes, Novatores, Apocryphicos, Hæreticos, Apostatas, Orthodoxæ Ecclesiæ Patres uno ore pronuntiant §. 6.

SECTIONIS III. Syllabus.

Qui unitariorum nomen sibi vendicant, Dei unitatem violant. Primo, Dicendo Christum natura esse nihil aliud quam hominem, & tamen esse Deum verum, Christianorum Deum, Deum cæli & terræ, Deum in Secula benedictum §. 1. Secundo, Deitatis indicia neutra & attributa

in
Dei O. l
Decalogi pri
V. Testa
ta ration
ficiunt
am cum
receptum
etiam, ut
monumenta
derivate r
Christiani
rum cult
restringer
num Deu
Decalogi
tam non
tione d
donianos,
gunt, §. 1
4. 10. l
efficit cra
Diosferri
& perpe

Inde

Seccio
matis no
num viol
ulatione
cundo, l
Abrabai
quando
Quinto,
apud te
Deus m
responde
sic illa,

I N D E X.

tributa propria creaturae tribuendo §. 2. Tertio, Cultum Divinum, & Dei O. M. cultui æqualem, Creaturae exhibendo §. 3. Præcepto Decalogi primo adversantur Sociniani, cultum Divinum Angelorum sub V. Testamento, Creaturarum sub novo, stabiliendo §. 4. Idololatriæ rationem, & definitionem antea receptam mutando, & cum Pontificiorum placitis conspirando §. 5. Convenire belle eorum Theologiam cum Gentilium de Diis medioximis sententia ostenditur §. 6. Præceptum primum juxta eorum sententiam non esse morale, & perpetuum, nec in Natura Dei fundatum §. 7. Socinianorum hæc nova commenta Christianæ fidei Analogiæ à primævis scriptoribus ad nos derivatæ in multis adversari. Nam primo juxta Patrum sententiam Christiana Religio eo potissimum consilio inducta est, ut plurimum Deorum cultum aboleret, nostrumque obsequium uni in solidum numini restringeret §. 8. Quod probant primo ex verbis Christi, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies §. 9. Secundo ex primo Decalogi præcepto §. 10. Idololatriæ rationem sub N. fœdere mutatam non esse, probatur ex Scripturis §. 11. Ex Idololatriæ definitione à Patribus tradita §. 12. Tertio quia Patres, Arianos, Macedonianos, Nestorianos, Idololatriæ reos ob cultum Creaturarum, peragunt, §. 13. Atque id probant ex Christi ad Satanam Responso, Math. 4. 10. Ex Petro & Angelo cultum respuentibus; Tertio, Quod hoc esset creaturae servire potius quam Creatori. Quarto, Natura non Diis servire §. 14. Denique Patres mandatum primum esse morale & perpetuum pronuntiant §. 15.

Index eorum quæ in IV. SECT. Continentur.

Sectio Quarta instantias exhibet Scripturarum, quas Sociniani Glossæ novis & antea inauditis à mente Spiritus Sancti ad sensum alienum violenter pertrahunt, v. g. ingrediens in mundum dicit, hostias & oblationes nolui, corpus autem aptasti mihi Heb. 1. 5. §. 1. Secundo, Verbum caro factum est 1 Job. 14. §. 2. Tertio, Antequam Abraham fieret ego sum, Job. 8. 58. §. 3. Quarto, Hæc dixit Esaias, quando vidit Gloriam ejus, & locutus est de eo Job. 12. 41. §. 4. Quinto, Et nunc Pater clarifica me tu, apud teipsum claritate, quam apud te habui priusquam mundus esset, Job. 17. 5. §. 5. Sexto, Deus manifestatus est in Carne 1 Tim. 3. 16. §. 6. Sæctio ultima respondet objectioni Socinianorum ex his Mathæi verbis desumptæ, de die illa, & hora nemo scit, nisi Solus Pater, Math. 24. 2. 6.

INDEX

*Antequam hunc Librum legat, orandus est Lector ut majoris
Momenti Errata sic Corrigan reliquis veniam concedat,
procul à Prælo absente Autore.*

P Ag. 7. lin. 8. & 12. leg. Απολαυσαν. p. 11. l. 18. delect. p. 13. l. 34. ei.
p. 14. l. 26. destinandæ. p. 19. l. 36. invocavit. p. 23. l. 13. in-
nuere. p. 25. l. 27. habendus sit. p. 32. l. 17. quadraginta. p. 36.
obtineat. p. 39. l. 35. Patres. p. 43. l. 23. suscitavit. p. 57. l. 24.
Regius. p. 61. l. 3. sumus. p. 62. l. 32. affecuti. p. 64. l. 22. homi-
numque. p. 66. l. 21. profero. p. 77. l. 22. Deo. p. 82. l. 40. voca-
vimus. p. 90. l. 17. enim. p. 93. l. 39. Deum. p. 101. l. 14. per-
cipiunt.

Index communis in V. Stat. Communis.

IN
VE
Ch
cites re
conspic
involut
novam
cum re
tam bea
rum obli
pressa, fil
Esque
fidentia
vero est
sica Hui
crassa, a
ciosa pre
ter ration
videntia,
1. Veri
or Script
licentia

DE VERA
CHRISTI DEITATE.

Adversus

ARII & SOCINI Hæreses.

SECT. I.

IN Chartis, five Libellis nuper editis, quæ ad manus nostras pervenerunt, *Socini* vel *Arii* hæresin (sic enim post Ecclesiæ Christianæ, per omnia sæcula, judicium, loqui fas est,) infelicitè renovatam, & obnixe propagatam, sollicitudine haud modica conspexi. Sperassem etenim perniciofa illa dogmata alto silentio involuta feliciter jacuisse, nunquam ab orco denuo revocanda, ut novam Ecclesiæ, heu nimis alias vexatæ, molestiam exhiberent, cum vero per intempestivam aliorum operam, nobis non liceat esse tam beatis, reliquum est ut id sedulo agere conemur, quod os eorum obstruat, nempe ut labia eorum veritatis vi, & pondere compressa, filere discant.

Estque id nobis imprimis gratulandum, in hisce chartis confidentiæ & ignorantiae plus satis conspicuum esse, Argumentorum vero est mira parsimonia, Rationis acumen exiguum, Ecclesiasticæ Historiæ deslenda inscitia, Antiquitatis primævæ ignorantia crassa, aut saltem in ea contemnenda, & quasi exhibilanda, perniciofa protervia, quæ quidem ne à me vel temere profusa, vel præter rationem dicta videantur, tria hæc conabor, ea qua par est evidèntia, nec minori compendio, præstare.

I. Veram Christi Deitatem certis, clarisque Argumentis ex Sacræ Scripturæ repositorio desumptis, atque perpetuo *patrum Ante-Nicænorum* suffragio stabilitis, confirmabo.

A.

2. Osten-

2. Ostendam *Unitariorum* nomen quod sibi vendicarunt *Socini* Aſſectæ, ab eorum Sententia quam maxime abhorrere. Præcepti primi violationem, quam nobis immerito impingunt, ipsis tam certo impetere, ut nisi præjudiciis suis nuntium remittant, eam evitare non valeant.

3. Exemplis perspicuis monstrabo Sententiam *Socinianam*, (quæ tam audacter objicit S. Scripturis vim à nobis fieri, coactaque interpretatione eas depravari, atque obtorto collo ad sensum nostrum detorqueri,) eo præcipue vitio laborare, nobisque, eo potissimum nomine infensam reddi. Et

Primo ad Christi Deitatem confirmandam accedimus, eum esse personam vera Deitate, sive essentia vere Divina præditam bono cum Deo probaturi; Ne autem Sectio hæc ob nimiam Argumentorum Copiam ultra modum excrescat, dabo operam ut pauca ex multis seligam, eaque præcipue quibus ex nostro penu aliquid Roboris adjicere nos posse confidimus: totum igitur quod in hoc opere dicturus sum ad tria capita revocabo. Nempe Argumenta pro Christi vera Deitate

1. Ex Cultu Divino Christo exhibito, & exhibendo.

2. Ex Operibus Soli Deo propriis nec aliter quam per essentia, divinæ cum ea unionem, & ἐνοικησιν, Creaturæ tribuendis.

3. Ex locis Scripturæ, in quibus verbis disertis agnoscitur Christum esse Deum, Deum verum, & super omnia benedictum. Sit ergo Argumentum primum hujusmodi

§. I. Is quem invocarunt, & invocare debent omnes Christiani, est Deus verus. Christum invocarunt, & invocare debent omnes Christiani. Christus igitur est Deus. Majorem probo, eo quod Deum solum invocandum & Religiosa prece venerandum esse, ex scripturis, ratione, & *Antiquorum* suffragiis exploratum est, constabit hoc.

1. Ex iis quæ oratio postulat, atque in eo, quem invocamus, necessario supponit. Sunt autem ea

1. Fiducia impetrandi illud quod petitur, quemcunque enim invocamus confidimus, eum tum posse, tum velle ea nobis largiri bona quæ flagitamus, atque ab iis nos malis liberare, à quibus nos erui, & servari impense petimus: hæc enim duo maxima sunt nostræ in precibus *παρρησιας* sive fiducia Incitamenta, quod is quem invocamus sit benignus, & ad auxilium valde promptus, quodque ad opem nobis ferendam idoneis viribus instructus fuerit. *Quomodo enim invocabunt eum in quem, hoc modo, non crediderint?*

2. Supponit hic precandi mos eum quem pura mente invocamus

esse, atque internos supplicantium motus eundem percipere, cum nullum à prece non audita, aut non percepta, fructum sperare possimus.

3. Supponit eum probare, & gratam habere petitionem nostram, vel saltem ea de re utrum approbanda sit, necne, certum iudicium ferre posse, cum ergo illa invocatio tantum Deo accepta esse queat, quæ ex contrito, atque humili corde procedit, veraque erga Deum fide cum charitate erga proximum conjuncta, hæc omnia certe ab eo dignoscenda sunt, ad quem preces dirigimus, ut dubio, hypocritico, atque insincero corde precantis votum, ratum non faciat.

4. Supponit ubique a Christianis invocandum, omni in loco præsentem esse, vel saltem eum, utcumque absens fuerit, desideriis nostris abunde satisfacere posse; pro omnibus invocandum, omnia præstare posse; quæ quidem omnia tantum abest ut Christo detrahant Socinianorum doctissimi, ut vel eo nomine Christum invocandum esse nobiscum contendant quod satis Christianis constat tum de tanta ejus sapientia ut preces nostras intelligere, tum de potentia ut ea quæ petimus præstare queat, tum de bonitate ut etiam velit, siquidem corda & renes scrutatur, & omnia non tantum facta, sed & cogitata nostra videt, omnique præterea in cælo ac terra potestate præditus sit. Speciatim

Agnoscent creatorem suam cum eo potestatem, & qui potestati debetur, honorem communicasse. Eum imperio, ac suprema in omnia potestate Deo similem, immo æqualem esse effectum. Patrem communicasse Christo suam potentiam, & suam sapientiam divinam; eum Christum divina potestate, robore, sapientia sibi similem fecisse, inque manibus ejus totum salutis nostræ negotium posuisse, Christumque idcirco similiter honorandum ac adorandum esse. Quam late enim se divina potestas à Deo creaturæ concessa extendit, tam late etiam cultus adorationis porrigitur.

Agnoscent Christo cordis notitiam, atque omnimodam scientiam competere, ad hæc enim Divi Pauli verba [*manifestabit consilia cordium*] hæc habet Schlichtingius: Ostendit hic locus Christum omnia nobis conscire, proinde divinam plane scientiam ei inesse, quam etiam nisi haberet quo pacto iudicium illud perfectum & universale de omnibus posset agere? atque hinc colligunt Christum plane Divino, & æquali cum Deo patre, honore, & obsequio colendum esse. Sic enim Crellius ad hæc D. Pauli verba [*qui est Deus super omnia benedictus in secula*] ostendit quantus Deus sit Christus, per benedictionem autem intelligit laudem, honorem, gloriam, eamque divinam Christo exhibendam, quemadmodum legimus Apoc. 5. 13. ubi non solum sedenti super

Volkel. de
vera R. l.
1 s. c. 29.
p. 615.

Cr. ll. in
Rom. 1. 25
Catech.
Rico. c. 1.
sect. 4. p.
47.
Siegman.
in Joh. 10.
32.
Wo. 209.
in Mt. 4.
10. v. 19.
1 Co. 4. 5.

Rom. 9. 5.

super thronum, id est summo illi Deo, sed una cum eo Agno tribuuntur divini honores; Ad ea autem D. Johannis [ut omnes honorent filium sicut honorant patrem] hæc notat Wolzogenius, assertur hic causa finalis ob quam pater filio omne iudicium dederit, ut nimirum homines hanc ejus divinam dignitatem, & potestatem per quam DEO æqualis est, agnoscentes, ei obedientiam, cultum ac honorem talem deferant, qui ipsi tanquam Divino, ac cælesti Regi, competit. Nam honorem, qui Christo debetur, honorem, ac cultum divinum esse exinde patet, quod debeat esse talis qualis patri deferitur, cui sane omnium confessione, divinus cultus debetur, in eo autem consistit summus honor, & cultus quem patri exhibemus quod non tantum simpliciter genua coram eo nostra flectamus, & humili corporis gestu reverentiam nostram erga eum testemur, sed precipue quod eum pro summo Domino, & monarcha omnium rerum agnoscamus, in cujus manu, & potestate sita sit salus nostra, & extremum exitium; quodque adeo eum simpliciter implorando bonorum largitionem, & malorum aversionem ab eo obtinere studeamus. Qui hæc eadem etiam in christo agnoscit & eum sic colit, is honorat eum, ac colit sicut patrem, hæc, & hujusmodi sexcenta cum apud Authores istos crebro occurrant, admirari satis non possum, cur alias tam operose contendant Christum esse hominem, cur Deum de Deo rem tam absurdam, & monstrosam esse existiment, cum divinam potentiam, sapientiam creaturæ communicari tam facile concedant, cur Divinam essentiam eidem communicari impossibile ducunt; sed quicquid illi hac in re delirent, his jactis fundamentis creaturæ hunc cultum tribui jure non posse probamus.

§. II. 1. Ex vera cultus ratione, est enim *cultus honor alicui sive personæ, sive rei præstitus ob dignitatem quandam, sive imēoxhū quam ei inesse concipimus.* Tres autem actus complectitur: Primo conceptum intellectus de præcellentia rei cui nos cultum præstandum ducimus. Secundo voluntatis actum ita nos inclinantem, & componentem, ut de virtute, ac dignitate hujus objecti testari, & animi nostri conceptus signis idoneis prodere parati simus. Tercio exteriorem actum quo, imperante voluntate, internum hunc animi nostri conceptum, declaramus, ad gloriam, atque æstimationem ejus, quem cultu prosequimur, promovendam, ex duobus prioribus actibus cultus interior exurgit, ex tertio hoc cultus exterior, qui ergo honorem, & cultum divinum creaturæ tribuendum, talem esse dicit *qualis patri deferitur*, is creaturæ excellentiam Deo patri debitam intellectu tribuere, is voluntate, actuque exteriori hujusmodi conceptum declarare paratus esse debet, hoc est is debet intellectu

istū,
modo
um a
excell
cuno
colit
mum
h Deo
calis.
fuit ab
igitur
vere p
Deus, i
fit, mea
Christo
eum sal
eum es
2. C
nico tri
Religio
enda in
dicendo,
hoc vel
postulat
tribuens
Vasili
dicit, n
flectit,
contendo
Angelum
ut, & le
& adorari
quidem
sentia d
travisse
Petrus q
non Deus
oblatum
cui soli
Nec miru
perpetua,

lectu, voluntate, signisque externis creaturam in Deum evehere, quod omnium consensu Idololatrium pronuntiatur; Est enim certum actus significantes honorem deo proprium, significare etiam excellentiam Deo propriam, & consequenter eo honoris actu quo cunque creaturam colere, est excellentiam Deo propriam creaturæ colendo tribuere, excellentia autem Deo propria ei adscripta, creaturam in Deum evehit, nec forte hoc latuit *Schlictingium* dicentem *si Deus homini hanc largiatur Divinitatem, ut religioso afficiatur cultu, is homo ratione divini & Religiosi cultus non diversus, & alius ab ipso Deo, sed unus idemque cum Deo reputandus est.* Quæro igitur an vere, vel falso sit talis reputandus, si vere, tum homo vere potest esse Deus, & consequenter Christus vere potest esse Deus, contra *Socinianorum* hypothesin, sin falso talis reputandus sit, mendacium, & error debet esse fundamentum totius cultus Christo exhibiti, nec potest cultus verus internus à falso distingui, cum falsus ideo tantum hoc nomen obtineat ob falsum conceptum eum exhibentis vel de ratione objecti, vel actus eidem exhibiti.

In Rom. 1.
v. 25.

2. Cultus, & obsequium, quæ soli Deo Israelis, Deo vero vel unico tribuenda sunt, non possunt creaturæ jure tribui, sed cultus Religiosus, & obsequium vere divinum soli Deo Israelis tribuenda sunt, hæc enim Deus Israelis tanquam sibi propria vendicat dicendo, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies*: atque hoc telo Christus ipse, impudens Satanæ de adoratione Religiosa postulatum retundit, nempe fieri id minime potuisse, nisi id ipsi tribuendo, quod soli Deo debebatur.

Deutr. 6.
13.

Vanissimum est, quod hic respondet *Socinus*, & post eum *Volke- lius*, *mandatum de solo Deo adorando ad veteris testamenti tempora spectare*, id enim primo cum eorum sententiis consistere non potest, contendunt enim fere omnes alibi, & hoc ipso in loco eorum aliqui, Angelum proprie dictum fuisse illum, qui *Patriarchis*, & *Mosi* apparuit, & legem promulgavit, & nomen Dei, & *Jehovæ* sibi tribuit, & adorari se passus est, quo posito, sequitur necessario, ne veteris quidem Testamenti temporibus solum illum unum Deum, qui essentia divina præditus est, adorandum fuisse; secundo, adhuc obtinuisse præceptum hoc sub N. Testamento vim suam, satis ostendit *Petrus*, qui se à *Cornelio* adorari non passus est, quia homo esset, & non Deus, ostendit Angelus, vehementer hunc cultum à *Johanne* oblatum rejiciens, & Deum ipsi adorandum proponens, utpote cui soli is, quem *Johannes* incaute obtulisset cultus, deberetur. Nec mirum, si qua enim sunt sub V. Testamento præcepta moralia, perpetua, ad tempora Evangelii pertinentia, in eo numero esse debeat

De vera
Relig. 1. 5.
c. 29.

Act. 10. 10.

Apoc. 19.
10.

Math. 5.
18.

Gal. 4. 8.
Wolzog.
in Math.
4. 10.

Es. 42. 3.
48. 11.

Ibid.

Luc. 4. 6.

debeat præceptum de cultu divino, adeoque Deo debito, ei soli tribuendo, quæ enim ratio concipi potest, cur hoc præceptum minus *Christianos* obligaret quam *Judæos*, minorve de cultu primo Deo in solidum tribuendo, ratio habenda esset sub *Evangelio*, quam sub *lege*? certe cum *Christus* noster exclusivam particulam huic præcepto addiderit, major illius ratio apud *Christianos* haberi debet quam apud *Judæos*. Tertio quid est in hoc præcepto *typicum*? quid a *Messia* implendum in eo excogitari poterit? quid ergo in eo per Christum solvendum esset, qui non venit *legem solvere sed implere*, nec *unicum iota legis præterire voluit donec omnia implerentur*, à quo denique præcepta *Decalogi*, inter quæ primum, hoc, locum obtinet, non erant soluta, sed in æternum stabilita. Nec minus ineptum est quod dicunt *nos Christum adorando, ipsum patrem, a quo tanta potestate, & Gloria donatus est, adorare*. Num enim propterea vel solus deus adoratur, vel ei soli cultus adhibetur, uti præceptum hoc postulat? nonne adoratur homo diversus natura à patre? nonne cum Galatis nondum credentibus, servimus *non nisi quoniam dicitur ei qui natura non est Deus?* porro cum dicunt *Christo deberi honorem & adorationem eam qua pater adoratur, nec aliud esse inter adorationem Christi & Dei discrimen, quam quod Dei adoratio non in alium ullum tendat, sed in eo tanquam ultimo fine suo quiescat, Christi autem honor & adoratio spectet ad Gloriam Dei patris*. Nonne constat, secundum eorum sententiam, Deum *Gloriam suam alteri dedisse*, quod tamen se nunquam facturum solenniter testatur, quod enim *alterum esse Christum negat Socinus*, quoniam ex Deo dependet, eique subordinatus est, perfatuum videtur; quid enim? an *Gloria divina Angelis à pontificis data, alteri non datur quoniam Dei ministri fuerint, & nuntii?* si *Christus honorem suum Apostolis Evangelium prædicantibus, concessisset*, nonne honorem hunc aliis dedisset? hæc certe primo intuitu adeo absurda sunt, ut refutatione operosa non indigeant.

Tandem igitur respondent, cultum, juxta eorum placita, Christo præstandum, licet divinus fuerit, idemque cum eo quem patri exhibent, præcepto hoc minime prohiberi, quoniam *Deus, secundum ipsos, adorandus est tanquam prima, ac suprema causa omnium rerum, primusque salutis nostræ Auctor, Christus autem adorandus est tanquam causa media, per quam Deus constituit salutem nostram ad finem perducere*. Verum nec ipse *Diabolus* adorari voluit, tanquam suprema omnium rerum causa, agnoscit enim potestatem, quam super mundi regna vendicabat, sibi à *Deo traditam* fuisse, & tamen ad ejus tentationem repellendam non respondet. Christus cum *Soci-*

nianis

nianis, Satanam nullam à Deo accepisse potestatem, eumque impudentissime mentitum esse, sed ei consultius visum est mandatum hoc opponere, *Domini tuum adorabis, & illi soli servies.* Porro Angeli sub vetere testamento ministrabant salutis *Judæorum*, ordinata enim erat lex per Angelos, ii etiam omnes sunt *administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis*; An ergo ij cultu divino honorandi sint, modo id fiat in Gloriam Dei, quo quidem prætextu eorum ἀγγελοκρατεῖαν nobis obtrudunt Pontificii. Erant Apostoli in salutis nostræ negotio θεοὶ συνεργοί. *Dei cooperatores, cum Christo συνεργήσαντες sive Administri, odor vitæ in vitam*, immo iisdem tanquam causis mediis salus hominum adscribitur, An ergo Ἀγγελοκρατεῖα Pontificiorum debet obtinere, quod etiam ad Dei, Christique Gloriam, tanquam ad scopum ultimum referant? haud dubie honor quem *Petro Cornelius* deferrebat, ei ab ipso deferrebat, quoniam Deus eum mediam salutis *Cornelii* causam constituerat, hunc tamen sibi deferri *Petrus* non patitur, quia homo erat, non Deus, nec unquam antea auditum, ministro, aut personæ subordinatæ in aliquo negotio eundem honorem tribuendum esse qui Domino debetur, præsertim ubi absentis Domini personam minime representat, quod hic locum habere non potest.

Argumentum secundum ex ratione creaturæ fluit ad hunc modum, qui non est potestate, & scientia divina præditus, non est divino cultu adorandus, hoc enim tanquam fundamentum cultus Christo debiti ponunt *Sociniani*, quod is sit divina potestate, robore, sapientia ornatus. Sed creatura non est divina potestate, & scientia prædita; hoc enim fieri non potest, nisi etiam divina essentia ei competat, (hoc est essentia per quam Deus ipse Deus est, quæque adeo creaturæ competere non potest, nisi & ipsa Deus fuerit,) ut enim intellectu Angelico præditus esse non potest qui non est Angelus, nec humana ratione, & voluntate, qui non est homo, ita potestate Divina, & sapientia divina præditus esse nequit, qui non est Deus, cum enim virtutes divinæ sint Deo propriæ, atque ab essentia divina non sint realiter distinctæ, neque ab ea separabiles, cum Deo potentia, aut sapientia divina non magis abesse possit, quam essentia divina, virtutum divinarum communicatio, absque communicatione divinæ essentiæ, plane implicat; quod quidem ex eo liquet, quod *Apostolus* Deum idcirco *Gentibus* cognitum fuisse docet, quod *sempiterna ejus potestas iis ex operibus suis innotuit*, nec aliter deum esse scimus, nisi ab effectibus divinæ potestatis, & sapientiæ in mundi structura conspicuis, quæ si creaturæ communi-

Wolzog.
ibid.

Gal. 3. 19.

Heb. 1. 14.

1 Cor. 3. 9.

2 Cor. 6. 1.

2. 15.

Ro. 1. 20.

cari

cati potuerint, quo tandem indicio constabit mundum à Deo creatum esse, aut Dei providentia adhuc regi, & conservari? Hæc ergo Christo tribuere, eique interim divinam essentiam detrahere, quid aliud est quam, ut *Græcorum* proverbio utar, *αὐτὸν τὸν θεὸν μὴ ἀντὶ τοῦτο*.

ἡ γὰρ οὐ
μὴν ὁ
τὸ δὲ
ἡ
1 Reg. 8.
39.

1 Cor. 4. 5.

Jer. 17. 9.

§. III. Argumentum tertium nobis suppeditant ea scripturæ loca, quæ attributa hæc, quæ Christo *Sociniani* adscribunt, Deo propria esse asserunt, verbi gratia *Solomonis* illud *omnem orationem quæ facta fuerit à quovis homine plagam cordis sui cognoscente, audi de tuo cœlesti habitaculo, & tribue unicuique secundum vias suas sicut videris cor ejus, tu enim solus nosti corda omnium hominum*: Respondent *Sociniani* solum Deum omnium hominum corda scire à semetipso, Christum vero, scientia à Deo per revelationem accepta, ea cognoscere: Replico autem, nihil hoc aliud esse quam virtutem infinitam finitæ menti, hoc est potestatem infinitam subjecto finito tribuere, intellectui humano vim à deo insitam asserere non tantum omnium hominum corda scrutandi, sed omnium coram tribunali Christo sistendorum, cogitationes omnes cognoscendi, & occulta tenebrarum omni in loco, omni tempore, ab omnibus præstita percipiendi, quod etiam ejus officium postulare videtur, qui *tunc illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, quod quidem à puro homine fieri posse captu difficilius est, quam Deum in carne nostra tentorium suum fixisse, sibi in perpetuum naturam nostram univisse, in qua sese nobis præsentem exhiberet: Hoc enim nihil habet quod rationi repugnet, quodque non sit maxime & generi humano honorificum, & S. Scripturæ consentaneum, illud vero divina & humana omnia confundere videtur, attributa valde pauca, opera vix ulla Deo propria, necessaria, perpetua, eique in solidum tribuenda relinquere, quid enim impedit quo minus eodem modo, juxta *Lutheranorum* placita, Christo ubiquitas adscribatur? & quomodo negare possunt *Sociniani* Divinam potentiam, bonitatem, justitiam, sanctitatem, veritatem, misericordiam, eidem vel actu communicari, utpote sacerdotali, & Regio Christi officio æque necessaria, vel saltem Christo, hoc est creaturæ posse competere? quam autem hæc sint cum sana ratione pugnantia, de Dei O. M. gloria detrahentia, scripturis passim contraria, nemo est qui non videat, Quis enim legens ista Dei verba, *prævarum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes ad dandum unicuique juxta viam suam, & juxta fructum studiorum suorum*, non intelligat, Deum sibi tribuere scrutationem cordium, tanquam attributum proprium, quo ab omnibus creaturis distinguitur, cum ergo videamus

mus

mus Christum hoc sibi tribuere, quod hic *Jehova* adscribitur, verbis haud minus emphaticis, cum hoc inquit *Omni*bus Ecclesiis innotescat volo ἐν ἰσὺ αἰμὶ ὁ ἡγευὼν νεφρῶν, καὶ καρδίας καὶ δόλου ἑμὴν ἐκείνη καὶ τὰ ἑστῶτα ὑμῶν, quod ego ille ipse sum, qui scrutor corda, & renes, & qui dabo unicuique vestrum juxta opera vestra, cur non inde concludamus eum esse *Jehovam* essentia divina præditum, præsertim cum fateri necesse sit eum, qui cordis eum in finem Scrutator est, ut det unicuique juxta fructum operum suorum, estq; omnium quotquot unquam fuerunt hominum supremus Judex, habere pariter deberi perspecta, & explorata corda omnium, etiam eorum, qui adventum ejus antecesserunt, ubicunque, & quandocunque vixerint.

Porro si propositio hæc, tu *solus nosti corda omnium hominum*, intelligenda esset cum tacita illa limitatione, à *temetipso*. Cadet vis exclusivæ particulæ *solus* non super id, quod exprimitur, sed quod à *Socinianis* adjicitur, excludetque omnes alios non à communione prædicati, sive à cordis omnium hominum notitia, quod hic tantum exprimitur, sed à communione causæ prædicati tantum, quæ hic non exprimitur, quod num sit verisimile, æquis rerum æstimatoribus judicandum relinquo. Tertio, Si verba *Solomonis* ita limitare par sit, nihil est tam commune, quod soli Deo tribui non possit; solus enim Deus, hoc sensu, est, agit, loquitur, solus Deus novit Christum in Carne venturum, moriturum, à mortuis suscitandum, hæc enim soli Deo competunt à *semetipso* esse, agere, & scire; quid quod admitta hac restrictione, quam vera erit ista propositio, tu *solus nosti corda omnium hominum*, tam veræ, quæ sequuntur, erunt, Christus non est Dominus vivorum, & mortuorum, Christus non resurrexit à mortuis, non est ad dextram Dei exaltatus, non habet potestatem vitam æternam nobis tribuendi, non est adorandus, non est invocandus, non habet potestatem audiendi preces nostras, eaque quæ petimus præstandi, nec enim juxta *Socini* Theologiam, horum aliquid Christo competit à *semetipso*, sed Deo Patri hæc omnia accepta referenda sunt, nec Christi sive insitæ virtuti, sive potestati, sive demum, dignitati sunt adscribenda. Denique cum dixerit Scriptura tu es Dominus solus, tu solus es Altissimus super omnem terram, tu solus es Deus Regnorum omnium terræ; tu fecisti Cælum & Terram, in his propositionibus non dicunt *Sociniani*, limitationem hanc intelligendam esse: Nolunt enim Duos esse Altissimos, duos mundi Creatores, Duos simul Dominos; cur igitur dicente pariter scriptura, tu solus nosti corda omnium hominum duos esse volunt, qui omnium hominum

Neh. 6. 9.

Es. 5. 20.

Ps 83. 17.

Es. 37. 16.

Crell. de
mo Deo
Patre. c. 1.
§. 1.

corda scrutentur, cur inquam hoc volunt illi ipsi, qui cum *solum verum Deum* apud *Johannem* inveniunt, hanc nobis Scripturas interpretandi Regulam tradunt, *eam nempe esse vocis solius vim, ut omnes alios excludat à communione prædicati præter eum, cui adponitur.*

Hæc autem, quæ jam disputavimus, firma & solida si fuerint, varia divinitatis Christi Argumenta exhibent, quibus nihil habent *Sociniani*, quod respondeant, nisi ex fundamentis, & principiis sufficienter, uti spero, refutatis V. G.

Primo, Qui est Religiose Adorandus, qui est æquali cum Deo Patre, Deoque *Israelis* honore, & obsequio colendus, ille est idem essentia Deus cum Deo Patre seu Deo *Israelis*.

Christus est Religiose adorandus, & æquali cum Deo Patre seu Deo *Israelis* honore, & obsequio colendus, ergo est idem essentia cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*.

Major nititur loco antea laudato, atque à *Socinianorum* strophis pro modulo nostro vindicato, qui soli Deo *Israelis* i. e. Secundum ipsos soli Patri, Religiosam adorationem, & obsequium exhibendum docet; Minor ipsissima *Socinianorum* verba exhibet, conclusio ergo necessaria est.

Secundo, Christum nimirum eundem essentia Deum esse cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*, sic probo, is cui gloriam suam Pater dedit, idem essentia cum Patre Deus est, sed Gloriam suam Christo Pater Dedit, Christus igitur est idem essentia cum Patre Deus. Major iterum nititur loco *Prophetæ*, quo protestatur Deus Pater se *Gloriam suam alteri minime daturum.* Minoris veritatem agnoscunt ipsi *Sociniani.* Est ergo conclusio necessaria ex legibus Syllogismorum.

Tertio, Qui novit corda omnium hominum is idem essentia Deus est cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*.

Christus autem novit corda omnium hominum,

Christus igitur est idem essentia Deus cum Deo Patre seu Deo *Israelis.* Major probatur testimonio *Solomonis* antea vindicato. Minorem agnoscunt *Sociniani*; Conclusionem ergo negare non poterint.

Sect. IV. Atque ita propositionem nostram ex ipsis Scripturis, & rationis principiis stabilitam dedimus, restat ut eam Antiquorum *Patrum* præcipue *Antenicænorum* sententiis corroboremus; quibus perspicuum erit *Socinianos* constanti Ecclesiæ universalis judicio in hoc Articulo semet opponere, quod enim Deus solus Religiose adorandus, solusque invocandus fuerit, solusque corda omnium ho-

hominum novit, omnes Ecclesiæ Antiquæ *Antistites* uno veluti ore pronuntiant. Et,

Primo, Juxta Constantem & perpetuam Antiquæ Ecclesiæ universalis sententiam solus Deus Religiose adorandus, cultusque obsequio prosequendus est. Nos Christiani inquit Justinus, Solum Deum adoramus, id enim suavit Præceptor noster dicens maximum mandatum est, Dominum tuum adorabis atque illum solum coles, & reddite, quæ sunt Dei, Deo.

Theophilus ad Autolycum sic loquitur. Cæsarem Regem honorabo, non tamen eum adorabo, sed

verum Deum vere existentem; Adorandi enim Cultus nemini nisi Deo soli deferendus: est Lex divina, inquit, prohibet cultum Idolorum, Solis, Lunæ &c. Sed dicit soli vero DEO Mundi creatori serviendum esse corde sancto

Clemens Alexandrinus hunc unius Dei Religiosum cultum inter ea doctrinæ Cœlestis elementa recenset, quæ sunt ab Ethnicis ad Pietatem & Salutem cognoscenda; Oportet enim inquit, Græcos per legem, & prophetas, ediscere colere unum solum Deum, qui est vere omnipotens,

Tertullianus Christianorum praxin sic exhibet, Nos unum Deum colimus, quem omnes naturaliter nostis; quod colimus Deus unus est; nec mirum cum juxta eundem id lex divina flagitabat, præscribitur, inquit, mihi ne quem alium Deum dicam, ne vel dicendo non minus lingua, quam manu Deum fingam, ne quem alium adorem, aut quoquo modo venerer præter unicum illum, qui ita mandat. Cyprianus Demetriano significat mala Ethnicis divinius irrogari, quoniam superstitionibus suis relictis verum Deum non agnoscunt, ut qui Deus unus est omnibus, unus colatur ab omnibus, & rogetur, audi enim, inquit ipsum loquentem, ipsum voce divina instruente nos pariter & monentem, dominum Deum tuum adorabis, inquit,

Ἀποδοτε τὰ τῷ θεῷ τῷ θεῷ, ὅθεν δεῖν μὴ μόνον προσκυνᾶν. Apol. 2. p. 64. οὐ δὲ καὶ τὸν θεὸν μόνον δεῖ προσκυνῆν ὅπως ἐπεισεν ἐπὶ τῶν μεγίστη ἐν ὅλῃ ἱστορίᾳ τὸν θεὸν σὺ προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις p. 63.

τιμῶσω τὴν βασιλέα καὶ προσκυνῶν αὐτῷ, θεῷ δὲ τῷ ὄντι θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, καὶ ὃ ἐξ ἐξουίας προσκυνῆσαι, ἀλλ' ἢ μόνῳ θεῷ lib. 1. p. 76, 77.

Ἀλλ' ἡ μὴ τῷ ὄντι θεῷ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων χρὴ λατρεύειν ἐν ὁσιότητι καρδίᾳ l. 2. p. 116. D.

Τὸς ἑλλήνας καὶ διὰ νόμον, καὶ προφητῶν ἐμαρτυρῶν ἑῷ μόνον εἶναι θεὸν τὸν ὄντα πατέρα πάντων Strom. 64. p. 695.

Ad Scap.

c. 2.

Apol. c. 17.

Scorp c. 4.

Ep. ad De-

metr. Ed.

O. p. 187.

Recegn.

l. 10. § 47.

l. 5. Sect.

13. v. d. l.

Sect. 44.

& illi soli servies, & iterum non erunt tibi Dii alii absque me. Lex Christi, inquit, Pseudo Clemens, decernit honorandum esse Deum, dominum omnium, & in ipso solo omnem collocandam spem, Ethnicas sic alloquitur, evigilate, & Dominum Deum nostrum vobis adscribite -- hunc imitamini, & hunc timete sicut mandatum datur hominibus, Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli servies; expedit enim vobis huic uni Domino servire, Origenes centies fere Religiosum hunc cultum uni Deo vindicat, hoc Christum nostrum

Τὸ ἐπὶ πάντων θεῶν μόνον δεῖν σέβειν
Cels. l. 1. p. 10. ἡ δὲ ἀνάγκη σέβειν
οὐκ ἔστιν ἐπὶ πάντων θεῶν. l. 5. p. 234.
nos nullam creaturam, sed Patrem Filium, & Spiritum sanctum colimus, & adoramus, idem in Rom. 1. F. 138. C.

Euseb.

Ecel. H. 11.

l. 7. c. 11.

l. 3. p. 100.

101.

l. 1. c. 20.

p. 103.

l. 4. c. 11.

vid. c. 4. l. 5.

c. 18. 6.

c. 9.

Dominum, Christianos etiam alium non colere multoties indicat, partim quod Deum adorare, illique soli servire, lex jubeat, partim quod Duobus Dominis serviendum non fuerit. Nos Christiani, inquit Dionysius Alexandrinus nullum alium colimus præter eum, qui fecit Cælum & Terram; hæc Christi Confessor egregius coram Amylio præfecto libere profitetur, additque se nunquam sententiam suam mutare velle, neque desitutum aliquando, esse Christianum; Quæstioni Gentilium, cur alios nobiscum neque Deos colitis, neque adoratis. Respondet Arnobius ad Cultum Divinitatis obeundum satis est nobis Deus primus Pater rerum ac Dominus, Constitutor, Moderatorque cunctorum, in hoc omne, quod colendum est, colimus, quod adorari convenit, adoramus, quod obsequium venerationis exposcit, venerationibus promeremur. Religio, & veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est, inquit Lactantius, Docuit enim Christus, quod unus Deus sit, eumque solum coli oportere. Eusebius plurimis locis id tanquam Christianæ fidei peculiare assignat, quod mundum docuit, aliis Diis relictis, solum summum Deum colere, solique ei cultum congruum tribuere.

Μόνον δὲ ἀποκρίτως δεῖν σέβειν
præp. Evang. l. 1. c. 4. p. 12. ἡ
μέγιστον τὸ ἐποσθῆναι ἀποκρίτως σέβειν. l. 4.
c. 21. p. 170. l. 5. c. 1. p. 180. C.

vices obeunte, Deo deferendum. Cum enim monuisset Celsus orandos

Secundo, iidem Patres orationem esse cultum soli Deo debitum pronuntiant, Christoque tantummodo Intercessoris vices obeunte, Deo deferendum. Cum enim monuisset Celsus orandos

orandos esse *Dæmonas*, seu bonos *Genios* ut velint esse propitii.

Apagē, inquit *Origenes*, hoc *Cel-*

si consilium jubentis adorari *Dæ-*

monas, soli etenim super omnia

Deo offerendæ sunt preces, *Chri-*

stianorum officium esse vult,

ad illum dirigere, *Christiani*, in-

quit *Eusebius*, non multis *Do-*

minis preces fundunt, sed uni

soli *Domino*, secundum sacrum

Oraculum, quod ne ab iis, teme-

re, & ne sine ratione factum putaremus, causas, quibus moti

pronuntiant, multiplices adducunt, *Deo* etenim soli orandum

dicunt.

Primo, Quia is solus bonus est; Cum unus sit bonus *Deus* inquit,

Clemens Alexandrinus, merito

tum nos, tum *Angeli bonorum*

quædam nobis concedi, quædam

continuari oramus abs eo solo.

Secundo, Quia *Deus* solus u-

bique præsens, atque ad audi-

endum præsto est, absurdum au-

tem est docente *Origene*, cum is, qui *Cælum & Terram implet*, no-

bis præsto est, & in proximo, quæ-

rere, cui vota facias, non sem-

per ubique præsentem.

Tertio, Quoniam ubique au-

dit, ubique videt. Consideremus,

inquit *Tertullianus*, benedicti

Cælestem Christi Sophiam impri-

mis de præcepto secrete adorandi, quo & fidem hominis exigebat ut

Dei omnipotentis, & conspectum, & auditum sub tectis, & in abdi-

tis etiam adeste consideret, & modestum fidei desiderabat, ut quem

ubique audire & videre fideret, & Soli Religionem suam offerret.

Quarto, Quia is Solus præstat, quæ petimus, atque ab eo solo

consequi possumus, quod optamus, *Precantes sumus* (inquit præ-

dictus *Afer*.) pro omnibus *Imperatoribus* vitam illis prolixiā, im-

perium securum, *Domum* tutam, *populum* probum, orbem quietum,

quæcunque hominis & *Cæsaris* vota sunt, hæc, ab alio orare non possum,

quam à quo me scio consequuturum, quoniam & ipse est qui solus præ-

stat, & ego sum, cui impetrare debetur, famulus ejus, qui eum

solum

Μόνω γὰρ προσευκτίον τῷ ἐνὶ πάνσι
θεῷ l. 8. p. 395.

πᾶσιν ὅυχον ἀναφέρειν ἐκείνῳ· vota omnia
l. 7. p. 36.

Ἐύκοιται ὃ ἐκείνῳ πλείοσι κυείοις,
ἐνὶ ὃ τῷ μόνῳ κυεῖν κατὰ τὸ ἰερόν λό-
γον demonstr. Ev. l. 1. c. 3.

Ἐικότως παρ' αὐτῷ μόνῳ, ὃς ἀσα-
δῶν τὰ μὲν δδῆναι, τὸ δὲ παραμῆναι
ἐυχόμεθα ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἄγγελοι
Strom. l. 7. p. 721.

τῷ πληρώσαντ' ὃ ἕρπον, καὶ τῷ
γῆν ὄντ' μεθ' ἡμῶν καὶ πάνσιον ἡμῶν
πυλῶντος ἐν τῇ ἐυχῇ τῷ μὲν
φθάνοντι ἐνὶ πασίμπαντα. cont. Cels.
l. 5. p. 239.

De Orat.
c. 1. p. 130.

Apol. c. 30.

solum observo. Origenes has duas rationes conjungens docet *Christi-*
anos transcensis omnibus quæ mundus habet aspectabilia, ad condito-

Ὁ μόνος διαρκὲς δυναμὶς ὅτι πᾶν
τὸ ὄντα, καὶ ἐφορεῖν τὰς πάντας λογισ-
μὰς καὶ ἀκρίβειαν τῆς πάντων ἐκκλήσεως *adv.*
Cels. l. 4. p. 177.

bus sollicitare est, juxta *Patrum* sententiam, creaturam, tan-
quam Deum Colere. *Extrema*, inquit *Clemens* inscitia est ab iis,

Ἐχάτη δ' αἰμαδία παρὰ τοῦ μὴ δεῶν,
ὡς δεῶν αἰτεῖσθαι ἔστιν ὅμιλία πρὸς
τὸν θεὸν ἐν χη *Strom. l. 7. p. 721,*
722.

tum cum Deo colloquium, ex quibus constat, juxta *Clementis* sen-
tentiam, idem esse quenquam precari, atque cum eo, tanquam
cum Deo colloqui, non Deum orare, esse id agere, quod soli Deo
præstandum est. *Angelos invenimus* inquit *Origenes*, αἱ τὸ θεῖον
interdum Deos à *S. Scriptura* vocari, sed non sic, ut jubeamur illos
ministrantes, & dona Dei ferentes nobis, adorare, aut divinis ho-

Ἄλλ. ἐλ ὡς ἐπελάσασθαι ἡμῶν τὸν
διαλογισμὸν σίβην καὶ προσκυνεῖν ἀπὸ
τοῦ θεοῦ, πᾶσαν μὲν γὰρ δέησιν καὶ πρὸς
συχνὴν καὶ ἐνθεῶν, καὶ ἐνκαρτίαν ἀνα-
πεμπὴν τῶν ὅτι πᾶσι θεῶν διὰ τὸ ὅτι
πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως ἐμφύχου
λόγου, καὶ θεῶν *adv. Cels. l. 5. p. 233.*

προσκυνεῖν ὡς θεῶν τὸν Ἰησοῦ λέ-
γοντα κύριον βοήθησόν μου *Hom. in*
Math. p. 259.

De Trin.
c. 14.

rat, *Origenes* monstrat mulierem *Canaaniticam* Christum pro Deo
coluisse, dicendo *Domine opitulare mihi. Si homo tantummodo*
Christus, inquit *Nevatianus*, quomodo adest ubique invocatus, cum
hæc hominis natura non sit, sed Dei, ut adesse omni loco possit, Si ho-
mo tantummodo *Christus*, cur homo in orationibus *Mediator* invocatur,
cum invocatio hominis ad præstandam salutem inefficax judicetur.

Idem

rem ascendere omnium, utpote
qui solus sufficere potest omnibus,
omniumque cogitationes introspi-
cere, & exaudire preces ad se
missas omnium. Denique Crea-
turam, sive non Deum preci-
bus sollicitare est, juxta *Patrum* sententiam, creaturam, tan-
quam Deum Colere. *Extrema*, inquit *Clemens* inscitia est ab iis,
qui non sunt *Dij*, tanquam à
Diis petere. Hujus Effati duo
in medium profert Argumenta.
Primo, quod *Deus solus cum sit*
bonus, est etiam solus invocandus.

Secundo, quod oratio est institu-
tum cum Deo colloquium, ex quibus constat, juxta *Clementis* sen-
tentiam, idem esse quenquam precari, atque cum eo, tanquam
cum Deo colloqui, non Deum orare, esse id agere, quod soli Deo
præstandum est. *Angelos invenimus* inquit *Origenes*, αἱ τὸ θεῖον
interdum Deos à *S. Scriptura* vocari, sed non sic, ut jubeamur illos
ministrantes, & dona Dei ferentes nobis, adorare, aut divinis ho-
noribus Colere. Omnia enim vo-
ta, omnes interpellationes, i. e.
preces, & *Gratiarum actio-*
nes de sinandæ sunt ad Deum re-
rum omnium Dominum per ma-
jorem omnibus Angelis summum
pontificem, vivum verbum, &
Deum. Porro *Patres* etiam

Antenicæni non tantum Deum
solum invocandum esse docent,
sed Christum idcirco Deum esse
contendunt, quia à *Christianis*
invocabatur, & invocandus e-

an
rig
ron
bon
D
an
De
Ter
cre
uq
Pje
ne
lum
ne
Sol
m
con
me
nat
Qu
cor
erit
no
gl
dum
Deu
spe
Scri
Sed
prim
d inv
"is q
"voca
"flus e
per se
Domn
quom
Deu
cam
miffic
indend

Idem de voto Jacobi verba faciens, hæc habet, *nemo igitur Christum sicut Angelum non dubitat dicere, ita etiam Deum hæsitet pronuntiare, cum hunc eundem & Deum, & Angelum intelligat invocatum fuisse.*

Tertio, In eo consentiunt omnes Antiquæ Ecclesiæ Antistites Deum solum omnium hominum corda scire, cordis enim scrutatorem esse juxta *Clementem Alexandrinum* est Deitatis indicium, Hom. 7. *Deo enim soli est cognitum mentis propositum*, inquit *Origenes*. Et in Gen. *Tertullianus* ait se Deum *Marcionis* provocaturum ad eam sui faciendam fidem, ut & futura prenuntiet, & secreta cordis revelet; atque hoc Argumento contendunt Patres Deum esse Christum, *Pseudo Clemens* de Christo propheta loquens, hæc habet, *cogitationes hominum pervidebat, quod nulli est possibile nisi soli Deo: Non humanum erat*, inquit *Origenes*, *quod Christus hominum cogitationes novit, solus enim, secundum*

Solomonem Deus novit corda hominum, & rursus, soli Domino conceditur scrutari corda, & renes. Idem Argumentum *Novatianus* exhibet his verbis. *Quod si cum nullius sit nisi Dei cordis nosse secreta, Christus secreta conspiciat cordis, merito Deus est Christus.* Atque ita vi-

Γινώσκει πᾶς διαλογισμὸς τὸ Ἰησοῦν ἐκ ἀνθρώπων ἢν μονώτατος ὃς γινώσκει ὁ Θεὸς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ Σολομὼν ἐν τῇ τεύτῃ τῆς βασιλείας φησὶν ὁ κύριος &c. Com. in Math. p. 271. καὶ μὲν πᾶς κύριος ὁρᾷ τὸ ἐκτελεῖν καρδίας καὶ νεφρὸς. in Jer. Hom. 19. p. 198.

dimus *Patres* etiam *Ante Nicænos* non solum nobiscum asserentes Deum solum adorandum, solum invocandum esse, Deo soli inspecta esse cordis secreta, sed hisce omnibus argumentis adversus *Socinianos* contendentes Christum esse Deum.

Sect. V. Progredimur jam ad minorem propositionem syllogismi primarii confirmandam, viz. Christum Religiosa Prece invocatum, & invocandum esse, quam hisce Argumentis adstruimus.

‘Is qui est dominus dives in omnes qui eum invocant, & cujus invocationi salus adnectitur, is certo certius invocandus est.’ Christus est talis Dominus, Christus igitur est invocandus. Major est per se evidens, minorem hæc divi Pauli verba exhibent. *Idem est Dominus omnium, Dives in omnes, qui invocant illum, omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit.* Quæ verba ad Dei filium, non autem ad Patrem ejus referenda esse, patet, cum ex universa illa disputatione, quam de fidei Christo adhibitæ justitiæ *Paulus* instituerat, tum ex *Esaiæ* testimonio, de non confundendo illo, qui in Dominum Jesum crediderit, quod *Paulus* dispu-

Argum. 17

Rom. 10.
12, 13.

disputationis suæ confirmandæ causa paulò superius capite nono, & hic in eadem orationis serie adducit, is enim, qui in *Zion ponebatur lapis offensionis & petra Scandali*, is quem ore confitendum proponit *Apostolus* idem est cum eo, cui credebatur in justitiam, & in quem si quis crediderit non confundetur, is autem proculdubio est *Dominus Jesus*, cum ergo apud *Apostolum* sequitur, idque per connexivam particulam *ὁ ὢν τὸς κύριος*. Idem enim Dominus est Dives &c. restat *Dominum* *Jesum* eum ipsum esse, quem invocandum proponit, cumque hoc iterum illatione confirmat ex his *Joelis* verbis, *πᾶς ὁ ὢς ἐν τῇ κλήσει τοῦ ὀνόματος κυρίου σωθήσεται*, omnis qui invocatur nomen Domini servabitur, cumque *יהוה* *עשׂ* nomen *Jehovæ* apud *Joelem* proculdubio verum Deum significat, sequitur Christum, ut verum Deum invocandum, nec enim alias ex eo, quod *Jehovæ* nomen invocandum esset, recte colligeretur Christi nomen eadem ratione invocandum esse.

hoc iterum illatione confirmat ex his *Joelis* verbis, πᾶς ὁς ἀντιπρο-
 λήσῃαι τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται, *omnis qui invocat nomen Domini serva-*
bitur, cumque יהוה ש *nomen Jehovæ* apud *Joelem* proculdubio ve-
 rum Deum significat, sequitur Christum, ut verum Deum invocan-
 dum, nec enim alias ex eo, quod *Jehovæ* nomen invocandum esset,
 recte colligeretur Christi nomen eadem ratione invocandum esse.

Se^{ct.} VI. Argumentum secundum tribuit communis illa Christi-
anorum *meipsons*, qua per hunc characterem designantur, quod
nomen Domini invocabant. Sic enim Christum alloquitur *Ananias*:

is Paulus quem me adire jubes, potestatem, accepit, à Summo Sacerdote ligandi omnes τοὺ ὀνομαζόμενους τὸ ὄνομα σου, qui invocant nomen tuum; ipsi increduli Judæi de eodem Paulo affirmant eundem ipsum fuisse, qui modo expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen illud Christi, quod libere prædicabat, Paulus Epistolam primam ad Corinthios mittit omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, secundam omnibus Sanctis qui sunt in Achaia, Sancti ergo omnes tunc invocabant nomen Domini nostri Jesu Christi. Denique idem Paulus hortatur Timotheum fidem, charitatem, & pacem sectari cum iis, qui invocant Dominum de puro corde.

Sunt fateor quidam, qui hac loquendi ratione, non precum fusionem Christo habitam, sed tantum nominis Christi professionem designari contendunt, sed frustra: Nec enim verbum illud deponeus ἐπικαλεῖσθαι in istis Scripturæ locis ubilibet repertum aliud quippiam præter implorationem denotat, nec phrasin illa *invocare nomen alicujus*, sine additione prolata, usquam in *N. Testamento* occurrit absque cultus atque fiduciæ erga invocatum significatione, nec constans *Sept. Interpret.* versio interpretationem hanc patitur, ubicunque enim ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ occurrit in illa versione, ibi planum est invocationem Dei intelligendam esse, & respondere hanc phrasin Hebraicæ activæ קרא בן־שם & *vocabit in nomen Domini*. Ubicunque autem nomen Domini dicitur invocari super templum, aut populum suum, phrasin mutatur ad hunc modum τὸ ὄνομα σου ἐπικαλεῖσθαι ἐπὶ τὸν οἶκόν σου, πάλιν ἢ τὸν λαόν σου. Et respondet verbo Hebra-

ico

braico passivo נקראך שם *nomen tuum invocatum est super hanc urbem, aut populum*; e. g. In historia certaminis inter Sacerdotes Baalis & Elizam phrasis hæc ter occurrit ἐπιχαλῆσαι ἐπ' ὀνόματι κυρίου μου, καὶ ἐπιχαλῆσιν ἐπ' ὀνόματι θεοῦ ὑμῶν. Ubi non est opus ut ostendam verba active fumenda esse, id enim res ipsa postulat. Cum Naaman eundem Prophetam adibat, ut lepra sibi adimeretur, *expectabam*, inquit, 2 Reg. 5. ut egrederetur שם נקראך καὶ ἐπιχαλῆσαι ἐν ὀνόματι θεοῦ αὐτοῦ, & *invo-* 11. *caret in nomine domini dei sui*. Psalmista bis dicit in eodem Psalmo, *Calicem Salutis accipiam* נקרא יהוה שם נקרא καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπιχαλῆ- Psal. 116. *σαι, καὶ ἐν ὀνόματι θεοῦ ἐπιχαλῆσαι, & nomen Jehovæ invocabo, conver-* 13. 17. *tam ad populum labium unum* inquit Deus apud Zephaniam שם נקרא זכר. Et in loco Joelis à Paulo citato, *omnis, qui שם נקרא ἐπιχαλῆσαι τὸ ὄνομα κυρίου Salvus erit*. Vide Gen. 4. 25. 12. 8. 13. 4. 21. 33. 26. 25. Psal. 79. 19. 98. 6. 116. 4. Es. 64. 7. Lam. 3. 54. Amos 9. 12. Zach. 13. 9.

Cum autem passively occurrit phrasis, Hebraice sonat נקראך שם τὸ ὄνομα σου ἐπικέκληται ὅτι τὸν οἶκόν, ἢ τὸν λαόν, *nomen tuum invocatur super hanc domum, seu hunc populum*. 1 Reg. 8. 43. Es. 4. 1. Es. 63. 19. Jer. 14. 9. נקראך שם τὸ ὄνομα σου ἐπικέκληται ἐφ' ἡμᾶς. Jer. 15. 16. Dan. 9. 18, 19. נקראך שם ἐπικέκληται τὸ ὄνομα ὅτι πόλιν σου, καὶ τὸν λαόν σου *nomen tuum invocatur super civitatem tuam, & populum tuum*. Vide Gen. 48. 16. Deut. 28. 10. Paral. 2. 7. 14. Jer. 9. 13. 15, 16. 34. 15. His accedit, quod ipse Paulus, qui bis hac phrasi Christianos denotat, locumque Joelis, activè haud dubio intelligendum, in hanc rem citat, non tantum alias Christum invocandum esse innuit, non tantum multoties eundem cum directe, tum indirecte interpellat, ut postea videbimus, & fere in omnibus suis Epistolis Christianos ad id faciendum exemplo suo provocat, sed immediate post hanc *Ecclesiæ Corinthiæ* Salutationem sub nomine eorum, *qui ubiq; Christum invocabant*, iisdem *Gratiam & misericordiam à Deo Patre Nostro & Domino Jesu Christo* continuo, & quasi eodem Spiritu expolcit.

Sect. VII. Tertium igitur Argumentum suppeditat illa orandi Argum. 3. formula, qua D. Paulus continuo utitur in *Epistolarum* suarum exordiis *Gratiam, misericordiam, & pacem à Deo Patre & Christo Domino nostro* conjunctim expetens nempe 1 Rom. 7. 1 Cor. 1. 3. 2 Cor. 1, 2. Gal. 1. 3. Eph. 1. 2. Philip. 1. 2. Col. 1. 2. 2 Thess. 1. 1. 2 Thess. 1. 2. 1 Tim. 1. 2. 2 Tim. 1. 2. Tit. 1. 4. Philem. 1. 3. Respondent aliqui loca hæc votum potius continere, quam orationem, εὐχὴν magis, quam προσευχήν. Sed primo interrogo quid per hoc votum intelligant, & quo sensu id explicant, nec enim alium voti hujus sensum

sensum concipere possum, quam hunc, opto vobis pacem & Gratiam à Gratia, & pacis Authoribus derivandam; hic autem sensus ab oratione parum differre videatur, quum nihil magis consonum sit, quam bona ab iis petere, à quibus ex confesso derivantur. Deinde non aliter hæc à Patre optare videtur, quam à Filio, optando autem hæc à Patre, orat, ut hæc sanctis tribuerentur, cur ergo pariter non oraret Christum, Patri perpetuo in his votis conjunctum, ut ea sanctis ipse concederet, præsertim cum ab utrisque Gratiam & pacem recipiant Christiani, juxta illud *Johannis* *ἵνα ὑμεῖς χάρις, καὶ εἰρήνη τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔσται ὑμῖν*, erit vobis Gratia, misericordia, & pax a Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Porro cum dicit *Timotheo* Germano meo filio, *Tito dilecto filio*, *Philemoni dilecto* sit gratia, & pax; cum pariter apud *Petrum* & *Judam* legimus, *Gratia vobis & pax multiplicetur*, quid aliud sonant hæc verba, quam à Patre, & Jesu Christo precor vobis multiplicationem gratiæ, & pacis!

Ob. Objicitur, quod eadem ratione statuendum foret, septem istis spiritibus Johannem preces adhibuisse, à quibus Gratiam & pacem flagitat.

Apoc. 1. 4. Resp. Primo, Per Septem Spiritus omnes veteres Spiritum sanctum intelligunt, de quo Ecclesia canit, quod sit *Munere Septiformis*, & qui juxta *Esaiam* est *πνεῦμα σοφίας, καὶ συνέσιωσις, βουλῆς, καὶ ἰσχύος, γνώσεως, καὶ ἐνορέας, καὶ φόβου κυρίου*. Spiritus sapientiæ, & scientiæ, consilii, & fortitudinis, cognitionis, & pietatis, & timoris Domini. Sacri Prophetæ Unum, & eundem Spiritum in septem Spiritus partiuntur, inquit *Justinus*. Spiritus Sanctus in Scripturis Septenario numero præcipue commendatur, sive apud *Esaiam*, sive in

Apocalypsi, inquit *Augustinus*; atque hoc ex eo probant, quod nunquam Christianorum aliquis precatur quicquam accipere à Deo, & ab Angelis.

Secundo, Ii à quibus gratiam hic & pacem *Johannes* flagitat, non tantum Deo Christoq; conjunguntur, sed etiam medio inter utrumq; loco collocantur, atque ab iis nulla imparitatis nota præmissa, quæ Deo soli debentur, *Johannes* postulat; unde id conjectari liceat non esse eos personas à Deo Patre Filioq; essentia diversas, & ipsis vel infinities minores: Quæ enim reddi potest ratio, quare ordine dignitatis inverso septem Spiritus creati, medio inter Patrem & Christum loco ponerentur? Aut quare initio, & fine hujus commatis sermo esset de Authore gratiæ, in medio non item! Aut quare *Johannes* omisso Spiritu Sancto, Gratia datore, servos, & ministrantes Angelos hic oraret? Aut cur Angelus tam vehementer repelleret *Johannem*

nem adorantem, quem hic invenerat Angelis supplicantem?

Seet. VIII. Argumentum quartum exhibent exempla hujus invocationis à viris *θεοπνευσταῖς* in *N. Testamento* data; Hoc enim *Stephanum* virum divino spiritu impletum fecisse, hæc verba edocent, & lapidabant *Stephanum* *ἐπικαλούμενον*, invocantem & dicentem (ei nempe quem invocabat) *κύριε ἰησοῦ* (sive secundum alios codices *κύριε χριστέ*) Domine Jesu suspice spiritum meum, positis autem Genibus Clamavit vi magna, dicens Domine, ne statuas illis hoc peccatum, quem autem in cœlis existentem vir Spiritu Sancto plenus religiose invocavit, eundem nos etiam invocare jure possumus, & cum res exigit, debemus.

Clarissimum hoc opis à Christo imploratæ exemplum frustra eludere conantur aliqui, dicendo τὸ ἰησοῦ esse hic casus genitivi, non autem vocativi, sensumque adeo esse, tu qui es Dominus Jesu Christi suspice spiritum meum vel servatorem & Dominum hic appellari Deum Patrem.

Ut enim mittam primo τὸν ἐπικαλούμενον invocantem, plane respondere phrasi consimili capite nono, ubi *Christianos*, idem *Evangeliſta* appellat, eos qui nomen Christi invocant. Ut mittam secundo phrasin huic plane genuinam apud *Johannem*, καὶ ἵπρχῃ κύριε ἰησοῦ. Amen veni Domine Jesu, quæ talem elusionem minime patitur, ut mittam tertio codices quosdam habere χριστέ, & versiones Antiquas cum recepta constructione convenire, hæc inquam ut missa faciam, commentu hujus futilitas ex eo liquet; quod nusquam in S. Scriptura Deus pater ita describitur, ut Dominus Jesu vocetur, & si is sensus esset non κύριε ἰησοῦ, sed, ambiguitatis vitandæ Gratia, κύριε ὁ ἰησοῦ *Lucas* scripsisset, & quamvis nomen Jesu à salute deducatur, nusquam tamen pro appellativo nomine, sed semper pro proprio ponitur. Porro cum, positis Genibus, eundem dominum, sic interpellat, ne statuas eis hoc peccatum, Christum eum invocare necesse est, is enim erat cui Deus Pater omne judicium commisit, & qui peccatoribus & incredulis pœnam infliget.

Alii igitur respondent hoc *Stephani* factum in exemplum trahendum non esse propter conditionis disparitatem, *Stephanus* enim tunc tantum Christum invocabit, cum eum a dextris Dei stantem videret; sed frustra:

Quamquam etenim eum oculis Corporis ad Patris sui dextram sedentem non videamus, de eo tamen fide certiores facti sumus, & tanquam Articulum fidei Christianæ hoc ipsum amplectimur, cumque Deum O. M. licet oculis nostris non videamus, ejus tamen

men opem quotidie imploramus, constat non ideo quempiam invocandum esse, quia appareat, sed quia, sive præsens, absensve, apparens vel non apparens preces nostras audire, & percipere queat, & potestatem habeat id, quod petimus, præstandi.

Secundo, *Pauli* terna illa invocatio, qua Dominum Jesum, ut *Satanas* ab ipso discederet, rogavit, clarissimum hujus invocationis documentum est; sic enim verba se habent, *datus est mihi Stimulus carnis, Angelus Satanae, qui me colophizet, propter quod ter rogavi Dominum ut discederet à me, & dixit mihi, sufficit tibi Gratia mea* *in virtute mea*, nam virtus mea in infirmitate perficitur; libenter igitur *Gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me* *in virtute Christi*: Ubi notandum Domini nomen absolute, & subjective positum ex perpetuo *D. Pauli* usu Christum designare, ad quem has *Pauli* preces directas esse ipse orationis contextus indicat, eum enim hic *Paulus* invocat, qui invocanti eidem sic respondet, *potentia mea in infirmitate perficitur*, potentia autem ista disertis verbis appellatur potentia Christi, Christus ergo invocanti eum *Paulo* respondebat. Quod sane minime mirum videri potest, cum, præter exempla jam allata, videamus eundem *Paulum* sæpius alibi Christum invocantem, eademque ab ipso, & à Deo *Patre* juncta oratione impetrantem, id enim hæc verba monstrant, *Ipsæ autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster J. Christus, dirigat viam nostram ad vos*; Et rursus, *Ipsæ Dominus noster J. Christus, & Deus Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in Gratia, consoletur corda vestra, & confirmet vos in omni opere, & Sermone bono*: Ubi, ab ipso *Crellio*, in locum priorem, notatum invenio; *insigne, ut curæ & providentiæ circa nos Domini Jesu, Argumentum, ita invocati ipsius exemplum hic exhiberi*; votum enim ejusmodi, quod eum, à quo aliquid rogo, audire sum persuasus, precatationis vim habet, utque adeo ipsa, licet indirecta, precatio est. In loco posteriori *Deus Pater* iterum cum *Christo* conjungitur, idque numero singulari, *dedit, dilexit, consoletur, & Stabilizat*, quod probat utrumque æque invocari, Christumque præponi tanquam nobis propinquiorem, & mediatorem per quem omnia spiritualia bona à Deo *Patre* in nos conferuntur. Notandum insuper ea quæ hic ab utroque conjunctim, alibi speciatim in iisdem epistolis à Christo solo peti, *Dominus, inquit, vos multiplicet, & abundare faciat Charitatem vestram invicem, & in omnes, & idem autem Dominus* (quem obsecrat v. 12, & cujus Gratiâ cum omnibus *Thessalonicensibus* esse voluit v. 18,) *det vobis pacem sempiternam in omnibus.*

Sunt

Sunt tamen, qui *Jacobi* votum pro cultus hujus creaturæ exhibiti Ob. exemplo proferunt, is enim ab *Angelo*, quocum luctatus fuerat, petit, ut *sibi benedicat*, immo absentem sic compellat. *Angelus, qui eruit me à cunctis malis, benedicat pueris istis.*

Resp. Verum enimvero de finito creatoque *Angelo*, illic non agitur quod probatur. Primo ex nomine ejus vocatur enim *לנח* sive *Deus fortis*, vocatur *Jacobi* Redemptor, qui titulus est Dei. Secundo, ex cultu eidem adhibito, *Jacobus* enim ab eo petit liberationem ab omni malo, quod soli Deo adscribit *Syraci filius*, dicendo *ὁ ἰσχυρὸς ἐκ πάντων κακῶν, tu is es, qui liberas ab omni malo*, quodque à Deo solo petendum docet oratio *Dominica*. Ita locum hunc intellexerunt, omnes *Patres*, idque hac inter cæteras ratione moti quod quæ hic petit *Jacobus* à Deo Patre, atque ab *Angelo*, conjunctim flagitat, *nemo enim, inquiunt illi, sustinebit audire aliquem dicentem utinam Deus Pater, & Angelus dirigat viam tuam.*

Sect. IX. His accedit continua omnium *Christianorum* ab ipsis *Ecclesiæ* primordiis praxis. *Romanos* sic alloquitur *Ignatius M.*

deprecemini Christum pro me ut per hæc organa (i. e. bestias) Dei efficiar hostia. Ephesios sic, *si me dignatus fuerit J. Christus per orationem vestram, cum Judæi*

hoc Argumento Proconsulem suadere conati essent corpus Polycarpi Christianis non tradendum, ne crucifixo relicto tempore ardeant sic illum colere inciperent, hoc inquit, Ecclesia Smyrnenfis, ex ignorantia ab iis factum, quod nec Christum unquam delinquere poterimus, pro salute totius mundi patientem, nec alteri cuiquam orationis precem impendere, nec

illum siquidem, utpote filium Dei adoramus. Deum Patrem inquit, Justinus, & qui ab eo venit filium, docentem nos (& aliorum obsequentium & æqualium bonorum Angelorum exercitum,) ista & Spiritum propheticum colimus, & adoramus, verbo, & veritate eos honorantes.

Seculo tertio vidimus *Patres* ex eo probantes Christum esse Deum, quod à Christianis invocatus sit, adeo ut supervacuum fuerit seculi hujus testimoniis chartas nostras onerare.

Λιτανεύσατε τὸ χεῖρ ἐν ὑμῖν ἐμῇ, ἵνα διὰ τῶν ὀργάνων τῶν τούτων θεῶν θυσία εὐπαθεῖ Ep. ad Rom. §. 4. ἐν με κατεξίδον Ἰησοῦς χεῖρ ἐν τῇ περιστάσει ὑμῶν Ep. ad Ephes. §. 20.

Ἐκείνον τε καὶ τὸν παρ' αὐτῶ ἐλθόντα ὅν καὶ διδάξαντα ἡμᾶς πάντα (καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἐπομένον καὶ ἰσομοιούμενον ἀγαθῶν ἀγγέλων, εὐχρίων) πνεῦμα τε τὸ προφητικόν, σιόμισα, καὶ προσκυνεῖν λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες Apol. 2. p. 56. C.

Resp.
Ps. 19. 15.
Es. 43. 14.
47. 4.

c. 16. 8.

Ast. Polyp.
in App. Ig-
nat. uffer.
p. 27. Euf.
Hist. Eccl.
l. 4. c. 15.

Sect. X. Nec minoris momenti sunt indicia de Christi Religiosa adoratione, quæ, dum Sociniani studiose colligunt, suo semet Gladio confodiunt; illa enim quam agnoscunt, & propugnant Christi adoratio, vel eum verum esse Deum probat, vel omnia illa testimonia Scripturæ, & Antiquitatis Catholicæ supra laudata, quæ solum Deum verum adorandum esse conceptis verbis testantur, una litura delenda sunt; & certe quisquis Argumentis *Volkeli* quibus contendit Religiose adorandum esse Christum, accuratius attende- rit; videbit ea ad Christi Deitatem stabiliendam æq; valere, V. G.

De vera
Rel. l. 4.
c. 10.

Joh. 5. 26,
28.

Quis eum inquit, Volkelius, quem Deus solio suo dignatus est, cuique omnia, præter seipsum, subjecit, ut Angelos, hominesque, & omnia alia summo imperio complectatur, intimosque animi nostri sensus teneat, quique ut Ecclesiæ caput, oviumque suarum pastor, salutis nostræ diligentissimam procuracionem habet, & ut dum vivimus hic, omnibus spiritualibus donis nos locupletat, ita tandem æterna felicitate donaturus sit, sibi vero, patrique suo inobedientes sempiterno supplicio Ultrurus sit. quis inquam hunc divino honore dignissimum non existimet ideoque sanctissimo cultu non afficiat? Quis inquam ego, Christum ad Dei istius, qui Gloriam suam alteri non dabit, solium evectum; Quis eum summo patris imperio gaudentem? Quis intimos animi sensus, quos solus Deus novit, tenentem? Quis largitorem omnium donorum, quæ à Patre luminum descendunt? Quis vitam in seipso habentem, uti in se Pater habet, omnesque à morte ad vitam voce sua evocantem, quod Deo suscitanti mortuos, est proprium, & potestatis omnimodo divinæ certum indicium, quis inquam hunc Christum divina essentia præditum, verumque adeo Deum non esse existimet?

2 Phil 9.
10, 11.

Secundo, Christum adorandum esse probat *Volkelius* quoniam *Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne Genu flectatur cælestium, & inferorum, & omnis lingua confiteatur, quod Dominus Jesus Christus est in Gloriam Dei Patris.* Qui autem sic loquitur, & jurat, *Respicite ad me & salvi eritis omnes fines terræ, quia Ego Deus & non est alius, per memetipsum juravi, quod mihi curvabitur omne Genu, & jurabit omnis lingua, eum esse Deum verum, divina essentia præditum nemo ambigere potest.* Nec minus certum est eum, qui dicit, *mihi curvabitur omne Genu,* per pronomen *mihi* seipsum significare, non alium à se tota essentia, totoque genere diversum, nondumque existentem.*

* Vid. hoc Arg. apud Justin. M. Apol. 2. p. 87. lxxv. l. 1. c. 2. neque enim si non & Deus esset Christus, omne se in nomine ejus Genu flectere. Novat.

Quis

Quis autem eundem esse Christum negaverit, cum audit *Apostolum* probantem, quod omnes stabimus ante tribunal Christi, quia scriptum est vivo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne Genu &c. Nisi qui *Apostoli* rationem infirmam judicaverit? Nec enim sequitur curvabitur Deo omne Genu, ergo stabimus omnes ante tribunal Christi, nisi Christus, sit Deus. Rom. 14. 10, 11.

Nec obstat quod *judicabit Deus mundum per hominem, quem mortuis suscitavit*; aut quod *in nomine Jesu omne Genu flectatur in Gloriam Dei Patris*, cum in Christo homine Deus præsens futurus sit, Christus tunc veniet in Gloria sua, & Patris, atque adeo in Majestate Christi elucebit Majestas Patris, & quicquid ibi Christus egerit, per essentiam Patris in homine Christo habitantem. aget, quod quidem minuire videtur *Apostolus* verbis sequentibus, ergo unusquisque nostrum rationem pro se reddet Deo; certum enim est nos omnes immedizte rationem reddituros esse Christo, ei nimirum ante cujus tribunal oportet nos omnes manifestari, ei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, ei, qui tunc sedebit super sedem Majestatis suae, justos ob charitatis opera laudans, injustos ob malefacta corripiciens, ei denique, per quem Deus judicabit occulta hominum: Unde ejusmodi Argumentum se offert, ille, cui unusquisque nostram rationem pro se reddet, est Deus, rationem enim reddet Deo, Christus est ille cui unusquisque nostrum rationem pro se reddet. Christus igitur est Deus. Mar. 25. 31. 16. 27. Rom. 14. 12. 1 Cor. 4. 5. Mat. 25. 31. 2 Rom. 45. 10. Ps. 97. 8. Jos. 3. 11. Zach. 4. 14. 6. 5. Mich. 4. 13. Ps. 83. ult.

Tertio, Christum adorandum esse probat *Volkelius*, quia scriptum est adorent eum omnes Angeli. Christum esse Deum ex iisdem verbis probamus ad hunc modum. *Is, quem jubentur adorare omnes Angeli, est Deus*: Appellatur enim à *Psalmista*, cujus hæc sunt verba, Dominus universæ terræ, Altissimus super omnem terram, quibus elogiis passim ornatur Deus Israelis.

Christus est is, quem jubentur omnes Angeli adorare; quæro enim quem significat pronomen eum, quem jubentur adorare Angeli, An alium à *Psalmista*, alium ab *Apostolo* intelligi velint? vel eundem utrobique? eundem si dixeris, Christum esse dominum universæ terræ Altissimumque super omnem terram fateare necesse est, alium si agnoveris, *Apostolum* Arguis hæc applicantem Dei primogenito, maleque arguentem inducis, cum, quod de uno dictum fuerit, Alteri applicat, sive de eo, de quo non dictum erat, exponit. Nonne *Apostolus* citat hunc locum, ut probet Christum ab omnibus Angelis Adorandum esse? ad quod probandum nihil prorsus valet, si in eo, de Christo non agitur, sed de Deo tota essentia diverso à Christo. Apoc. 5. 12.

Deni-

Denique Christum Adorandum esse probat *Volkelius* ex his verbis, quod *omnis creatura, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari sedenti in throno, & Agno benedictionem, honorem, Gloriam & potestatem in Secula Seculorum tribuebant: Ubi observandum,*

Primo, Agnum hunc extra creaturarum sortem positum esse, ei enim cultum tribuit omnis creatura in cælo.

Secundo, Notandum Agno speciatim adscribi versu 12mo quod *Agno, & sedenti in throno* conjunctim tribuitur versu 13mo, quod indicat Agnum ejusdem dignitatis cum eo esse, idem utriusque est thronus, iidem cultores, & ministri, eadem Gloria, & potestas, idem honor, cur non & eadem utriusque essentia?

Apoc. 4.
11.

Tertio, Notandum rationem hujus Gloriæ, & honoris Domino Deo adscripti capite priore hanc esse, *quia tu creasti omnia*, cum ergo eadem Gloria, idem honor hic Agno tribuitur, ratio ejusdem compar esse debeat.

Diu in prima Argumentorum classe occupati sumus; ut eam igitur nondum exhaustam quidem, ne tædio lectori fuerim, missam faciam, secundam jam Aggredimur, quam syllogismo hoc exhibemus.

Qui opera Deo soli propria, nec aliter quam per essentia divina *ἐνοικησεν*, sive unionem peragenda præstitit, præstat, & præstabit, is est Divina essentia præditus, adeoque Deus;

Christus autem opera Deo soli propria, nec aliter, quam per essentia divina *ἐνοικησεν*, sive unionem peragenda, insita virtute præstitit, præstat, & præstabat.

Christus igitur est Divina essentia præditus,

Præstitit quidem mundum creando; Prophetas inspirando &c.

Præstat *portans omnia verbo virtutis sue*, imperium omne in cælo & terris exercens,

Præstabit mundum judicando, homines è Sepulchris omnes suscitando, Orbis mundani interitum, & mutationem cauſando.

Act. 2. 12.

Act. 15. 4.

12.

Vi inquam insita, sive per plenitudinem Divinitatis in homine Christo habitantis; mira quidem, & opera Deo propria peragebant *Apostoli*, hæc vero inquiunt illi, *non nostra virtute, aut potestate facta sunt*, non nos fecimus. Sed Deus per nos, Deus nobiscum, non *in nobis* non pro imperio nostro, sed pro ratione fidei, & orationum nostrarum.

Sect. XI. A creatione mundi incipimus, utpote quæ invictum Deitatis Christi Argumentum exhibeat ipsissimis Scripturæ verbis conceptum, nempe *qui omnia fecit Deus est* Hebr. 3. 4.

Om-

Omnia per Christum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. 1. Joh. 3. Christus igitur est Deus.

Majorem agnoscunt *Sociniani* magnopere contendentes creationem proprie sic dictam esse Dei solius opus, nec creaturæ communicari posse; idque Scripturis, ratione, ætatum omnium traditione suffragantibus. Hoc enim Deus *Israelis* tanquam peculiare sibi continuo vendicat, quod mundum, omniaque quæ in eo sunt ^a verbo, ^b potentia, ^c sapientia sua fecerit, quod omnia, quæ in cœlis & terra fuerint, sint ^d opera manuum suarum; hoc ex *Scripturis* edocti sumus, quod Deus est mundi totius causa ^e efficiens, quod ^f unus sit Deus, qui omnia, quæ in eo sunt, fecit, & creavit, quod mundus suum ^g Solius opus fuerit, quod ab hoc opere Deus ^h denominatur, & ⁱ Dominus universæ terræ, qui ^k jus habet super omnia, quæ sunt in cœlis, & in terra; quod per hoc opus à diis falsis, sive ^l Idolis distinguitur; à diis qui ^m peribunt de terra, quod in eum tanquam finem ultimum omnia ⁿ ordinantur, quod ei propterea in solidum ^o *omnis honor, gloria, cultus*, obsequium debetur ab omnibus creaturis. Est ergo unus idemque Deus, qui hæc omnia fecit; qui solus cœlum, & terram fecit, & omnia, quæ in iis sunt, solus expandit cœlos potentia non aliena, sed sua, manibus suis, sapientia sua, verbo suo, is nempe qui est Dominus universæ terræ, Altissimus super omnem terram; in quem sunt omnia, & in cujus voluntatem sunt creata, cuique soli eo nomine gloria, honor, virtus, timor, adoratio ab omnibus debetur. Cui hæc omnia non conveniunt, is non pro Deo vero, sed Idolo, non pro Deo in terris, & cœlis summo honore, & divino obsequio prosequendo, sed pro falso, & commentitio Deo è terris, & de sub cœlis perituro.

Fac jam cum *Arianis* Christum creaturam tantummodo esse, adeoque patris ὁπρωτον tantum, & instrumentum in mundo hoc creando, quis non vidit quam improprie, & κατὰ χριστιανισμόν, nec sine in-

(a) Verbo Dei. Ps. 33. 6, 9. Ps. 148. 5. Heb. 11. 3. 1. Pet. 3. 5. (b) Potentia Dei. Jer. 10. 12. 27. 5. 51. 15. (c) Sapientia. Ps. 104. 24. 136. 5. Pro. 3. 19. Jer. 10. 12. 51. 15. (d) Opera manuum suarum. Ps. 8. 3, 6. 19. 1. 102, 25. Es. 48. 13. Act. 7. 50. (e) Causa efficiens. Ex. 20. 11. 31. 17. 2. Chron. 2. 12. Ps. 100. 3. 115. 15. Es. 45. 12. 66. 2. Zach. 12. 1. Mar. 13. 19. Act. 4. 24. (f) Unus Deus hæc omnia fecit. Mal. 2. 10. 1. Cor. 8. 6. (g) Solus Deus. 2. Reg. 19. 15, 19. Neh. 9. 5, 6. Job. 9. 8. Es. 37. 16. (h) Ps. 102. 26. Es. 40. 26. 42. 5. Act. 14. 15. Act. 17. 24. Heb. 1. 10. Apoc. 10. 16. (i) Dominus universæ terræ. Ps. 83. 18. 97. 5, 9. (k) Jus in omnia. 1. Paralip. 19. 11, 16. Ps. 24. 1. 89. 11. 115. 16. (l) Ad Idolis. Psal. 96. 5. (m) A diis, qui perituri sunt de terra. Jer. 16. 11. (n) In finem ultimum. Rom. 11. 36. 1. Cor. 8. 6. Apoc. 4. 11. (o) Omnis honor &c. Psal. 97. 7. 100. 3, 3. Act. 14. 14. Apoc. 4. 11. Apoc. 14. 7.

1] h. 3. 10. genti erroris periculo de Christo dicatur, *Omnia per ipsum facta sunt, mundus per ipsum factus est, in ipso condita sunt universa in cælis, & in terra, visibilia, sive invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt.* Et denique ipsissimis *Vet. testamenti* verbis, & tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli; Sin autem juxta *Scripturæ S.* tenorem dixeris Christum esse *θεῶν λόγος*, *θεὸς ὁ λόγος*, verbum quod Deus est, & quo Deus mundum fecit, si cum Antiquissimis *Patribus* id fundamenti loco jeceris Christum esse *σοφία*, *λόγος*, *ἀφ' ὧν ἡ ἀρχὴ Πατρὸς*, viz. *λογὸν ἐνδιαθετὸν*, viz. Verbum internum, quo Deus Pater intelligens, sapientia, qua sapiens, potentia, qua potens fuerit; si per manus Dei cum iisdem intellexeris, *filium & spiritum sanctum*, i. e. Virtutem & sapientiam ejus, tunc videbis dextre, & accommodate hæc omnia dici, & amice cum *Scripturis* omnia convenire. Tunc sane cum *Irenæo* dicas, *Solus hic Deus invenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens, & solus pater, condens, & faciens omnia, & visibilia, & invisibilia, & sensibilia, & insensata, & cælestia, & terrena verbo virtutis suæ. Solus unus Deus Fabricator, hic est, qui super omnem principalitatem, & virtutem, & dominationem; hic pater, hic deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per semetipsum, hoc est per verbum, & sapientiam suam, cælum, & terram, & Maria, & omnia, quæ in eis sunt.*

Secundo, Cum Christum creaturam *Ariani* mundi conditorem ita esse dicant, ut per eum tanquam *ὑποστάσις, διάκονος, ὄργανος θεῷ*, ministrum, & organum Dei Patris mundum creatum esse velint, quæro quo sensu hæc intelligunt, num Christum virtute creata hunc mundum produxisse existimant? At nulla virtus creata potest esse virtus Dei, & quod à virtute creata tantum producitur, non magis à Deo produci dicendum est, quam si ab *Angelis* mundus creatus esset juxta *Basilidis, Marcionis, Valentini, & aliorum Gnosticorum* deliria, à Deo etiam creari esset dicendus. Certe illud *Cyrilli* cum obviis humani generis placitis conspirare videtur, quod divina, & dominatrix natura eo nomine dignoscitur, quod faciendi & creandi vim habet, serva autem & creata natura, eo quod facta sit. Vel per hunc ministrum, hoc organon intelligunt personam virtute, potestate, sapientia vere Divina, totaque adeo divinitatis plenitudine præditam, & tunc nobiscum consentiant necesse est, agnoscendo divinam hanc virtutem, potestatem, sapientiam, verbo inesse, vel duas personas omnipotentia, omniscientia, totaque adeo, divinitate præditas agnoscere debent; sed quicquid ipsi statuerint, sciant.

sciant, nos Deum omnia per Christum creasse dicere, quatenus Deus Pater in filio est, & omnia patris sunt etiam Christi per plenitudinem divinitatis in eo habitantis.

Tertio, *Ariana* locorum, quæ omnia per Christum creari asserunt, explicatio, cum eorum sensu, & circumstantiis non convenit. Nam apud *Evangelistam* is, qui fecit omnia Deus dicitur, quæ vox cum ex creaturarum numero eximit. Secundo, Omnia quæ facta sunt, per ipsum facta esse dicit, non ergo ipse *ὁ λῶς* inter facta numerandus est. Tertio, Per eum creata sunt omnia *τὰ ἐν τοῖς ὕδασι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς* hoc autem in utroque fœdere divinitatis proprium indicium est: Est enim Deus vivens, *ὁ ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ* *καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὰ γλῶσσοι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ* qui creavit cælum & quæ in eo sunt, & terram & ea quæ in ea sunt. Porro hæc omnia facta sunt non per ipsum tantummodo, sed *in ipsum*, creaturæ autem & instrumenti gratia non sunt facta, sed causæ principalis ergo; Immo ita abs eo omnia sunt facta, ut opera manuum suarum dicantur, ut portet omnia, quæ fecit, verbo virtutis suæ, & per eundem omnia consistant.

Denique hæc erat perpetua Ecclesiæ universalis fides, hic *Symboli Christiani* primus Articulus, ab iis omnibus laudatus, *primum omnium crede quod unus est Deus qui omnia creavit, & consummavit, & ex nihilo omnia fecit*, hanc esse Ecclesiæ universalis fidem ab *Apostolis* acceptam tradit *Iræneus*, nempe *ἡ ἐκ θεοῦ πατρὸς πάντας τὰς πνευματικὰς καὶ ὑλικὰς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ* fides in unum Deum Patrem omnipotentem qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt; & tamen in eodem capite dicit eandem Ecclesiam Christum Jesum non tantum dominum, sed etiam Deum prædicasse. Firma igitur maneat propositio. Nempe eum qui omnia fecit Deum esse.

Seçt. XII. Omnia per Christum facta & creata esse tam clarum est ex *Scripturis*, ut solis radio id scriptum videatur, id liquet

Primo, Ex his *Divi Johannis* verbis omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In mundo erat & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. Ubi notandum primo per verbum à quo omnia facta sunt intelligendum esse Jesum Christum, omnia enim facta esse dicit *Apostolus* per verbum quod erat in principio apud Deum, de verbo autem isto dicit quod caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre. Notandum secundo *Socinianorum* commentum hoc esse, omnia nempe à verbo hoc facta esse ad Evangelium, atque adeo ad novam creaturam

Col. 1. 16.
Rev. 10. 6.
Act. 4. 24.
14. 15. 17.
14. Ex. 10.
11. N. h. 9.
6. Ef. 4. 5.
Pro. 16. 4.
Rom. 11. 6.
1 Cor. 8. 6.
Ap. 4. 11.
Heb. 3. 10.
Col. 1. 17.
Herr. 1. 2.
Mand. 1.
Irer. 1. 4. c.
37. Orig.
de Princip.
1. 1. c. 3.
1. 2. c. 1. Et.
Feb. Eccl.
Hist. 1. 5.
cap. 8.
Irer. 1. 1.
c. 2.

1 Joh. 3. 10.

V. 1. 2. 3.

V. 14.

S17.7.22.
21.
παρ τοδύ-
ναμὸς σφ
χης C.
1.17. C.18.
25.
de opificio
mundi p.
4. D.
F. 5. B.

pertinentia, sed primo certum est commentum hoc esse plane novum, & ante Socinum, quod sciam, non auditum; etenim non tantum Patres Orthodoxi, ad unum omnes, sed etiam Ariani de vera & propria mundi totius creatione hunc locum continuo interpretabantur, cui autem verisimile censebitur Ecclesiam universam ἀπαρχῇ in re tam magni momenti continuo, nec sine grandi periculo errasse! Secundo, Ex Scriptis Antiquissimorum *Judeorum* abunde liquet eos de Christo λόγῳ, & sapientia idem sensisse, eumque διῦπερον διδόν mundique Creatorem pronuntiasse. In Authore libri *Sapientie* invenimus σοφίαν sapientiam esse πάντων τεχνῶν omnium Artificem, atque in ea esse πνεῦμα παντοδύναμον Spiritum omnipotentem, immo ibi non tantum legimus omnipotentem Dei manum creasse mundum, sed etiam παντοδύναμον θεῷ λόγον omnipotentis Dei verbum, à Coelis in terram profuisse, à Filio Sirachi discimus quod ἐν λόγῳ αὐτοῦ σύγκειται πάντα verbo ejus composita sunt omnia Philo *Judeus* sæpius inducit ὁ θεὸς λόγον ταῦτα διακοσμοῦντα divinum verbum hæc omnia adornantem, mundumque visibilem nihil aliud esse dicit ἢ θεῷ λόγον ἥδη κοσμοποιῦντα quam verbum Dei jam mundum condentis. Videamus inquit Eusebius Hebræorum placita, post principio expertem

μετὰ τὸν ἀναρχὸν καὶ ἐγγενῆς τῷ θεῷ ὅλων ἐστὶν ἀρχὴν ἔσαν, καὶ ἐπικύρια πάσης καταλήψεως, διῦπερον ἐστὶν καὶ θεῖαν δύναμιν ἀρχὴν ὅλην γεννητὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν ὑποσώσαν, καὶ τῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ γεννητῇ οὐσίᾳ λόγον, καὶ σοφίαν, καὶ θεῷ δύναμιν αὐτῷ προσαρρεῦοντες. ἔθεν καὶ ἡ ἐναγγελικὴ διδασκαλία τὸ προφητικὸν καὶ παλαιὸν ἀνακεκμημένον δόγμα ταῦτα πρὸ διασφῆ πῶς θεολογίαν ἐν ἀρχῇ ἢ ὁ λόγος. καὶ τὰ λοιπά.

ortuque carentem Dei totius universi naturam, ab omni permixtione sejunctam, & omni comprehensione majorem, naturam alteram vimque divinam constituunt quæ eorum omnium quæ gignuntur principium sit, ante ceteras omnes extiterit, ab eodemque primo principio genita sit, quam ipsi verbum, sapientiam, Deique virtutem appellare solent, cumque hoc multis ex veteri testamento probaverat, hæc addit, unde & Evangelica doctrina Prophetica illam instaurans, Patriamque sententiam idem Theologie Genus hunc in modum illustrat, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, quod quidem valde probabile apparebit consideranti quam exacte conveniunt eorum sententiæ cum iis quæ hic τῷ λόγῳ adscribit Evangelista in principio erat verbum, inquit Johannes. Dominus creavit me inquit Sapientia apud Solomonem, principium viarum suarum in opera ejus præ seculo fundavit me, ἐν ἀρχῇ in principio antequam terra facta est

Prov. 8.
22. 23.

est πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπ' ἀρχῆς ἔκτισεν ἡ ἀντίστασις ἡ ἀντίστασις ἡ ἀντίστασις ante secula ab initio creavit me, inquit Filius, Sirachi, λόγον suum Philo Judæus τὸ κόσμον πρὸ πάντων τοῦ χρόνου, mundo & omnibus quæ facta sunt Antiquiorem pronuntiat. Ecclef. 24. 9.

Erat verbum in principio apud Deum inquit, Evangelista, eram cum ipso, inquit sapientia, ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν κόσμον συμπάρῃ μὲν αὐτῷ cum Alleg. 1. 2. p. 93.
cælum paravit ei præsens adfui μετὰ σοι tecum erat sapientia cognos- Pro. 8. 27, 30.
cens opera tua, καὶ παρῆσα ὅτε ἐποίησεν τὸν κόσμον & præsens cum mun- Sap. 9. 9.
dum feceris, erat eum eo in secula inquit Filius Sirachi. 1. Ecclef. c. 4. 5, 9.

Et Deus erat verbum, dicente Evangelista, plane ad mentem Philonis qui primo Patrem omnium recenset, deinde δεύτερον θεὸν ὁ ἰσχυρὸς λόγος & alterum Deum qui est ejus verbum, & teste Hieronymo ἡ ἑξήκοντα ἑπτὰ interpretabuntur Septuaginta φωνῶν τὸ λόγος vocem verbi. Quæst. & Solut. Com. in E. 2. k. 1. 34.

Omnia per ipsum facta sunt juxta Evangelistam. eadem dicunt ut vidimus, liber Sapientiae, Filius Sirachi, Philo. Manus mea Eccl. 48. 13.
fundavit terram inquit Deus apud Esaiam בְּקִי קִרְיָהּ, verbo meo fundavi terram inquit Chaldaeus Paraphrasta, quis hanc harmoniam, hanc sensus, & verborum συμπνοὴν conspiciens, non existimet Johannem cum Judæis suis colloquutum esse juxta eorum placita & juxta conceptus qui inter eos obtinuerant, nec aliter loqui potuisse, nisi errandi occasionem iis ministrare voluerit. Porro, per hanc interpretationem faciunt Evangelistam ambiguitates aucupantem summamque obscuritatem affectantem, id quod Historicum minime decet. Deinde ambiguitates cogitant ubi ne eorum quidem ulla umbra apparet, id quod interpretes non decet, per mundum enim in quo erat Christus mundum terrenum intelligat necesse est, per mundum ab ipso factum homines tantum renovatos, per mundum qui eum non cognovit homines tantum irrogenitos cum tamen nullum homonymiæ hujus in textu indicium occurrit, ubique enim est ὁ κόσμος cum Article, & sine Epitheto: Denique quis credat Apostolum ludere voluisse ejusmodi æquivocationibus in ipso initio historiæ tam sacræ cum maximo & certissimo lectorum suorum fere omnium periculo. plac. Te. 1. disp. 27. p. 305.

Sect. XIII. Quod adhuc clarius elucescet ex Socinianorum Strophis refutatis, qui cum totis viribus contendere solent Christum non prius extitisse quam in B. Virginis utero conciperetur, adeoque nec prius cum Deo esse potuisse, ne integra eorum hypothesis rueret, & per hæc D. Johannis verba confunderetur, Egregium hoc, & inauditum antea commentum nobis obtrudunt, nempe Christum, quo munus suum Propheticum felicius obiret in cælos corpore

corpore sublatum esse, ut ibi divinitus instructus, ea audiret, disceretque quæ Dei nomine jussuque orbi esset expositurus: hunc Christi in cœlos raptum, atque ab iis descensum anno ætatis suæ tricesimo peractum volunt, eo nempe quo *Propheticum* illud munus incæpit, & quo *Sacerdotis* officio fungi inter *Judeos* solenne erat; fateor rem esse primo aspectu adeo Ridiculum, & fabulæ similem, Scripturæ testimoniis adeo plane destitutum, ut supervacaneum, & & otio abutentis hominis esse videatur eam operosius refutare, cum vero exploso hoc commento, ne dicam delirio, ruat integra *Socini* structura necesse sit, dabo operam eam diligentius refutare.

Et Primo, Quis credat tanti momenti materiam ab *Evangelistarum* nullo scriptis expressius, si hæc res ita gesta esset, mandandam non fuisse? Christi jejunium, tentationem circa hæc tempora factam, Baptismum quo ad munus *Propheticum* inauguratus fuit, Descensum Spiritus Sancti sub specie columbæ, quo ad idem officium sanctificatus fuit, & consecratus, justis historiis prosequuntur, hoc ergo tanti momenti, & ponderis negotium, & *Propheticum* muneris Christi fundamentum, qui sit, ut vel silentio omnino presterint, vel saltem de eo obiter tantum, & adeo cryptice locuti sint, ut nihil de eo certi, vel lynceus oculus in scriptis suis conspiciat.

De vera Agnoscit *Volkelius* hunc Christi in cœlos ascensum plurimum, ipsius
 Rel. l. 3. officio dignitatis adjunxisse, immo tanquam ad rem magnopere mi-
 c. 5. p. 45. randam exclamat, *Quantam tandem Dei in Christum charitatem*
 tunc extitisse, & ideo quantam ad hujus *Prophetæ* dignitatem accessi-
 Pag. 46. onem factam esse putabimus, cum illum in cœlum assumeret & seip-
 sum ei videndum præberet, omniaque ad tantum munus exequendum
 necessaria coram ostenderet. Huic ergo ascensioni debetur quod
 Christus ad plenam divinæ voluntatis notitiam pervenit, eaque
 omnia quæ docere debuit, à *Patre* audierit, adeo ut ad cœlestem
 doctrinæ Christi originem, & authoritatem stabiliendam, à qua
 tota Religio, & salus nostra pendet, vix aliquid scitu magis ne-
 cessarium dici possit, ut si quid aliud hoc saltem præteriri & dissi-
 mulari, nec obscure tantummodo insinuari minime debuerit; qui
 ergo Christum à Diabolo in montem excelsum assumptum, & su-
 per pinnaculum Templi positum fuisse scriptis suis declararunt,
 cur nihil de ejusdem in cœlos raptu dicendum habuerunt? Jesum
 à *Spiritu Sancto* ductum esse in desertum ut tentaretur à Diabolo,
 eum ibi cum bestiis fuisse, Angelos ei ministrasse disertim comme-
 morant tres *Evangelistæ*, eodem tempore Christum in cœlos ascen-
 disse *Socinianorum* aliqui existimant, quemadmodum enim *Moses*,
 inquit, tot dies & noctes absque cibo etiam à Deo conservatus fu-
 erat

fuerat antequam legem per eum daret, sic credibile est Dominum Jesum illo cibo cœlesti qui est commercium, & conspectus Dei, ita fuisse recreatum, ut nullo naturali alimento per totum illud tempus opus haberet, qui fit igitur ut de Christo in desertum ducto, & cum bestiis agente qui hæc enarrant, de ejusdem in cœlos raptu, & cum Deo commercio nihil prorsus dixerint? Immo cur ea dixerunt quæ cum hoc novo figmento consistere non possunt, nempe quod erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quod diebus quadraginta tentabatur à Diabolo, quæ quidem cum Socinianorum hypothese consistere haud aliter queunt, quam cœlum in desertum commutando, & Diabolum in cœlos cum Christo evehendo. Porro quid factum cum Moyse fuerit antequam lex divina ipsius ministerio promulgaretur, Historia disertim, nec semel commemorat, docendo eum in summitatem montis, Dei jussu, conscendisse, eoque vocatum à Deo fuisse, ut *tabulas fœderis, legem, & mandata à Dei ipsius manibus acciperet, eumque ibi mansisse per quadraginta Dies*, sciebantque omnes *Judei*, cum Moyse locutum esse Deum; totumque hoc factum fuisse monet Spiritus Sanctus, ut *populus audiret, Moysique continuo fidem adhiberet*, cum ergo nihil horum in Christi conficta ascensione contigerit, cum nihil omnino in Evangelica Historia de Christo in cœlos per Deum accersito, de fœdere ibidem ei tradito, de ejusdem in cœlis mora, uspiam occurrerit, cum neq; *Judeis*, neque *discipulis Christi* innotuerit licet ad fidem ejus dictis faciendam haud minus necessarium, rem sane factam minime fuisse persuasum habere nos decet.

Porro Christi Nativitas, Circumcisio, oblatio in Templo, receptio per *Simeonem*, adoratio per *Magos*, Descensus in *Agyptum*, ejusdem colloquium cum muliere *Samaritica*, multisque aliis; itinera varia in terris, exigui res sane momenti, si cum hoc raptu comparentur, plenis Historiis, prout in istis fieri solet, exposita sunt, hæc ipsius oblatio in Templo Cœlesti, hoc iter in cœlos, hoc cum Deo commercium, ad fidem Christo faciendam, ad ejus Evangelium debito honore prosequendum tam efficax, & pæne necessarium, ne verbulo quidem memoratum esse, quis satis mirari valeat? Cum id eo magis necessarium fuisse videatur quo magis constaret, juxta eorum placita, Christum Deum non fuisse, ut, eo non obstante, certo constaret bene instructum in tradenda doctrina, & fidelem ejus fuisse interpretem, est enim ex *Schlictingio* probe notandum. *Argumenta ex negato Scripturæ testimonio tunc duci possent, cum agitur de rebus haud exigui momenti, quæque tam insignes sint, ut verisimile non sit eas Spiritum Sanctum prætermisurum fuisse,* quippe

Smaicius
Lib. de Di-
vin. Chri-
sti. cap. 4.

Mar. 1. 13.
Luc. 4. 2.

Ex. 19. 20.
Ex. 24. per
tot. Deut.
9. 9.
Joh. 9. 29.

Ex. 19. 9.

In Epist.
ad Heb. c.
1. v. 5.

quippe quarum notitia multum lucis afferre, nosque in divina voluntate aut Majestate cognoscenda, haud parum juvare possit.

Denique Christi transfiguratio, licet à tribus Apostolis tantum extasin pœne patientibus visa esset, ejusdem resurrectionis, atque in cœlo ascensio, Christianorum licet testimoniis tantum firmata fuerint, non tantum in *Evangelica Historia* exstant, sed ea sunt quæ appellant *Apostoli* tanquam Christianæ fidei fulcra & fundamenta, *speculatores facti sumus*, inquit *Petrus illius magnitudinis*, i. e. Majestatis Christi in monte *Tabor* inspectores fuimus, *vocem de cœlo allatam audivimus*, *hic est filius meus dilectus in quo complacui*, cum tamen firmitus haud dubie testimonium Domini Christi doctrinæ præbuisset ejusdem in cœlos ascensus, & cum Deo commercium; Resurrectionis veritatem testibus productis confirmat *Paulus*, ascensus Christi veritatem *Lucas*, cur nunquam objectam *Evangelio* novitatem, & stultitiam, confundunt, & Blasphemantium Os hoc Argumento opprimant, quod Christus in cœlum raptus, & cum Deo O. M. per quatuor dies commercium habens doctrinam suam ibi didicerit, indeque in terras adduxerit, hoc *D. Paulus* in *Apostolatus* sui honorem sæpius inculcat, *neque ab hominibus, neque per hominem sed per Jesum Christum, & Deum patrem se edoctum fuisse*, in Christi ipsius, (Apostoli Circumcisionis) honorem, hoc minime dictum fuisse, se in cœlos raptum illinc reversum fuisse, ut Dei mandata mundo patefaceret, rem plane suspectam reddit. Hoc enim secretum norunt *Apostoli*, vel non intelligebant, non nosse dixeris, quorsum id quæso reticuisset Christus, quod tam vehementer ad personam suam Majestate decorandam, ad officium suum confirmandum faciebat; aut unde demum id norunt *Sociniani*, quod Christi *Apostolos* latebat, cognovisse *Apostolos* si dixeris, cur non & palam, & plena manu enarrabant? Cur in concionibus, *Apologiis*, & *Epistolis* id nusquam indicabant quod impetrandæ fidei, veritati confirmandæ, & salvatoris demum Gloriæ conspicuæ reddendæ, tam luculentam operam præstabat cum id in reliquis fidei nostræ articulis haud parca manu factitatum sit.

Christum à patre exivisse, de cœlo & desuper venisse, scriptura sæpius testatur, & nos ultro agnoscimus, verbum enim cum Deo erat in principio priusquam caro factum est, & habitavit in nobis, an vero natura humana, Christique corpus ex virgine natum localiter postea in cœlos ascenderit ante Christi mortem, id est, de quo dubitamus, hoc autem probant *Sociniani*.

Ob. 1. Primo, Quoniam de filio hominis affirmatur, quod *ἀναβίβηται* ascen-

ascendit (tempore preterito) *in cælum*, illuc igitur ascenderat, antequam hæc verba proferat.

Cum filius hominis, qui hic in cœlos ascendere & de cœlo descendere dicitur, sit etiam ὁ ὢν ἐν τῷ ἁγνῷ, *in cælo*, cum hæc locutus fuerit *existens*, certum est eum hic de seipso loqui, non qua fuit filius hominis, sed qua verbum Dei cum Patre existens, vel quatenus unigenitus filius ὁ ὢν ἐν τῷ ἁγνῷ τῷ πατρὶ in sinu Patris existens. Sic Dominus Gloriæ crucifixus erat, Sed non qua Dominus Gloriæ, Sic Deus Ecclesiam sanguine proprio acquisivit, sed non qua Deus, secundo, cum negat Apostolus Christum localiter in altum ascendisse, nisi post ejus descensum primum in partes inferiores terræ, Constat Christum in cœlos localiter, & corporaliter non ascendisse, antequam mortem pro nobis passus fuerit. Tertio genuinum horum verborum sensum exhibet ipse Wolzogenius, dicens, *ascendere in cælum hoc loco significare arcana atque mysteria cælestia scrutari, & nosse, juxta hæc Agaris verba, quis ascendit in cælum & descendit, i. e. quis potest in cælum ascendere, ut ibi divinam ediscat sapientiam, & postea inde redire, & descendere, ut eam homines edoceat, & de rebus quæ nobis proxima, & comprehensu facilia sunt, dicitur ea non esse in cælo, ut quis ascendat illuc indeque ea reportet. Ita ut sensus hujus versiculi sit, nemo scit atque intelligit cælestia præter eum quem Deus dedit hominibus doctorem ac magistrum, ideoque eum perfectissima cognitione rerum cælestium implevit.*

Idem probant ex his Christi verbis, *hoc vos scandalizat, si ergo videritis filium ascendentem ubi erat prius, ex quibus concludunt Christum hominem prius in cœlis fuisse.*

Cum animam & corpus seorsim solemus vocare hominem, cumque una sit persona filii hominis, & filii Dei, Non mirum est, illud hic tribui Christo homini, quod proprie τῷ ἁγνῷ tantum conveniat, præsertim juxta nostram hypothesein, qui huic ἁγνῷ etiam ante mundi exordium hypostasim quandam, tribuimus, qua apparere Patriarchis solebat, & qua seipsum formam servi fuscipiens exinanivit. Cum enim esset prius in cœlis cum Patre, apposite dici potuit ascendere ubi erat prius.

Porro quænam erat necessitas hujus ascensus? an Pater non potuit Christo in terris agenti revelare voluntatem suam? hoc certe implicat, quod enim in cælo, id etiam extra cælum facere potuit, eum id noluisse, frustra prætenditur, Christus enim Spiritu Sancto unctus, & impletus fuit non in cælo sed in terris, ibi Spi-

Resp.

Joh. 1. 18.

1 Cor. 1. 8.

Act. 10. 18.

Eph. 4. 8, 9

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

Joh. 1. 18.

ritus Sanctus specie columbæ in eum descendit, quo plenus rever-
 sus est à Jordane, & virtute ejusdem spiritus docuit in Synagogis Ju-
 daicis, & magnificabatur ab omnibus, per hunc spiritum Sanctifi-
 catus est, & in mundum missus. Propter ejusdem spiritus unctio-
 nem Evangelizare pauperibus misit eum Pater, sanare contritos corde,
 prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos
 in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, ea de causa ver-
 ba dei loquebatur, quem enim misit Deus verba Dei loquitur, non
 enim ad mensuram dat Deus spiritum filio suo. Hoc spiritu ejecit
 dæmonia, & miracula præstabat, quoniam unxit eum Deus spiritu
 sancto & virtute. Erat itaque in terris ad integrum munus Prophe-
 ticum exercendum plene instructus.

Contra Christi Deitatem seu plenitudinem divinæ essentiæ in
 Christo habitantem hoc Argumento pugnant Sociniani, quod, ea
 posita, ratio nulla assignari possit, cur Christus spiritu sancto un-
 geretur, est enim, inquiunt, divina natura ad omnia Christi munera
 obeunda per se sufficiens, nec spiritu sapientiæ, intellectus, consilii,
 fortitudinis, aut scientiæ Deus indigere potuit: liceat nobis ar-
 gumentum retorquere, si ante unctionem Christi contigisset hic
 raptus, nulla fuisset unctionis sequentis necessitas, nisi Pater opus
 suum imperfectum reliquisset, nec filium in cælis agentem, plene
 instruxisset, nec sane post unctionem hanc opus fuisset, ut, quo pro-
 phetico huic muneri obeundo instructior evaderet, in cælum ra-
 peretur, tunc enim spiritu sapientiæ, consilii, intellectus, & vir-
 tutis, ultra mensuram, unctus fuisset, eaque præditus potentia qua
 desperatam alias valetudinem, obstinatos morbos, obstinatioresq;
 Dæmonum catervas vincere posset & coercere, quid ergo illi deesse
 potuisset ad munus propheticum obeundum, cui ad docendum om-
 nimoda sapientia, ad miracula edendum virtus à Deo summa tra-
 dita fuerant?

Quæ cum ita sint, constat verbum cum Patre fuisse, à Patre exi-
 visse antequam in mundum venerit, aut caro factum fuerit, atque
 adeo naturam quandam præexistentem Christo revera conjunctam,
 & unitam fuisse.

Argum. 2. Sect. XIV. Argumentum secundum quo Christo mundi creatio
 asseritur, exhibent hæc D. Pauli ad Colossenses verba disertissima.
*In ipso, i. e. per ipsum, condita sunt universa in cælis, & in terra
 visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive potestates,
 omnia per ipsum & in ipso & per ipsum creata sunt, & ipse est
 ante omnes, & omnia in ipso consistunt.*

Resp. Socin Respondent Sociniani locum hunc de nova creatione, seu morum
 refor-

1. *Die*
 2. *Die*
 3. *Die*
 4. *Die*
 5. *Die*
 6. *Die*
 7. *Die*
 8. *Die*
 9. *Die*
 10. *Die*
 11. *Die*
 12. *Die*
 13. *Die*
 14. *Die*
 15. *Die*
 16. *Die*
 17. *Die*
 18. *Die*
 19. *Die*
 20. *Die*
 21. *Die*
 22. *Die*
 23. *Die*
 24. *Die*
 25. *Die*
 26. *Die*
 27. *Die*
 28. *Die*
 29. *Die*
 30. *Die*
 31. *Die*
 32. *Die*
 33. *Die*
 34. *Die*
 35. *Die*
 36. *Die*
 37. *Die*
 38. *Die*
 39. *Die*
 40. *Die*
 41. *Die*
 42. *Die*
 43. *Die*
 44. *Die*
 45. *Die*
 46. *Die*
 47. *Die*
 48. *Die*
 49. *Die*
 50. *Die*
 51. *Die*
 52. *Die*
 53. *Die*
 54. *Die*
 55. *Die*
 56. *Die*
 57. *Die*
 58. *Die*
 59. *Die*
 60. *Die*
 61. *Die*
 62. *Die*
 63. *Die*
 64. *Die*
 65. *Die*
 66. *Die*
 67. *Die*
 68. *Die*
 69. *Die*
 70. *Die*
 71. *Die*
 72. *Die*
 73. *Die*
 74. *Die*
 75. *Die*
 76. *Die*
 77. *Die*
 78. *Die*
 79. *Die*
 80. *Die*
 81. *Die*
 82. *Die*
 83. *Die*
 84. *Die*
 85. *Die*
 86. *Die*
 87. *Die*
 88. *Die*
 89. *Die*
 90. *Die*
 91. *Die*
 92. *Die*
 93. *Die*
 94. *Die*
 95. *Die*
 96. *Die*
 97. *Die*
 98. *Die*
 99. *Die*
 100. *Die*

R. f.

Rom. 1. 20.
Heb. 11. 3.
Gen. 1. 2.

Rom. 2. 29.
Rom. 7. 21.
2Cor. 4. 16.

Ger. 1. 27
Jer. 37. 5
Ef. 45. 12
Ef. 48. 13
Ef. 44. 24

E 2

ratione

ratione prædita sunt, aut quæ post *Christi* tempora sint, sensu Metaphorico, creata, nec dicit à *Christo* creatos esse Angelos in cœlis, & homines in terris, sed *omnia quæ sunt in cœlis, & in terris*; qua distributione solet exprimi quicquid est in rerum natura, denique ne quid eximatur ex ulla universalitate, emphaticè per duplicem distributionem expressa, eadem iterum repetit, dicendo, *Omnia per eum, & propter eum creata sunt*; hæc autem novæ creationi, sine multiplici restrictione applicari nequeant, nec enim, loquente tunc *Apostolo*, Omnes fidem habebant, nec mundi pars maxima fidem *Christianam* amplexa est, *Judeorum* certe vix pars centesima Christum agnoscebat, *Gentium* pars, comparatione ad incredulos habitâ, non magna: Porro creationis Metaphoricæ ante Christiana sæcula factæ frequens in Scripturis mentio fit, creationis nimirû *Judaicæ*, sic enim Pf. 74. 18, pro populo *Judaico* orat *Psalmes*, *μνησθητω ταις τῆς κτίσεως σου, Memor esto hujus creationis tuæ.* Sic orat pro seipso, *Cor novum crea in me, Domine*; hujus autem creationis primogenitus *Christus* secundum Hypothesin *Socinianorum* esse non potuit, utpote qui tunc nondum existerat. Cui autem consonum videri potest ut hic sensus verborum *Apostolicorum* obtinere debeat, qui integram ejus orationem falsam potius, aut suspectam reddit, quam veritati consentaneam?

To. II. Disp. 29. 19. Poterat, inquit *Placæus*, *Apostolus* *Christum* vocando primogenitum omnis creaturæ addere novæ, poterat voci *τὰ πάντα*, omnia quam quater usurpat, semel saltem addere *καὶ νέα* nova, poterat loco verborum *ἐκτίσθαι, κτίσθαι*, creata sunt aliquo alio verbo uti *ἀνακατατίθει, ἀνακατασκευάζει, ἀνορθώνει*, &c. poterat saltem illis verbis adjungere *τὰ νέα* poterat denique aliquid aliud inferere quo mentem suam illam scilicet aperiret clarius, tamen horum nihil fecit, quod valde mirum est, siquidem *Christus* qui per eum loquebatur, & prævidebat fore, ut omnes propemodum Interpretes, universa Ecclesia tot sæculis verba illa acciperet de prima creatione, & nolebat tamen eam sibi à fidelibus tribui. Certe temerè factum non est, quod in hoc loco, & similibus constanter nihil distinctionis, nihil limitationis causa adjectum est, ac perpetuo verba usitata sunt præteriti temporis.

Quarto, Constat *Apostolum*, postquam de opere creationis omnium per *Christum* qualicunque egerat, transiisse ad opus Redemptionis eidem vindicandum his verbis, *Estque caput corporis Ecclesie, ipse, qui est principium & primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum gerens, & per ipsum placuit Deo, ἐπολάρησαι πάντα reconciliare omnia*: Sin autem antea de nostra creatione, sive de omnium vere *Christianorum* reformatione verba fecisset, cur eadem

dem hic idem *Apostolus* repeteret, & particula *et*, prioribus annexeretur, verbaque nihil aliud continentia nisi quod prius, uberius, & clarius dictum fuerat, operosius ingeminaret? Adde his,

Quinto, Quod Reconciliatio, novaq; Creatio Angelis bonis hic adscribi nequeat, nec enim uspiam de nova Creatione, seu *καὶ* *καὶ* *καὶ* loquitur Scriptura, nisi respectu habito ad antiquam, cuius omnia transferantur, sive ad veterem hominem exuendum ut induamus novum, creatum juxta Deum in justitia & vera sanctitate, aut demum ad opera bona producenda, quæ ante hanc Creationem in *Christo* *I E S U* producere minimè potuimus, quæque adeo salutem nostram non operibus, sed gratiæ referendam esse liquido demonstrant: Quid autem horum Angelis bonis competere dicere queunt *Sociniani*? (ut de malis quos etiam hîc intelligi vult *Socinus* taceam) quæ vetera ab iis transire debent? Quem veterem hominem ab iis deponendum assignare queunt? Quo sensu eos ad bona opera præstanda ante hanc *Christi* reconciliationem inidoneos promuntiant? eorumque salutem non operibus ab iis præstitis, sed gratiæ adscribunt?

‘Quis unquam præter Adversarios, inquit *Placæus*, divinasset creaturam simpliciter positam esse pro nova creatura, creari pro recreari, reformari, novum fieri, deinde novam creaturam non intelligi quo sensu accipitur ubique in Scriptura, sed alio novo & inusitato pro ea creatura, quæ nihil fuit immutata, tantum Dominum agnovit, quam antea non agnoscebat.

Sexto, Denique id sedulo notandum est, ad mentem omnium *Veterum* in locum, *Apostolum* per totam hanc *Epistolam* semet opponere Hæreticis istius temporis, hoc est *Simoni Mago*, ejusque sequacibus qui suggerebant *Mundum hunc non à Deo, sed ab Angelis factum esse*; hoc etiam asseriebant post *Simonem Menander*, & *Basilides*, hosque *Angelos, Virtutes & Potestates à Patre incognito vel ab Ennoia missos esse ad mundum creandum*, à *Jesus* nostro non esse factum mundum, sed eum potius venisse ad dissolvenda omnia opera ejus *Dei qui mundum fecit*. Quid autem ad hæc hæresicon portenta refellenda expressius dici, vel efficacius excogitari potuit, quam *Apostoli* discursus modo eum de vera creatione intellexeris? Cum enim *Hæretici* *Angelos* à creaturarum sorte quasi eximere videbantur, eo pretextu quod *Moses* inter opera creationis eos non recensebat, defectum hunc supplet *Apostolus* tripliciter, affirmando omnia in coelis per *Christum* creata esse, omnia invisibilia, & deinde ne *Angeli* adhuc ejus creationi subducerentur, eos speciatim exprimendo nominibus quibus aliàs in Scripturis denotantur, sive *Throni*, sive *Do-*

2 Cor. 5. 16.

Eph. 4. 23.

24.

Eph. 2. 8.

9. 10.

Ibid. 6. 22.

Iren. l. 1.

c. 20, 21,

22, 23, 24.

Lib. 2. c. 1.

L. 1. c. 25.

29.

Vide hic

Dr. Tenis.

Tract. de

Idol. c. 9.

pag. 167.

166, 167.

Eph. 1. 21. *Dominationes, sive Principatus, sive Potestates fuerint.* Deinde quæ
 3. 10. 6. 12. ipsi à Christo dissolvenda esse dicebant, tanquam Regno, & Patri
 Rom. 8. 38. suo opposita & aliena, ea *Apostolus per ipsum, & in ipsum creata pro-*
 1 Pet. 3. 22. *mittat*, quid autem ab hoc proposito alienum magis, quam de nova
 creatione, tam inutili verborum pompa, ab hoc Epistolæ totius sco-
 po aberrare?

Argum. 3. Tertium Argumentum, quo *Christum Creatorem Mundi* confici-
 9. 15. tur, suppeditant hæc verba Authoris ad *Hebræos.* *Deus nobis lo-*
 Heb. 1. 2. 3 *cutus est in filio, quem constituit heredem omnium, si & x, τὸν αἰῶνα*
ἐποίησεν, per quem fecit & sæcula. ----- Et versu decimo, *Et tu in*
principio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt
cæli, &c. Nugatur hic *Sclittingius* dicendo, *Non esse hic sermonem*
de veteri creatione, quæ nunquam dicitur per causam aliquam inter-
 Eph. 3. 10. *mediam fuisse peracta, quasi nunquam legisset de Deo omnia creante*
per J. Christum, aut id putasset pro confesso sumendum quod falsum
esse Christiani omnes qua Orthodoxi, qua Ariani, contendunt.

Magis ingenuum est quod agnoscit *seculorum voce mundum intel-*
 ligi, id tamen coactus fecit, quoniam viderat eundem Authorem in-
 fra eadem significatione hac voce utentem, cum dixit, *Fide intel-*
 Heb. 11. 3. *ligimus τῇ πίστει τὸν αἰῶνα πρῶτον θεῷ, constituta esse sæcula verbo Dei,*
adeo ut ex invisibilibus visibilia fierent: absurdum est, autem post hæc
 concessa mordicus hære *Socinianorum* ὁ θεὸς οὐκ ἐποίησεν, nempe Deum
 per *Christum* eatenus tantum mundum fecisse, quatenus *humanum*
Genus præcipuam mundi partem per eum reformavit, novumque ejus
statum priore multo feliciorum effecit. Num enim hoc sensu *Paulus*
sæcula intelligere potuit, cum dixit, Fide credimus sæcula verbo Dei
 Ibid. *constituta esse?* Nonne *Sclittingio* ipso fatente, intelligit mundum à
Deo conditum, quamadmodum à Moyse descriptum est, solo Dei verbo &
jussu, seu mundum hunc materialiter ex cælis & terra conflatum?

1 Cor. 10. Nonne certum est ex *Scripturis Christum* venisse tantum ἐν τῷ
 11. πρῶτῳ & αἰῶνι seu ultimo tantum mundi sæculo; quomodo ergo vere
 Heb. 9. 26. dici potuit, sensu *Sociniano*, eum sæcula fecisse, cum horum sæcu-
 lorum duo elapsa essent ante ipsius adventum.

Secundo, Cum *Christi ætatem, seu Evangelii tempora* respiciunt
 vel *Sacri Vates* alibi, vel *D. Paulus* in hac *Epistola*, nunquam voce
 Eia. 9. 5. sæculi absolutè utuntur, sed cum appellativo futuri. Ita *Esaias Chri-*
 stum τὸν αἰῶνα μέλλοντα, *Mundi futuri Patrem* appellat, tempora
 Heb. 2. 5. *Evangelii Apostolus τὸν αἰῶνα μέλλοντα Mundum futurum, vir-*
 Heb. 6. 5. *tutes miraculosas tunc editas δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος, Virtutes sæculi*
futuri: Si igitur idem sæculum hic intellexisset, verisimile est eum
 dicturum fuisse, *Sæculum futurum per Christum factum fuisse, præ-*
 fertim

sertim cum ad Judæos scripserit, quibus nihil magis familiare erat quam tempora *Messie*, verbis *Holam habba*, seu *seculi futuri* designare; denique non dicit *Apostolus* facit, aut facturum est, ut fieri oportuit, si de futuro sæculo locutus esset; sed *immo* fecit, ut de præterito loquens, fatetur autem ipse *Sclietingius* hanc mundi totius *In locum.* reformationem, ex qua nova sæcula consecuta sunt, per Christum adhuc in terris existentem, ceptam quidem esse, at non perfectam.

Fatentur Sociniani verba sequentia; *Et tu, Domine, in principio terram fundasti*, de vera mundi creatione loqui; sed ea dicunt ad Christum minime pertinere, sed tantum verba sequentia, *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, &c. quæ ideo de Christo dici assserunt, quod abolitio mundi ad regnum, quod per Christum administrandum erat, per- *Sclieting.* *in locum.* tinet, & inter precipuos & maximos illius effectus censerī debeat, cum igitur in hoc Psalmo ex quo testimonium illud sumptum est agatur mystico sensu, de regno Christi per Christum olim instaurando, & administrando, meritò abolitio cæli & terræ, cujus in hoc loco fit mentio, Christo tanquam ea in re Deo subordinato attributa est. Ex his autem concessis Argumentum invictum exurgit quod Christo hic creatio mundi verè adscribitur.

Is enim cui dictum fuit, *Tu, Domine, à principio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli*, fuit mundi creator. Sed Christo hæc dicta sunt: Is enim cui dictum est, *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, Unxit te Deus tuus oleo exaltationis præ participibus tuis*, erat Filius Dei; id est, *Christus*; at vero eidem dictum est, *Et tu in principio terram fundasti*. Uti ex particula connexiva & liquet, perinde enim valet ac si dictum esset, Filio autem dictum est, *Thronus tuus*, &c. Et eidem Filio, *Tu in principio*. Rursus cui dictum est, *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, est etiam dictum, *Tu in principio fundasti terram*; nec enim mutant personam vel *David*, vel *Apostolus*, sed eidem personæ cælorum & terræ abolitionem tribuunt, cui eorundem creationem adscripserant, & de unica persona voce *tu*, designate manifestò loquuntur; sed, Fatentibus ipsis Socinianis, Christo adscripta est, his verbis, Cæli & terræ abolitio, eidem igitur, velint nolint, ejusdem creatio tribuenda est.

Atque in hac quidem sententia habemus omnes una voce, menteque consentientes, Christum enim nemine dissentiente, creatorem mundi constituunt, *ἡ αὐτὴ τὰ πάντα ποιεῖν*, per ipsum omnia fecit. *Apol. p. 44.* Pater, inquit *Justinus*, *ὁ θεὸς αὐτὸς ὁ καὶ δι. αὐτὸς πάντα ἐποίησε*, Et per *l. Dia. cum* ipsum facta sunt omnia, inquit *Athenagoras*, per ipsum Pater omnia *Tryph. p.* fecit, hic principium dicitur quia *ἡ ἀρχὴ* rector, & dominator est *πάντων* *184. P. 10.* *Ad Autol-* *p. 88.* *ὁ δὲ δι. αὐτὸς ὁ δημιουργὸς πάντων* omnium abs eo conditorum. Ita *Theophylus*, *ὁ*

- P. 146. *ἡ δὲ ἐν λόγῳ τοῦ θεοῦ πρῶτον ἀνδρῶν κατακλῆς Ἀγγέλων δημιουργοὶ γένεσι, Ver-*
bum igitur ante creatos homines produxit Angelos, ita Tatianus. Om-
nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, in omnibus au-
tem est hic qui est secundum nos mundus; ita Irenæus, & Clemens
Alexandrinus.
 Lib. 2. c. 2. *Omnia per Filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil, nec pu-*
 Clem. Al. *tes sola opera mundi per Filium facta, sed & quæ à Deo exinde gesta*
 Adm. p. 5. *sunt, inquit Tertullianus. Mundus ipse---per ipsum creatus esse*
 p. 6. Pxd. *reperitur, quo ipso divinitatis in ipso, per quem factus est mundus, &*
 p. 91. 133. *claritas, & auctoritas comprobetur; ita Novatianus. Christum esse*
 Adv. Prax. *primogenitum, & ipsum esse sapientiam Dei per quem omnia facta*
 c. 15. *sunt, multis probat Cyprianus. Proximum mundi opificem esse Fi-*
 Cap. 13. *lium Dei verbum docet Origenes, & ὡς αὐτὸν τὸν κόσμον, & Veluti*
 Testim. 1. *fabricatorem per se mundi. Infinitus essem si reliqua Patrum Ante-*
 2. c. 1. *nicænorum dicta congererem, cum eadem omnes copiose ingemi-*
 L. 6. contr. *nent, & inculcent.*
 Celsus, p. *317.*
 Sect. 16. *His mantissæ loco addatur quod omnia secundum eundem Apo-*

stolum, ἡ δὲ αὐτὴ συνέστηκεν per ipsum consistunt, omniaque portet ver-
bo virtutis suæ; quæ verba cum de eadem creatione, de qua locu-
tus fuerat Apostolus intelligenda sint, certum est hic Christo adscribi
mundi abs eo creati regimen, & conservationem, hæc autem ad Ec-
clesiæ per Christum Regimen, atque ad Christi virtutem, qua, ipso
jubente, cessabant venti, quiescebant maria, diffugiebant morbi,
cedebant spiritus immundi, frustra trahere conantur Sociniani;
Primo, Etenim verbum quod hic occurrit idem plane est cum
eo quo utitur D. Petrus, loquens de Globi hujus formatione, Latet
eos, inquit, quod cæli erant prius, & terra de aqua, & ἡ δὲ ὕδατος συνε-
στῆκεν τῷ θεῷ ἐν λόγῳ & per aquam consistens Dei verbo.

Secundo, Per eum qui erat Primogenitus omnis creaturæ, quique
ante omnia erat, non per eum qui plenitudine temporis in mundum
venit, hæc omnia sustentari dicuntur, Primogenitus autem omnis crea-
turæ, secundum unanimum Antiquorum omnium sensum, Christum præ
mundo genitum, & creaturis omnibus Antiquiorem esse indicat, ut
postea videbimus. Secundo in loco inutilis mihi videtur vitilitiga-
tio; Utrum hic ὁ θεὸς regere, an sustentare significat, cum enim sive Re-
gimen Socinianorum, sive orthodoxorum sustentatio fiat non ἐξουσίας
potestatis, sed τῆς δυνάμεως πρῆματι, virtutis suæ verbo, omniaq; pror-
sus respiciat; idem mihi erit sive Regimen, sive sustentatio appel-
letur. Secundo constat Apostolum hic loqui non de Regno, sed Per-
sona Christi, is enim qui omnia portat idem plane est cum eo qui
ἀπαύλας τῆς δόξης & λαμπρότης τῆς αἰνότητος αὐτοῦ, Splendor gloriæ, & fi-
gura

gura substantiæ ejus versu eodem appellatur; est autem doctis notissimum, hæc sapientiæ, & verbo Dei apud *Hebræos*, & *Patres primævos* ita tribui, ut cum *Socinianorum* Hypothesi neutiquam consiltere possint. Est, enim, sapientia juxta *Judeorum* Theologiam *ἐπὶ σοφία* ἢ τῆ παλαιοφρονης δόξης πλεονεξίας, *Sincera gloriæ omnipotentis emanatio*, καὶ ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου, καὶ ἐκπορεύς ἀκινδύτων τῆς τῆ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτῆς. *Et splendor lucis æternæ, & speculum immaculatum operationis Dei, & imago bonitatis ejus.* Est, juxta *Philonem*, *Verbum Dei* ἀρχέτυπον καὶ νοητὸς ἰδέα, ἀσώματος καὶ διότι αἰδίου ἀθάλασσα, *Primogenea, & intelligibilis idea, incorporeum; & Deo simillimum exemplar*, ἀρχέτυπον, σφραγίς, καὶ ἰδέα τῆς ἰδέας, *archetypum sigillum, & idea idearum*, ὁ αἰδίου εἰκὼν καὶ παύλα *æterna imago & lux universalis*, ὁ χαράκτης τῆς ἐσωθείσης, καὶ τοπωθείσης σφραγίδος Θεοῦ. *Character essentiæ, formæq; impressiæ Dei* divinus sermo mundum faciens, & omnia adornans πηδαλιεύχος καὶ κυβερνήτης πάντων, *Clavum tenens, & omnium Gubernator.* Quæ omnia cum his *D. Pauli* verbis exactè conveniunt, Christumq; Patris imaginem, ante mundum conditum, constituunt, & mundi conditorem, ejusdemq; conditi Gubernatorem, secundum *Apostolum*. *Bonus Pædagogus qui est Sapientia & Verbum Patris*, juxta *Clementem Alexandrinum*, hominem fabricavit, & universæ creationis curam gerit. Et rursus, *Curam gerit universorum quod quidem pertinet ad eum qui est Dominus, universorum Servator enim est non horum quidem Servator, illorum vero non.*

ὁ δημιουργήσας τὸν αἰθέρα καὶ τὸν κόσμον καὶ τὰ πάντα. *Pæd. lib. 1. p. 18.* ἡ καὶ λέγεται ὡς συμπάντων ὁ Θεὸς καὶ κυβερνήτης καὶ κλέψας πάντων χρημάτων, σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ ἡμῶν. *Strom. 1. 7. p. 702. D.*

Sap. 7. 25, 26.
De mundi opif. p. 3 E. p. 3. E. p. 5. C. D. p. 6. C. D.
De confus. ling. p. 341
De plant. Nox p. 217.
A. De opif. mundi p. 4. D. p. 5. B. de Cherubim p. 114. B.

Secundo, Is per quem loquebantur *Prophætæ*, Deus erat, Verbum enim quod iis venit *יהוה דבר* *Verbum Jehovah* continuo appellatur in *Prophetis* loquebatur Deus, & per os *Prophetarum* in iis quæ scripserunt erant *Θεοπνεύματα*. Loquebantur enim prout *Spiritu Dei* movebantur. Spiritus autem, qui in iis loquebatur, erat *Spiritus Christi*. Respondent *Sociniani*, Spiritum Christi hunc Spiritum vocari per *Genitivum* objecti, quia de Christo agebat, uti verbum fidei id dicitur quod de fide agit, *Sermo salutis qui de salute agit.*

Argum. 2.
Heb. 1. 1.
2 Tim. 3. 15, 16.
2 Pet. 1. 21.
Resp.
Schliet. in locum.
Rep.

Hoc sensu dici potuit spiritus noster, quia quæ nobis eventura erant enuntiavit, immo Spiritus *Antichristi*, quoniam de eo *ῥητὴς*, locutus sit. Huc accedit quod *Antiqui* omnes in hoc sensu conveniunt, Christum nimirum per *Prophetas* locutum esse.

Cum *Prophetarum* verba tanquam à persona aliqua dicta audiat, inquit *Justinus M.* ne ab ipsis Spiritu inspiratis dici existimetis *ἀλλ' ἀπὸ*

Apol. 2. p. 76. D. & 75. D.

ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος, sed à verbo divino illos movente, Ipse, Ad Auto. inquit Theophilus, existens Spiritus Dei principium, Sapientia, Altis-
 l. 1. p. 88. simique potentia, καὶ ἰσχυρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἡ ἀρχὴ τῆς
 ποιήσεως τῆς κόσμου καὶ ἡ πρώτη ἀπάντησις, Descendit in Prophetas, & per
 ipsos loquebatur de mundi creatione, & de reliquis omnibus. Utraque
 L. 4. c. 21. testamenta, inquit Irenæus, Unus, & idem paterfamilias produxit,
 Adv. Mar. verbum Dei, Dominus noster J. Christus, qui & Abrahæ, & Moysi lo-
 cution L. 2. cutus est. Profitemur Christum semper egisse in Dei Patris nomine,
 c. 27. Vid. inquit Tertullianus, Ipsum ab initio conversatum, ipsum congressum
 Adv. Prax. cum Patriarchis & Prophetis, filium Creatoris, sermonem ejus quem
 6. 16. ex semetipso proferendo filium fecit, & exinde omni dispositioni suæ
 voluntatique præfecit. Ipse est Dominus loquens in Esaia, ipse in He-

αὐτὸς ἐν Ησαΐα ὁ Κύ-
 ρι & λαλῶν, αὐτὸς ἐν Ἡ-
 λία, ἐν στήματι Προφητῶν αὐ-
 τὸς. Admon. ad Gent. p. 7.
 P. & S. ro. 6. Ep. §. 6. p. 642.

lia, ipse in ore Prophetarum juxta Clementem
 Alexandrinum. Apud Barnabam, Spiritus
 Prophetarum, πνεῦμα προφητῶν, Spiritus Domini
 in carne apparituri appellatur, plane ad men-
 tem Petri. Vide si lubet Justinum M. Apol.
 1. p. 49. A. 2. B. 75. D. Clem. Alexand. Strom.

6. p. 642. B. Irenæum l. 4. 2. 9. Tertullianum adv. praxeam c. 16.
 Hippolytum M. de Antichristo §. 2. §. 31. Infinitum enim esset om-
 nia quæ hujus generis occurrunt in Scriptis Antiquorum describere.

Argum. 3. Sect. XVIII. Tertio, Is qui omne imperium in cælo & terris ex-
 a Chr. 20. ercet, & dum manserint, exercebit, Divina essentia præditus est. Est
 c. Pl. 66. 7. enim Deus qui regnat in terris, cujus Regnum est super omnia, & qui est
 103. 19. terræ universæ Gubernator, & cujus virtute omnia in perpetuum
 121. 28. ordinanda sunt; Est deniq; Altissimus super omnem terram.

33. 18. Christus autem imperium tale exercet, fatentibus enim Socinianis,
 Volkel. de Christum exercet imperium in omnia, quæ amplissimo, non solum terræ,
 Vera Rel. sed etiam cæli ambitu continentur; hæc autem potestas non limitata
 l. 3. c. 21. & absoluta ponit necessario in Christo omnipotentiam, qua exercea-
 tur, & per consequens naturam divinam tali potentia respondente-
 tem: ut res exemplo elucescat, si quis solum Regis terrestris oc-
 cupaverit, summumque cum eo imperium, idq; per omnes Regni istius
 provincias, & super universos ejus subditos, Rege priore nullum am-
 plius judicium, potestatem nullam exercente, nonne is jure Rex dice-
 retur; cum ergo Christo, secundum Socinianos, hoc competat, cur non
 & ipse Deus in terris regnans habebitur? Porro nonne Deus Pa-
 ter, antequam ipsum Filio traderet, regnum hoc exercebat per at-
 tributa verè divina, & cum essentia sua conjuncta? Num potuit
 Mundi totius habenas regere sine potentia, scientia, præsentia verè
 divinis, ipsiq; soli propriis? cum ergo eadem jam Christus præstet,
 quid

quid ni potentiam, scientiam, presentiam, totamque adeo divinitatis plenitudinem eidem adscribere debeamus?

Is qui virtutem sibi insitam habet suscitandi omnes à morte, & dormientes in sepulcris, ad vitam excitandi, divina essentia præditus est, hoc enim esse Deo proprium in Scripturis passim legimus, viz. Ζωοποιεῖ τὰ νεκρὰ, & ideo in Deum suscitantem Christum à mortuis credere jubemur, ut *Fides & Spes nostra in Deo sit*, hinc Pauli quæstio illa quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitatur, & Sadducæorum de Resurrectione hæresis quod virtutem Dei nescirent.

Christus autem, insita sibi virtute, omnes suscitabit, Sicut enim Pater habet vitam in seipso, sic dedit & Filio habere vitam in seipso; & sicut Pater suscitatur mortuos, & vivificatur, sic & Filius quos vult vivificatur; & Sicut in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Si autem, dicente *Volkelio, hominem quantumvis vivum ex mortali immortalem efficere divinissimæ potestatis est, quod Christus erga suos superstites novissimo illo tempore præstabit, quantæ tandem potentiæ esse putabimus, eos qui ad nihilum venerunt in viventium numero reponere? eam ob rem Apostolus hoc admirandum Christi factum efficacissimæ illius potentiæ attribuit qua sibi omnia subicere potest. Omnia autem qui sibi subiecta habet, omnia potest, est ergo Deus omnipotens.

Porro is qui seipsum è mortuis suscitavit, Deus est ob eandem rationem; Christus seipsum è mortuis suscitare, id se facturum promittit, dicendo de templo Corporis sui, *Solvite hoc templum, & in tribus diebus excitabo illud*; eumque revera id præstitisse ex eo liquet quod cum ex mortuis suscitatus esset, credebant Apostoli ejus verbo, cui, nisi seipsum ipse suscitasset, credere minimè potuissent: Secundo, quod non tantum vitam, i. e. vitæ potestatem habuit in seipso, non tantum habuit potestatem ponendi animam, sed etiam iterum sumendi eam: ubi notandum 1º, non dicere Christum promissum se habere resumendi animam, sed ἐξουσίαν λαβεῖν αὐτῆς, potestatem eam accipendi; 2º, cum dicit, *Potestatem se habere ponendi animam*, non indicat Patrem ei mortem infligere, aut animam suam tollere; sed quod proprio jure se morti tradat, cur ergo ἐξουσία eundem sensum non obtinere, cum dicit, *Se potestatem habere animam iterum sumendi*. Fateor usitatus in Scripturis dici Christum à Patre suscitatum esse, id enim œconomix ratio postulabat, quod luculentius constaret se Dei justitiæ per mortem hanc satisfecisse, ut tamen multoties Deo Patri tribuitur quod mortuos suscitaturus sit, ita negari non potest quin Christus id sua virtute sit præstiturus, Cum omnes audient vocem Filii Dei & procedent in Resurrectionem; ita & Deum

Argum. 4.

Sect. 19.

Rom 4. 17.

1 Pet. 1 3.

Act. 16. 8.

Joh. 5. 26.

v. 21.

1 Cor. 15.

22.

* De vera

Rel. 1. 3.

c. 34.

Phil. 3 21.

Joh. 2. 19.

Ver. 12.

Joh. 10. 19.

Joh. 5. 28,

29.

Joh. 6. 39,

40, 44, 45.

1 Cor. 15.

11. Rev. 1.

18.

Patrem, Christum è mortuis suscitasse fatendum est, nec interim negandum Christum id ipsum præstitisse, cum enim Pater Christum è mortuis suscitavit *ὡς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ per spiritum suum,* cum fuit *ζωοποιήσας τὸ πνεῦμα, vivificatus spiritu eodem quo se obtulit,* & quo Noachi contemporariis prædicavit, cumque is spiritus in Christo habitaverit, facile intelligitur quomodo ipse seipsum suscitaverit, & tamen id Patri tribuatur quod id per spiritum, adeoque per *δύναμιν* sive virtutem Patris, Christo inhabitantem, factum fuerit.

Argum. 5. Sect. XX. Ille qui ita iudicaturus est omnes homines ut *eorum omnium opera, & cogitata* penitus explorata habeat, *abditæ tenebrarum illuminet, consilia cordium omnium manifestet,* divina essentia præditus est, qui enim *format montes, & creat ventos, idem cum eo est qui annuntiat homini quæ sit ejus cogitatio nempe Dominus Jehovah.* Christus hæc omnia præstabit, Christo enim, fatente *Volkelio,* & omnibus Socinianis, vivorum mortuorumque iudicium attribuitur, ipseque à Deo vivorum & mortuorum iudex dicitur constitutus, quam ob causam in tanto divinæ sapientiæ gradu collocatus est, ut sit scrutator cordium ac renum, nam & tota Regni hujus administratione hominem interiorem, seu hominis animam complectitur, & non solum de factis nostris, sed etiam de mentis nostræ cogitationibus, & nunc iudicium facit, & apertius aliquando facturum est. At tantus divinæ sapientiæ gradus in meram creaturam cadere non potest, ut supra probavimus, & solius Dei esse scrutari corda & renes omnium hominum Scriptura passim testatur, quod Argumentum est irrefutabile pro vera Christi Divinitate, atque hinc verisimile est Christum Iudicii hujus intuitu *Magnum Deum* vocari à *D. Paulo* hortante Christianos *pie, sobrie, & juste vivere in hoc mundo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri J. Christi,* verisimile hoc esse dico. 1º Quia Christus in nobis signanter *spes gloriæ* dicitur. 2º Quod quoties apud Paulum fit mentio *b. emendatæ* quam expectamus, ea non alia est quam Jesu Christi. 3º Quod Christiani dicuntur in Deo quidem credere, sed expectare *c. revelationem Domini N. J. Christi, expectare filium ejus de cælis.* Inde Salvatorem expectare dominum *N. J. Christum.* Huc accedit quod non tantum Græci, Latinique Patres post *Nicænum Concilium* summo consensu hunc locum interpretantur de Deo filio, sed etiam Patres *Ante-Nicæni,* ut, clare testantur hæc

(a) Col. 1. 23. 1 Cor. 15. 19. 1 Thess. 1. 3. 1 Tim. 1. 1. (b) 2 Thess. 2. 8. 1 Tim. 4. 14. 2 Tim. 4. 1. (c) 1 Cor. 1. 7. Phil. 2. 10. 1 Thess. 1. 10.

Clementis Alexandrini verba. Hic ergo verbum Christus, ut nos olim essemus erat enim in Deo, & ut bene essemus causa fuit. nunc autem apparuit hominibus hoc ipsum verbum, qui solus est ambo Deus & homo, & est nobis omnium causa bonorum-nam ut ait Divinus ille domini Apostolus, Gratia Dei Salutaris omnibus apparuit docens nos ut, abnegantes impietatem & secularia desideria, moderate, & iuste, & pie vivamus in hoc seculo expectantes beatam spem, & adventum Gloria Magni Dei & Salvatoris nostri J. Christi, & consimilia Hippolyti jam mundi universi appetente consummatione quid reliquum est, quam ut Dominus & Salvator noster J. Christus Deus in cælis appareat in quem speravimus.

ὅτι νῦν ὁ λόγος ὁ χεῖρος καὶ τὸ ἴδιον πάλαι ἡμῶν, ἦν καὶ ἐν θεῷ, καὶ τῷ, ἐν ἴδιῳ, νῦν δὲ ἐπαφάνη ἀνθρώποις αὐτὸς ὁ λόγος ὁ μόνος ὁμοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀπάντων ἡμῶν αἰῶνος ἀγαθῶν καὶ καὶ ὅτι θεοπάσιον ἐκείνον τῷ κυρίῳ ἀποστείλον ἢ χεῖρας τῷ θεῷ ἢ σωτηρίας πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπαφάνη καὶ παλαιά. Admon. ad Gent. p. 5, 6.

Τὸ περιλήπται ἀλλ' ἡ ἐπαφάνη τῷ κυρίῳ καὶ σωτηρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ θεῷ ἀπὸ ἡμετέρων εἰς ὃν ἡλπίζομεν. Apud Comber. l. de Anti-Christo. §. 64.

Denique is per quem cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent, Deus est, id enim Deo tanquam proprium adscribitur. Eidem nempe *Jehovæ* qui *terram fundavit in principio* & *cujus manibus cæli sunt conditi*, eodemque verbo Dei quo hæc utriusque compages facta est, *igne consumenda*, dicente *Petro*, *reservantur*, per Christum autem hæc omnia fatentibus *Socinianis* solventur, *Habet enim Christus in cælum* inquit *Volkelius*, *tantum imperium quod futurum aliquando sit ut illud tanquam amictum involvat, ignique comburat.* Ergo,

Argum. 6.

Ps. 102. 16.

Heb. 1. 10,

11. 12.

2 Pet. 3.

5. 7.

De vera

Rel. l. 3. 22.

Secl. XXII. Sunt hæc breviter summatimque dicta de secunda Argumentorum classe, superest jam ut ad Argumenta progrediar ducta ex locis in quibus Christus vel *θεῖος* Deus appellatur, vel nominibus, & attributis Deo propriis insignitus est.

Inter testimonia in quibus verbis conceptis Deus appellatur, primum locum vendicat illud *Johannis* καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος & *Deus erat verbum*: ubi notandum 1° inutilem esse *Socinianorum* criticismum quo observant καὶ esse hic subjectum, λόγον prædicatum, esto enim rem ita se habere, nihil proficiunt, est enim Tyronibus notum, *prædicata essentialia esse reciproca*, nec potest verbum esse Deus, nisi & Deus verbum fuerit. Notandum 2° per verbum, sive λόγον necessario Christum intelligi, qui enim erat *unigenitus à Patre*, *qui caro factus est*, & *habitavit in nobis*, is proculdubio erat Christus, sed *verbum caro factum est*, &c. Notandum 3° hunc λόγον Deum verum

1 Joh. 1.

verum appellari, cum enim dicit *Evangelista* hunc λόγον apud Deum fuisse, ipsi *Adversarii* agnoscunt Deum verum intelligendum esse, cum ergo sequatur & *Deus erat verbum*, vel *Evangelista* perniciosi erroris materiam præbuit, vel eundem intelligere Deum nos voluit, præsertim cum repetit immediate hæc verba *ipse erat in principio apud Deum*, verum, ut prius, Deum intelligens, nec verisimile est Apostolum voluisse ambigue hoc verbo uti cum tanto & tam certo omnium fere Christianorum periculo.

Ob. Objiciunt *Sociniani* qui apud aliquem est, non est is apud quem est, sermo autem fuit apud Deum primario sic dictum, ergo sermo non est ille Deus, & consequenter alia ratione est & dicitur Deus.

Resp. Hinc sequi tantum Sermonem non esse formaliter, & sub eodem conceptu Deum istum de quo *Evangelista* loquitur, non autem hinc sequitur eum non fuisse Deum ὁ θεός, & identice, prout mens, ratio, sapientia, & potentia, & quicquid est in Deo, est ipse Deus nihil enim magis familiare est apud *S. Scriptores* quam dicere ejusmodi attributa, immo sapientiam personæ proprietatibus variis ornata esse apud Deum & cum Deo, παρ' αὐτῷ σοφία καὶ δύναμις cum ipso sapientia & potestas ἡμεῖς παρ' αὐτῷ, συμπαρίμεν αὐτῷ cum ipso eram, inquit sapientia, omnis sapientia ἐξ ἐκείνου καὶ ἡμεῖς αὐτῷ ἐσμὲν a Domino, & cum eo est, Spiritus Dei similiter est, in & cum Deo. Est juxta Philonem τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα τὸ θεῖον τὸ ἀτμικὸν τὸ ἀδιαίρετον Spiritus qui inest ei divinus, inseparabilis, indivisibilis, implens omnia &c. & talis, agnoscente *Felbingero Socinianorum Antesignano*, non potest idem non esse Deus, quia in Deo nihil est quod non sit Deus.

Secundo, Undecies in hoc capite occurrit vox Dei sensu proprio, nusquam autem in sensu metaphorico & improprio, per totum *Johannis Evangelium*, immo in *Novo Testamento* nullum exemplum occurrit vocis τοῦ θεοῦ in numero singulari, ubi alium sensum patiat, an vero rationi congruum existimemus ὅτι hic eo sensu interpretari in quo nusquam absolute positus occurrit in *N. Testamento*, potius quam in sensu quem alibi plus millies postulat?

Tertio, Probavimus omnia per ipsum creata esse, non quæ novam tantum sed veterem creationem respiciunt. creatorem autem mundi esse Deum proprie sic dictum, nec ipsi *Sociniani* diffitentur.

Quarto, Denique huc accedit quod *Patres Antiquissimi* continuo ex hoc loco Christum Deum esse non tantum probant, sed etiam posteris tradiderunt, *Evangelistam* contra *Marcionem Valentinum, Cerinthum, Nicholaum*, aliosque qui mundum ab Angelis, non à verbo Dei factum esse docebant, aut non per eum, sed per *Demiurgam*, hanc Regulam veritatis constituisse in Ecclesia, quia est unus Deus

omnipotens qui omnia fecit per verbum suum, & quod mundus per ipsum factus sit, quod ex hoc loco Christum verum Deum esse constanter probant, neminem latere potest, qui inspexerit eorum scripta, in quibus hunc ipsissimum locum citare in hunc finem ipsis solenne est.

Sect. XXIII. Secundum testimonium exhibent hæc verba Divi Thomæ respondentis, & dicentis *Dominus meus & Deus meus, super ple vere tu es.* Ubi notandum Argum. 3.
Joh. 20. 28.

Primo, Juxta Socinum non potuisse Johannem simpliciter dicere Thomam respondisse, si ad alium quam ad Jesum qui ipsum allocutus fuerat, verba sua direxisset. Notandum Epist. ad
Franciscū
Davideis
p. 186. 189.

Secundo, Ex Schlichtingio Thomam hæc verba Christo dixisse, id est, his verbis Christum ipsum compellasse, ait enim Apostolus & dixit ei i. e. Christo eum ergo pro Deo suo agnoscebat. Notandum In locum.

Tertio, Thomam à lege, & ab ipso Christo edoctum esse, quod non esset Deus nisi unus, non ergo hic Christum Deum suum appellasset nisi Christum pro illo Deo habuisset, præter quem alius agnoscendus non fuit. Notandum Math. 4.
10. 11.
Mar. 19. 32.

Quarto, Ex Patribus Christum Discipulum suum ita loquentem minime castigasse, sed eum recte credentem potius laudasse, quod Argumento est Thomam hoc nomen Christo adscribendo de Dei Patris honore, quem Christus summo cum studio prosequabatur, nihil detraxisse. Schlichtingii effugia hisce observationibus abunde refutavimus, Wolzogenius nihil habet quod dicat ad rem, hoc enim tantum commentarii loco ponit. viz. *Non legimus alibi in tota Evangelica Historia Christum Apostolos appellasse Deum quam hoc in loco primum, postquam ex miraculosa resurrectione ejus à Deo facta, manifeste apparuit eum esse pro Divino Domino colendum, quasi non legisset verbum esse Deum aut quasi resurrectio creaturæ illum in Dei locum potuisset erigere.* Vid. Petav.
de Trin. l.
2. c. 1. §. 1.
Cyp. adv.
Judæos l. 2.
§. 6. quod
Christus sit
Deus. No-
vatiā c. 13.

Sect. XXIV. Idem disertius habetur in his verbis D. Pauli ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Ubi observandum Argum. 3.
Rom. 9. 5.

Primo, Hanc esse germanam, sinceramque hujus loci lectionem vetustissimorum codicum consensu, & Patrum Ante-Nicænorum auctoritate firmatam sic enim hunc locum citant ^a Irenæus, ^b Tertullianus, ^c Cyprianus, & ^d Novatianus. Notandum

Secundo, Christum hic appellari & *omni potestati sedere* quod est certo

(a) Lib. 3. c. 18. (b) Lib. contr. Prax. 30. (c) Test. contr. Jud. l. 2. c. Sect. 6.
(d) De Trin. c. 13. & 30.

certius Dei summi elogium, immo eundem vocari *θεὸς εὐλογητός* *Deo benedictum in secula*, quod in ^a S. Scripturis, in ^b Scriptis Judæorum, ^c Patrum & Apostolis cœvorum continuo occurrit tanquam Dei optimi maximi Epitheton. *Crellius* in locum nihil habet quod respondeat, hæc enim tantum observat, ex quibus Argumentum nostrum confirmatur, nempe quod *plus videtur in eo esse cum quis simpliciter Deus nominatur presertim Benedictus in secula quam cum Deus super omnes vel omnia vocatur. Enjedinus* quod usque adeo peculiare Epitheton est Deo Patri *εὐλογητός*, ut nulli præterquam ipsi attributum in N. Testamento legatur. Et quod ubicunque hoc elogium legitur nempe *Deus Benedictus in Secula*, illud semper attribuitur Patri, cum ergo id quod Soli Deo proprium, manifesto hic Christo tribuitur, hinc Argumentum nostrum pro vera Christi, eademque cum Patre Deitate neutiquam infringitur, sed potius confirmatur, præsertim cum patres Antiquissimos eodem ex loco Christi Deitatem comprobantes viderimus, testimonia firma in hanc rem exhibent. *1 Tim. 3. 16. Hebr. 1. 8, 10. verisimilia Act. 20. 28. Tit. 2. 12. 1 Job. 5. 20.* Sed quoniam iis parcius utuntur Patres *Ante-Nicæni* ea missa facio.

Argum. 4. Is qui habet totam Divinitatis plenitudinem in seipso corpora-
Sect. 25. liter habitantem, est divina essentia præditus, quid enim ad Di-
I. 3. de fide vinitatem ei deesse potest, cui competit *tota Divinitatis plenitudo*?
c. 7. hinc *Arianis* Christum esse Deum vafre tantum, & *ἑμὸν ὅμοιον* con-
Col. 2. 9. fitentibus, sic alloquitur *Ambrosius*, *ita dic Deum, ut Deum ve-*
rum, ut plenitudinem ei paternæ divinitatis assignes. Sed in Chri-
sto tota divinitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Ubi no-
tandum

Primo, Non loqui hic *Apostolum* de doctrina, sed de persona Christi, loquitur enim de eo *in quo ambulare debemus*, v. 6. *in quo superædificati sumus*, v. 7. & *in quo sumus repleti*, v. 10. Notandum

Secundo, Non dicere *Apostolum* tantum Deum in Christo esse, aut manere, aut habitare, uti in *Christianis* Deum esse, & manere, & in *Sione* habitare sæpe dicitur, sed dicit *totam Deitatis plenitudinem in Christo corporaliter residere*, quod de nullo alio unquam dictum est. Notandum.

(^a) In S. Scripturis *θεὸς εὐλογητός* eis τοὺς αἰῶνας *Rom. 1. 25. 2. Cor. 11. 31. 1. 31. Eph. 1. 3. 1 Pet. 1. 3.* (^b) In Scriptis Judæorum *עֲלֵינוּ שְׁמִי בְּרִכָּה* *Ps. 41. 13. 89. 51. 1 Chr. 16. 36.* (^c) In Scriptis Patrum apud *Clementem Rom. ad Corinthios* sexies occurrit edit. *Jan. p. 29, 42, 50. 57, 59, 66.*

Tertio

τὸ δὲ τ' ἐπερθεῖν σῶμα χορῆσαν πᾶν τὸ πλή-
ρωμα τ' θεότητι^Θ σωματικῶς τῇ θεότητι ἀπε-
πώς ἥνωται καὶ τεθεοποιεῖται^Ω ἕχαιεν ὁ αὐτὸς
θεὸς καὶ ἄνθρωπος^Θ Ἰησοῦς χριστὸς &c.

Eph. 3. 9.
* 1. 5. c. 19.
Bin Jer.
Hom. 1. p.
56.
Concil.
Antioch.
Ep. ad p.
San. ofar.
concil. To.
1 p 848.
Argum. 5.
Sect. 26.
Ef. 41. 4.
Ef. 44. 7.
Ef. 48. 12.

Apoc. 10,
11, 13.
6. 17, 18.
Apoc. 21.
11, 13.
Apoc. 1. 2.

G

Dei

Dei res ipsa clamat, circumstantiæ locorum allatorum indicant, & *Paraphrasis Chaldaica* extra dubium ponit, certe id minime convenire videtur cum perfecta Christi erga patrem suum reverentia, & pietate, vel cum ipsius erga Ecclesiam perfecta charitate; quotus enim quisque præsertim inter *Judeos* est, qui Christum sese sic describentem audiens non statim concipiat ipsum se etiam *πατρι- τοκεα* appellasse, sibi que æternitatem, atque divinam essentiam tribuisse, ut nihil isto quod sibi tribuit elogio voluisse videri possit, nisi Ecclesiam suam in errorem conjicere, quod vel cogitare à Blasphemia haud procul abhorret.

Alio sensu hæc dici de Deo, alio de Christo, quod vult Socinus, non tantum gratis dictum, sed absurdum est, cum enim eadem prorsus sint verba, putandi sunt iidem esse conceptus. quippe qui nobis non nisi per verba innotescant; nec aliud nobis existimare fas est nisi rationem ipsi reddiderint, quare cum verba sint eadem, nolint tamen sensum eundem esse, præsertim cum in hoc sensu nobiscum convenient patres Ante Nicæni, observat enim hic Irenæus 1. 4. c. 37. *Johannem cecidisse ad pedes Christi ac si fuisset mortuus, ut fieret quod dictum est, nemo videt Deum & vivet.* Cumque hunc locum produxerant, qui cum *Praxeis* sentiebant, *Ego Dominus qui est, & qui fuit & venit omnipotens*, ridet eos *Tertullianus* quod Dei omnipotentis appellationem non putarent, etiam filio convenire, quasi qui venturus est non sit omnipotens, cum & filius omnipotentis tam sit omnipotens, quam Deus Dei filius. Concludit igitur hic esse Societatem nominum Paternorum in filio. *Origenes* non tantum hæc *Apocalypseos* enumerat inter propria Christi attributa, sed dicit insuper his verbis *Johannem* manifestam fecisse *δεδωκεν* Christi deitatem. 5. E. Test. *Cyprianus* ex his verbis probat Christum esse *Sapientiam Dei* per quam omnia facta sunt. *Novatianus* autem Christum unum esse cum Patre Deum. Atque hinc Argumentum novum exurgit, viz.

Qui est omnipotens, *παντοκράτωρ*, qui omnia potest, est Deus. Argum. 6. Nec enim duas personas omnipotentes agnoscent *Sociniani*, nec id Sect. 27. Christiana *Symbola* patientur, quæ *ὁ θεὸς παντοκράτωρ δεὸς* constanter Iren. 1. c. 2 omnibus credendum proponunt. Est autem is qui venit cum nubibus & quem videbunt qui eum pupugerunt, hoc est, Christus, Apoc. 1. *ὁ παντοκράτωρ* omnipotens.

Porro is qui potest omnia sibi subicere, habet potentiam in omnia, adeoque est omnipotens. Christus secundum *Apostolum* potest omnia sibi subicere, Christus igitur est omnipotens. Philip. 3. 20, 21.

Tertio, Is qui est *Rex Regum, & Dominus dominantium*, est omnipotens, est enim secundum *Apostolum* solus potens. Christus autem

tem est *Rex Regum & Dominus dominantium* Apoc. 17. 14. 19. 16. Justin. 47.

Atque in hoc Argumento consentire *Antiquos Patres* liquet ex omnibus iis locis in quibus Christum appellant *δυναμιν τῆς ἀρχῆς τοῦ θεοῦ*, *δυνάμιν τοῦ θεοῦ* Dei inenarrabilis potestatem quod sexcenties ab iis factum. 2. In quibus dicunt unam & eandem esse virtutem & potentiam patris & filii. 3. In quibus Christum appellant verbum *ὃ ἐκ τῶν πάντων ἐκτίσθη* per quod omnia creavit Pater *καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο* per quod omnia fabricata sunt. Creatio etenim mundi ex nihilo quin omnipotentis Dei opus sit, nemo dubitat. Denique in quibus ipsum agnoscunt *Opificem*, & creatorem omnium quo Pater Caelos condidit, quo maris terminis conclusit, cujus mysteria fideliter ab omnibus elementis servantur, à quo spatia Diurnorum cursuum (Sol) observanda accepit, cui paret Luna jubenti eam lucere nocte, cui astra obtemperant Luna cursum sequentia à quo omnia disposita sunt & suis limitibus circum scripta &c.

τὸ παντὶ καὶ δημιουργὸν τοῦ κόσμου
ὃ τὰς ἑσπερίους ἐκτίσεν ὡς πᾶσι δαλασιν
ἰδίῳις ὅροις ἐπέκλεισεν ὃ καὶ μουσικαῖς
πρωτοῖς πάντα φυλάσσει καὶ στοιχάζει καὶ
τὰ μέγιστα, τὴν ἡμέραν δὲ μὲν (ἡλιος)
ἐπιλαβὼν φυλάσσει ὃ περὶ τὴν σελήνην
νοκτὶ φάει καὶ κινεῖται, ὃ περὶ τὴν σελήνην
ἀστὲρ τὸν σελήνης ἀκολουθεῖται δὲ μὲν.

Justin. Epist. ad Diogn. p. 498.

Is qui est omnipræsens est Deus, nec enim duos agnoscunt *Sociniani* quibus hoc attributum competat. Christo autem omnipræsentiam competere ex eo liquet, quod *ubicunque sunt duo, aut tres congregati in nomine suo, sit in medio eorum*; & quod *Discipulis* suis dicit *Ecce ego vobiscum sum omnibus Diebus usque ad consummationem Sæculi*; his enim verbis se profitetur & præsentem suis fore in terra etiam post corpus suum in cœlos illatum, ubicunque dispersi fuerint, & in quibuscunque locis convenerint, talis autem præsentia est prærogativa naturæ Divinæ, nihil enim potest esse in omnibus terræ locis simul, quantumcunque à se invicem discreti, & separati fuerint, nisi quod est omnipræsens.

Respondet *Wolzogenius* his verbis, eodem modo hæc locutio, ut & alie infinitæ etiam de Deo usurpantur, & Dicitur eum illis rebus vel personis adesse quarum curam gerit, & in quibus aliquid operatur & efficit, cum ergo Deus Christum in potentia, ac potestate, ac sapientia sibi similem & æqualem reddiderit, ut is æque ac Deus ipse omnipræsens esse per suam solam virtutem ac Spiritum possit, quæ vult, in terris efficere, non necessarium est, ut hæc verba de ipsius essentiali præsentia in terris accipiantur.

Hoc non est respondere, sed rem ipsam concedere, qui enim æque, ac Deus ipse omnipræsens est, is proculdubio habet omni-

de Trin.

c. 13.

contr. Cel-
sum l. 5 p.

239.

præsentiam illam quæ Deo competit, ipsumque Deum constituit, ostendat igitur, si potest, *Wolzogenius* quomodo potentiam, sapientiam præsentiam æqualem Christo tribuere poterit, æquali essentia disjunctam, aut quomodo Deus, vel Christus virtutem suam exerere possint ubi reipsa præsentia non sint, aut aliquid agere ubi non fuerint, aut nobis permittant, id certum & exploratum ducere eum qui in nobis operatur, & sua virtute aliquid in nobis efficit, essentia pariter nobis adesse. Hoc Argumento Deitatem Christi probat *Novatianus* his verbis. *Si homo tantummodo Christus quomodo adest ubique invocaturis, cum hæc non hominis natura sit sed Dei ut adesse omni in loco possit. Eodemque Argumento contendit Origenes Deum Solum & Christum adorandos esse, quia ubique præsentia sunt, Christumque præsentem esse non modo cum suis semper, sed etiam* *ἐν παντί καὶ ἐν ὅσῳ αὐτὸ πανταχού* *cum nescientibus eum ubique quodque Pharisei ἀνθρώπων τέλειον ἄξιον μόνον ὑπολαμβάνοντες ἔχριστον* *suspicientes Christum tantummodo hominem sanctum & perfectum esse eum ignorabant, probat Idem Origenes quoniam invisibilis licet*

ὡς καὶ ἀόρατος *Ἐν τῇ διότι αὐτὸ* *fuerit Deitate sua, præsens tamen*
παρὰν πάντα ἀνθρώπων, παντὶ ὃ *fuerit omni homini, & per univer-*
ὅλῳ τῷ κόσμῳ συνεκκληρόμενος *sum orbem extensus. Ubi & Dei-*
To. 8. in Joh. Ed. Huet p. 122. *tatem Christo, & Deitatis ratio-*
D. E. *ne omnipræsentiam eidem con-*
ceptis verbis adtribuit, quod etiam
reliquis Patribus Ante Nicænis familiare est.

Argum. 8.

Sc. 29.

Joh. 11. 17

Ultimo, Is qui novit omnia est Deus, habet enim intellectum tantæ capacitatis quantæ est intellectus Dei, quantus autem est intellectus, tanta est essentia cujus intellectus est facultas vitalis & proprietates essentialis, Christus autem novit omnia *tu enim Domine, inquit Petrus, nosti omnia, tu scis quia amo te:* quo in loco Argumentum *Petri* ejusmodi est; qui novit omnia is novit quid sit in corde meo, novit amoris quo eum prosequor veritatem & vehementiam, novit quam sincero corde profiteor amorem erga se meum,

Huic Argumento nihil responsi dat *Wolzogenius*, *Sclittingius* hoc tantum quod omnia scire, per usitatam *Synecdochen*, dicuntur qui multa sciunt. Quod plane Argumentum *Petri* corrumpit, non enim sequitur Christum sinceritatem cordis *Petri* exploratam habuisse quia multa nosset, cum illud nihilominus eam latere potue-

ἰδὲν λαμβάνειν ἢ κρυβεῖν ἀλλὰ καὶ πᾶσι *rit, Hoc attributum Christo tri-*
ἰδὲν ἢ κρυβεῖν ἀλλὰ καὶ πᾶσι *buunt Patres primævi nihil enim*
Ephes. 5. 13. *latere Dominum nostrum affirmat*
Ignatius. Iustis appropinquat Do-
minus.

minus, inquit Clemens A-
 lexandrinus, & nihil eum
 latet ex nostris cogitatio-
 nibus & quas facimus ani-
 mo dissertationibus, Do-
 minum Jesum dico qui ὁμολογῶ. Strom. l. 4. p. 517. B.
 omnipotente sua volun-
 tate cordium nostrorum inspector est.

Et rursus nunquam à sua excedit specula Dei Filius, ut qui non
 dividatur, non dissecetur, non transeat a loco ad locum, sit autem sem-
 per ubique, & continuatur nusquam, tota mens, tota lux paterna,
 totus oculus, qui omnia videt,
 omnia audit, scit omnia pote-
 state scrutatur potestates, ei
 subjecta est universa militia,
 & Angelorum, & Deorum.
 ὁμολογῶ. Strom. l. 7. p. 702. A. B.

Ubi Filii Dei ubiquitatem,
 omniscientiam, omnipotentiam, Solis, ut aiunt, Radio descriptam
 videre est.

Se&XXX. Absolutis Argumentis hisce è Scriptura ductis, unicum
 adhuc restat paucis absolvendum. Nempe quod admissa Socinia-
 norum, Arianorumve sententia, invicta Judeis suppeditentur Ar-
 gumenta adversus Christi ipsius cultum retorquenda, immo funda-
 menta iis suppeditabimus quibus Christianam Fidem non esse ab
 iis admittendam, rationibus haud facile solvendis comprobaturi
 sint. Nam

1º, Hoc, inquit, in Scripturis nostris sæpius proponitur
 imprimis observandum, & diligentius, in Idololatriæ cujusvis
 remedium, animis nostris infigendum, Deum esse unum. Sic
 enim Israellem Deus alloquitur, Audi Israel Dominus Deus tuus
 Deus unus est; Ubi ultima litera in voce יהוה, & in voce יהוה,
 magnis characteribus depingunt, ad attentionem huic dicto con-
 ciliandam. Unde nos, ex antiqua traditione continuò hæc verba
 legimus manè & vesperè, nec quicquam in lege, æquali veneratione
 dignamur. Hoc Deus nobis perpetuò in mentem revocat quod ipse
 Deus est, & quod יהוה יהוה, & יהוה יהוה non est Deus am-
 plius præter eum. Videte, inquit, quod Ego, ego ipse sum, יהוה
 & non est Deus mecum; hoc omnem populum terræ
 scire voluit, quod Dominus ipse sit Deus, & non est ultra Deus. Scri-
 ptura eum salum Deum pronuntiat: Tu es Deus solus, & si dicitur
 יהוה יהוה, Solus Deus Magnus; Tu ipse solus Deus es omnium
 Regno-

Deut. 6. 4.

Deut. 4. 35.

39.

Id. 32. 39.

1 Reg. 8.

16.

Ps. 86. 10.

Es. 37. 16.

- Regnorum terræ, idque ostendit non tantum via remotionis, dicendo, *Ego Dominus, & non est adhuc*, אני יהוה ואין עוד *præter me non est Deus. Hoc sciant omnes ab ortu Solis, & ab occidente; quod nihil præter me est, Ego Dominus & non est amplius, sed quandoq; cum hoc procemio, Ego primus & ultimus, & præter me non est Deus.* Quandoque per modum comparationis, אין כמך במדה *Non est similis tibi inter deos, non est secundum opera tua, id est, qui faciat.* Quandoq; per modum interrogationis vehementer id negando, *Quis Deus præter Jehovam, & quis petra præter Deum nostrum?* הא יש דאס אלו קוים תיך גיסת יסא אלו תו עי? הוה. Nonne Ego Jehova? אני יהוה *& non est alius præter me, Ego Deus sum, & non est alius.* Quandoque per modum præcepti אין אל דאס *Deum præter me non cognosces, & servator non est* אין אלו, me excepto.

Cum ergo *Theologia Christiana*, si ea juxta *Socini*, aut *Arii* placita instituenda sit, Deum alium, essentia plane diversum à Deo *Israelis* nobis proponit agnoscendum, non possumus hunc novum Deum admittere, nisi his claris Scripturæ, & juris naturalis præceptis nuntium remittamus, Deoq; nostro in os contradicamus, dicendo *Eum non esse solum Deum, omnium Regnorum Terræ, sed esse ultra Deum, esse Deum præter ipsum.*

Porro *Dominus* noster non semel nos docuit, *Non esse alium servatorem se excepto*, idque prophetice loquendo de temporibus *Messie*; quomodo ergo hunc *Jesum* pro *Servatore* possumus agnoscere, qui *Deus* essentia alius, adeoque *Servator* alius agnosci debeat.

2º, Cum *Christus* vester, *Deus*, immo *Deus super omnia benedictus in sæcula*, conceptis verbis appelletur, & tamen eum esse Deum *Israelis*, verumque natura, & essentia Deum strenuè denegetis, hæc certe nos admittere non possumus, utpote qui noverimus non esse Deum nisi unum; præsertim cum hæc sit *J E H O V A* nostri continua *Periphrasis*, qua eum à cæteris diis omnibus distinguimus, quod sit *Deus Benedictus in sæcula.*

3º, Quæ vero & unico *Jehovæ* Scripturæ nostræ attribuunt, vestra *Theologia* Christo adscribit, & tamen eum eundem essentia Deum esse cum Deo *Israelis* palam inficiatur, hunc Christum omnes *Angeli* jubentur adorare, ei omne genu flectendum esse, omnique lingua confitendum dicitis, *Is primus, & ultimus* multoties dicitur, eique mundi abolitionem tribuitis, cum ergo is de quo hæc dicta fuerint, sit *Jehova Dominus Deus universæ terræ, Altissimus super omnem terram* atque ipsissimus ille *Jehova*, qui juravit quod sibi curvabitur omne genu cum primus & ultimus qui fuerit, sit etiam *Dominus exercituum præter quem non est Deus*, cum terræ cœlique mutationem

eidem

eidem *Jehovæ* adscriptam videmus, qui *terram initio fundavit*, & *cujus manuum opera sunt cæli, hæc creaturæ*; & non eidem essentia Deo tribuendo, fieri non potest quin gloriam Dei nostri alteri adscribamus.

4°, Deum *Israelis* eum esse dicimus, qui est *Altissimus super omnem terram, qui regnat in terris, cujus Regnum est super omnia, qui est terræ universæ, Gubernator, & cujus virtute omnia in perpetuum ordinanda sunt*. Hæc omnia Christo *Theologia* vestra adscribit, & tamen eundem essentia, Deum esse Christum pernegat: quomodo ergo *Imperium in omnia quæ amplissimo non solum terræ, sed etiam cæli ambitu continentur*; eidem concedere vobiscum possimus, nisi Dominum, & Deum nostrum Regno suo privemus, & solio suo detrudamus?

5°, Mandatum *de hoc Deo adorando, eique soli serviendo* haud minus perspicuum, paritq; momenti Solis radio scriptum, & sæpius in *Idololatriæ* omnis remedium habemus repetitum. Factum id esse, ut nos in vero sui unius cultu Deus noster retineat, nemo inficiabit, qui novit idcirco *æmulatorem* se postea vocari, quia consortium ferre nequit, idcirco pronuntiare Deum se vindicem futurum suæ Majestatis, ac Gloriæ, quia non patietur impune tantillum cultus sibi debiti in alium transferri.

Cum ergo *Theologia* juxta *Socinum* verè Christiana, alium ab uno Deo *Israelis* essentia diversum, æquali honore, & cultu prosequendum nobis exhibeat, id certe admittere non possumus nisi *Idololatriam* illam, cujus gratia tam dira antea perpessi sumus, renovare, Deumque Majestatis suæ, & Gloriæ vindicem acerrimum, ad iram provocare velimus.

6°, Solenniter testatus est Deus noster se *Gloriam suam alteri minime daturum*, hocque ideo monuit ne nos rem ei gratam nos facere posse conciperemus unquam, honorem, laudem, cultumque adeo divinum alteri tribuendo; Adorando autem Christum natura non Deum, sed hominem, à natura Dei *Israelis* planè diversum, nonne hanc gloriam alteri concederemus?

7°, Quoties in Scripturis nostris audivimus hoc Deo nostro proprium esse *scrutari corda renesque*, eumque solum *corda omnium hominum scire*? hoc cum *Theologia* hæc vestra homini Christo attribuit, quomodo vobiscum consentire possimus, nisi alium à Deo *Israelis* in Dei solium evehendo.

8°, Quoties admonuit idem Deus preces nostras ad eum dirigendas esse, *eumque solum in die tribulationis esse invocandum*, quomodo ergo recipere possemus *Theologiam* vestram, quæ Christum natura
non

non Deum, sed alium prorsus à Deo *Israelis*, corde, oreque pro bonis omnibus invocandum proponit?

Jer. 10. 11.

9°, Scripturæ nostræ disertim monent, *deos qui non fecerunt cælum & terram, tollendos esse de terra, & de sub cælis*. Nonne autem hoc oraculum nos impedire debuit ne quem pro deo haberemus & coleremus, qui non fecisset cælum & terram? impedire ergo nos debet ne Christum, qui vestra confessione cælum & terram non fecit, recipiamus, & colamus, sic enim causam nostram coram Dei Tribunali agemus, Tu Domine nos docuisti deos qui cælum & terram non fecerunt destructum iri, idque oraculum voluisti à *Propheta Chaldaice* scribi, à nobis memoriter edisci haberique in promptu, ad repellendam *Idololatriam*, adeoque altissime cordibus nostris infigi, ne quem Deum qui non fecisset cælum & terram, recipere-mus, ut coleremus. Noli igitur, quæsumus, nobis succensere, si tuo isto tanto oraculo admoniti Deum qui non fecit cælum & terram, recipere, & colere renuimus.

10°, Denique ea quæ jam habemus, & semper habuimus *Jehovæ* nostri Idea, eum nobis repræsentat omnipresentem, omniscientem, omnipotentem, qui ergo sub iis ideis nobis colendus proponitur si Deus non fuerit, pro Deo altero, Deoque alieno habendus est, quomodo ergo hæc Christo vestro vobiscum adscribere possumus, quem verum essentia Deum non esse contenditis, quin alienos Deos colendi nos crimine obstringamus?

Deut. 13. 1.
2, 3.

Frustra hic ad miracula confugitis à Christo vestro facta nos enim adversus hæc omnia munivit Deus noster, dicendo *Quicumque Propheta miracula faciens populum à Deo avertere tentaverit, ad cultum alium, Deumque alienum quem Patres nostri non noverant adorandum suaserit, rejiciendus est*, cum ergo tot argumentis probaverimus Christum vestrum esse Deum alienum, his miraculis non obstantibus, ex nostri *Jehovæ* mandato rejiciendus est.

Hæc cum ita sint aut excusandi videntur *Judei*, donec his Argumentis responsum *Socini Hyperaspystæ* dederint, aut fatendum est id quod res est, Dominum N. J. Christum fecisse cælum & terram, eundemque essentia esse cum Patre Deum, qui & populum *Israeliticum* ex *Egypto* eduxit, & per *Prophetas* locutus est.

Sect. XXXI. Ex Altera Parte Deus in carne manifestatus, *Verbum caro factum, totaque Deitatis plenitudine in Christi corpore inhabitans*, non tantum omnem speciem, & colorem ab his *Judeorum* objectionibus removet, sed cum receptis istius Gentis notionibus de Deo *Columnam nubis, Tabernaculum Templumque* inhabitante, amicissime conspirat.

In Columna enim nybis, juxta eorum Theologiam, erat Jehova, five Angelus Jehovæ, de quo sic R. Menachem in locum, *Hic Angelus erat Shechinah præsentia five Majestas Dei, Angelus autem & Rex mundi dicitur, quoniam per ejus manus mundus gubernatur.* Hinc columna illa vocatur *Nubes Jehovæ*, i. e. juxta Targum Hierosolymitanum, *Nubes præsentiae divinae Domini*, splendens Nube *שֶׁכִּינָה*, *Majestas Dei* coruscans apparuisse dicitur. Et quoniam Deus in hac Nube habitavit, in *Shechina*, seu *Majestate sua habitare dicitur in medio populi sui*, & videndo hanc Nubem coruscantem, juxta *Paraphrasten Chaldaicum*, videbant *Gloriam Dei*. Immo Deus apud *Ezekielem* describitur tanquam in *Nube & igne existens*, eaq; apparitio appellatur *Gloria Dei*, Nubesq; ipsa *שֶׁכִּינָה* & cum hæc Nubes Templum implevisset, tunc opera comprobavit Dominus, dicente *Solomone*, quod *habitaret in spissa caligine*, Sanctuarium eo fine constructum fuerat, ut *Deus habitaret inter eos*. Quae de causa nuncupatur *Domus Dei*, *מִשְׁכָּן* *Mansio sanctitatis ejus*, *Requies Dei*, *Facies Dei* (i. e. juxta *Chaldaicam Paraphrasin*, *Majestas Dei*) *Tentorium quod fixerat inter homines*, & in hoc Tabernaculo habitando fecit *Faciem Majestatis suæ habitare inter eos*.

Arca Dei, quæ in hoc Sanctuario posita fuit, vocatur *Locus Dei*, eaque intrante in Sanctuarium, *Jehova Rex Gloriæ ingreditur*, Illa mota *canebant Sacerdotes surge Jehova, &c.* eaque quiescente, *Revertere, Domine, in Requiem tuam*. Dum coram hæc Arca tripudiis gestit *Psaltes Requies, saltare dicitur coram Jehova*.

Arca hæc etiam *Facies Dei* appellatur, & cum præsentia *שֶׁכִּינָה* conjuncta, juxta Doctissimum *Tenisonum*, *Habet nomen Jehovæ ei adscriptum*, Num. 10. 36. 1 Sam. 4. 7. 6, 20. 2 Sam. 7. 6. Psal. 24. 7, 8. Psal. 68. 8, 25.

Templum etiam vocatur *Habitaculum Dei*, locus in quo poneret *Nomen suum*, seu *Majestaticam suam præsentiam*, juxta *Chaldaicum Paraphrasten*, *Solium gloriæ suæ*, *Locus mansionis Majestatis suæ*.

Est autem observatu dignum,

1º, In novo Fœdere, Christo, verboq; in carne nostra habitanti, allusionem ad hæc omnia manifestam fieri, Sanctuarium etenim, quod erat Dei Habitaculum, vocatur Græce *σκηνή*, tentorium, Hebraice autem *מִשְׁכָּן* *Tentorium quod inter homines figebat Deus*. Et allusione ad conspicuam Dei præsentiam in hoc Sanctuario, *Verbum*, inquit *Apostolus*, *ἐσθλῶσαν ἐν ἡμῖν*. *Tentorium suum inter nos fixit, & vidimus ejus Gloriam*, five *Shechina*, Hebræos etiam suos alloquens *Paulus Hebræus*, Christi corpus vocat

πληρέστερον οὐλῶν, *perfectius Tabernaculum, Christumq; ipsum Ministrum Tabernaculi veri quod fixit Deus, & non homo.*

2º, Allusione facta ad *Cherubinos* quorum facies erga Arcam ver-
 1 Pet. 1. 12. *los, D. Petrus inducit ἑαυτοὺς, caput incurvantes, ut penitio-*
rem Christi, veri propitiatorii, aspectum habeant.

3º, Respectu habito ad *Templum* Christus naturam humanam in
 Joh. 2. 19. *qua habitabat, Templum appellat, Solvite, inquit, hoc Templum, in*
quo ἄγος habitat, & Pater manet, uti in Templo Judaico habita-
 Mal. 3. 1. *vit; Et ego tribus diebus suscitabo illud.* Porro ad *Templum* suum
 Hag. 2. 4. *venire is dicitur qui est ἰκνέσθαι, & Angelus fæderis, quem quære-*
bant Judæi, & in quo delectabantur, loquente Propheta, de gloria
secundi Templi, sic incipit, Ego vobiscum sum; i. e. juxta Chaldaicam
Paraphrasin, Verbum meum erit vobis auxilio, in orationis progressu
gloriam huic Templo ampliorem promittit, quam ea quæ Templo Solo-
monis, contigerat, quod aliter fieri non potuit quam supplendo
Augustius, quæ Templi prioris ornamenta cum fuerint, decusque
eximium, Secundo huic Templo defuerant, Arca nimirum, & præ-
sentia Majestatica, hæc autem aliter suppleri non poterant quam
ejus præsentia qui Templo major erat, Arca illustrior, veraq; Shechi-
nah in cujus corpore habitabat tota divinitatis plenitudo.

Notandum secundo inter habitationem divinæ præsentiae in Co-
 lumna nubis, in Sanctuario, & in Templo, & habitationem Dei
 Verbi in Christi carne duo hæc esse discrimina. Primo quod di-
 vina præsentia tentorium tunc fixerat in rebus inanimatis, & vili-
 ori materia, nunc autem in natura humana, Spiritus Sancti virtute
 in utero Virginis formata. Secundo quod unio ἑαυτοῦ Christi hu-
 manæ naturæ arctior, inseparabilis, & perpetua fuit, Dei in San-
 ctuario, in Templo, in Columna nubis habitatio temporaria erat,
 minus arcta, multisque de causis separabilis, qui ergo Deum in
 Arca, Sanctuario, Columna nubis, Temploque habitantem agno-
 scebant, eum in Christo tentorium suum fixisse, post tot divinitatis
 Christi indicia, negare non poterant.

SECT. II.

ATque hæc sunt Argumenta *Patrum Ante-Nicænorum* ex Scripturis ducta, quibus, ante infelicem *Arij* ortum, doctrinam Sanam & Orthodoxam, de Christi Deitate, propugnabant. Super sunt haud pauca, nec minoris fortè momenti aut Roboris, quæ veritatis ejusdem fidem faciant amplissimam, sed quoniam id nostri instituti fuit *Patrum Ante-Nicænorum* rationes colligere, nec ea quæ variantium *Codicum* lectione incerta reddantur, in medium adferre, ea missa faciens, cum bono Deo progredior ad *Antiquitatis primævæ* testimonia quibus hanc, quam ex Scripturis stabilivimus, fidem ab *Apostolis*, eorumque discipulis acceptam fuisse, per totum Christianum orbem sparsam, summo studio, & cura ab Ecclesiæ *Antistitibus* conservatam, miroque consensu, & quasi uno ore prædicatam, & ad posteros derivatam luce clarius elucescet.

Et quoniam opus aggredior quod *Bullus* nostras pietate summa, & doctrina vir præditus, atque in Antiquitatis totius scriptis versatissimus, opere ære perenniori, ad doctorum invidiam, & Novatorum Cordolium, summo studio, judicio, & industria peregit, ea conabor potissimum Antiquorum testimonia feligere, quæ vel ejus diligentiam fugisse videntur, vel quibus aliquid adjicere posse nos nostro saltem judicio existimamus.

Sect. I. Inter Scriptores autem Ecclesiasticos qui Christi veram Deitatem verbis conceptis, vel justa consequentia nobis tradiderunt, primum locum obtineat *Barnabas*. Is enim loquens de filio Dei se in carne manifestante, ostendit hoc carnis indumentum fuisse prorsus necessarium ut eum videntes non moreremur. *Nisi enim, inquit, venisset in carne, quomodo nos homines videntes eum, servati fuissetus, quandoquidem qui solem hunc opus manuum ejus aliquando desitutum aspiciunt, non valent Radios ejus obtueri.* Ubi duo invicti roboris Argumenta pro Christi Deitate exhibet. 1. Est quod Christum, *nisi carne involutum, videre*

εἰ γὰρ μὴ ἦλθεν ἐν σαρκί, πῶς ἂν
ἰσώθημεν ἄνθρωπος ἰδέοντας αὐτόν
ὅτι καὶ μέλλοντα μὴ εἶδ' ἁλίου ἔργον
χειρῶν αὐτοῦ ὑπὸ χροῦ βαλέοντας
ἐκ ἰσχύος εἰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἀντιφθάλ-
μιους ἀβ. *init.*

non sustinebamur, quis autem nescit Argumenti hujus fundamen-
tum esse Dei ipsius effatum toties in veteri testamento repetitum
Ex. 33. 10. nempe hominem Deum videre non potuisse & vivere, quod adeo Ju-
Jud. 6. 21. daeis infixum erat, ut vel Deum videntes, præsentem mortem ex-
pectarent, vel si iis vivere postea concessum esset, id tanquam in-
signe misericordiæ divinæ indicium respicerem. 2. Quod Christo
Gen. 3. 30 Creationem Solis, adeoque cœli ac terræ adscribit, Solem esse opus
manuum ejus dicendo, cœlos autem esse manuum Jehovæ opus mul-
toties Scripturâ indicat. Ille ergo Dei filius cujus manibus idem
opus à Barnaba tribuitur, Jehova merito dicendus est, aut uti ha-
bet Epistolæ hujus Antiqua versio, Orbis terrarum Dominus. Huc
§. 5. accedit quod Gloriam Jesu in eo consistere facit ὅτι ἐν αὐτῷ πάντα καὶ
§. 11. εἰς αὐτὸν quod per ipsum sunt omnia, & in ipsum, plane cum D. Paulo,
Col. 1. 16. consentiens à quo audivimus ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα καὶ εἰς αὐτὸν.
omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt. Porro apud eundem

Ἰησοῦς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ
ἑὸς θεὸς πᾶσι, καὶ ἐν σαρκὶ φανερω-
θεὶς. §. 12.

Jesus non est filius hominis (subau-
di tantum) sed filius Dei, typo, &
carne manifestatus, quod probat eo
quod David, cujus filius dicebatur,

lic de eo loquitur, dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis,
vides quomodo David cum vocet κύριον, καὶ ἑὸν θεὸν Dominum & filium
Dei, atque hoc filio Navæ de ipso manifestatum fuisse probat his
verbis, exscindet à Radicibus omnem domum Amalek ὁ ἑὸς θεὸς ὁ πᾶν
Ex. 17. 14. ἐχάτων ἑνὸς ἡμερῶν, quæ verba licet apud Septuaginta Interpretes non
occurrant, cum Hebræorum traditionibus conveniant, ii enim,
notante Ainswortho in locum, hæc esse temporibus Messiae implenda
docent, hic ergo agnoscit eum qui carne manifestatus est fuisse longe
antea filium Dei, & Davidis Dominum, quod non longe abest à
D. Pauli mysterio θεὸς ἱστανεσθῶν ἐν σαρκί. Deus manifestatus est in
Tim. 3. 16. carne, estque ipsissimum Argumentum quo Christus ipse ostendit
Mat. 21. 45 Messiam esse plusquam Davidis filium.

Barnabam sequatur Ignatius qui decies ad minimum Christum
Christianorum Deum esse pronuntiat. Is enim, Proœmio Epistolæ ad
Ephesios, dicit Ecclesiam Ephesinam ἐν θελήματι τοῦ Πατρὸς, καὶ Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν in voluntate Patris, & J. Christi Dei nostri unitam,
& electam esse. Proœmio Epistolæ ad Romanos, Christum bis vocat
τοῦ θεοῦ θεόν Christianorum Deum. In Epistola ad Ephesios eum pro-
nuntiat genitum, & ingenitum, ἐν σαρκὶ συνώμενον θεόν Deum in carne
§. 7. existentem, plane ad mentem D. Pauli nuper citati, & Johannis qui
de λόγῳ, quem Deum appellaverat, hoc adjecit, & verbum caro factum
est. Rursus, in eadem epistola hæc habet nihil latet Dominum sed

et arcana nostra prope ipsum sunt, omnia igitur faciamus sicut ipso in nobis habitante, ut illius sinus templa et ipse sit in nobis Deus noster, quomodo est. Ubi de Christo loqui Ignatium indubium est ex tota orationis serie, in qua eum de quo verba facit, Jesum appellat, unicum Christianorum Doctorem, & cujus opera silenter gesta sunt ἀξία τῆς Πατρὸς Patre digna. Eundemque pro Deo ab Ignatio habitum esse haud minus liquet, non tantum ex eo quod nihil illum latere, quod Christianorum abscondita omnia eidem perspecta esse pronuntiat, quod Christianos ipsius Tempia esse doceat. Sed præcipue quoniam Christum in templis hisce habitantem τὸ ἐν ἡμῶν θεὸν Deum in nobis appellat. In eadem Epistola hæc habet, Deus noster Jesus Christus in utero gestatus est à Maria. In Epistola ad Trallianos hortatur eos manere ἀχω-

πάντα ἐκ ποσὶ μὲν ὡς αὐτὸ ἐν ἡμῶν κατοικῶντος, ἵνα ὁ μὲν αὐτὸν νοοί, καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν θεὸς ἡμῶν, ὅπως καὶ ἵσιν. §. 15.

eisus θεῷ Ἰησοῦ Χριστῷ indivulsos à Deo Jesu Christo. In Epistola ad Romanos hæc habet, Deus noster Jesus Christus in Patre existens, magis apparet. Epistola ad Smyrnicos sic incipit Glorifico Jesum Christum Deum qui tanta sapientia vos donavit. Atque in eadem Epistola Philonem, & Rheum διακόνους Χριστοῦ Θεοῦ Christi Dei Ministros appellat. Denique Epistolam ad Polycarpum sic claudit, Opto vos valere semper ἐν Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ in Deo nostro Jesu Christo atque ita vidimus B. Martyrem undecies affirmantem Christum esse Christianorum Deum adeo ut minus necesse fuerit loca alia compilare in quibus Christum æternum Dei verbum Patri præ seculis omnibus unitum, à Christianis invocandum disertissimis verbis enuntiat.

ὁ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ νεφρωσθέντος καὶ Μαρίας. §. 18.

§. 7.

ὁ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Πατρὶ ὄν, μᾶλλον φαίνεται. §. 3.

ἀλλ' ὅτι Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν θεὸν ὅπως ὑμεῖς σφίζοντα. §. 1. §. 3.

Idem Martyrio coronandus, cum Imperatorem docuisset quod ὁ θεὸς ἀληθινὸς unus verus Deus esset qui cæli, terræ, maris, & omnium quæ sunt in ipsis creator fuerit, non veretur tamen coram Senatu profiteri, & audacter dicere, ὁ ἐμὸς Κύριος καὶ Θεὸς Ἰησοῦ Χριστὸς Jesus Christus est Dominus, & Deus Meus.

Epist. ad Magnes. §. 6, 7. ad Polyc. §. 3. Ep. ad Eph. §. 20. ad Rom. §. 4. Martyr Ignat. §. 4. §. 7.

Sect. II. Polycarpus illustre fidei suæ argumentum exhibuit in oratione hac ad Deum, sub ultimam Martyrii horam, habita. Domine Deus Omnipotens, Pater dilecti, & Benedicti filii tui Jesu Christi --- de omnibus laudo te, Benedico

σοι πρὸ αἰώνων, καὶ ἐπερχόμενος Ἰησοῦ Χριστῷ --- μὴ τὸ σοι καὶ πνεύματι ἀγίῳ ἢ δόξῃ, καὶ νῦν, καὶ εἰς τὸ μέλλοντος αἰῶνος, ἀμήν. Martyr. Polycarp. §. 14.

tibi

tibi, Glorifico te, cum sempiterno, & caelesti J. Christo, dilecto filio tuo, cum quo, tibi, & Spiritui Sancto, Gloria & nunc, & in futura secula, Amen. Qualis usitata semper in Ecclesia fuit ἀρχαία eorum qui fidem suam in Trinitatem διόκησαν testari ista formula voluerant.

Justini Martyris Cohortatio ad Græcos tota in eo impenditur ut Deum unum, & solum esse, contra Ethnicos demonstret, Christianique Religionem Dei unius tantum cultum admittere, atque inde fieri quod nos Christiani

Dial. cum
Tryph. p.
251. D.

καὶ λόγος πρωτότακος ὢν
τῷ θεῷ, καὶ θεὸς ὑπάρχων
Ap. 2. p. 96.

P. 254. D.
p. 267. B. C.
284. B. C.

ducit eis διδάσκειν ὅτι θεός, καὶ κύριος δυναμίων ὁ χριστός ad demonstrandum quod Christus sit Deus, & Dominus virtutum, cumque Trypho ei objecisset, quod dixerat Christum nostrum αὐτοπαρεχόν θεόν οὐτὶς αἰῶνα ante secula deum fuisse, agnoscit ὅτι αὐτοπαρεχὸν υἱὸς ἑ τοιοῦτο πατρὸς ὅλων θεός ὢν quod præextiterat filius creatoris, Deusque extiterat. Dicit alibi Deum principio præ omnibus seculis genuisse ex se ipso δύναμιν τινὰ λογικὴν potentiam quandam rationalem quam Spiritus Sanctus nunc Gloriam Domini, nunc Filium, nunc Sapientiam, nunc Angelum ποτε ἢ καὶ θεόν nunc autem Deum appellat, Testimonium his,

μοι ὁ λόγος ἡ σοφία ὅς
ὢν ἔτερος ὁ θεός ὑπὸ ἑ πατρὸς
καὶ ὅλων γεννηθείς.

inquit μαρτυρήσας ὁ exhibet verbum Sapientiae, quod quidem idem Deus est à Patre omnium genitus, & verbum, & sapientia, & potentia generantis est; Alibi mentionem facit Passionis quam pertulit Deus per hunc Deum, plane con-

δια τῷ
ιδίῳ αἵματι
τῷ ΑΑ.
20. 28.

ὁ πέπονθε δι' αὐτοῦ ὁ θεός
ἡ θεῶν. p. 345.

& ejus Socios sic alloquitur, si dicta prophetarum assequi fuissetis, non

αὐτὸν εἶναι θεόν ἡ μόνον, καὶ
ἀγεννήτου, καὶ ἀρρήτου θεοῦ
υἱόν. p. 255. C.

inficiati essetis ipsum esse Deum solius & ingeni, ineffabilisque Dei filium. Eodemque in loco eum θεὸν αὐτοπαρεχόντα Deum adorandum à Davide appellatum pronuntiat, &

Euseb. Hist.
Eccl. l. 4. c.
31. Hieron.
Catalog.
Script.

à Christianis adoratum fuisse, ut vidimus, docet. Melitonis librum de incarnatione Dei seu potius de Deo corpore induto in hanc rem cito, gemens interim ejus solummodo titulum nobis ab Eusebio, & Hieronymo conservatum esse, Athenagoras hoc tanquam Christianorum commune placitum fundamenti loco ponit

quod

quod Christianorum Theologia Unicum Deum agnoscit, eumque mundi Creatorem, quod cum Argumentis haud paucis ex Philosophorum dogmatis, & Prophetarum scriptis probasset, fatetur Christianos etiam agnoscere Filium Dei per quem omnia sint facta, hoc tamen non obstare innuit quo minus Deum unicum agnoscant, cum pater & filius unum sint. Quis igitur, inquit, non miraretur Christianos Patrem Deum, Filium Deum, & Spiritum Sanctum predicantes, Atheos appellari; eademque repetens, dissertationi hunc tandem finem imponit, demonstratum est ne quaquam nos esse Atheos, qui universi hujus opificem simulque ejus verbum, ceu Deum veneramur.

ὁ λόγος ἡμῶν ἴνα
θεὸν ἀγνοῖ τὰς πάν-
τας ποιῶν. p. 5.

λέγονται θεὸν πατέρα καὶ υἱὸν θεὸν
καὶ πνεῦμα ἅγιον. p. 9. A. 27. A.

ὡς μὲν ἐν ἡμῶν ἀδελφοὶ θεὸν ἀγνοῦντες, καὶ
ποιῶν τὰς πάντας, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ
λόγον. pag. 34. D.

p. 34. D.

Athenagoram sequitur Theophilus, qui, cum premiserat quosdam de Poetis Prophetarum vocibus consona dixisse: *Dei Unitate*; loqui incipit de *Dei Filio*, Patri semper coexistente, & per quem omnia fecit, cum *Dei potentia* & sapientia esset. De quo ex D. Johanne dicit quod *Deus* erat Deus, & ex Deo genitus; atque inde tandem concludit *Ethnicos* inique *Christianos* persequi qui Deum verum colant.

L. 2. p. 87.

D. p. 88. D

p. 100. A.

L. 3 p. 140.

Tatianus de uno Deo cum reliquis idem pronuntians, procedit postea Religionis nostrae secreta pandere, i. e. loqui de Filio ejus, & qui in ipso erat, & qui abs eo genitus produxit hunc mundum: materiam sibi ipsi formans, quod certe Creatoris officium est, denique Gentes sic alloquitur, Non decipimus, O Græci neque nugæ vobis nuntiamus Deum sub hominis forma natum pronuntiantes.

ἀνελθόντων πρὸς ἡμᾶς ποιήσαντες, αὐτοὶς ἑαυτοῦ
καὶ ἑαυτοῦ δημιουργήσαντες. p. 145. A. C.

ὁ γὰρ μαρτυροῦν, Ἄνδρες Ἕλληες, ὅτι λέγοντες
ἀπὸ γένεσιν, θεὸν ἐν ἀνθρώπῳ μετὰ γένεσιν
καταγγέλλετε. p. 159. C.

Porro fide Petavii Aristidem Atheniensem citamus Hadriano Principi de Religione Christiana volumen exhibentem nostri dogmatis continens rationem, Et quod Christus Jesus solus esset Deus.

Præf. in
Tom. 2. c.
2 Sect. 8.

Irenæus sæpius observat, quod neque Dominus, neque Spiritus Sanctus, neque Apostoli, eum qui non esset Deus definitive, & absolute Deum nominassent, nisi esset verus Deus, immo contendit neque Prophetas unquam, neque Apostolos alium, Deum nominasse, vel

L. 3. c. 6.

C. 8.

Do-

Dominum appellasse præter verum, & solum Deum. Porro distinctionem inter Deum summum, & intermedium prorsus tollere videtur dicendo *Eum qui supra se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neque Deus, neque Rex Magnus dici potest.* Et tamen locis fere innumeris Deum Christum pronuntiat, ut enim ea mittam quæ à doctissimo *Bullo* allata sunt, & contra novorum *Photinianorum* Strophas vindicata, eaque omnia quæ in Latina tantum versione, heu nimis barbara, occurrunt. Primo is, *Fidem Ecclesiæ per universum orbem dispersæ* recitans, hunc hujus fidei Articulum proponit, *Omne genu flectendum esse Jesu Christo,* *πρὸς Κυρίῳ ἡμῶν, καὶ Θεῷ, καὶ Σωτῆρι, καὶ Βασιλεῖ.* *Domino nostro, & Deo, & Servatori, & Regi.* Libro tertio de Christo loquens hæc habet, *ἑνώσεν ἑν, καὶ δύο, πρὸς ἑαυτὸν, τὸν ἀνθρώπον πρὸς Θεῷ.* *Hominem, ut antea à nobis dictum est, Univit Deo. i. e. Unum Deum cum Deo fecit.* Et

παλιν τε μὴ ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο τὴν σωτηρίαν ἔχοντι βιβαίῳ, ἔχοντι αὐτὴν, καὶ εἰ μὴ ὁ σωτὴρ ὁ ἄνθρωπος πρὸς Θεῷ ἔκοντι ἡδυνήθη μετὰ χεῖν τῆς ἀφάρατος ἰδὲ γὰρ τὸν μεσίτην Θεῷ τε καὶ ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἡμετέρας οἰκονομίας εἰς φιλίαν, καὶ ὁμόνοιαν τῆς ἀμοτίμης ὡσαύτως, καὶ Θεῷ μὴ παρὰ τὸν ἀνθρώπον, ἀνθρώποις δὲ γνωεῖν τὸν Θεόν. Lib. 3. c. 20. p. 284. & c. 24.

facere inter se conciliaret, ac Deo quidem hominem sisteret, hominibus autem Deum patefaceret. Et rursus, *ὁ Θεὸς ἑν ἀνθρώπῳ ἐγένετο, Deus igitur homo factus est.* Et iterum dicit, *Prophetas dixisse vocabitur*

οἱ τὸν ἐκ τῆς παρθένου ἐμμανὴλ καὶ εὐτλοῦντες τὴν ἐννοίαν τῆς λόγου τῆς Θεῷ πρὸς τὸ πλάσμα αὐτῷ ἐδήλουν. Lib. 4. p. 284. & c. 24.

nomen ejus Admirabilis Consiliarius, Deus fortis, atque ita eum qui est ex Virgine natus, Emmanuel prædicantes, unionem Dei Verbi cum sua creatu-

ra declarabant.

Hæc autem quæ ex *Irenæi* verbis, sua lingua adhuc conservatis adduximus non tantum probant Christum verum Deum esse, sed etiam sententiam hanc, ex *Irenæi* saltem sententia, ad salutem esse necessariam, his qui contentus non fuerit adeat *Fevardentium* quinquaginta ejusdem Patris loca congerentem, ex quibus clarè innotescit *Irenæum* *Sempiternam Christi Divinitatem* constanter tenuisse, *Clem. Alexandrino* claudam secundum hoc sæculum, vel si Doctioribus magis

magis arriserit, sequentis exordium faciam. Is autem ut antea vi-
dimus, dicit apparuisse hominibus Verbum qui solus Deus simul & Adm. ad
homo fuerit; Idem Pædagogum nostrum pronuntiat Deo Patri similem G. n. p. 5.

cujus est Filius. Est etiam, in-
quit, Deus in forma hominis, im-
pollutus, paternæ voluntati ser-
viens Verbum Deus qui est in
Patre, qui est à dextris Patris,
& est cum forma Deus, in eo-
dem libro, recenset humanitatis
quæ in Christo est novitatem, &
senii expertem cum simplicitate
æternitatem.

Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ ἡμῶν ὁ Χριστός,
πατεὶ χάριν δέληματι δάκοντος λόγος, θεὸς
δὲ ἐν πατρὶ, ἢ ἐκ δεξιῶν τῆς πατρὸς,
ὅν καὶ τὸ ἡμῶν θεός. Pædag. l. i. c. i.
pag. 80.

Τὸ ἐν Χριστῷ νεολαϊκὸν τῆς ἀνθρώπου-
τητος, καὶ ἀγῆρω, μὴ ἀπὸ τῆς αἰ-
διότητος. C. 5. p. 89. D. 87. A.

Inimmo quod Novatores nostros maxime angit, Christo conceptis
verbis, nec una vice creationem mundi tribuit. Sumus, inquit, τὸ
λόγος τὴν λογικὴν πλάσματα ἡμῶν, nos Dei verbi segmenta rationalia; Nec
nos tantum, sed omnia in universum quæ facta sunt, idem enim ver-
bum ἀρχὴ θεῶν πάντων λόγος τῶν καὶ ἔστιν. Estque & fuit divinum princi- P. 5.
pium universorum. Est θεός καὶ δημιουργός. Deus & opifex, omnia per
ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deniq; non tantum Fi-
lium comparans cum Patre eum τὸν δευτέρου καὶ ὅλων ἐξισωδίντα, Domi- Pad. l. i. c.
no universi exæquatum, seu æqualem factum pronuntiat, Deum quo II. p. 133.
non est Major ὡς ἐν πατρὶ, Filium in Patre, & Patrem in Filio; sed p. 68.
quod sit idem ipse cum Patre, p. 91, 92.
qui cum nunc Pater, nunc
Filius nominatur, idem est
potestatibus multis distinctus,
adeo ut suspicandum potius foret, Clementem cum Sabellio sapuisse,
cum hunc Pædagogum scripsit, atque intellectualem magis quam re-
alem distinctionem, Patrem inter & Filium, posuisse, quam Aria-
norum dogmati prælusisse.

αὐτὸς ὁ αὐτὸς πατήρ αὐτὸς δὲ ἐν ὧν πα-
λαῖς μὴ ἀντιθέτως δυνάμεις. Pædag.
p. 118, 119.

Secl. III. Solus Deus sine peccato, inquit Tertullianus, & solus ho- De Anim.
mo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. Infra Angelos di- c. 14.
minutus dum homo sit, quæ caro & anima & Filius hominis, quæ au-
tem Spiritus Dei, & virtus Altissimi, non potest infra Angelos ha- De Carne
beri, Deus scilicet & Dei Filius. Et rursus, Ex conscientia sciimus Christi
Dei nomen & Domini, & Patri, & Filio, & Spiritui convenire. c. 14.
Ita Connexus Patris in Filio, & Filii in Paraclete tres efficit cohæ- Adv. Prax.
rentes, alterum ex altero, QUI TRES UNUM SUNT, non c. 13.
unus, quomodo dictum est, Ego & Pater unum sumus, ad SUB- G. 25.
STANTIÆ UNITATEM, non ad numeri singularitatem.

P. 33. *Minucius Ethnicorum calumnias refellit his verbis: Quod Reli-*
gioni nostrae hominem noxium, & crucem ejus adscribitis longe de vi-
cinia veritatis erratis, qui putatis Deum credi aut meruisse noxium,
aut potuisse terrenum, nec ille miserabilis ejus in homine mortali spes
omnis nititur; cum ergo Minucium latere non potuit Christum
spem nostram in Sacro Codice nuncupatum esse, carnemque de terra
accepisse, ei haud dubio aliam originem, qua Deus, & Spes nostra
dici meruit, adscripsit.

Apud Sirm.
p. 215, 216,
229, 231.
Hippolytum Bullus doctissimus adducit ex Collectaneis Anastasii,
dicentem Christum θεὸν ἀπερὶ ὅρου, & ἀσχετὸν ἀιθέρων. Id, Deum
infinitum simul & circumscriptum hominem esse & intelligi. Et fa-
teor in toto Antiquitatis penu nihil ad hanc rem illustrius occur-
rere quam ea quæ sub Hippolyti nomine Anastasius exhibuit, in qui-
buz ὁ θεὸς ὁλων θεός, θεός ὑπερτατός, ὁ ἀπὸ τοῦ οὐκ ἔχοντος ὁλων θεός, ὁ ὅλος
ὁλων ὑπερτατός, Universorum Deus, & Conditor, Deus super immen-
sus, & qui natura semper Deus erat, factus est caro, factus est homo,
totus Deus cum fuerit. Sed ne hæc propter nimiam evidentiam, &

P. 98.
Sect. 6, 44.
&c.
Sect. 26.
propter alia, quæ Hippolyti ætati vix congruunt, suspecta essent,
ex libro de Antichristo, à Combesio edito, testimonia satis luculenta
professio. Ibi enim Dominus noster Jesus Christus ὁ θεός, ὁ θεός λό-
γος, θεός & ἀνθρώπος, Deus, Deus verbum, Deus & homo appellatur, &
λόγος πατὸς ὁ ὢν ἔνθεν ἰσχυρότερος. Verbum Patris ante sæcula genitum.

P. 21.
Progredior ad Cajum Ecclesie Romanæ, circa hæc tempora Pres-
byterum, libri abs eo scripti περὶ τῆς πίστεως, i. e. de universo Frag-
mentum exhibuit Hæschelius ejusdem ad Photii Bibliothecam No-
tis, quo edocti sumus quod δικαιοί, & ἀδικοί ἐν ὁμῶν τῷ θεῷ λόγος ἀρχή-
ουσι, Justi, & injusti coram Deo Verbo adducentur, ei enim Pater
omne iudicium commisit. Porro egregium ejusdem Authoris locum
in quo contra Artemonis hæresin, doctrinam orthodoxam testimo-
niis Patrum, & Ecclesie practica traditione propugnat, infra pol-
licemur.

E O. en.
p. 109.
Cyprianus libro de Unitate Ecclesie hæc habet: Dicit Dominus,
Ego & Pater unum sumus, & iterum de Deo Patre, Filio, & Spiritu
Sancto scriptum est, & hi tres unum sunt, hanc unitatem qui non
tenet, non tenet Patris & Filii fidem, & veritatem non tenet ad sa-
lutem; ubi doctrinæ Catholicæ veritatem cum ejusdem necessitate
conjunctam perspicue tradit.

E. p. 31.
Ad loca Novatiani à Doctissimo Bullò citata, unicum libet adjicere
sed ponderis maximi, utpote qui mediam manum adhibeat, iis quæ
alibi ab eodem Authore incautius dicta videantur. Deus utique
(inquit) Christus est, procedens ex Deo secundum personam efficiens,
sed

sed non eripiens illud Patri quod unus est Deus, si enim natus non fuisset, innatus, comparatus cum eo qui esset innatus, aequatione in utroque ostensa biduos faceret innatos, & ideo duos faceret Deos; si non genitus esset, collatus cum eo qui genitus non esset, & aequales inventi, duos deos merito reddidissent non geniti, atque ideo duos Christus reddidisset Deos; si sine origine esset, ut Pater inventus, & ipse principium omnium, ut Pater, duo faciens principia, duos ostendisset nobis consequenter & Deos, aut si & ipse filius non esset, sed pater generans de se alterum filium, merito collatus cum patre, & tantus denotatus, duos patres effecisset, & ideo duos approbasset etiam Deos. Si invisibilis fuisset, cum invisibili collatus, par expressus, duos invisibiles ostendisset, & ideo duos comprobasset & Deos, si incomprehensibilis, si & cætera quaecunque sunt patris, merito dicimus duorum deorum quam isti consingunt, controversiam suscitasset. Ubi verbis disertissimis ostendit Christum esse Deum Patri æqualem, paremque eo tantummodo excepto quod sit Deus de Deo.

Adversus *Pauli Samosateni* ἀποστόλους, seu Christi Divinitatem ne-
gantis hæresin Patres *Synodi*

*Antiochenæ decreverunt fi-
dem scripto edere, & exponere
quam à principio acceperant,
& traditam haberent, & ser-
vatam in Catholica & sancta
Ecclesia ad eorum tempora à
Beatis Apostolis qui viderunt
ipsi & ministri fuerunt verbi,
predicatum ex lege, & Pro-*

ἔδοξεν ἡμῖν ἔγγραφον πρὸς πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς περιελάβομεν, καὶ ἔχομεν περιεδοσθῆναι, καὶ περιεδοθέν ἐν τῇ καθολικῇ, καὶ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ μέλει πᾶσι σώζεσθαι ἡμῖνας ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίου Αποστόλου, οἱ καὶ αὐτοπῆται. (ἡμεῖς) γάρ ποτε τῷ λόγῳ καταγελομένους ἐκ νόμου, καὶ περιφρονητοῦ, καὶ τῇ κακῇ διαδίκῃ, ταύτῃ ἐκθίετο. Concilior. Paris. To. i. p. 844.

pheteris & N. Test. hoc fundamento jacto, & professione hac solen-
niter præmissâ, fidem veram & orthodoxam, non tantum verbis ex-
quisitissimis enuntiant, sed etiam præcipuis testamenti utriusque
ἀποστόλων, quas supra laudavimus stabilitam dant, cum enim, notante
Bullo, Christum sapientiam, verbum, virtutemq; Dei ante sæcula exi-
stentem, non præcognitione, sed essentia, & subsistentia Deum prædi-
cavissent; Eos, inquit, qui contrariam sententiam am-
plectuntur, dicens, Filium Dei non esse Deum ante sæcula exi-
stentem, eosq; duos deos ponere qui filium Dei deum esse pre-
dicant, hunc ab Ecclesiastica

ὅτι ὁ ἀν ἀνιμῶν) ἢ ὕδωρ τῷ θεῷ θιδὼ μὴ
ἐστὶν καὶ ἀπαρτῶν κόσμου. περὶ τὴν καὶ ὁμολο-
γεῖν ὁ ἀποστόλων δὲ οὗτος θεὸς καὶ ἀπαρτῶν ἐστὶν ὁ ὕδωρ
θεῷ θεὸς κτλ. ἐν τῇ, τὰ τοιαῦτα ἀλλότῃ) ἢ ὁ καλῶς
ἐκτείνῃ καὶ οὐκ ἡγούμεθα, καὶ πᾶσι καὶ κα-
τολικά καὶ οὐ καλῶς αὐτοῖς συμφανῇ) ἐν ἡμῶν. Ibid.
p. 846. A.

66. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839.

Regula alienum esse arbitramur, & omnes Ecclesie Catholicae nobiscum
I 2 consen-

consentiunt, quod quidem probat ex Pauli his verbis ad Romanos

ibid. B.

ὅτι ὁ θεὸς ἀλλὰ καὶ ἐνερ-
γιστὴς τῶν πάντων, ὅλον δι-
εργάσατο ibid. D. E.

qui est super omnia Deus benedictus in
secula; ex mundi creatione quam ei
adscribunt D. Johannes. Et Apostolus

p. non tantum Organo, sed tanquam o-
peranti ad universi creationem, denique filium Deum quidem &
Dominum omnium creaturarum probant quod corpus ejus ex vir-

διότι καὶ τὸ ἐν τῇ παρθένῳ σῶμα ἡμεῖς
πάντες τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος
θεοῦ ἀνθρώπου ἵσταται, καὶ θεοποιῖται,
καὶ ἡμεῖς ὁ θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς
Χριστὸς μετὰ τὴν ἐν ὁμῶν καὶ μετὰ τὴν
ἐκκλησίαν τῇ ὑμῶν ὅτι ὅρα ὅτι πᾶσι
θεοὶ καὶ ἄνθρωποι ἐπὶ τῇ ἰσότητι
p. 484. E.

gine sumptum, in quo omnis ple-
nitudo divinitatis corporaliter
habitavit, divinitati immuta-
biliter unitum & Deificatum
est. Qua de causa idem Deus
et Homo Jesus Christus prophe-
tabatur in lege, & prophetis,
& ab omnibus in Ecclesia quæ
sub cælo est creditus est Deus

quidem, qui seipsum exinanivit, cum esset æqualis Deo.

Victorinus tractatu de fabrica mundi, cujus ἀποστολικῶν scripto-
rum Ecclesiasticorum historiarum literarum suarum inseruit Doctissimus Ca-
ve, hæc habet, sic dicit Pater ejus eructavit cor meum verbum bonum.
p. 104. Joh. Evangelista sic dicit, in principio erat verbum, & verbum erat a-
pud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum,
omnia per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil.

Qui Origenis, Theognosti, & Pierii, Pamphili, & Luciani, Dio-
nysiorum amborum sententias scire avent, Bullum adeant nun-
quam sine laude nominandum, his enim pagina nostra conten-
ta erit.

Nec sæculi quarti ineuntis hoc est Arnobii, Lactantii, Eusebii
testimoniis chartas jam nostras onerabo, supersunt enim Argu-
menta aliquot ex praxi Ecclesiæ, ex Ethnicorum objectionibus
patrumque adversus eas Apologiis & responsis & denique ab ho-
rum seculorum Hæreticis à sinu Ecclesiæ ob suam pervicaciam in
Christi divinitate neganda excussis sumpta, ex quibus Ecclesiasti-
ca hac in parte traditio sole clarior apparebit, ubi eorum testimo-
nia locum invenient.

Sect. IV. Argumentum igitur primum quo constet doctrinam
de vera Christi deitate non scriptis tantum, sed Christianorum
praxi perpetua firmatam fuisse, dabit hymnorum usus, qui inter
eosdem, ab ipsis Christiani cultus initiis obtinuit. Est enim illud
Plinii secundi Trajano scribentis doctis notissimum, Christianos
tunc in unam convenientes hymnos Christo ut Deo canere consue-

visse, post enim accuratam de Christianorum moribus disquisitionem habitam, agnoscit hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque

Ep. l. 10.

Ep. 97.

Christo, ut Deo dicere secum invicem, huiusmodi hymnus in honorem Christi à Clemente Alexandrino compositus, extat ad finem ejus librorum qui pædagogi inscribuntur, in quo summam Christi

p. 267.

potentiam, sapientiam, & æternitatem celebrare, Christianos omnes hortatur: Atque ex his S. hymnis, qui in Ecclesia continuo resonabant, Artemonis ἀρρησθῆναι impudentiam, doctrinæ de Christi deitate novitatem objicientis refellit Caius Ecclesiæ R. Presbyter, huic enim mendacio refragantur, inquit, Psalmi & Cantica

fratrum ab initio conscripta, Christum verbum Dei celebrantia, & divinitatem eidem tribuentia. Hos

Ψαλμοὶ ὃ ὅτι καὶ ὡδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς
ὡς πῶς ἡραρήσασιν ἡ ἀδελφὴ τοῦ θεοῦ τὸν χριστὸν
ὁμνῶσι διολογῶντες. Euseb. Eccl. Hist. l. 5.
c. 28. p. 196. A.

hymnos patri universorum, & Deo verbo proprios constiuit Origenes, hymnos enim, inquit, in solum Deum universorum Dominum canimus, & Deum verbum, ejus unigenitum.

ὕμνοις ὅτις μόνον τὸν θεὸν πάνσι λέγουσιν θεὸν
καὶ τὸν μονογενῆ αὐτῷ θεῷ λόγον. Contra
Cellum l. 8. p. 422.

Atque hinc mirum non est Paulum Samo-satenum Artemæ Hæresin renovantem, Psalmos in honorem Domini nostri Jesu Christi cani solitos quasi novos,

& a recentioribus compositos, abolevisse, quos tamen ἀπ' ἀρχῆς ab ipso Christianismi primordio obtinuisse vidimus.

Ψαλμοὶ ὃ τὰς μετὰ αὐτὸν τὸν κύριον ἡμεῖς,
ἰησοῦν χριστὸν παύσαι αὐτὸν διὰ νεωτέρους. καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα Euseb. H.
Eccl. l. 7. c. 30. p. 281. A. B.

Secl. V. Secundum, nec minus perspicuum traditionis Ecclesiasticæ, de Christi Deitate, Argumentum exhibent Ethnicorum, & Judeorum contra Christianam fidem, hac una de causa præjudicia, Patrumque ad eam firmandum, atque ab eorum præjudiciis, liberandam industria, quis enim audiens Christianismi hostes juratos, hoc iis tanquam delirum, atque incredibile objicientes, Deum & cælis descendisse, carne indutum, cruci affixum fuisse, Patresque Doctrinam hanc minime negantes (quod est ab iis factum quoties Asini, Solis, Crucis, Onochoetis cultus ab Ethnicis objiciebatur,) sed eam animosius defendentes, pro ea nervosius disputantes, & ratione multiplici probantes hoc Deo dignum, Deo congruum, nostræque omnium salutis necessarium fuisse, non statim

tim

tim conspiciet doctrinam quam neque negabant, neque dissimula-
bant unquam Christianæ fidei defensores acutissimi, fortissimique
Athletæ, Christianam prorsus fuisse, & traditionis, Regulæque
Ecclesiasticæ partem non minimam fecisse, hæc autem omnia testi-
moniis pæne infinitis præ oculis lectoris ponere difficile non esset,
sed ne eidem tædium creemus, paucioribus contenti erimus.

*Tryphoni dicenti non paradoxum tantum, sed rem stultam esse
quod Christiani asserebant ante sæcula Deum fuisse hunc Christum*

τὸ γὰρ λέγειν ὅτι προὔπῃρχεν θεὸν οὕτως καὶ πρὸ
αἰώνων τὸ τὸν θεὸν γενέσθαι καὶ γεννηθῆναι ἀνθρώ-
πον γενομένου ὑπομείναι καὶ ὅτι ἐκ ἀνθρώπου ὃς ἀν-
θρώπος ἐστὶ μόνον ἡ ἀληθεία δοκῇ μοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ
μωρὸν. Dialog. p. 267.

Christum filium conditoris universitatis hujus Dei esseque Deum

ὅτι καὶ προὔπῃρχεν ὁὗτος τῇ κοινῇ καὶ ὅλων θεῶν
ὢν, καὶ γεννηθῆναι ἀνθρώπου διὰ τῆς παρθε-
νης. Ibid. c.

ac deinde nasci etiam
hominem factum sustin-
uisse, & quidem non ho-
minem ex homine, in se
probandum suscipit Ju-
stinus M. & fuisse prius
& genitum esse hominem
ex virgine: quod qui-
dem ex eis quæ Beati
Propheta de eo tradide-

p. 159. C. runt, multis probare aggreditur. Tatianum audivimus dicen-
tem non desipimus, o Græci, neque nugæ vobis proferimus Deum
sub hominis forma natum nunciantes. Tertullianus indicat vulgus
Ethnicorum Christum tantum respicere uti aliquem hominum, quo
facilius nos tanquam hominis cultores fugillent, atque inde, inquit,
necesse est pauca de Christo, ut Deo loqui, rem ergo sic aggreditur:
jam ediximus Deum universitatem hanc mundi verbo, & ratione, &
virtute molitum, & nos etiam sermoni atque rationi, itemque virtuti
per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam Spi-
ritum inscribimus, cui & Sermo insit prænuntianti, & ratio adsit dispo-
nenti, & virtus præsit perficienti, hunc ex Deo prolatum didicimus,
& prolatione generatum, & idcirco filium Dei, & Deum dictum ex u-
nitate substantiæ, nam & Deus spiritus, & cum radius ex sole porri-
gitur, portio ex summa, sed sol erit in radio, quia solis est radius nec se-
paratur substantia, sed extenditur, ita de spiritu spiritus, & de Deo
Deus, ut lumen de lumine accensum, manet integra, & indefecta mate-
riæ radix, etsi plures inde traduces qualitatum mutueris, ita & quod
de Deo profectum est, Deus est, & Dei filius & unus ambo, ita & de
spiritu spiritus, & de Deo Deus, modulo alterum non numero, iste igitur
Dei Radius delapsus in virginem quandam, & in utero ejus caro figu-
ratus nascitur homo Deo mistus, ubi habes ipsissima verba Nicæni sym-
boli, & sensum ab iis minime alienum apud Celsum.

deos accusantes qui hunc non credant Deum cui tot locis Prophetæ testantur, quod sit magna virtus Dei, ipsius quoque rerum universarum Dei atque parentis testimonio. Quæ cum dixisset multis ostendit Christum esse Deum, mundique creatorem, patre quidem jubente, filio faciente quæ pater mandaverat, hujusmodi quamplurima eodem adversus Celsum libro, occurrunt lectori, per otium legenda.

Arnobius inducit Ethnicos sic Christianis oblatrantes, non idcirco Dii vobis infesti sunt, quod omnipotentem colatis Deum, sed quod hominem natum, & quod personis infame est vilibus, crucis supplicio interemptum, & Deum fuisse contenditis, & superesse adhuc creditis, & quotidianis supplicationibus adoratis. Respondet autem 1mo juxta eorum opinionem, concedamus interdum, manum vestris opinationibus dantes, unum Christum fuisse de nobis, mentis, animæ, corporis, fragilitatis, & conditionis unius, nonne dignus à nobis est tantorum obmunerum gratiam, Deus dici, Deusque sentiri? 2do Juxta Christianorum sententiam, ita ergo Christus non habeatur à nobis Deus, nec qui omnium alioquin vel maximus potest excogitari, divinitatis afficiatur cultu, à quo jamdudum tanta accepimus dona viventes, & expectamus, Dies cum venerit, ampliora. Eidem tribuit quod est proprium Dei veri, potentieque Regalis, benignitatem suam negare nulli. Denique derideatis, inquit, licet ex more, atque in lasciviam dissolvamini cachinnorum, Deus ille sublimis fuit, Deus radice ab intima, Deus, ab incognitis regnis, & ab omnium principe, Deus sospitator est missus. Objicientibus iisdem, si Deus fuit Christus, cur est in hominis forma visus, & cur more est interemptus humano. Respondet Arnobius his verbis, an aliter potuit invisibilis illa vis, & habens nullam substantiam corporalem, inferre & accommodare se mundo, conciliis interesse mortalium, quam ut aliquod tegmen materiæ solidioris assumeret, quod oculorum susciperet injectum? Quis est enim mortalium qui quiret eum videre, quis cernere, si talem voluisset inferre se terris, qualis ei primogenia natura est, & qualem se ipse in sua esse voluit vel qualitate, vel numine? Tandem Christus, inquit, licet vobis invitis Deus Deus inquam Christus, hoc enim sæpe dicendum est, ut infidelium dissiliat, & dirumpatur auditus, Dei Principis jussione loquens sub hominis forma.

Ethnicis quærentibus cur Christus ad docendos homines non ut Deus venit, negantibusque Deo dignum ut homo fieri vellet, seque infirmitatibus carnis oneraret, ut passionibus, ut dolori, ut morti se subjiceret, Respondet Lactantius. Refutabo hæc diligenter, nec quemquam patiar errare, illa enim magna & mirabili ratione sunt facta, quæ quicumque perceperit, non tantum mirari desinet Deum esse ab homi-

hominibus cruciatum, verum etiam facile pervidebit ne Deum qui-
 dem potuisse credi, si ea ipsa, quæ arguit, facta non essent. ^{1^{mo}} Quia c. 24.
 terrenus doctor perfectus esse non possit, at vero cælestis cui scientiam
 Divinitas, virtutem immortalitas tribuit, in docendo quoque, sicut
 in cæteris, perfectus, & consummatus sit, necesse est, ad id omnino
 fieri non potest nisi mortale sibi corpus assumat, cur autem fieri non
 possit ratio clara est, nam si veniat ad homines ut Deus, ut omittam
 quod mortales oculi claritatem Majestatis ejus conspicere, ac sustinere
 non possunt, ipse certe Deus virtutem docere non poterit, quia expertus
 corporis non faciet quæ docebit, ac per hoc doctrina ejus perfecta non
 erit, & post hujusmodi multa, rem in compendium sic redigit.
 Hoc eo pertinet, ut ostendam neque hominem perfectam doctrinam esse posse, p. 429.
 nisi sit idem Deus, ut auctoritate cælesti necessitatem parendi homini-
 bus imponat, neque Deum, nisi mortali corpore induatur, ut præcepta
 sua factis adimplendo, cæteros parendi necessitate constringat, fuit igitur c. 25. p. 430
 & Deus, & homo, inter Deum & hominem medius constitutus, p. 431.
 itaque idcirco Mediator advenit, hoc est Deus in carne, cum multis p. 436. 437
 ejusmodi, quæ in margine notata invenies. Denique objectionem
 contra ea quæ disseruerat, proponit his verbis. Fortasse quærat p. 445.
 aliquis quomodo, cum Deum nos unum colere dicamus, duos tamen
 asseveremus, Deum Patrem, & Deum filium, quæ asseveratio pleros-
 que in maximum impingit errorem, quibus cum probabilia videantur
 esse quæ dicimus, in hoc uno labare nos arbitrantur, quod ad alterum,
 & mortalem Deum facimus, huic scrupulo respondet verbis notatu
 dignissimis. Cum dicimus Deum Patrem, & Deum filium, non di-
 versum dicimus, nec utrumque secernimus, quia nec pater sine filio po-
 test, nec filius à patre secerni. Siquidem nec pater sine filio nuncu-
 pari, nec filius potest sine patre generari, cum igitur & pater filium
 faciat, & filius fiat, una utrique mens, unus spiritus, una substantia
 est. N.B. Sed ille quasi exuberans fons est, hic tanquam defluens ex
 eo rivus, ille tanquam Sol, hic tanquam radius à sole porrectus. Et
 rursus cum unum Deum esse tam patrem quam filium, Scripturæ Te-
 stimoniis probaverat, orationem sic terminat. Unus est enim so-
 lus liber Deus summus, carens origine, quia ipse est Origo Rerum, &
 in eo simul & filius, & omnia continentur, quia propter cum mens, &
 voluntas alterius in altero sit, vel potius una in utroque, merito unus
 Deus uterque appellatur, quia quicquid est in patre ad filium trans-
 fluit, & quicquid in filio à Patre descendit. Cum igitur Patres Ante-
 Nicæni tam constanter respondeant Christum Deum esse, cum Dei-
 tatis Christi indicia tot in medium adducant, cum nobis necessa-
 riam hanc divinæ cum humana natura unionem constituent, ut
 K Deum

ταύτη γὰρ ἡρετίκα τὴν ἀνθρώπων φύσιν
ἐν ἑαυτῇ σάρκα θεοῦ ὄν, ὅπως ὁσὸν
ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκτύπημα βίᾳ βλά-
πτεις ἔχοντες καὶ ἡμῶς τὴν γὰρ ἑαυτῶν
μυμῶν. Method. Coviv. apud
Combef. p. 70.

Deum nobiscum loquentem sustineamus, ut virtutis exempla præbentem imitemur, ut denique nobis salutem pariat, est certe extra dubium positum, sententiam de vera Christi deitate apud eos fixam, & radicatam continuo mansisse, nec

enim defuit illis ardens erga Judæos, gentesque Charitas, quæ eos commovisset ad scrupulos eorum ex animis aliter eruendos, nec is erga Christianam fidem zelus, qui hoc fidei nostræ opprobrium aliter sustulisset, si ea, quam ab Apostolis acceperant, fides, id non tantum permisisset, sed etiam postulasset.

Si cum *Ario*, aut *Socino* sensissent hi Patres, longe aliter ad has objectiones hand dubio respondissent, nempe *Patrem solum vere, & proprie, filium abusive tantum, & improprie deum dici*, cum revera *filium hominis, puram putam creaturam esse, ab essentia Dei alienam, ex non ente ortam, per adoptionem & gratiam tantummodo in divini nominis honorem, & dignitatem, adscitum*. Duas Christi naturas sive hypostases, sibilassent tanquam Christianorum quorundam nova commenta, verbo Dei destituta, *Deum in Carne, Christum ex Deo & homine conflatum*, cum Philosophis & Socinianis risissent, Deum mori cum utrisque absurdum judicassent, quæ enim gentium Philosophis absurda, incongrua, nec Deo digna videbantur, ea omnia Sociniani, non tantum talia esse audacter pronuntiant, sed multis contendunt. Verum enimvero nihil horum respondent antiqui Christianæ fidei Antistites, notior erat iis norma fidei, & Ecclesiastica de filio Dei traditio, quàm ut ista deliramenta, pro fidei Christianæ placitis, venditarent. *Deum profitentur sub hominis forma natum, Deum de Deo, hominem deo mistum, ex mortali & Deo compositum, Deum verbum, Deum in carne, Deum ex unitate substantiæ, cui cum Patre mens una, spiritus unus, substantia una est*. Hæc, inquit, ex Prophetis, ex Evangelio, ex Regula fidei, & traditione perpetua Ecclesiæ, credenda suscepimus, hæc, sic accepta, mordicus retinemus, & posteritati retinenda tradimus.

Duo his Coronidis loco adjicimus, Primo Patres habuisse occasionem multas ex *Hereticis* oblatis sententiam istam dissimulandi, si sine Christianæ fidei dispendio id fieri potuisset, vel eam altius infigendi Christianorum animis, si illud ejusdem fidei ratio postulasset, Exorta sunt enim in his Religionis nostræ primordiis hæreticorum plena examina, quæ Christum veram ex virginis Mariæ substantia carnem sumpsisse, vereque pro nobis passum esse denegabant

bant, hæc autem omnia *δοκίμα* tantum, & phantasmate quodam, sive
 illusione facta esse, hoc argumento ducti pretendebant, quod in- Tertul. de
convenientem Deo existimabant Nativitatem, Mortem incongruam, carne Chri-
turpe, inquit, hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & stultum. sti c. 3.
 Scrutentur jam Socini Hyperaspistæ, Ariivæ Antesignani, Patrum, cap. 4.
 adversus has Ecclesiæ pestes iniurgentium, scripta universa, inve-
 nient eos omnes cum *Tertulliano* re saltem, licet non verbis con-
 sentire, ab *Eclesia* & *fide Christi* recessisse hos omnes, non esse tam Ibid. :
stultum credere iu Deum natum, & quidem ex Virgine, aut Dei stul-
ta credenda esse, crucifixus est Dei filius, non pudet quia pudendum
est, & mortuus est Dei filius, prorsus credibile est, quia ineptum est.
Aliter non diceretur homo Christus sine Carne, nec hominis filius sine
parente homine, sicut nec Deus sine Spiritu Dei, nec Dei filius sine Ibid.
Deo Patre, ita utriusque substantiæ census hominem & Deum ex-
hibuit, hinc natum, inde non natum, hinc morientem, inde viventem,
quæ proprietas conditionum diviniæ & humanæ æqua, utique naturæ
utriusque conditione dispuncta est, eadem fide & Spiritus & caro.

Porro audivimus antea, eisdem Patres *Atheismi* calumniam de-
 pellentes, ingenua confessione, cultus non solum Dei Patris, & Dei Justin. M.
 filii, sed etiam totius *Trinitatis*, atque indignantes Christianos *De-* Ap. 2. p.
um Patrem, Deum Filium & Spiritum sanctum prædicantes; adhuc 56. C.
Atheos appellari, à quibus non tantum iudicium, sed etiam sinceri- A. Henig.
tatem removendam duxeris, si aliud quam veritas Christiana po- p. II 27. 31.
stulabat, tam liberè profitebuntur.

SECT. VI. Tertio, Divinitatis Christi insigne Argumentum exhi-
 bent istorum temporum Hæretici, dicam an *Sociniani*, *abjectius de*
Christo sentientes, & communi de eo doctrinæ, quæ in Ecclesia tunc
 obtinebat, semet opposcentes, ut primum enim istiusmodi hæreses
 se prodebant, & traditionem per orbem Christianum sparsam cor-
 rumpere nitebantur, statim iis reclamatum est ab universo fere
 Christiano nomine, uti *Ebionis*, *Theodoti Coriarii*, *Artemonis*, &
Pauli Samosatani, *Arii*, aut *Socini* Antecessorum, Exemplis liquido
 constabit. Ut enim ab *Ebionitis* exordium sumamus, notum est Euseb. H. A.
 eorum duo genera fuisse, *Unum quod adeo abjecte de Christo sentie-* Eccl. I. 3.
bat, ut eum vulgarem tantum esse hominem, ex Maria & Iosepho pro- c. 27.
creatum, dicere non erubescabant, aliud, quod licet quidem Christum ex
Virgine & ex Spiritu Sancto genitum esse non negabat, eum nihilomi- Cott. in
nus ut Deum Verbum, ac sapientiam Patris præextitisse minime fa- Meli. Te.
rebantur. *Origenes* ait fuisse eorum aliquos qui Christum è Mariæ &
Iosephi concubitu, alios qui Spiritus Sancti afflatu è Maria Virgine 287. Ed.
conceptum esse credebant, Huc. pag.
427. E.

me tamen consentiebant cum doctrina de ejusdem divinitate. Hos autem, *Irenæus*, *Hæreticos* pronuntiat, & orthodoxos ab iis quærere

Ποῦς δὲ οὗτος ὁ σωτήρ; οὐ μὴν ὁ
θεὸς, ὡς ὁ πλὴν Σωτήρ, ἀλλὰ
ὁ καὶ ἡμεῖς ἐκπαύμεθα, ὁ πῶς ἀν-
θρώπων ἡμεῖς εἰς θεὸν εἰ μὴ ὁ
θεὸς ἐκ παλαιοῦ εἰς ἀνθρώπων. Lib.
4. Cap. 59.

jubet, qua ratione salutem adipisci queat
si Deus is non sit, qui salutis ipsis affe-
rende muneri in terra perfunctus sit,
an quo pacto homo in Deum migrare
queat, si Deus in hominem non immi-
gravit.

L. 5. p. 274
l. 15. p. 272
l. 13.
Com. in
Math. pag.
428. C.
De carne
Christi c.
24. Hist.
Eccl. l. 3.
c. 27.
Eus. Hist.
Eccl. l. 5.
c. 28.
Ibid. l. 5.
c. 27.

Eosdem *Origenes* inter *Hæreticos* recenset πῶς δὲ πῶς ἐκκλησίᾳ, ad Ecclesiam pertinere negat, eosdem alibi cæcos pronuntiat πῶς οὐκ οὐκ πῶς τοῦ Ἰησοῦ πῶς, & fidei in Je-
sum inopes, quod Christum filium David, non Dei appellando, digni-
tati ejus detrahere videbantur; iisdem *Anathema* pronuntiare vide-
tur *Tertullianus*. Utrosque denique *Eusebius* εἰς ἀντιθέσιν ad impie-
tatem, ob Christi divinitatem negatam lapsos pronuntiat.

Sequitur *Theodotus Coriarius*, quem ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πῶς τῶν πῶς
πῶς ἀπονομήσει ἀποστασίας, defectionis hujus Deum abnegantis parentem,
& ducem, primumque; πῶς καὶ πῶς ἀνθρώπων ὁ χεῖρ, qui Christum nu-
dum esse hominem asseruit ab *Eusebio* discimus, Hunc autem *Hære-*
seos hujus inventorem ea de causa ἀπαχέμεθα πῶς κοινωρίας, à Commu-
nione Ecclesie ejecit *Victor P. Romanus*, nemine, quod sciam, re-
fragante, uti in *Polycratis*, & *Episcoporum Asiaticorum* causa fa-
ctum à multis esse novimus; Et quæ quæso discriminis tanti causa
assignari possit, nisi quod *Polycrates*, ejusque socii, in re disciplinæ
tantum, & consuetudine antiqua quæ apud ipsos invaluerat, ab
aliis seorsim sentiebant, *Theodotus* in fidei Articulo errabat, à Re-
gula fidei dissentiens novamque, & antea inauditam doctrinam in
in Ecclesiam introducens.

Eus. ibid.
p. 195.

Artemonis *Hæresis*, quæ etiam πῶς ἀνθρώπων ἡμεῖς ὁ Σωτήρ, me-
rum hominem Christum genitum esse affirmabat, ab omnibus pariter
explosa est, cumque sectæ illius principes vetustissimam illam esse
jactabant, & ad tempora *Victoris*, à quo adulteratam fuisse veritatem
pronuntiabant, omnes cum iis eadem prædicasse splendide mentientur,
eorum audaciam sic reprimit *Cajus presbyter Romanus*, & parvi laby-
rinthi Author, ostendendo Christianorum Antistitum Scriptores
Victore antiquiores, eandem cum eo sententiam constanter tenu-
isse. *Justinum*, inquit, intelligo, & *Miltiadem*, & *Tatianum*, &
Clementem, aliosq; quamplurimos ἐν οἷς ἀπὸ θεολογῆς ὁ χεῖρ, in quo-
rum omnium libris Christi Divinitas adstruitur: Nam *Irenæi* quidem,
& *Melitonis*, & reliquorum scripta quis est, qui ignoret θεὸν καὶ ἀν-
θρώπων τὸν καὶ ἡμεῖς τὸν χεῖρ, in quibus Christum Deum simul atq;
homi-

L. 5. c. 28.
p. 156. A.

hominem prædicarunt Methodius; inter eos qui circa unum de Tri- Conviv.
nitatis numero errabant Artemam ponit & Ebionem. decem

4º, Artemonis *sententiam cum Paulus Samosatensis renovare ag- Virg. Ed.
gressus est, abjectè & humiliter de Christo sentiens, quasi is nihil supra Combef.
communem hominum naturam habuisset, contra eum insurrexerunt p. 11.
reliqui Ecclesiarum pastores, οἱ δὲ λυμεῖνα τῆς χειρὸς ποιῶντες, tan- *Euf. Hist.
quam adversus Gregis Dominici vastatorem, Antiochiæ enim conve- Eccl. l. 5.
nit adversus eum Synodus πλείων ἑσὼν ἐπισκόπων, quamplurimorum c. 28. l. 7.
Episcoporum, quorum cum maxime celebres enumerasset Eusebius c. 27.
eidem Synodo interfuisse dicit μὲν τ' ἄλλας ἅμα πρεσβυτέρους καὶ διακόν- l. 7. c. 29.
ους, sexcentos alios cum Presbyteris & Diaconis. cap. 28.

Ejus doctrinam appellat Eusebius τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς χειρὸς βλα- c. 28. p. 278
σφημίαν, hæresin & blasphemiam in Christum: Epistola Synodica san-
ctorum Patrum eam vocat τὴν θανατήφορον διδασκαλίαν, exitialem do- cap. 30. p.
ctrinam, τὴν ἀρνησάμεν θεον κακίαν, improbitatem Deum negantem, virum 279. D.
ipsum quod attinet eum repræsentat Eusebius, παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν p. 280. A.
διδασκαλίαν φερθήσασιν, adversus Ecclesiasticam doctrinam sentientem, cap. 27.
Synodus Antiochena, οἱς ἀπόστασις τῆς καθάρου ὁπὶ καὶ δόξα καὶ νόμος διδάγματι, p. 281. B.
à fidei Canone recedentem ad spuriam & adulterinam doctrinam, tan- p. 280. A.
quam hominem qui noluit confiteri ὅτι τὸ Θεὸν υἱὸν ἔχοντα καὶ ἀληθεύοντα, fili- f. 182. B.
um Dei de cælis venisse, qui negabant τὸν θεὸν αὐτὸν καὶ κτείναν Deum ejus
& Dominum, ἀνιστασόμενον ἑαυτὸν πρὸ θεοῦ Deum bellum indicentem,
& cedere nescium, τὸν δὲ ἑξορκισάμενον τὸ μυστήριον καὶ ἐκπομπέοντα τῇ μ-
αγῇ Αἰετοῦ τῇ Ἀρπυίᾳ, ejurantem Religionis Christianæ mysterium, fi-
dem quam antea profitebatur, violantem, & in execranda Artemæ hæ-
resi gloriantem: Quibus omnibus de causis Synodus eum Ecclesiasti-
ca communione abdicat.

Quos autem, quoties sententiam suam in vulgus spargere cona-
bantur, Novatores, cæcos, Hæreticos, Apostatas, orthodoxæ
Ecclesiæ Patres uno ore pronuntiabant, quos fidem violare, Re-
ligionis Christianæ mysterium ejurare, adversus Ecclesiasticam do-
ctrinam insurgere, à fidei canone ad spuriam & adulterinam doctrinam
deviare, ad impietatem labi, dignitati Christi detrahere, Deo bellum
indicere, Deumque ipsorum Dominum negare audacter iidem asser-
bant, eaque de causa ad Ecclesiam non pertinere, & ab Ecclesiastica
Communione arcendos esse judicabant, eos proculdubio in fidei Ar-
ticulo primario graviter errasse, iidem Antistites existimabant.

S E C T. III.

ATque hæc quidem paucissima sunt ex multis, quæ apud *Pole-
micos Authores*, & primævos fidei *Christianæ Antistites* de
vera Christi Deitate occurrunt.

Seçt. I. Ad instituti igitur nostri pensum secundum progredior,
ut nempe aperiã, quam incongrue, quantoque verborum solæ-
cismo *unitariorum* nomen sibi vendicarint *Socini Asectæ*, & quam
inique clamitent unitatem divinæ essentia à nobis destrui, & *Po-
lytheismo* januam, per nostram de *S. Trinitate* doctrinam aperiri;
quam vere *Photinianis*, *Arianisque* olim hoc ab *Orthodoxis* omni-
bus exprobatum fuerit, quod *Gentium Idololatriam*, & novum
Polytheismi Genus in orbem *Christianum* postliminio inducere
niterentur. Et certe si quis hanc controversiam æqua, ut aiunt,
lance trutinare, atque utriusque sententias propius inspicere dig-
nabitur, videbit crimen quod nobis objiciunt *Sociniani*, iis reipla
competere.

Post multiplicia enim eorum scripta de uno Deo Patre, alium
revera Deum ab eo essentia distinctum, non tantum verbis conce-
ptis, sed re, & opere inducunt. Est enim.

Primo, Certum *Socinianos* ad unum omnes contendere *Christum*
non esse Deum essentia unum cum Patre, quod tamen *Orthodoxi* om-
nes uno ore asserunt, sed eum natura hominem tantummodo esse,
quod nos constanter rejicimus.

Secundo, Nec minus certum est *Socinianos* sæpius, & disertim asse-
rere Christum Deum esse verum, *Christianorum Deum*, Deum in se-
cula benedictum; ut enim à Socino ipso incipiamus. *Falsissimum*
est, inquit ille, nos palam affirmare Christum non esse verum Deum,
immo contrarium publice profiteamur, & in nostris, tum latina, quam
Polonica lingua non paucis editis scriptis; Christum verum Deum
esse asserimus. Et rursus quasi vero nos negemus Jesum Christum,
quamvis sit homo, tamen esse Deum: & æqualem Deo, vel propri-
um & naturalem Dei filium esse non agnoscamus & Patri suo æqua-
lem Christus, dicente Smalcio, Deus noster, & Deus verus summo
jure appellandus est, & reipsa est, Schlichtingius in hæc verba D.
Pauli [Deus benedictus in secula,] agnoscit Christo hunc titulum
con-

Resp. ad 4.
priora cap.
vulgi p.
539.
p. 533.
Prestat ib-
id. p. 532.
Resp. ad 2.
Pl. Refut.
Smiglec.
r. 82.

convenire, ut intelligeretur Christum non super quædam tantum, sed *In Joh. 4. 23.*
 super omnia Dominum, ac Deum effectum esse; & alibi Christus est ve-
 rus Deus, sed quatenus verus opponitur falso, non quatenus opponitur
 non summo, & non altissimo, Crellius in locum prædictum Pauli ad Ro-
 manos, hæc habet, eodem sensu vocatur hic à Paulo Christus omnium
 Deus, quo à Petro Act. 10. 36. omnium Dominus. Et rursus, dicendo
 Benedicendus in secula, ostendit quantus Deus sit Christus. Nos agno-
 scimus, inquit Stigmannus, Christum, qui natura nihil aliud quam homo *In Joh. 10. 33.*
 est, esse simul Deum, ac Dominum Cæli & terræ, à Patre exaltatum.

II igitur, præter Deum Israelis, agnoscunt alium Deum verum
 Deum Christianorum, Deum cæli & terræ, Deum in secula benedi-
 ctum summo jure appellandum esse, & reipsa esse. Deum inquam,
 non natum, sed factum, officio Deum, natura hominem, tantum-
 modo: Deum denique qui initium accepit, & qui finem sive inte-
 ritum habiturus est; quippe qui mundo finem habente Deitate sua
 spoliandus est; immo addunt Deum unum colere, qui scilicet est *Smalc. ex-
 am. error.
 100.
 cr. 15, 16.*
 Deus summus natura & independens, judaicum quid esse, & quo-
 dammodo abnegationem Christianæ Religionis, parumque curandum
 esse Christianis; quid Prophetæ dicunt de cultu unius Dei. II ergo
 Judæos ad Christianam fidem amplectendam haud aliter admittere,
 possunt, quam exigendo ab iis ut pro vero Deo in secula Benedicto,
 pro cæli terræque Domino & Deo, agnoscant Deum, quem Patres
 eorum non norunt; qui non sit Deus Israelis, qui cum non fuerit
 primus nec erit novissimus; Deum, cujus anni deficient; & qui
 nec cælum nec terram condidit, adeoque parum curent, quid eo-
 rum Prophetæ dixerint de cultu unius Dei, atque id totum tanquam
 fermentum Judaicum, & Religioni Christianæ contrarium reji-
 ciant.

Seçt. II. Porro perspicuum est Socinianos ea fere omnia, excepto
 quod dependens non sit, quæ in scripturis adhibentur, tanquam
 xerisea, indicia, & propria attributa Dei, Christo adscribere. Ex-
 empli Gratia,

Primo, Omniscientiam, & cordium renumque scrutationem
 Christo attribuunt; intelligere enim Christum preces nostras ex eo *Catech.
 Jacob §. 6.
 p. 167.
 Ed. 1659.
 §. 9. p. 338.*
 probant quod sciat omnia, corda, ac renes scrutetur, & occulta tene-
 brarum perspiciat: Constitutus est inquiunt, vivorum & mortuorum
 judex qua de causa etiam tanta ei data est sapientia, ut corda quoque
 & renes scrutari, & secundum occulta cordium omnes judicare queat;
 hoc centies repetit Socinus.

Dicunt Christum imperio, & suprema in omnia potestate Deo si- *16. Seçt. 4.
 p. 47.*
 milem, immo æqualem effectum esse; cum divina potestate robore
 sapien-

Wolzog. in *sapientia factum esse Deo similem; cum divinam potentiam ac virtu-*
 Math. 4. 10 *tem, auctoritatem & potentiam habere; immo divinam dignitatem &*
 Joh. 5. 23 *potestatem, per quam, Deo aequalis est.*

Stegman.
 in Joh. 10.
 33.
 Garech.
 Jacob.
 Sect. 4.
 p. 118.
 Sect. 6.
 p. 170.

Tertio, Christum divinæ naturæ & Gloriæ participem esse
 eumque Divinitatem à summo Deo accepisse referunt. Si enim, in-
 quiunt, aliquis omnes istos titulos, *Imaginis Dei, Characteris, Substan-*
tiae Dei Splendoris, Gloriæ Dei eo referre velit, quod Deus Christum
 sibi *Divinæ Naturæ, & Gloriæ participatione simillimum* effecerit,
 nos nequaquam refragantes habebit. Et rursus, Christus Deus a-
 lienus non est, siquidem ipse Deus Divinam suam & Cælestem Ma-
 jestatem cum illo communicavit, & hætenus unum, eundemque secum
 effecit. Schlichtingius commentario in versum secund. cap. prim.
 ad Hebræos hæc habet, *Istis verbis significata est summa Christi*
præstantia, ac divinitas, & veluti cum Deo unitas. Et tamen alii
 de ejus persona loquentes, id solum de ea sciendum esse dicunt quod
natura sit verus homo, & nihil aliud quam homo, ut supra à Steg-
manno audivimus.

Ex quibus constat Socinianos præter Deum *Israelis*, alium na-
 tura hominem tantummodo, essentiaque divina minime præditum,
imperio, auctoritate, & suprema in omnia potestate Deo Israelis æ-
qualem factum, divina potentia, virtute, scientia, cordiumque om-
nium scrutinio præditum, divinæ naturæ, gloriæ, immo cælestis ma-
jestatis & divinitatis ipsius participem, & hætenus unum eundem-
que cum Deo Israelis effectum introduxisse; hoc est hominem Deo
 æqualem, hominem summo imperio, cælesti Majestate, suprema po-
 testate ornatum, summa denique divinitate, & cum Deo unitate
 præditum, hominisque adeo ἀνθρώπου, qualem vix gentium *inscitia,*
 vel *Latinorum Idolomania* mundo obtrudere unquam conata est.

Quid, enim quæso absurdum magis, & à communi omnium fere
Theologorum sententia alienum, quam qualitates tot vere & proprie
 Divinas concipere actu separatas ab essentia, & substantia Divina:
 Cum hætenus tanquam axioma obtinuit, *nihil esse in Deo quod non*
sit ipse Deus, Ejusque proprietates ab illius essentia non nisi ratio-
 ne, & conceptu inadæquato distingui, quam novum? quam por-
 tento simile videtur subjecto alicui summam divinitatem, & cum
 Deo unitatem, attributa omnia, nomina, opera, cultumque sum-
 mi Dei tribuere, atq; id ipsum, tamen hominem esse, natura nihil a-
 liud nisi *hominem, pronuntiare,* hoc est in creaturarum sortem depri-
 mē? hoc sane perinde semper mihi visum est, ac si brutum ra-
 tionale, risibile, Religionis capax esse pronuntiaverim sine natu-
 ra humana, idq; humanam naturam habere negaverim, in quo om-

nes naturæ humanæ facultates, & propria attributa conspexerim.

Scire velim ab his emunctæ naris, solertisque ingenii hominibus quid amplius Christo adscriberent, si ei Divinam naturam, essentiam, substantiam à Patre derivatam concederent, totamque adeo *Deitatis* plenitudinem eidem inesse nobiscum assererent! Vel si cum *Patribus Nicænis Deum de Deo, Lumen de Lumine* eundem agnoscerent. Cum enim ipso *Socino* fatente *ex dictis Scripturæ necessario colligatur Christum esse verum Deum*, cum ex eorum *Commentariis* appareat eisdem veritatis ipsius fulgore constrictos, attributa omnia Deo propria Christo assignare, cur non essentiam eidem assignant pariter divinam? Si dum divinæ naturæ participationem nos Christo tribuimus, ipsos, dicente *Catechismo Racoviano, nequaquam habemus refragantes*; cur essentiam, divinam eidem tribuendo eisdem animosius repugnantes & plane refractarios habemus.

Nisi essent in *Patrum* scriptis plane hospites, atque ab iis evolvendis heu nimium alieni, ipsos latere non potuit *subordinationem filii ad Patrem, ut ad sui originem ac principium, unanimi veterum consensu confirmari, naturam perfectionesque divinas Patri & filio competere, non collateraliter, aut coordinate, sed, juxta eorum sententiam, subordinate, hoc est filium eandem quidem naturam Divinam cum Patre communem habere, sed à Patre communicatam, ita scilicet ut Pater solus naturam illam divinam à se habeat, sive à nullo alio, filius autem à Patre, proinde Pater Divinitatis quæ in filio est, fons origo, ac principium sit. Et denique, Deum Patrem, eo quod origo & principium ipsius sit, filio majorem esse; atque hæc omnia ab iis dicta esse ut Dei unitas, & Monarchia divina, sacra teſta conſervetur.*

Seſt. III. Tertio, Est insuper notatu dignum nullam esse cultus divini speciem internam vel externam, quam Christo creaturæ *Socini Antistites* non tantum adscripserint, sed etiam, tanquam partem cultus Deo Patri debiti, eidem tribuendam esse non existimaverint, nec enim contenti sunt dicere honorem qui Christo debetur, talem esse, qualis Patri defertur, cui sane, omnium confessione, divinus cultus debetur, nec aliud inter adorationem Christi & Dei, discrimen esse, quam quod Dei adoratio non in alium ullum tendat, sed insuper adjiciunt, merito dici posse eos non honorare Patrem, qui filio, quatenus est verus Homo, divinum Adorationis honorem denegant, demonstravimus enim, inquirunt, divinum cultum qui Patri debetur etiam Christo deberi. Speciatim

Primo, Præceptum habemus primum & maximum, Christi ipsius verbis sic traditum, *Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus*
L est,

Resp. ad
præfat.
Wicki p.
533.

vid. Bull.
Seſt. 4. c. 1.

Seſt. 4. c. 1.

ibid. c. 4.

Wolſſogin
Mat. 4. 10.
Joh. 5. 23.
24.

Mat. 12.
29. 31. 34.
Mat. 22. 37
38. 40.
Lucio. 28.

C. eccl.
Racov. §. 6
p. 154,
155.

est, & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua, hoc est primum & maximum mandatum. Hoc fac & vires, hanc Christi decisionem de quaestione apud Judaeos agitata, utrum praeceptum de Sabbatho de Circumcisione, de Sacrificiis, sive de Deo amando, & colendo, omnium esset maximum, sic laudat Scriba cum eo sermonem instituens, Bene magister in veritate dixisti quia unus est Deus, & non est alius praeter eum, & ut diligatur ex toto corde, intellectu, anima, & ex tota fortitudine, majus est omnibus Holocaustibus, & Sacrificiis. Quae quidem responsio Christo valde arrisit, Videns enim Jesus quod sapienter respondisset, dixit illi, Non es longè à Regno Dei. Hujus praecepti, quatenus à Deo ipso lata est, Sententia, secundum Socinianos, postulat, ut quicquid est in nobis affectus, quicquid virium sive in voluntate, sive in intellectu nostro, sive in corpore, sive denique in iis quae nobis concessae sint opibus & facultatibus, id totum ad Dei, quippe qui unus tantum est, cultum, atque obsequium conferamus; sed quatenus Christus id ab eo, quo dilectio proximi continetur, distinguit, ad Dei cultum & honorem nominatim refertur, & imprimis id continet, ne ulli alii Deo praeter ipsum adhaereamus, & spirituale adulterium ulla ex parte committamus; Et tamen statuunt huic praecepto hoc Christum addidisse, ut ipsum etiam Christum eo dilectionis genere diligamus, quo Deum ipsum.

Ibidem p.

157, 157.

19. p. 164,

165.

Secundo, Fiducia in Deo ponenda est, inquiunt, Sociniani, hoc pacto ut & omnia eum prestare posse, & si ejus favorem quaeras tibi benefacturam, omniaque promissa sua praestitutum esse firmiter credas. Deinde quaestioni huic quo pacto Christo debemus credere, respondent, Eo pacto quo ipsi Deo, nempe ut omnia eum prestare posse, &c. firmiter credas.

Tertio, Dei cultum & honorem in adoratione, & invocatione constituunt, adoratione nimirum non externa tantum, quam corporis flexione, laude, gratiisq; pro beneficiis actis exhibemus, sed internâ, quae in se comprehendit summam animi nostri in Deum reverentiam, & coram eo dimissionem, ex eo ortam, quod immensam Dei sapientiam, & potestatem, & benignitatem in nos ex ipso cordis & animi sensu agnoscamus.

Huic autem primo praecepto hoc Christum addidisse, aiunt, Quod ipsam etiam Dominum Jesum, pro eo quod in nos potestatem habeat divinam, isto sensu pro Deo agnoscere, ac porro ei credere, ac Divinum honorem exhibere tenemur.

4º, Horum praecipua in Sectione prima ad examen vocabimus, impraesentiarum igitur sufficiat pauca hæc adnotasse:

Primo,

Primo, cum dicunt præcepto de solo Deo amando hoc *Christum* adjecisse, *Ut ipsum etiam Christum eo dilectionis genere diligamus, quo Deum ipsum*, sententiam hanc cum eorum hypothese, Christi; ipsius dictis nequaquam consistere posse. Est enim istius præcepti hæc ratio assignata, quod *Deus Israelis*, & Deus summo amore complectendus, *Deus unus est*, non ergo patitur eum eodem dilectionis genere coli, qui *Deus Israelis*, & unicus Deus non fuerit. Secundo, testatur *Christus Scribam sapienter respondisse*, cum tamen extra dubium sit eum, de uno Deo *Israelis* præ omnibus amando, verba fecisse, nec unquam de alio in ejusdem amoris consortium admittendo per somnium quidem cogitasse. Tertio, *Scribam hunc non longe à Regno Dei* fuisse asserit; quis autem juxta *Socini* placita, à Regno Dei magis alienus esse potuit quam is qui *Judaicum illud principium* de uno Deo colendo, quod juxta *Smaleium*, *Abnegationem Christianæ Religionis* in se continet, mordicus tenuit, & inter prima Religionis veræ præcepta numeravit?

Secundo, Amorem, fiduciam, spem, adorationem, invocationem ex primi præcepti sensu genuino, soli Deo propria esse, & soli Deo *Israelis*, ante adventum Christi, debita fuisse, confiteri videntur *Sociniani*; dicendo nos eo obligari *id totum, quod in nostra potestate, est ad Dei*, *Carech. Racov. 3.6 p. 154, 155. 16. p. 157.* quippe qui unus tantum est, cultum conferre, nec ulli alii deo præter ipsum adherere, ne spirituale adulterium committamus; verbaque præcepti ejus postulare, ne ullum alium Deum præter ipsum colamus, cum ipse solus & unicus *Israelis* sit Deus, omnes alii, respectu *Israelis*, alieni sunt, peregrini, & novi; qui ergo hæc omnia eodem genere, aut gradu, homini Christo natura & essentia à Deo *Israelis* alieno, deberi contendunt, & insuper audacter asserunt *Christum* ipsum hæc nova præcepta, Dei mandato de se unico colendo, adjecisse, quod ipse eodem amore prosequendus, eadem fiducia honorandus, eodem divino honore, & obsequio colendus, eadem adoratione omnimoda venerandus, eadem laude & gloria decorandus, iisdemque precibus sollicitandus sit, ii certe Christi veritatem nimium suspectam reddunt, & dubitandi occasiones novas *Scepticis* ministrant; num is pro vero *Messia* agnoscendus fuerit. Nil equidem notius occurrit in *Evangelica* de Christo *Historia*, quam eum in mundum venisse, ut exemplum humilitatis & modestiæ nobis præberet, se gloriam suam minime quævisse, honorem sibi conciliando intentum minime fuisse: *Si ego*, inquit, *glorifico meipsum, gloria mea nihil est*; quam autem absurdum & incongruum videri debeat, ipsissimum illum *Christum*, qui hæc toties inculcaverat, adeo gloriæ suæ studiosum, & honoris cupidum fuisse, ut quasi in Dei Patris solium involaret, sibiq;

L. 4. c. 14. fibique in omnibus æqualem cum eo cultum præstandum exigeret. *Non enim, monente Lactantio, servasset fidem, si missus, ut Deos tolleret, atque unum assereret, induceret alium præter unum, hoc enim erat non de uno Deo facere præconium, nec ejus qui miserat, sed suum proprium negotium gerere, ac se ab eo, quem illustratum venerat, separare.*

Interrogarem tertio num hanc *Messia* *χρῆς*, hunc cultum Christo exhibendum esse, *Prophetae* tradiderint? Si non, libenter scirem, cur *Christus* *Judæos* ad *Moysem* & ad *Prophetas* miserit, ut inde de eo documenta haurirent? Aut quomodo ex *Prophetis* probare potuerint *Apostoli* *Christum* pro *Messia* habendum esse? Cur *Christus* *Apostolos* suos sic alloquitur, Ostulti, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt *Prophetae*, nonne hæc oportuit pati *Christum*, & ita intrare in gloriam suam? Cur *Petrus* dicit prænuntiasse eos futuras *Christi* passiones, & secuturas glorias, cur ipsos *Christianos* attendere præcepit huic firmitiori prophetico sermoni, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco? Sin dicas *Prophetas* tradidisse hunc cultum Christo, non Deo adscribendum esse, cur toties ab illis audivimus unicum esse Deum, amoreque adeo summo hunc solum esse prosequendum, eum solum adorandum, eique soli serviendum esse, Deum Gloriam suam alteri minime concessurum, eum *Zelotypam* esse, nec impune passurum, cultum sibi debitum alteri tribui, cur illud denique a gentibus notandum, à suis memoria perpetuo retinendum proponunt, Deos, qui cælum & terram non fecerunt, de terris, eradicandos esse; cur inquam hæc omnia ab iis dicta invenimus, nulla *Socinianorum* limitatione adhibita, nullo indicio dato, quod hæc *Judaica* præcepta essent sub *Christiana* *Oeconomia* solvenda, nec locum amplius habitura? Cum ergo hi, vel soli, vel saltem modi præcipui videantur esse, quibus creatura in Deum evehi, & Polytheismus revera induci queat, nempe 1º Ut creatura Deus ipse, Deoque æqualis pronuntietur. 2º Ut creaturæ Deitatis veræ *κεῖθινα* indicia, attributa propria adscribantur. 3. Ut cultus Deo soli debitus eidem adhibeatur, sequitur *Socinianos*, qui modis his omnibus creaturam in Deum evehunt, *Idololatriæ*, & *Polytheismi* reos esse, quod erat demonstrandum. Restat, ut de primo Decalogi præcepto pauca dicamus,

Sect. IV. Quarto, Igitur id monitum velim, & serio perpendendum, Deum O. M. præcepta de cultu sibi exhibendo eo animo tulisse, ut nos in vero sui unius cultu retineret, nec pateretur animum nostrum ad creaturarum obsequium dilabi: Est enim proculdubio præceptum de aliis Diis non habendis coram facie sua ea ratione

tione conceptum, ut Dominus Deus suo jure potius in solidum, nec eum aliis cultum adhibeamus, quem unus ille sibi vendicat, utque apud ipsum, quæcunque sibi sunt propria, resideant; Huc plane tendunt ea omnia, quæ in *Idololatria* omnis remedium, in prima *Decalogi* tabula proponuntur, nimirum Deum ipsissimum adorandum esse, qui *populum suum ex Aegypto eduxit*, qui *sex diebus cælum & terram, & omnia quæ in ipsis sunt, creavit*, ei soli serviendum esse, eumque ad *Zelotypiam* provocari, quoties alius ejusdem cum eo cultus particeps evadit, nec impune passurum esse eum, qui vel tantillum ex ejus gloria delibet, aut alteri concedat.

Jam vero juxta *Socinianorum Theologiam* cultus divinus Deo proprius, quem hoc mandato, tanto molimine, tantisque argumentis sibi in solidum asserere instituit Deus, non tantum Christo, sed etiam Angelis, Dei legati cum fuerint, tribuendus est. Nec enim erubescunt palam dicere *cultum Divinum, qui Deo Altissimo debetur, nunc etiam Christo, & ante Christi tempora, Angelis quoque Dei personam gerentibus jure meritoque delatum esse*. Potest Deus, inquit Smalcus, præcipere, ut quicumque vel Angelorum pro Deo *N.B.* colatur. Et rursus Angelis qui *Dii Cælestes sunt*, divinum cultum tribui posse, & reipsa tributum fuisse in veteri fœdere nemo inficiari potest. Hoc etiam inter ipsos obtinet axioma, quod omnis legatus sustinet personam mittentis, & idem honor ipsi debetur, qui mittenti, quem honorem ei mittens, eo ipso communicat, dum eum mittit; ex quo aperte sequitur non tantum omnem Angelum à Deo missum, sed Prophetam omnem divino honore colendum esse; immo hinc sequitur Apostolis divinum honorem debitum fuisse; erant etenim Christi, Deique legati, Christo dicente, *sicut me pater misit, ita ego mitto vos*, hoc nomen sibi ipsis vendicant dicendo, *pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos*. Hunc porro cultum Christo in terris agenti exhibendum esse pronuntiat *Wolzogenius* propter illam potestatem quam in terris habebat ad hominibus benefaciendum: Cum ergo similem potestatem hominibus benefaciendi habuerint Apostoli, cur ipsis similis cultus denegaretur! Hæc autem omnia Angelorum & Sanctorum religioso cultui introducendo inservire, cæcus est, qui non videat. Sed Deo gratias contra hanc stultam Theologiam munivit nos Christus, responso *Satanæ* dato, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies*, stabilivit nos D. Petrus Christi ad Cornelium Legatus, adorationem sibi oblatam renuendo, & Cornelio dicendo *Surge, & ego ipse homo sum; non est ergo cur me tantopere venereris ut Deum*, Notante eodem *Wolzogenio*, postquam priores Nævias ex suo Cerebro excusserat.

Præ-

Wolzogen. in
Math. 4. 10
p. 189.Err. 17. &
Er. 100.Wolzogen. in
Joh. 5. 23.Joh. 20. 22
2 Cor. 5. 19.

Math. 4. 10.

Math. 4. 10.

Act. 10. 26.

Præmunivit nos *Paulus*, qui gentium, Deumve ignorantium hoc
 Gal. 4. 8. indicium, hoc crimen fuisse perhibet, quod *iis, qui natura dii non
 erant, serviebant*, est enim nimis absurdum id ipsum fidei *Chri-
 stianæ* Articulum, partemque facere, quod gentium præcipuum cri-
 men, certumque ignorantiae Dei *reus* à Christi *Apostolo* habeba-
 tur: Taceo eundem *Apostolum* inter gentium facinora à lumine na-
 turæ abhorrentia, & nulla *Apologia* excusanda, hoc imprimis re-
 Rom. i. 25. putasse, quod præter creatorem in secula benedictum creaturæ servie-
 bant, quibus verbis, ipso *Schlichtingio* monente, docuit *Apostolus*
 In locum. solum creatorem, exclusis omnibus creaturis religiose colendum esse,
 & peccari sive quis creatorem in cultu negligat, sive creatoris cultui
 cultum creaturæ religiosum adjiciat, quæ omnia frustra solvere co-
 natur dicendo Deum hunc Christo creaturæ cultum & honorem tri-
 buisse. Respondeo enim ipsius verbis paululum mutatis, si crea-
 turas aliquas, Deo Auctore, religiose colere, illisque servire fas esset,
 præter solum creatorem, hoc tantum reprehendere debuisset *Apostolus*,
 quod creaturæ, sine Deo Auctore, servierint, non vero simpliciter
 quod servierint creaturæ; Armavit nos denique *Angelus Dei* lega-
 tus abs eo missus, ut ostenderet servis suis, quæ oportet fieri cito,
 Apoc. 22. 6. cultum enim à *Johanne* oblatum non tantum respuit, sed Deo ex-
 hibendum esse monet, immo *Johannem* ab hoc obsequio, tanquam
 ab aliquo nefario scelere, deterret, & *μὴ*, inquit, prærupta, &
 concisa oratione, qualis in magna animi perturbatione esse solet,
 ex quibus patet *Johannem* rem ab officio suo alienam, ipsisque *An-
 gelorum* votis contrariam præstitisse. Absit enim ut putemus san-
 ctissimos illos *spiritus* perturbari, ac percelli, cum homines pii ad
 ea facienda se accingunt, quæ justa, & decora, quæ dei legibus, &
 veræ Christi traditioni consentanea sunt. Notandum denique *An-
 gelum* hunc ostendisse *Johanni*, creaturas omnes in cælo, & in terris,
 Apoc. 5. 12. cultum divinum Agno tribuentes, & magna voce clamantes, dignus
 est *Agnus* qui occisus est, accipere virtutem, & Divinitatem, & sapientiam,
 & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictio-
 nem. Et rursus, *Sedenti in throno*, & *Agnus* benedictio, & honor,
 & gloria, & potestas in secula seculorum. Cum ergo post hæc omnia,
 bis Deo soli hunc cultum adhibendum esse tam solenniter testetur,
 V. 13. Christum è sorte creaturarum eximendum, eumque pro Deo a *Chri-
 stianis* agnoscendum esse satis innuat; quod hic quædam in Sectione
 prima allata repetiverim, Lectoris veniam imploro.

Sect. V. Quinto, Id etiam obvium cuique est, totam *Idololatriæ*
 rationem, quatenus inter *Patres Antiquos*, & *Reformatos Theologos*
 hætenus obtinuit, hisce *Socinianorum* commentis penitus evacuari,
 &

& Romanensium ea de re placita, eorum principii magis congruere, quæ enim inter *Primævos Christianos, Evangelicos, & melioris notæ Scholasticos* hætenus obtinuit *Idololatriæ* definitio, sic se habet, *Idololatria est cultus Divinus, seu soli Deo debitus, non Deo præstitus; sive est cultus Deo debitus creaturæ exhibitus*, hanc cultus *Idololatrici* definitionem *Socini Schola* agnoscere non potest, contendunt enim sub utroque testamento cultum Deo debitum, creaturæ jure merito adhibitum fuisse, Deoque Auctore concessum. Est ergo juxta eorum *Theologiam Idololatria cultus Deo debitus, creaturæ, eo non concedente, exhibitus*; quasi metuendi causa esset, ne Deus gloriam suam alteri concederet, deo alteri adhærendum, alteri serviendum esse juberet, ne vellet nos *spirituale adulterium* *ulla ex parte committere*, eumque adeo ad *Zelotypiam* provocare. Sed quicquid senserit *Socinus*, & sui ingenii solertia excogitaverit *Ἀνθρωπολατρεία* sub veteri fœdere per Deum ipsum, *Ἀνθροπολατρεία* per Christum sub novo, inductum esse qui dixerit, vereor eum à blasphemia parum abesse, à Scopo *Oeconomix Christianæ* eundem toto cœlo aberrare, nullus dubito.

Porro distinctiones *Latinorum*, quas ad suam *Idololatriam* tegendam excogitarunt, *Socinianorum* in scriptis sæpius occurrunt. Hoc enim *Perizomate Angelorum, & Divorum* cultum *Latini* palliare solent, quod neutiquam de iis tanquam de summis rerum principiis, fineque ultimo concipiunt, nec ea de causa cultum iis exhibent, sed quoniam bonorum causas medias eos esse existimant. Distinctione hac *Idolatriæ* crimen à se rejiciunt *Valentia, Becanus, Bellarminus, Summalistæ* passim; nec aliud inter adorationem Christi creaturæ, Deique p. discrimen agnoscunt novi *Photiniani*. Cultum quem exhibent Christi Imaginibus esse tantum cultum Divinum seu latriam per accidens, non terminari in imagine, non esse ei debitum per se, ab imagine ad exemplar transire, clamant *Latini*, eaque de causa *Idololatricum* eum non esse contendunt; iisdem plane distinctionibus utuntur, hac in causa, *Socini Affectæ*, nempe Deo summo competere hanc adorationem per se, aliis per accidens, adorationem hanc non in Christo tanquam fine, aut ultimo scopo quiescere, sed ad Patrem tendere, adorationem hanc creaturis non deberi per se, sed quatenus cum eo, cui per se adoratio debetur, conjunctæ sunt, ubi autem tot emplastris opus est, ibi esse ulcus suspicandum est, & ubi recepta per tot sæcula *Idolatriæ* definitio sollicitatur, & immutatur, ibi Novi *Idololatriæ* generis in ecclesiam introducendi suspicio non levis suboritur.

Sect. VI. Est etiam ulterius observandum totam pœne gentilium de.

Wolzog. in Mar. 4. 10. p. 189.

Wolzog. in Mat. 4. 10. Joh. 5. 23. Sellcht. in Rom. 1. 24.

de diis mediis, hoc est Socinianis, Theologiam, cum his Socini placitis per omnia fere conspirare, est enim iisdem fatentibus.

Sen. Ep.
100. Just.
exhort. ad
Gr. p. 19.
August. de
C.D. l. 9.
c. 3. Lact.
l. 1. c. 5.
Aug. de Ci.
Dei l. 4. c.
9. l. 6. c. 1.
l. 8. c. 6.

Primo, Creaturarum, sive Deorum factorum cultus, quos enim Deos *medioximos* appellabant; eos etiam *deos factos*, & à summo Deo conditos, inferioris notæ, & de plebe Deos esse confitentur. Supremum numen reliquorum Deorum *δευαρχόν*, Deorum omnium Deum, Deorum omnium Deorumque Regem à quo ista numina, quæ adorabant & colebant suspensa sunt; eorum Theologia constituit, Reliquos Deos ab illo uno Deo factos, & sublimiter collocatos tantumque abesse ab ejus Divinitate Deos reliquos ut inter homines recenseri potius mereantur.

Hieroc. in
car. Psych.
p. 10.

Secundo, Est etiam cultus in honorem summi Dei tendens, & designatus, ad ejusque gloriam compositus, eum enim ipsis docentibus debemus *ὅτι τὸ δευαρχικὸν μόνον αὐτῶν θεὸν ἀναφέρειν* ad Opificem eorum Deum tantum referre; eum, qui plures deos veneratur hoc ipso, in quantum unum aliquem Deo maximo subditum colit, rem gratam summo Deo facere testantur. Et rursus si quis inquit Celsus, jubeat bene loqui Soli, aut Minervæ, alacriter Pæan canendus est, sic enim Magnum Deum venerari magis videberis, si hos quoque hymnis honores, & laudibus; pietas enim fit perfectior, si per omnia transeat.

Hieroc. p.
9, 18.

Tertio, Est etiam eorum cultus, secundum Ethnicos, consilio, & legi magni Dei consonus, nec aliter quam ipse voluerit peragendus; eos enim colendo obtemperamus inquit, *θεῶν νόμῳ καὶ θεῶν βουλήσιν*. Legi & Consilio divinis, nec quengquam eorum honore prosequi licet nisi quem ille honorari vult, erat ergo honoris, juxta Socini placita, cultus, Deo Auctore, Geniis, diisque concessus.

Quarto, Fuit secundum eosdem is honor cultusque iis exhibitus ob potestatem, quam à Deo summo acceperant, & ob beneficia eorum opera hominibus præstita; Quidquid enim geritur per Angelos, per Dæmonas, sive Heroas, id omne, inquit Celsus, legem à summo Deo

Deo præscriptum habet; *Πάντα ταῦτα ἔχει νόμον καὶ τὸ μέγιστον θεῶν*
Annon horum quisque po- *τίπαντα ὃ ἐφ' ἑκαστῷ δωσαμὶν λαχόν· ὅστις ἡξί-*
testatem eam sortitus est, *ωλαί, τῆν ἐν τῷ ἐκαστῷ θεῷ πλοχρότα*
qua dignus est habitus? *ἢ θεοπαθεὶ δικαίως ὁ σέβων τὸν θεόν.* L. 7.
Ergo cum qui à Deo po- *ρ. 377. ὅτι δι' ἄλλων ὅσοι ἐν τῷ θεῷ δέληται ἀ-*
testatem accepit Cultor *ειδμῶ πηλαγυμῶσι θεοί, ἀρχοντες ἡγῶν· καὶ τὰ*
Dei non venerabitur? Est, *ξιν ὡς θεοὶ ἐπ' αὐτῶν.* In Phædro p. 246. *εὐ*
inquit Plato, Deus sum- *χαῖς πῶς μάλ' αὖτε χεῖν τῆς εὐφροσύνης διαπ-*
mus Jupiter aliorum autem *εἰς.* Epinom. p. 1310.
quotquot numerum duodenarium complent, principes ducuntur juxta
ordinem ab eo constitutum: unde eos precibus colendos esse ob eam quam
gerunt provinciam, innuit. Cuncta cælestium voluntate, numine & Au-
thoritate sunt, inquit Apuleius, sed Dæmonum obsequio opera, & mi-
nisterio; Hos Dæmonas
bonos, Dei Magni inter- *τὸ δαιμόνιον ἔστιν --- ἐρμηνεύσαν καὶ διαπερ-*
pretes Dei Vicarios, & *μεῖον διοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ*
conciliatores, ejus Mini- *θεῶν.* Plato Sympof. p. 1194. Plato
stros, & Procuratores, Por- *τὰ σώματα παρὰ τὰ ὑψίστα καλεῖ καὶ θεοὺς, τὰ δ'*
titatores humanarum pre- *μύστα λόγια καὶ ἀδύνατα καὶ δαίμονας ἀγαθούς, ἐρ-*
cationum ad Deum, divi- *μηνώσας τε καὶ ἀγγέλους καὶ συμπεριόντων ἀνθρώποις*
narumque rerum ad homi- *γινόμενους.* Photius ex Hierocle f. 750. vid.
nes, ob beneficia quæ erga *Plutarch de Iside & Osir. p. 316. διὰ τὸς*
communem hominum vi- *αὐτοὺς καὶ κοῖνον βίον ὡς φασὶν εὐεργεσίας ἐκτελεσά-*
tam præstant, honorandos, *μενοι.* Euseb. præpar. Evang. lib. 5. c. 3. p.
ideoque coli ab hominibus, *182. D. θεοπαθεῖς ὃ ὡς ἀνθρώπων διδασκα-*
ut qui divina providentia *ται, ὡς ἀν' ἑκαστῶν λαβέσθαι διὰ καθαρότητα τῆς*
ob vitæ puritatem, pote- *εἰς τῇ δαίτῃ περὶ αὐτῶν εἰς πῶς καὶ ἀνθρώπων λαι-*
statem acceperint, ut ad *ταρρίαν τὸν αἰθέριον θεοπολεῖν πόρον.* Clem Al.
hominum ministerium lo- *Strom. l. 6. 631. C.*
cum, qui est circa terram obirent.

Hæc autem quisquis cum *Socinianorum* placitis contulerit, videbit omnia fere ad amussim convenire, *Gentiumque* Philosophos in eo solo culpandos esse, quod rationibus haud satis firmis inducti omnia Dæmonum obsequio, opera, & ministerio fieri judicarint, cultumque proinde Dei magni lege, & consilio iis ob causas jam allatas, concessum esse.

In eo autem facile veniam impetrabunt ab iis, qui probe noverint *Theologiam* hanc non tantum inter *Philosophos* obtinuisse, sed etiam inter *Judeos, & Christianorum Antistites* receptissimam fuisse; inter *Judeos* receptam fuisse hanc sententiam ex eo liquet, quod juxta *LXX. Interpretes* quando *Altissimus* dividebat *Gentes, & dis-*

persit filios Adami, ἵσταναι δὲ αἰῶνα καὶ ἀειθαλεῖν αἰῶνα Θεῷ, Constituit terminos Gentium juxta numerum Angelorum Dei: hoc est, dicente

*Ainsw. in
I. cum.*

R. Menachem, Septuaginta Gentibus, septuaginta Angelos praeponit.

Ecclus. 17.

Nam ἑκάστη ἔθνη καὶ ἑσθὴν ἐγὼ μὲν, Unicuique Genti secundum Siracy-

dem,

Constituit Gubernatorem, portio autem Domini erat Israel. Philo

17.

Judeus, eos pronuntiat πρεσβυτέρους τινὰς ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν καὶ Θεὸν

Lib. de

πρὸς ἀνθρώπους, Legatos quosdam esse hominum ad Deum, & Dei ad ho-

Gagr. p.

mines; quibus omnibus robur accedit non tantum ex iis, quæ apud

236. de

Danielem occurrunt de principe Persiæ, & Græciæ; sed præcipue ex

phnt. Nec

his D. Pauli verbis, Non enim Angelis subjecit orbem futurum de quo

p. 216.

loquimur, ex quibus pronum est colligere mundum, ante adventum

Dan. 10.

Christi, Angelis multo magis quam postea subiectum fuisse; Ita re-

13, 25.

vera Patribus primævis visum est, ii enim audacter pronuntiant,

Hebr. 1.5.

τίω μὲν τῷ ἀνθρώπων, καὶ τῷ πρὸ τῶν ἁπάντων

πρεσβυτέρων Ἀγγέλους, ὡς ἐπὶ τῆς πίστεως ἡμετέρας παρὲς δὲ καὶ.

Just in Apol. 1. p. 44.

τὸ πρὸ τῶν ἁπάντων ἀγγέλων οὕτως καὶ τῷ Θεῷ ὅτι

πρεσβυτέρους ἡμετέρας πρὸς αὐτὸν διακρίσει μὲν.

Athenag. legat. p. 27. πάντα τὰ ὅτι τῆς γῆς

ἔθνη τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπων.

Euseb. Dem. Evang. 1.4. c.10. p.163. Vide

c.6. p.155. D. c.7. p.156. c.9. p.159. & passim.

Iren. 1.3. c.12. p.266. Clem. Alex. Strom. 7.

p. 702. C. D.

Deus enim excelsus qui solus potestatem omnium tenet, in septua-

ginta & duas partes divisit totius terræ Nationes, iisq; Principes An-

gelos statuit.

Hæc quæ de Diis Gentium colendis in medium jam adduximus,

lucem, & robur accipient ex iis quæ Socinus ipse ad objectionis hujus

à Wieko latæ vim diluendam regerit: Affirmo, inquit, Ethnicorum

errorem non in eo fuisse quod non unum tantum Deum colerent, NB.

Sed in eo præcipue quod curam mundi, atque hujus universitatis, &

ipsarum rerum humanarum in plures Deos distribuerent, qui nequa-

quam ab uno solo Deo penderent, à quo videlicet curam istam sibi de-

mandatam habuissent, cuique essent subordinati, adeo ut eorum pote-

stas, & gubernatio, & cultus quo propter illum afficiebantur, ad unum

illum Deum tota referrentur: Hæc enim omnia in quibus solum di-

ferimen inter Socinianos, & Ethnicos hic posuit ipse Socinus, falsis-

sima esse, disertis Ethnicorum testimoniis jam probavimus. Et in-

numeris indiciis eruditissimus Cudworthius solidissime confirmavit.

De-

Resp. ad

1. lib. Wick

p. 534.

Denique notandum præceptum de cultu unius Dei juxta hæc Socinianorum placita morale minime fuisse, sed plane positivum, nec enim concipi potest id esse rationi naturali contrarium, quod Angelis sub Veteri Testamento, Christoq; homini sub Novo, ex Dei præcepto debebatur. Non potuerunt igitur Ethnici lumine naturæ cognoscere Deum summum hunc cultum Angelis, aut Geniis bonis non concessisse. Deus, inquiunt Sociniani, hoc præcepto nobis dato sibi facultatem minimè arripuit Christum suum ad cœlestem potestatem evehendi, suamque gloriam per hoc amplificandi, sed nos lege sua circumscripsit, ne quenquam nostro arbitratu secum in cultu & honore divino auderemus conjungere. Populum tantum obligavit, inquit Volkelius, ne is pro suo Arbitrio divinum cultum cuiquam exhiberet, huic inquam, non sibi, legem istam tulit. Non certum est, inquit Smalcius, Deum ob naturam divinam præcise colendum esse, ex pura igitur Dei voluntate tota res pendeat, necesse est, eidemque in solidum debetur quod creaturam quamlibet, eodem quo Deum O. M. honore, non prosequimur: Nec enim ex natura, sed ex arbitrio divino fluit, quod Deus summus summo honore sit tantum prosequendus, & à natura divina minime abhorret Gloriam suam alteri tribuere, laudemq; suam etiam sculptilibus, modo colantur cultu relativo, transitorio, per accidens, in gloriam summi Dei.

Racov. ca.
p. 171.

De vera
Relig. l. 4.
c. 8.
Err. 8.

Restat jam ut paucis ostendamus hæc omnia Socinianorum nova commenta, Christianæ fidei analogiæ, & primario instituto prout à Patribus Primariis ad sæcula posteriora derivatum fuerit, adversari. Hæc enim apud Antiquissimos Patres, Scriptura præcinente, & ratione suffragante, continuo occurrunt.

Secl. 8.

Primo, Christianam fidem cultores suos à plurium Deorum obsequio avocare, & ad unius Dei cultum eosdem consecrare, imo Religionem hanc eo potissimum consilio inductam esse, ut plurium Deorum cultum aboleret, Deum unicum, assereret, eique cultum nostrum in solidum exhibendum esse, omnium animis insingeret.

Secundo, Idololatriæ rationem minime mutatam esse, sed ejus nos adhuc reos esse, quoties cultum Religiosum, & Divinum creaturæ exhibemus.

Tertio, Mandatum de uno Deo adorando, eiq; soli serviendo, nec alium præter eum agnoscendo, morale, & perpetuum esse.

De primo hoc capite vix dubitandi locus superesse potest serio advertenti quod Christianam fidem amplecti, nihil aliud est quam ab Idolis convertere se ad Deum, Deo vero servire. Evangelium

1 Thess. 1.
9.

Act. 14. 15. *Ethnicis prædicare, est eos ab his vanis convertere ad Deum vivum*
 Act. 17. *qui fecit cælum, & terram, & maria, & omnia quæ in iis sunt,*
 23. 24. *Ad Conditorem mundi omnes qui eum ignorabant, dirigere; immo*
creaturas, & eos, qui natura Dii non erant, colentibus, magna
 Apoc. 14. 7. *voce clamare, timete Deum, & ei Gloriam date, qui fecit cælum &*
terram, & mare, & fontes aquarum.

Is qui Deum pie colit, inquit Clemens Alexandrinus, & alienus

ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς πῶς ψυχῇ,
 καὶ γινώσκῃς, εἴθ' καὶ θεοσεβῆς, καὶ
 τῷ τὸν μόνον αὐτοῦ δαίμονα ἂν ἡμῶν, σιμῶν μόνον
 νοῦν θεῶν νοῦν ἢ πῶς μόνον θεῶν πατριάρχῃ
 ἡσυχῇ. Strom. 7. p. 711. C.

Conr. Cel.

l. 1. p. 10.

l. 4. c. 14.

p. 395. l. 1.

p. 228. & l.

4. p. 445.

Demonstr.

Evangel. l. 3.

p. 106. A.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

p. 107.

à Superstitione est, persuasum habet
eum solum, qui est solus Deus esse ho-
norandum & venerandum, Christus,
inquit Origenes, nos docuit universi
Domino soli cultum deberi, filium su-
um legavit ad homines, inquit Lactan-
tius, ut eos converteret ab impiis, & vanis cultibus, ad agnoscendum
& colendum Deum verum, ut nihil aliud adoremus, nihil colamus nisi
solum Artificis, parentisque nostri unicum Numen, superstitiosi enim
sunt qui multos ac falsos Deos colunt. Nos autem Religiosi, qui uni,
& vero Deo supplicamus. A Christo discentes novimus, inquit Eu-
sebius, factum esse mundum, cælumque ipsum & solem, & lunam, &
stellas, opera Dei esse. καὶ ὅτι μὴ καὶ αὐτῷ, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ σέβειν.
Neque hæc oportere, sed horum Authorem colere; Immo Edocti su-
mus soli Deo qui Rex est universi ado-
rationis honorem tribuere: Hoc sæ-
pius repetit, Christianam nempe
fidem nos omnes à cultu creatura-
rum ad unum mundi conditorem revocasse.

Porro non tantum universi Deum, & Creatorem cœli & terræ
 solum colendum esse, monent, aliosque colendo, eum nec coli nec
 coli posse, quoniam si bonos idem tribuitur aliis ipse omnino non coli-
 tur, cuius Religio est illum esse unum, & solum Deum credere; sed
 rationes hujus primarii Religionis Christianæ fundamenti has in me-
 dium adducunt. viz.

Primo Preceptum de Deo unico colendò, ipsius Dei Patris, Chri-
 stique autoritate confirmatum esse, nec enim alium quenquam a-
 dorare licet, juxta eorum Theologiam quia scriptum est, Dominum
 Deum tuum adorabis, illique soli servies, Deum solum colendum esse,
 inquit Justinus M. Christus ita suavitatis dicens, maximum mandatum
 est Dominum Deum tuum adorabis, atque illum solum coles ex toto
 corde tuo, & ex tota fortitudine tua Dominum Deum tuum qui fe-
 cit

cit te. Clemens Alexandrinus hæc habet ab omni Idololatria dehortans divinus Moses, pulcherrime clamavit dicens, Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Hæc verbum Dei in lege vociferasse tradit Irenæus, Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus unus est, & diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & hunc adorabis & huic soli servies; in Evangelio autem per has easdem sententias destruens apostasiam, & Patris voce devicit fortem, L. 5. c. 12. & legis præcepta suas sententias confitetur, Et rursus, quis ergo Dominus Deus tuus cui testimonium perhibet, quem omnes adorare oportet & ipsi soli servire! omnimodo ille est sine dubio, qui & legem dedit Deus, Neque honores, inquit Origenes, reddimus iis, quibus Celsus ait commissa esse terrena negotia, Dominum enim Deum nostrum adoramus, & illi soli servimus, optantes imitatores Christi fieri, qui Diabolo dicenti, sibi hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me, respondit, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies, hoc est, cur honores debitos istis quibus Celsus ait res terrenas commissas, non reddimus. Cyprianus libro de lapsis, hæc habet, nonne fidem nostram semper armans, & Dei servos cælesti voce corroborans, dicit Scriptura divina, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Hoc Argumento contra Arianos, Pneumatomochos, & creaturæ cultores quoscunque pugnant Patres post Nicæni, & Christum creaturam colere, Idololatriam esse nobiscum, pronuntiant. Si creatura sit Dei filius, inquit, Epiphanius quomodo eum adorari jussit Pater, præsertim cum Apostolus dicat, Et servierunt creaturæ, potius quam creatori; & stulti facti sunt, stultum enim est creaturæ divinitatem tribuere, ac primum legis violare mandatum, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies; Propterea sancta Dei Ecclesia creaturam non adorat, sed Filium genitum Patrem in Filio, Filium in Patre, cum Spiritu sancto. Ambrosius hinc, Spiritum sanctum esse probat, quod adorandus in Scriptura proponitur, Neque enim adorandum quicquam præter Deum legimus, quia dictum Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli

ἀποβέπων ἰδωλολατρείας ἀπά-
σης ὁ θεὸς πᾶσι λέγων ἀναχά-
κρατε· Μωσὴς Ἄκουε Ἰσραὴλ de pro-
trept. p. 52.

τὸν Κύριον ὃ θεὸς σε προσκυνήσεις,
καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ δὴ αὖ-
τις γὰρ τὰς τοιμζομένας προσήκειν
τιμὰς οἷς φησι Κελεῖται τὰ τῆς ἐπι-
ταγῆς, ἐκ ἀποδείξεως contr.
Cels. l. 8. p. 415.

Ed. Oxon.
p. 124.

μωσὴν γὰρ τὸ κλίσιν θεολογῶν, ἀ-
δελφῶν ὁ πατήρ ἐν ἑαυτῷ τὴν λέγου-
ντα Κύριον τὸν θεόν. Καὶ προσκυνήσεις, καὶ
αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, διότι ἡ ἀρχὴ τῆς
θεῆς ἐκκλησίας ἡ κλίσια προσκυνῶν
ἀλλὰ ὁ δὲ Ἰουδαῖος, παλὴν ἐν ᾧ, ὁ δὲ
ἐν παλῇ. Hæc. 69. N. 36.

De Spir.
sancto l. 3.
c. 12.

soli

soli servies: Cyrillus Alexandrinus adversus Arianos, eodem argumen-
to pugnat multoties. Si enim Chri-

στὸν μὴ ἔν αὐθροπον ἴδ' φάσιν καὶ
ἡμᾶς ψιλόν, ἀνθρώπου ἀξίον ἵνα
λογισθῶμεν προσκυνοῦντες αὐτόν, καὶ
γενησάμενοι ὅτι κείνον τὸν θεόν συ-
προσκυνήσοις. καὶ αὐτὸς μόνος λατρευ-
σῶν. De recta fide To. 5. part. 2. *stum, inquit, nudum juxta nos, homi-*
nem esse dicunt, adorantes eum, ex
confesso cultum divinum homini tri-
buunt, scriptum est enim, quod Domi-
num Deum tuum adorabis, & illi soli
servies.

p. 163. Vide in Joh. l. 2. p. 217. & Thesaur. p. 314

Scat. 10.

Secundo, Argumentantur contra cultum creaturæ ex primo Decal.
præcepto dicente, *Non habebis Deos alios præter me. Nullum alium*
habemus legislatorem, inquit Theophilus, quam illum, qui revera Deus
est, qui nos pie, justè, & honestè vivere docet; quod ad piam vitam

καὶ οὗτοι μὴ ἐνιστάμενοι λέγει, ἕκ τούτων σοι
θεοὶ ἔτι εἰσι πλὴν ἐμοῦ, ὃ προσκυνοῦσιν αὐτοῖς ὅτι
μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. ἐγὼ γὰρ εἰμι κύριος ὁ θεός
σου. Lib. 3. ad Autol. p. 123. *attinet, sic præcipit, non*
erunt tibi dii alii præter
me----- Non adorabis ea,
neque coles ea, quia ego
Dominus Deus tuus.

Cont. Cel.

l. 5. p. 234.

Judæi, & Christiani, inquit Origenes, legi obtemperantes ex persona
Dei dicentis, *Non habebis deos alios præter me, non adorabis eos neq;*
coles, ὅτι ἄλλο σέβουσιν ἢ τὸν ἐπὶ πάντι θεόν, nihil aliud colunt, quam
Deum universorum Dominum, qui fecit cælum, & reliqua omnia.
Cyprianus Exhortatione ad Martyrium, Deum solum colendum
esse probat, quia scriptum est in Deuteronomio *Dominum Deum tuum*
adorabis, & illi soli servies; Item in Exodo non erunt tibi Dii alii
præter me. Eodem Argumento contra Arianos militant Patres

Hæret. 67.

§. 36.

Post-Nicæni: Si creaturam illum dixerimus, inquit Epiphanius, πῶς
ἂν ἐκρίναν ὁ θεός θεόν εἰς προσκύνησιν διδόντες quomodo Deus Deum creavit,
& adorandum proposuit, cum ipsimet dixerit, *Non facies tibi simili-*
tudinem ullam, neque in terra, neque in cælo, neque adorabis illam.
Qui Trinitatis unam substantiam confitentur, divinæ vocis legem obser-
vant; nihil enim aliud pro Deo colī permittunt præter divinam natu-

οἱ δ' ἄρτι καὶ Εὐνομίᾳ χειρὶ μὲν λαβόντες, τὸν
θεῖον νόμον ἀνελκυσσάμενοι, θεόν μὴ τὸν υἱόν
ὃς ὡλοχρεῖται, κλίσιν δ' ὑποκαλύπτει καὶ τῆς θεότητος
ἀλλότριον, ὅτι γὰρ θεὸς λέγονται καὶ ἵνα τούτοις θεοὶ ἔτι εἰσι
πλὴν ἐμοῦ. ἔτι δὲ ἔτι εἰς ἐπιστάγους. Theod. in
Ex. qu. 37. *ram, qui vero labe infe-*
sti sunt Arii, atq; Euno-
mii manifeste in legem
divinam committunt,
constitentes quidem De-
um filium, sed creatum
asserentes, & à divina

substantia alienum: nam cum Deus dicat, Non erunt tibi Dii alii præ-
ter me isti Deum alium introducunt. Ita Theodoretus: Si filius Dei cre-
atu-

atura esset, inquit Fulgentius, *serviendum ei Scripturarum Sacrarum* De fide or-
Authoritas non juberet, seu potius prohiberet; in primo enim Decalogi thedora ad
præcepto, sicut unius Dei cultus servitusque manifeste præcipitur, ita Donat.
omni creaturæ adoratio, & servitus à fidelibus exhibenda, vehemen-
tissime prohibetur.

Tertio, Idem ex eo concludunt Patres qua *Ante, qua Post-Ni-* Gont. Cel.
cæni, quod nemo potest duobus Dominis servire; hanc enim senten- l. 8. p. 381.
tiam *ἐκ τῆς ἀποδείξεως ὅτι ὁ Θεὸς ὁ μόνος ἀληθινὸς* recte probamus, quoniam nobis tantum unus
Deus est: Denique est hoc imprimis observandum quod Patres qui Fulgent. l.
Arianos Idololatriæ reos præstabant, agnoscebant tamen eosdem 2. ad Mov.
Trinitatem, quam substantiali diversitate disparem prædicare non du- c. 2 p. 74.
bitabant, consequenter honorificentia quoque impari N.B. officio diffi- C. Nysser.
passse, nec patrem & filium *ἐν ἰσότητι δόξης* ex æquo glorificasse, immo contr. Eun.
inducunt Arianos dicentes, si l. 4. To. 1.
ex eo quod scriptum sit, ut ho- p. 588.
norificent omnes filium sicut ho- *ὅτι ὁ Θεὸς τὸ ἀέχον ὁμοῦν ἴσα μέρη π*
norificent Patrem, existimatis *μῶσι τὸ ὕδωρ &c. νομίζετε ἡλιῶτα τὸν υἱὸν*
filium equalibus N.B. cum Pa- *ἰσότητος τῷ Πατρὶ καὶ ταπεινῶν τιμῶν*
tre honoribus esse decorandum, *ἀγνοεῖτε τὴν ἀληθείαν μακρὰν πρὸς βασι-*
nescitis à veritate longe vos ab- *ζοντες.* Cyril. Al. l. 2. in Joh. c. 8.
esse; qui ergo Arianos ob impares, & non æquales honores Christo & in Joh. 5. 23.
creaturæ præstitos Idololatrias disertim, & audacter pronuntiant,
Socinianos æqualem ei cum Deo Patre cultum exhibentes, ab eo-
dem crimine neutiquam purgaturi fuissent.

Sect. XI. Secundo, Porro *Idololatriæ* rationem sub *Evangelio* mu-
tata non esse constat, ex eo quod lex lata de cultu unius Dei *Is-*
raelis asserendo, de Deo recenti *πρόσφατος*, Deo Patribus eorum in-
cognito Deo cælum & terram non faciente respuendo, mutari non
potuerit, nisi per Revelationem de novo factam, nec ea, quæ hac
in causa prætenderetur Revelatio, aliter confirmari potuit quam
Miraculis, aut de futuris contingentibus, vaticinio; at contra
hujus generis quæcunque molimina, *Judeos* Deus *Israelis* præ-
muniverat dicendo *neque Prophetis, neque Miraculis* editis fidem
nullam adhibendam esse, quoties cumque id molirentur horum Au-
thores, at populum *Judaicum* ad cultum Dei recentis, & Patribus
eorum incogniti traducerent. His adde *Christum* legi *Judaicæ* sub-
ditum fuisse, eum sæpius, palam, omnique asseveratione coram *Ju-*
dæis affirmasse, se neutiquam venisse *solvere legem, aut Prophetas;*
immo hoc insuper adjecisse quod *quicumque solveret unum de man-*
datis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocaretur in Matth. 5.
regno cælorum, i. e. indignus esset qui admitteretur in Regni sui 17. 28, 19.
con-

Deu. 13. 1.
2, 3.

Matth. 5.
17. 28, 19.

confortium: Legem igitur moralem nec ipse *Christus*, nec ejus *Apostoli* mutare, & invertere potuerint, præsertim in hoc palmario, & minimè cæremoniali præcepto de Deo recenti, & *Patribus Judæorum ignoto* non agnoscendo, nisi fide ipsius *Christi* in his assertionibus nimium labefactata, & *Phariseorum* captionibus exposita. Tertio quæ aliis præceptis adjicienda, quæ in iis mutanda, vel ab iniquis *Scribarum* glossæmatis vindicanda esse voluit præceptor noster, ea omnia, concione in monte habita plene complexus est, cum ergo de objecto cultus Religiosi sive mutando, sive ampliando, nihil prorsus illic occurrat, sed potius eum tantummodo orandum esse, qui *Pater noster in cælis est*; constat, nec *Christum* in animo habuisse aliquid hac in parte innovare. Quarto cum Lex *Decalogi* tanto apparatu, & Majestatis divinæ in ea promulganda tantis indiciis lata fuerit, cum tubæ sonitus attentionem ei accersiverit, vox cœlitus emissâ eam quasi ex Dei ipsius ore profectam indicaverit, manuque ipsius postea in tabulis lapideis exarata fuerit, & mons interea flammis æstuans terrorem Legis contemptoribus incusserit, cum Legis sic latæ primum & maximum præceptum hoc iis semper visum sit, *Deum unum esse & τὸν αἰεὶ μόνον, eumque tantummodo colendum; unum summum Deum credendum esse, colendumque*: Et multorum *Deorum* Religionem ne in aures

Josephi, O-
rigen. l. 3.
c. 4.

quidem admittere hominum esse veritati sedulo studentium, germanas nobis naturas non esse adorandas ne immortales quidem & purissimas. Si quis enim, dicente *Philone*, magni Regis honores, satrapis ejus, & præfectis exhiberet, non stultitiæ solum argueretur, sed & periculose audaciæ, tribuens servis, quod debetur Domino; ita quicumque sic creaturas colit, ut Creatorem, sciat se impudentissimum & injustissimum, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorum, quam in potioris contumeliam; Cunque has Leges naturales esse pronuntiarent, adeo ut iis obtemperando naturæ ipsius ductum sequi viderentur, frustra sane laboratum esset eos ad *Christianismum* pertrahere, si experimento didicissent ei assensum minimè præberi posse, nisi Dei

Mo.

Monarchia violata, cultuque eidem debito τὸ φῶς ἀλλοτρίον, ὃ ἐπιδέχεται,
contra Legis hujus consilium translato.

Videmus quam ægre paterentur *Judeo Christiani Gentiles* ad fidem Christianam admitti sine observatione rituum Mosaicorum, quam acriter contenderunt ut legalia ubique cum *Evangelio* jungerentur, immo ut *Gentes* Circumcisioni, totiq; *Mosis* legi tanquam unicæ ad salutem viæ, semet subjicerent, videmus quo erga legem zelo flagrant ex *Judeis* ii, qui longa miraculorum serie ad Christum agnoscendum adducti fuerant, quam intestino odio *Paulum* insectarentur quam hostili animo eum aggressi sint ob suspicionem inter se ortam, quod *Judeos* docuisset, ritus, *Moresq;* *Judaicos non observare*, tumultus, clamores, incendia quanto majora excitassent, si exploratum habuissent præceptorum Moralium maximum non ab *Apostolis* tantum, sed ab ipso *Christo* mutatum esse?

Denique id etiam serio observandum est, *Christum* in *Evangelio* Deum solum adorandum, eum solum cui serviatur proponere, eum integro corde, totisque viribus amandum pronuntiare; quia Deus *Israelis est unicus*; *Apostolos*, creaturis, & natura non *Diis*, non solum cultum detrahere, Deumq; mundi Creatorem *falsorum deorum, Idolorum, Demoniorum* loco adorandum proponere, sed etiam *Idololatriam*, & cum *Idololatriis* commercium seivissime prohibere, immo *Idololatrias* quoscunque à *Regno cælorum* excludere, & partem iis in stagno ardenti igne & sulphure tribuere, nullo indicio dato notionis *Idololatriæ* vel minimum mutata; cum ergo in eodem *Evangelio*, inque iisdem *Epistolis* *Judeos* alloquantur de uno *Israelis* Deo colendo toties admonitos, immo plenissime instructos, eosque ab eadem *Idololatria* cavere jubeant, in quam sub Veteri Testamento lapsi essent, cum denique *Gentes* à cultu creaturarum ad cultum unius Dei Mundi Creatoris revocent, exploratum esse debet, idem *Idololatriæ* genus sub utroque fœdere prohibitum esse.

SECT. XII. Eandem *Idololatriæ* Rationem inter *primævas Patres* perpetuo obtinuisse constat,

Primo, Ex ea quam continue tradunt *Idololatriæ* definitione; est enim juxta eorum communem sententiam, *Idololatria ex uno in multos Dei distributio.*

Idololatria, juxta *Terullianum*, Deo fraudes

facit, honores illi suos denegans: *Idololatria*, dicente *Cypriano*, tunc committitur cum divinus honor alteri datur, juxta *Pseudo-Clementem* est honor Creatoris creaturæ delatus.

SECT. XIII. *Patres* cum *Arianis* confligentes disertim, & frequenter

Act. 1. 25.

5. 7.

Act. 21. 20.

Vers. 18.

Mar. 4. 10.

Marc 12.

13.

Rom. 1. 25.

Gal. 4. 8.

1 Cor. 8. 9.

1 Cor. 6.

9. 10.

Apoc. 21. 8.

22. 15.

1 Cor. 10. 7.

7. 14.

1. Joh. 5. 21.

Lind. Idol.

c. 2. Escher.

ad Mart.

l. 5. 1. 5. 6.

asserunt non posse Creaturæ cultum sine *Idololatriæ* vitio deferri, *Arianos, Nestorianos, Macedonianos* πειρασμένους, qui *Christum, & Spiritum sanctum* creaturas esse arbitrabantur, & tamen eos colebant, invocabant, in iis spem & fiduciam collocabant, *Idololatriæ* reos pronuntiant, atque id creaturæ ab iis adscriptum esse aiunt, quod soli Deo debebatur, *Gentium* denique *Polytheismum* ab iis postliminio inductum esse, & Characterem cultus nostri &

ἐκείνου προσκυῖναι, μὴ ἄλλοι, ἰθρικῶν
καὶ ἀρεσκῶν ἢ τοιαύτη πλάτη, &c. Athanas. Ep. ad Philadelp. p. 157.

Religionis ejurari. Non creaturam adoramus, absit, in *Ethnicos, & Arianos* istiusmodi delirium

competit, sed Dominum rerum creatarum incarnatum Dei Verbum adoramus, Quapropter, si velint, ipsi sententiam mutent, neque rei creatæ, citra Deum, qui creavit omnia, cultu inservient,

καὶ μηκέτι τῇ ἄλλοι λατρεύουσιν πρὸς τὸν
κρίσαντα τὰ πάντα θεόν, ὅτι ἡ πίστις τῆς καθολικῆς
ἐκκλησίας κτίσιν οἶδεν τὸν τῷ θεῷ λόγον καὶ
δημιουργὸν ὅλων ἀπάντων. Ibid. p. 161. vid. or.
1. p. 297. 3. p. 387. 394. 4. p. 468. 469.

quoniam fides Catholicæ Ecclesiæ verbum Dei conditorem & opificem rerum omnium cognoscit.

τάδε εἰς δὲ κτίσιν μεγάλων σιγῶν τῶν
τοῖς ἀνθρώποις ὁ θεὸς ἰσομοδίως λέγει,
ὡς ἐκ πάσης μικρῆς δὲ δὲ τῆς θεωρίας γε-
φῆς τὸ ποῦτο μαθεῖν: ὁ Μωϋσῆς, αἱ πλάξεις
ὁ νόμος οἱ καθεστῆς προφῆται καὶ εὐαγγέλια καὶ
ἀποστόλων τὰ ἔργα πάντα. Contr. Eunom.
orat. 4. p. 572. vid. or. 2. p. 443.

Nihil eorum quæ per creationem facta sunt adorandum esse ab hominibus, Sermo Divinus, inquit Nyssenus, Lege Sancta iussit, ut ex omni fere inspirata Scriptura tale licet perdiscere: Moses tabulæ Lex, deinceps Prophetæ, Evangelia, Apostolorum decreta omnium, ex æquo vetant ad creaturam intueri. Nam cum bifa-

riam de his quæ sunt divisa sit opinio, in creaturam, & in naturam increatam, si quod nunc ab Adversariis contenditur, prævaluerit, ita

ἐάν οὐκ ἐκείνη τὸ πρὸς τὸν θεὸν ἰσχυρὸν καὶ
ἐκείνου κτίσιν ἢ τὸν ἰδὲν τῷ θεῷ
λόγον, ἀειτάγην πᾶσα (ἡ) ἀθετεῖται τὸ εὐαγ-
γελικὸν μυστήριον, καὶ μὴ προσκυῖναι τὸν ἐν ἀρχῇ
ὄντα θεόν λόγον διὰ τὸ μὴ εἶναι προπῆσαν πᾶσι
λαβῆσαν τὴν πίστιν &c. Ibid. D. α. ἢ περὶ τοῦ ὀνόματος
τῆς πίστεως καὶ τῆς οἰκουμενικῆς πίστεως.
Or. 3. p. 563.

ut dicunt Dei Filium creatum esse, necesse est omnino (vel) Evangelicum præconium sperni, nec Deum verbum, quod in principio erat, adorare, quia sit nefas latriæ cultum creaturæ adhibere. Et rursus, Si quis filii nomen creaturæ apponit, fals-

καὶ πῶς ἑλλεικτικῶς πολυθείαν, οἱ μὲν γὰρ ἔργον
 θεοῦ ἴ) λέγοντες ὅτι μωρολογίη καὶ ποίημα, οἱ δὲ
 προσκυνοῦντες καὶ θεολογοῦντες ἐκ τῆς λαβούρας,
 τῇ κτίσει καὶ μὴ πρὸς κτίσιν τὰ τοιαῦτα ἑλλεικτικῶς
 ἀντικρὺς ἐπισημαίνουσιν. Hom. 27. contr. Sabel.
 Ar. &c. To. 1. p. 519. vid. To. 3. Ep. 141.
 p. 17. C. D.

De fide ad
Grat. C. 7.

Et non Deo introducant. Prohibuit me Paulus, inquit Ambrosius, creaturæ servire, sed Christo admonet serviendum, non ergo creatura Christus, Paulus servus Jesu Christi ipse creaturæ servire nos prohibet, quemadmodum ergo creaturæ ipse serviret, si creaturam Christum putaret; aut igitur desinant colere quem creaturam appellant, ut desinant quem colere se simulent, dicere creaturam, ne, sub appellatione cultorum sacrilegia graviora committant.

Nazianzenum pæne omiseram; *Arianos*, sic alloquentem; *Nihil*,
O viri, in Trinitate servum est, nec creatum, nec adventitium, ut ex
cujusdam docti viri sermone accepi, si adhuc hominibus placerem,
Christi servus non essem, inquit Divinus Apostolus, si adhuc creatum

Gal. 1. 10.

οὐκ ἔστι κλίσμα, προσκυῶνται, ἢ εἰς κλίσμα
ἐξαπείζομεν ἢ ἐν ἐθείμεν ἢ ἐν τῷ πρῶτῳ
ματιποῦμεν ἡμῶν· τὸ φῶς τοῦ πρῶτου
ἀσπρῶτος προσκυῶνται, ἢ τὸ χεῖμας Βελήνμα
Ζιδωνίων ἢ τὸ αἶμα τὸ πῦρ τὸ μακρὸν ὑπὲρ
ταῦτα εἰς τοῖς οἰδαλαῖς παλὼ κλίσμα-
τῶ καὶ ποιήματῶ, αὐτὸς ἢ μὴ προσκυῶν τὰ
δύο εἰς αὐτοματά κλίσμα· ἢ προσκυῶν τὰ δὲ
δύο. Orat. 40. p. 669. A. vid. orat. 31. ubi
hoc Spiritualium adulterium esse probat,
p. 507, 508, 509. οὐκ ἔστι κλίσμα ἐλαῖμα ἢ ἐν
χεισάνδῃ ὀνομαζόμεν, p. 506.

aliquid adorarem, aut rei
creata nomine baptizarer,
divinitatem minimè conse-
querer, nec primam pro-
creationem in melius im-
mutarem; quid ad eos di-
cam qui Astarten adorant,
aut Chamos Sidoniorum
idolum, au sideris formam,
paulo quidem majoris
Dei apud Idolatras illos,
sed tamen facti, atque cre-
ati, cum ipse aut hos duos in

quorum nomine Baptizatus sum, non adorem, aut conservos adorem, servi enim utique erunt, utcunque nobis aliquantum honore præstent: Et rursus, Si creaturam colerem, Christianus utique non appellarer, cur enim Christiani nomen venerabile est? annon quia Christus Deus?

Denique per novam hanc Theologiam juxta eundem & ἰδοὺ & κτλ. f. 668. D.
 as uelletis Deo, & creaturæ contumelia infertur. Nihil ad Christi
 causam, inquit Epiphanius, qui servatorem vestram, à quo empti

estis, abnegatis, etenim si verus Deus non sit, neque adorandus est,

οἱ γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς ὁ θεὸς ὅτε προσκυ-
νοῦντες ἔσται, καὶ οἱ ἔστιν ἀληθινός, καὶ οὐκ ἔστι προσ-
κυνοῦντες πᾶς ἁπλῶς θεολογῶνται. Hæc. 69. §. 31.
p. 755. & §. 36.

si creatus est, non est Deus,
quod si minime adorandus
est, quomodo Deus esse
prædicatur? Eodem in lo-
co Arianos gravissimorum

scelerum reos peragit, eos enim Novam Babylonem instaurare, Ne-
buchodonosoris effigiem, atque imaginem erigere, Dei filium execran-
dorum ac detestandorum simulacrorum haud dissimilem statuere, au-
dacter asserit. Porro hanc esse sanctorum Patrum, immo Christiani

Hæc. 64.
9.8.p.532.

orbis sententiam, his verbis indicat; Sancta Dei Ecclesia creaturam
non adorat: Et rursus, τὴν ἐκκλησίαν πιστὴν, Piam, & Orthodoxam fidem
eam esse dicet, quæ creatori, non creaturæ adorationem exhibet; Ari-
anum vero eam, quæ aberrat ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἐκκλησίας, à Patrum
pietate, si maledictus est omnis homo qui confidit in homine; Pau-
lus autem Samosatenus, & Photinus, quamvis sanctum & cunctis
excelsum virtutibus prædicent salvatorem, tamen hominem con-
fitemur, ergo maledicti erunt, spem habentes in homine; Ita Hie-
ronymus.

To. 5. in
Hæc. c. 14.
F. 135. D.
vide Reli-
qua.

Ausi sunt, inquit Chrysostomus, Ariani, & Macedoniani Deum mag-
num & parvum inducere, immo Deum, creatum, Hellenismum in Ec-
clesiam introducentes, eo-
rum enim est, Deos maiores
& minores agnoscere, unde
Paulus eos carpens in Epi-
stola ad Romanos dicit co-
luerunt & servierunt creaturæ, potius quam creatori: Si autem crea-
turam adorant Ariani di-
centes Filium, & Spiritum
sanctum esse creaturam,
maledicti sunt juxta Mo-
sem dicentem; Maledictus
quisquis creaturæ, & rei
factæ adorat, nos autem
creaturam non colimus, sed S. Trinitatem increatam.

ἡλλήνισμὸν παρεστρέψαντες ἡμῶν, οὐκ εἰσὶν γὰρ
ἔστι κτίσματος προσκυνοῦντες, καὶ τὸ θεὸν αἰσθάνονται
μεγαλύνοντες, καὶ τὸ σμικρύνοντες. De S. Trin. c. 6.
Ed. Savil. p. 955.

Paulus eos carpens in Epi-
stola ad Romanos dicit co-
luerunt & servierunt creaturæ, potius quam creatori: Si autem crea-
turam adorant Ariani di-
centes Filium, & Spiritum
sanctum esse creaturam,
maledicti sunt juxta Mo-
sem dicentem; Maledictus
quisquis creaturæ, & rei
factæ adorat, nos autem
creaturam non colimus, sed S. Trinitatem increatam.

οἱ γὰρ κτίσματος προσκυνοῦσι λέγοντες τὸν υἱόν, καὶ
τὸ πνεῦμα κτίσμα ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι καὶ τὸ
Μωϋσέϊ λέγοντα, ὁτι καὶ πνεῦμα ὁ θεός, ὁ προσ-
κυνοῦν κτίσματος καὶ ποιήματος, ἡμῶν γὰρ ὁ κτίσ-
ματος προσκυνοῦμεν ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ ἀκτιστοῦ, &c.
Ibid.

Paulus eos carpens in Epi-
stola ad Romanos dicit co-
luerunt & servierunt creaturæ, potius quam creatori: Si autem crea-
turam adorant Ariani di-
centes Filium, & Spiritum
sanctum esse creaturam,
maledicti sunt juxta Mo-
sem dicentem; Maledictus
quisquis creaturæ, & rei
factæ adorat, nos autem
creaturam non colimus, sed S. Trinitatem increatam.

creaturam non colimus, sed S. Trinitatem increatam.

Arguunt Divina eloquia, juxta Theodoretum, Eos qui præter Crea-
torem, creaturam adorant; propterea etiam Unigenitus homo factus
est, ut ab hoc errore homines liberaret, Deique & creaturæ discrimen
ostenderet; qui autem creaturæ adorationem sustulit, creatam natu-
ram

ram non iterum jussit adorare; absurdissima quippe res foret homines à diis, qui non sunt, abstrahere, & eosdem rursus ad serviendum creaturis adducere.

Unde est, inquit Isidorus Pelusiota, quod non erubescant, qui pugnant cum suis ipsorum decretis, creaturam adorant, & creaturae cultum rejicientes tanquam Ethnicis proprium, idipsum à seipsis fieri minime accipiunt.

Secl. XIV. Infinitum esset hujus generis cuncta proferre, compendio igitur rem agam, & Argumentorum capita tantum ordine libabo.

Primo, Igitur frequenter hæc probant, ut prius observavimus, ex verbis Moysi à Christo ad Satanæ impudentiam retundendam prolati, Dominum Deum tuum adorabis, &c. Si Spiritum sanctum ut adoratum, & in nobis habitantem respiciunt, inquit Basilus, eum confiteri debent Deum, Domino enim Deo tuo adorabis, & illi soli servies. Docet etiam Augustinus Unum esse Deum solum, cui servitus illa debetur, quæ latria Græco vocabulo nuncupatur; ipsum enim Verbum est in Lege, ubi scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, &c.

Secundo, Argumentum ducunt ex Petro Cornelio dicente, Surge, ego etiam homo sum; item ex Angelo Johannis inprobante, & semel iterumque monente, δεῦρ' ἵκει, Vide ne feceris, conservus tuus ego sum. Petrus Apostolus, inquit Athanasius, Cornelium adorare volentem inhibuit, dicens, quoniam ego homo sum; Angelus quoque Johannem adorare volentem non admisit, dicens, Vide ne feceris, &c. ὅτι οὐκ ἐστὶν μὲν θεὸς τὸ προσκυνοῦν, quocirca solius Dei est adorari, & hoc sciunt ipsi Angeli, qui quanquam se invicem gloria transcendunt, creaturas tamen se esse, neque in classibus adorandorum, sed adorantium Dominum agnoscunt se computari debere. Vide Cyril Alex. Thes. p. 149.

Tertio, Eo Argumento Patres planè luxuriant, quod Christum, aut Spiritum sanctum colendo, si essent creaturæ, Serviremus creaturæ, potius quam Creatori. Apostolus increpat Ethnicos, dicens, Servierunt

ἀνθρώπων ἢ τῆς κτίσεως τι πρὸς προσκύνησιν ἢ ἀνθρώπων ἢ κτίσεως πάλιν ἐκάλει προσκύνην, ἢ ἀποπτύειν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀνθρώπου ἢ κτίσεως θεῶν, προσάγει ἢ αὐτὸς πάλιν τῇ τῆς ποιημάτων δουλῆ. Hæres. Fal. l. 5. cap. 3. p. 125. D.

πῶς ἢ ἐκ ἐρυθροῦ πίστεως προσκυνοῦντες ἢ ἑαυτοῦ μαχόμενοι ψήφους ἀπαγορεύοντες ἢ τὸ τῇ κτίσει προσκύνην ὡς ἐλλοιχόμενοι αὐτοὶ τῷ θεῷ ὄντες ἑαυτοὺς λαλῶμεν. Ifid. Pelus. l. 3. Ep. 31. p. 269.

Lib. 3. ep. 141. 172.

Ep. 66. p. 318 3, 19.

Orat. 2. p. 394. B.

vierunt creaturæ potius quam creatori: Isti autem, cum Christum

ἔτοις ὁ κτίσμα λέγοντες τὸν τὸν κτίον, ὁ
ὡς κτίσματι λατρεύοντες αὐτῷ, π. διαφέρει
ἐλλείπον, &c. Athanas. orat. 1. p. 196. B. esse creaturam pronunciant,
illi tanquam creaturæ ser-

C.2. p. 108 vientes, quid quæso ab
Ethnicis differunt? Qui
fieri potest, si ita sentiunt; ut non verba jam à Paulo recitata,
ejusque incusatio ad ipsos pertineat. Respice ad Apostolum Paulum,
inquit, Faustinus, considera quæ opprobria, quas obscenitates de
iis referat, qui, ut ipse ait, Commutarunt veritatem Dei in menda-
cium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori: tu
si sic credis, & sic colis, & sic servis unigenito Filio Dei, ut dicas il-
lum esse creaturam, illa te mala, miser, expectant, quibus illi puniun-
tur, qui commutarunt veritatem Dei in mendacio. Similia habent
Athanas. Ep. ad Adelph. p. 161. Epiph. Hær. 64. §. 8. p. 532. Hær. 69.
§. 36. p. 759. Hær. 79. §. 5. p. 1062. Ambros. de fide ad Gratianum l. 1.
c. 7. de fide contr. Arian. cap. 2. Concil. Ephes. Cyril. Alexand. abg.
περὶ τ. §. 31.

Gal. 4.8. Quartum iis Argumentum exhibuerunt hæc D. Pauli verba, Sed
tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt Dii, servieba-
tis. Impiorum est, iquit Basilus, recentes & falsos, & non natura

δοκῶν ὁ περὶ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ κτίοντος καὶ τοῦ κτίτου
λατρεύον, ἐν ἧτοι γὰρ σοι, ὅσοι, διὰ τὸν περὶ τῆς
καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ πῶς ὡς ἐκ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, &c.
ἢ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ θεοῦ, ἢ οὐκ
καὶ ἀληθινῶς. Contr. Eunom. l. 4. p. 767. Deos colere; non enim erit
tibi, inquit, Deus recens:

qui Christum sic colunt, vel natura, & verus Deus est Filius. Clau-
dam hæc omnia celebri ista

καὶ ἐὰν ἡ γὰρ καὶ διαφέρειν ἢ πατέρα ὁμο-
λογεῖν ἢ κτίοντα, καὶ ἡτοι ὡς λέγοντες ἢ κτίοντα, π.
πλάττειν παρ' ἡμῶν, ἢ τῶν πατέρων τὸ μυστήριον
συγκειμένην τὴν ἰουδαίων ἢ τὴν ἐλλείπον, ἢ
ὡς διὰ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὴν οὐρανὴν καὶ τὴν γῆν
τῆς ἐκτίσεως καὶ τὸ οἶον καὶ τὸ ἀφανὲς καὶ τὰ κτίοντα
ἡμῶν ἀρνεύμεθα. ejusdem Authoris dictione:
Qui Patrem falso appella-
tum, & Filium voce tenuis
predicat, nec interesse pu-
tat Patrem, an Creatorem,
& Filium, an facturam di-
xerit; ubi illum reponemus,

ut cui parti annumerabimus, Judæorum, an Gentilium; non enim
Christianis seipsum adscribes, qui vim pietatis, & quasi fidei nostræ
characterem ejuravit.

§. 15. 3. Quod tertio probandum suscepimus, nempe mandatum primum
de uno Deo adorando, nec alium in cultus ejusdem consortium ad-
mittendo,

mittendo, morale juxta judicium *Patrum*, & perpetuum fuisse, pau-
cis absolvemus, utpote qui novimus multa in antecessum dicta esse
quæ rem hanc certam & dubio procul remotam reddunt. *Decalogi*
quidem verba, inquit *Irenæus*, ipse per semetipsum omnibus similiter
Dominus locutus est, & ideo similiter permanent apud nos, extensio-
nem, & augmentum, sed non dissolutionem accipientia per carna-
lem ejus adventum; quod satis ostendunt *Patres Christiani* Ar-
gumenta contra *Idololatriam*, seu creaturæ ullius cultum ducendo,
ex primi præcepti genio, & instituto: adeo ut questione *Augustini*,
Sectioni huic finem imponam; *Quis enim dicat non debere observare*
Christianos, ut uni Deo Religionis obsequio serviatur, ut Idolum non
colatur, &c. *Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custo-*
dire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia
constitutus?

L. 4. c. 37.
vid. c. 28.

Contra
duas Ep.
Pelag. l. 3.
c. 4. Tc. 7.
p. 889.

SEC T.

item cum Chri-
stianum proinde
quam creaturæ
quid quæ
differunt? Sed
i. Paulo videtur
postulatum Paulum
i. obsequium de
i. Dei in membra
nam Christi: in
Dei, ut hanc
videtur illi ponere
Similia habent
ps. 32. Hec. 69.
italianum l. 1.
Alexand. 107.

enim verba, Sed
i. Dei, servitute
& non natura
non enim erit
Deus recens:
Sed tunc qui-
ter Deum, ser-
vi Dei natura
eligitur impi-
filius. Clau-
sa celebri ista
horum dictione:
falsi appella-
m. voce tenus
interesse pa-
tri Creatorem,
i. factum an di-
um repemus,
um; non enim
si sibi nostrum

item primo
infortunat
miserando

S E C T. Ult.

DEnique ad tertium, quod suis libellis accusatoriis *Sociniani* queruntur, nempe *Scripturis S.* vim à nobis fieri, eas coacta interpretatione depravari, atque obtorto collo ad sensum nostrum detorqueri, Respondemus, eorum scripta, eo potissimum vitio laborare, eorumque doctrinam nobis eo præcipue nomine infensam reddi.

Et quidem *Scripturam S.* à *Socino*, ejusque *Antistitibus* misere dilacerari, verborum *Glossematis* plane novis, commentisque antea inauditis eludi, atque ad sensum à mente *Spiritus S.* & Sacrorum *Amanuensium* plane alienum, violenter pertrahi, paucis idcirco demonstrabimus, quod hujus rei exempla copiosa, Argumenta pro Christi Deitate adducta, in Antecessum exhibere mihi visa sunt.

Instantias autem ex numerosis paucas delibabo, non ex eorum de Christi satisfactione disputationibus, ubi perpetuam *Scripturis* vim faciunt, sed ex controversia, quam cum illis habemus de duabus Christi naturis, & de ejusdem, antequam ex virgine nasceretur, existentia. Et

Heb. 10. 5. Sect. I. Primo, Nihil ineptius dici potuit, quam ea quæ in hæc *Divi Pauli* verba proferunt [*Ideo ingrediens mundum, dicit hostiam & oblationem noluisse, corpus autem aptasti mihi*] hic enim per Christi ingressum in mundum, ejus ingressum in mundum futurum, sive cæleste ejus habitaculum, per corpus eidem aptatum, corpus immortale factum, intelligunt. Verba hæc, inquit, ad Christum accommodata accipi possunt de corpore ipsius immortali, quod ei Deus aptavit, præsertim si per ingressum ipsius in mundum, cujus hic fit mentio, ingressus ejus in mundum futurum, in quo Christi regnantis & Sacerdotis nostri Regia, ac Sacrarium est, intelligatur. Apparet autem, inquit de futuro hic mundo agi. Mundus hic intelligi queat futurus, inquit l. 5. c. 11. *Volkelius*, quem Christus, ut cæleste tabernaculum, ingressus, sacrificium suum peregit, cum igitur Christo, ad sui ipsius oblationem, immortali corpore opus esset, ideo ejusdem corpus, quod antea mortale erat, tunc Deum immortalem, & sic ad oblationem istam aptum, atque accomodatum effecisse D. Auctor innuit; Hæc autem febricitantium potius

potius diliria, quam sanorum Interpretum Glossemata dici merentur: Edant enim, si possint, vel unam Scripturæ *αἰὼν ἄνω*, ubi mundus absolute positus, *mundum futurum*, significet; vel ubi *cœleste tabernaculum*, aut mundi absolute sic dicti, aut *mundi futuri* nomine exprimatur. De ingressu, adventu, introductione Christi in mundum, centies Scriptura loquitur, unicum proferant locum, ubi hac phrasi ingressus ejus in *cælum* denotatur; Immo hæc tam à vero abesse constat, ut nihil certius fuerit, quam Christum è *cœ-* Joh. 6. 28. Joh. 16. 28. *lis descendisse*, ut in mundum veniret; *mundumque* iterum reliquisse, ut hoc *cœleste tabernaculum* ingrederetur; porro Christo aptatum esse corpus, eo quod *immortale redditum est*, res est risu potius, quam refutatione digna: Immo hoc integrum commentum ipsi Schlichtingio adeo ridiculum visum est, ut sibi temperare non potuerit, quin illud duabus hisce rationibus everteret. Primo quod *hic de tali re agi videatur*, in qua Christus singulari quadam, & eximia ratione Deo sese obedientem præbuerit, ejusque voluntatem executus fuerit; quod non ingressu ejus in *cælum*, sed ejus obedientia, & morte cruenta factum est. Secundo quod significatio illa mundi, cum pro futuro mundo accipitur, rara sit, & minus usitata, non est autem ab usitatis vocum significationibus facile discedendum.

Sed nec minus absurda sunt, quæ hujus interpretationis loco substituit Schlichtingius, nempe Apostolum hic verba ad scopum ipsius minime pertinentia, citasse, & quorum sensum neutiquam respexit; dicit enim *non esse necesse, ut credamus Autorem ad hæc verba, corpus autem aptasti mihi, præsertim quod ad proprium eorum sensum attinet, respexisse, sed illa ideo citasse, quod, cum aliis ad ipsius institutum pertinentibus, connexa essent*, quo nihil absurdius, aut ab Apostoli prudentia, & scopo alienum magis excogitari potuit, cum enim, inquit, Apostolus, Christus Patri dixisset *hostias & ob-* Hebr. 10. 6. 10. *lationes noluiisti, tunc dixit, ecce venio, ut faciam, Deus voluntatem tuam, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel*; ubi oblationibus legalibus oblatio corporis Christi manifesto opponitur; eaque oblatione, quæ sine corpore Christo aptato fieri non potuit, voluntas Dei, ad quam peragendam Christus in mundum venit, compleri dicitur; Est adhuc magis lepidum, quod dicit *non esse omnino necesse, ut eum ad hæc verba respexisse dicamus, cum corpus Jesu Christi Hebraica phrasi, pro ipso Jesu Christo, qui seipsum obtulit, poni potuerit*; quomodo enim obtulit seipsum Christus, nisi seipsum morti pro nobis tradendo. Quid autem morti tradidit, nisi corpus suum? Quid aliud saltem secundum eorum sententiam, qui anima nihil Christum

oris Scimus
en, eas coacta
mum nostrum
num violabo-
nunt infensam

fitibus miere
rentisque an-
S. & Sacro-
ibi, paucis id-
mota, Argu-
exhibere mihi

on ex eorum
Scripturis
um de dua-
gine nalcere

e in hac Divi
hostiam & ob-
er Christi in-
n, live cœleste
utale factum,
umdata ac-
um, præser-
tis, ingressus
cerdotis nostri
inquunt de
turne, inquit
gressus, sacri-
lationem, un-
anta mortali
u aptum, alpe
eblicatum
potius

passum esse contendunt: vide Lector ad quot *Angustias*, ad quales nānias descendunt viri in aliis satis sagaces, cum à recepta semel sententia dimoveri se minime patiuntur.

Secundo in iis, quæ in *Johannis* caput primum excogitarunt Interpretes *Sociniani*, tot fere Scripturæ in sensum perversum violenter contortæ sunt indicia, quot verba; quod enim

Inst. 2.

1mo τὸ ἐν ἀρχῇ *Evangelii initium* significare contendunt omnes Interpretes *Sociniani*, consistere non potest, nam τὸ ἐν ἀρχῇ positum absolute, & sine limitatione, ut hic fit, quoties de tempore agitur initium temporis seu mundi significat, præsertim cum de mundo condito, & omnibus in eo factis, agit Scriptura. *Gen. 1. 1. Pro. 8. 22, 23.* porro nova hæc *Socinianorum Paraphrasis* sententiam *D. Johannis* ridiculam & insulsam reddit, utpote quæ hoc tantum nobis exhibet, nempe in principio Evangelii per Christum enuntiati Christum extitisse, & rem dignissimam, quæ omnium prima per tantum Apostolum mundo innotesceret, quæque docenda, adstruenda, subindeque à Divinissimo Theologo repetenda, in fronte Evangelii sui in perpetuam rei memoriam conscriberetur, & æternitati veluti consignaretur. Liceat tamen, pace virorum ingenio tam acuto & vivido pollentium interrogare, si nihil aliud dicere voluit Evangelista, cur id non clarius, & apertius locutus esset? Cur rem facilem, & obviam & pœne nullius momenti ita primis Historiæ suæ verbis includere voluit, ut ejus mentem nemo fere caperet, plerique omnes procul ab ea in errores adducerentur ac genuino scilicet sensu, tandem post multam disquisitionem invento, nihil haberetur mysterii, aut quod deprehendisse pretium esset operæ, ni forte hoc tanquam grande mysterium nobis promulgatum velint, Christum tunc extitisse, quando *Evangelium nobis* enuntiavit.

Plac. part 1.
Disp. 19.
Sect. 19.

Sect. XX. Postremo suadent omnia, ut principium intelligamus creationis mundi, ait enim Divinus Scriptor in principio sermonem fuisse; atqui constat ex utriusque *Testamenti* Scriptura Sermonem in principio, cum mundus fieret, jam fuisse; ait Sermonem in principio apud Deum fuisse, alibi enim mundo non condito esse haud potuit; ait per eum omnia facta fuisse, i. e. exponente *D. Paulo*, omnia quæ sunt in cælis, & in terra, visibilia, & invisibilia; erat igitur, antequam quicquam fieret, ante opera Dei, juxta sapientem, *ὅτι πρὶν πάντα* ante omnia; juxta *D. Paulum*; ait in eo fuisse lucem, & vitam hominum: erat igitur cum primum homines frui luce & vita cæperint; Quid proclivius quam ita colligere? Quid aliud colligendum voluit *D. Apostolus* nisi lectorem

Col. 15.

16. Pro. 8.

‘lectorem simplicem Christi amantem ludere voluit potius, quam doceret, eique offensionis lapidem sponte objicere? Denique verborum, hoc sensu posito, cur non, cum *Marco* potius τῆς ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου principii Evangelii mentionem fecisset? Cur oculos testes, qui ab initio quæ ipsi viderant, tradiderunt, cum *Luca* in medium non adduxisset?

Marc. 1. 1.
Luc. 1. 2.

Pergunt Sociniani ad hunc modum, in principio erat verbum, i. e. homo Christus, quem sensum si verba *D. Johannis* paterentur, quæ ratio assignari potest, cur non usus fuerit *Evangelista* nomine *Jesu* aut *Christi*? aut cur à λόγος vocabulo post versum 14um continuo temperarit? Flagitabat enim ab *Historico* ratio, ut personæ quæ describebatur proprium nomen anteponeretur figurato, usitatum inusitato, notum ignoto, certum ambiguo, innocuum ei, quod *Lectores* fere omnes in errorem esset conjecturum, adeo ut hoc non sine ratione tantum, sed contra rationem factum videatur. Legat hæc aliquis novus *Amelius*, nonne concipiet *Barbarum* hunc nostrum, loquutum esse de verbo semper existente, apud Deum in principii, Gradu, & dignitate constituto? De verbo, quod Deum simul esse pronuntiat, & per quod facta simpliciter sunt omnia? De verbo denique in corpus delabente, carne induto, & humanam speciem præ se ferente? Si à *Socino* audierit nomen hoc esse figuratum hoc in loco, an-

Plac. T. 1.
disp. 20.
p. 222. §. 3.

καὶ ἔτος ἀρχὴν ὁ λόγος, καὶ ὃν αἰὶ ὄντα τὰ γινόμενα ἐγένετο καὶ ὃν ὁ θεὸς ἀξιοῖ ἐν τῇ τῇ ἀρχῇ τῆς τῆς, καὶ ἀξία καὶ δεικνύει, πᾶς δὲ ἐῖναι, καὶ δὲ ἐῖναι δι' ὅτι πάνθ' ἀπὸ τοῦ γεννηθέντος καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς γεννηθέντος, καὶ σαρκὸς ἐνδυσάμενον, φαιτὰς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πνεύματος δεικνύει τὸ φύσις τὸ μεγαλεῖον. Apud Euseb. prepar. Evang. l. II. c. 19.

‘non admiratione teneretur, quod nomen figuratum ibi inveniat ubi vix locum obtinere potuit, nisi *Evangelistæ* consilium fuërit in ipso Historiæ suæ exordio lectorem suum ludere, & fallere incautum? Annon indigne ferret figuræ insolentiam, & quæreret quo consilio sapientissimus Apostolus præter omnium aliorum sacrorum Authorum immo Historicorum consuetudinem, voluerit in ipso exordio Lectoris animum confundere & fatigare sine ulla ratione & necessitate, adhibita, sub specie nominis proprii latente, figura inusitata, in primo & insigniori totius Historiæ suæ loco, veluti lapide offendiculi, quem impingerent omnes *Judei*, quibus *verbum Dei* erat *phrasis* notissima, omnesque *Philosophi* quibus ὁ λόγος, dicente *Tertulliano* pro mundi Artifice habebatur? Augebit admirationem ipsa res, quam figuræ illi inclusit, quæ cum per se ipsa obvia esset, & omni Christiano nota, justa erit

Apolog.
adv. Gent.
nup. 21.

‘ mirandæ causa, quæ sit ab *Evangelista* tam obscure significata, ut
 ‘ postquam se defatigaverit Lector in nomine illo enucleando, ni-
 ‘ hil reperiat nisi obvium, & notum, & ubique in toto *Evangelio*,
 ‘ patens & manifestum.

Apoc. 16.
11.

‘ Adhæc accedit alter ille locus in quo Christus appellatur ὁ βασι-
 ‘ λεύς, eo enim in loco inducitur *Dominus* noster, ut *Rex* po-
 ‘ tentissimus, à cœlo prodiens, sequenti exercitu cœlesti, pugna-
 ‘ turus cum Bestia describiturque ejus *Regia Majestas* usque adeo,
 ‘ ut in ejus capite dicantur fuisse *Diademata multa*, in vestimento as-
 ‘ tem, & femore scriptum hoc nomen, *Rex Regum*, & *Dominus*
 ‘ *Dominantium*, & tandem, ut nomen omnium Dignissimum, *Ser-*
 ‘ *mo Dei*. Estne igitur probabile *Apostolum* hoc nomen si illud à
 ‘ *Prophético* munere, quo hic in terris Christus functus est, sump-
 ‘ sisset, aptaturum Christo *Regi* fuisse, dum ejus Majestatem Regi-
 ‘ am describit, tanquam omnium convenientissimum, magnifi-
 ‘ centissimumque.

Porro notum est *Apostolos* scripsisse, immo annuntiasse *Evange-*
lium, loquutos esse de ipsorum *Evangelio*, indicasse quædam ab ijs fa-
 cta esse ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου; quæ ergo assignari potest Ratio juxta
 Hypothesin *Socinianorum*, cur hos ejusdem Evangelii præcones
 S. *Scriptura* nunquam sermonis Elogio dignata sit?

‘ Denique incepit *Christus* Evangelium revelare, postquam *Johan-*
 ‘ *nes* prædicationibus aliquandiu habitis inclaruisset, postquam ipse
 ‘ à *Johanne* Baptizatus esset quadraginta Dies jejunasset in deserto,
 ‘ i. e. tempore Diurno post inchoatam à *Johanne* prædicationem,
 ‘ in illo igitur principio nondum actu erat *Sermo* eo sensu, si non-
 ‘ dum erat *Sermo*, mirum videtur *Apostolum*, sapientissimum Hi-
 ‘ storicum, cum *Jesum* describeret, habita ratione illius temporis,
 ‘ quo nondum erat *Sermo*, unum *Sermonis* nomen, & solum, & tam
 ‘ crebro usurpasse; postquam autem ad id tempus pervenit, quo re-
 ‘ vera *Sermo* erat, ab ejus descriptione, & *historia* nomen illud
 ‘ abesse voluisse, ac proinde huic nomini eam descriptionem ap-
 ‘ tasse, quæ ad illud non erat accommodata, & vice versa descri-
 ‘ ptioni illi accommodatæ, nomen istud subtraxisse.

Tertio, Verbum erat apud Deum hoc est, juxta *Socinianorum*.
 quorundam *Paraphrasin*, ascendebat homo *Christus* in cœlum, fuitque
 apud Deum. Hos autem supra abunde refutavimus. Juxta alio-
 rum exegesi, soli Deo notus erat, quo quidem commento iterum,
 pro more *Scripturam* S. à propria verborum significatione ad im-
 propriam & figuratam, absque ulla necessitate aut ratione conver-
 tunt; immo sensum inducunt novum, inusitatum, & obscurum,
 quod.

quod in *Historico*, quam sit vitiosum, neminem fugit. Quis enim unquam vel ante, vel post *Apostolum*, phrasi esse apud aliquem usus est eo sensu improprio? Quis exempli causa, *Titium* dixit apud *Sempronium* esse, ut soli *Sempronio* notum esse significaret *Titium*? Quis non videt hoc æquè dici de *Antichristo* potuisse, qui soli Deo notus erat, antequam revelaretur? Porro Deo notus est *Diabolus*, noti *Hypocritæ*, notum infernum, nota secreta omnium hominum peccata, num igitur commodè dicentur ista apud Deum esse? Si hoc revera intellexisset *Apostolus*, cur non dixisset aperte soli Deo notus erat? Cur prætulisset obscuram hanc loquendi formulam *Erat apud Deum*? Cur non dixisset potius, *Erat in cælo*, vel *erat apud Deum in cælo*, sic enim mentem suam clarius expressisset, & nobis errandi ansam minimè præbuisset? Denique falsum est insuper, quod dicentem introducunt *Apostolum*, *Jesum* tunc fuisse soli Deo cognitum, cum antea *Johannes Baptista* muneris sui functiones inchoaverat: Fuit enim cognitus *Angelis*, qui ejus & conceptionem prædixerant *Virgini*, & *Nativitatem* nuntiarunt pastoribus, & munus exposuerunt *Josepho*, nec non quibusdam hominibus *Mariæ*, *Josepho*, *Zachariæ*, *Elizabethæ*, *Simeoni*, *Annæ*, *Pastoribus*, *Magis*.

Quarto, *Et Deus erat sermo, muneris*, inquiunt, *ratione, non personæ*. Ostendant autem uno exemplo, si possint, unam personam, nominatim, & sine additione, ut fit in hoc loco, Deum ob aliud vocatum, quam ob naturam, aut essentiam Divinam.

His quæ ex doctissimo *Placæo* collegimus, hæc pauca liceat adjicere.

Primo, Nihil fere manifestius esse, quam ab *Apostolo* hic enarrari quid, & ubi erat $\alpha\delta\gamma$ Verbum, antequam in mundum veniret, quid, & ubi postea, uti ex hac sententiarum collatione patebit.

Verf. 1. ἐν ἀρχῇ ὡς ὁ λόγος.

ὡς πρὸς τὸν θεόν.

καὶ θεὸς ὡς ὁ λόγος.

Verf. 10. ἐν τῷ κόσμῳ ὡς, εἰς τὰ ἱδιώματα.

ἐκλήωσιν ἐν ἡμῖν.

ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Secundo, *Johannis* hæc verba sensu familiari & proprio accepta, ad amissim convenire cum *Platoniorum*, & *Pythagoræorum*, aliorumque *Philosophorum* $\alpha\epsilon\iota$ τὰ λόγῳ, de Verbo placitis, libro eruditione eximia referto, manifestum fecit ὁ πᾶν *Cudworthius*. Eo enim docente.

Primo, Agnoscebant *Philosophi* secundam *hypothesin*, quam $\nu\epsilon\nu$ $\lambda\epsilon$ ν , mentem, sermonem, & filium *Primæ* appellabant. Multi *Philosopho*.

Hom. 14. in Gen. F. 23. Apol. adv. Gent. 3. 21. Philosophorum, inquit Origenes, unum esse Deum, qui cuncta creaverit, scribunt, in hoc consentiunt legi Dei: Aliquantum etiam hoc addiderunt, quod Deus cuncta per Verbum suum & fecerit, & regat, & Verbum Dei sit, quo cuncta moderentur, in hoc non solum Legi, sed & Evangeliiis consona scribunt. Jam ediximus, inquit Tertullianus, Deum universitatem hanc mundi, verbo, & ratione, & virtute molitum; apud vestros quoque sapientes λόγον, id est sermonem, atque rationem constat Artificem videri universitatis, hunc enim Zeno determinat factitorem, qui cuncta in dispositione formaverit: In quibus respicere videtur hæc apud Laertium conservata, Duo nempe esse omnium principia, creatorem, & materiam, & materiam quidem esse qualitatis

τὸ δὲ πρῶτον ἔστιν αὐτῇ λόγον πρὸς διδόν, τῶτον δὲ ὄντα ἀΐδιον διὰ πάσης αἰῶνος δημιουργὸν ἔχοντα. Laert. l. 7. p. 519. expertem substantiam, Creatorem vero verbum Deum esse, quod in ipsa sit, hoc enim sempiternum existens, per universam materiam singula fabricavit. Melius

L. A. c. 9 p. 372.

Græci λόγον dicunt, quam nos verbum sive sermonem, inquit Lactantius, λόγος enim, & sermonem significat, & rationem, quia ille est & vox & sapientia Dei, hunc sermonem Divinum ne Philosophi quidem ignoraverunt, siquidem Zenon rerum naturæ Dispositorem atque Opificem universitatis λόγον appellat. Habet Deus, inquit Hermes,

ἔχει δὲ ἀρχόντα ὁπκαίμωρον δημιουργὸν λόγον τὸ πρῶτον διὰ τοῦτο, ὅς μὲν ἐκείνον πρῶτον δύναμις ἀΐδιον, ἀπείραστος, ἔξ ἐκείνου πρῶτον ἡσυχία καὶ ἀκίνησις, καὶ ἀρχὴ ὅς δὲ αὐτῷ δημιουργὸν ὄντων. Apud Cyril. contr. Jul. l. 1. p. 33. C.

Trismegistus Rectorem impositum sermonem opificem Dei omnium qui post illum est prima potentia, ingenita, infinita, ex illo prospectans, quæ

& incumbit, & imperat omnibus ab eo formatis; hæc, & his similia multa congeffit Cyrillus, ut manifestum faceret etiam Gentium Phi-

ὅτι πρὸς ἑξ αὐτῷ καὶ φύσιν, ἡσυχόντα ὡς πρὸς δημιουργὸν αὐτῷ λόγον ἰγνώσκει, καὶ αὐτοί. P. 32. D.

losophos genitum ex ipso secundum naturam filium ipsius opificem, Verbum agnovisse.

Cudw. p. 289, 330.

Secundo, Eum ab æterno extitisse statuebant, & λόγον ἀΐδιον, seu Verbum sempiternum fuisse declarabant; secundum enim Platonis, & aliorum Theologiam, erat is ἀχρόντος, αἰὲς καὶ μόνος αἰώνιος, Mens temporis expers, & sempiterna.

Ap. 573. ad p. 578.

Tertio, Hunc λόγον sive sermonem ἀΐτιον διδόν, i. e. secundum esse Deum pronuntiant, quem quidem Deum secundum appellant ad enotandam ejus à primo dependentiam, utpote qui ab eo genitus fuerit, & essentiam suam acceperit, eundem tamen æternum esse, neces-

necessario existere, & *δεῖχον τὸ ὅλον*, mundum univrsum sub se continere asserabant.

Quarto, Eundem omnium Opificem *δημιουργον, ποιητήν, ἀρχιόν, ἀπάρ*, principium, & causam esse statuunt, Porphyrus opinionem Platonis exponens, ait, *Dei substantiam (ἡσία Gr) usque ad tres hypostases procedere, esse vere supremum Deum optimum, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ δεύτερον τὸν δημιουργόν*, post ipsum vero, & alterum creatorem sive opificem, juxta quæ omnia facile iis erat intelligere, quæ hic *Apostolus* de Deo verbo enarravit, *Socinianorum* vero de hoc verbo commenta, eorum in animos, ne per somnium quidem irrepere potuerunt.

Ex his enim verbis *D. Johannis*, Ante mundum genitum fuisse Verbum, cum Deo tunc fuisse, & Deum esse probant Just. M. Dial. cum Tryph. p. 285. D. Iren. l. 1. p. 36, 38. & c. 19. l. 2. c. 2. l. 3. c. 8. & c. 11. p. 257, 256. & c. 31. l. 4. c. 52. l. 5. c. 18. Theophilus p. 100. C. Clem. Alex. Adm. ad Gentes p. 5. B. Tertull. adv. Hermog. c. 18. adv. Praxeam, c. 8. 21. Syn. Antioch Concil. To. 1. p. 845. D. Cypri. test. adv. Jud. c. 3. & c. 6. Origen. infinitis in locis Lact. l. 4. c. 8. Euf. Eccl. Hist. l. 1. c. 2. p. 5.

Notandum tertio *Apostoli* hæc verba, sensu Catholico per universa *Æræ Christianæ* sæcula obtinente accepta, cum *Judæorum Antiquorum* sententiis amice conspirare, ii qui in eorum scriptis summa diligentia versati sunt, multis edocuerunt. *Paulus Fagius* in hæc verba *Chaldaicæ Paraphrasis* [*Ego stabam inter verbum Domini*] sic loquitur, *habet hoc peculiare Chaldaismus, ut plurimam mentionem faciat verbi Domini, maxime in iis locis, ubi Deus inducitur loqui cum homine, quæ res pulchrè facit ad mysterium Christi, qui est Verbum Patris, & confirmat fidem nostram qua tenemus illum præsentem fuisse Patribus, sub variis figuris, & imaginibus nunc Angeli, nunc nubis, nunc flammæ, &c. locutum fuisse Patribus. Quod autem & veteres Hebræi per verbum Dei in Scripturis, Messiam intelligunt, liquide videre est ex verbis R. Isaac Aramæi. Probatur præterea & hoc ex Paraphrasi Chaldaica R. Jonathæ in Psal. 110. ubi enim veritas Hebraica habet, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam. Ibi Jon. habet, דִּיכְרִי לַיהוָה id est, Dixit Dominus Verbo suo. Speciatim Raymundus Martinus tria hæc ex eorum scriptis probat, viz.*

Primo, *Christum* extitisse ante Matrem suam, ante Solem, immo egressus ejus fuisse ab Antiquo ante Dies sæculi. Pug. fid. part. 3. dist. 2. c. 8. §. 11, 12. Secundo, Verbum hoc principium creationis fuisse, dist. 3. c. 1. §. 2. Tertio, *Deum* esse, Ibid. §. 5. Sed missis Rabbi-

norum

Cudw. p. 552. 578, 578. Apud Cyr. contr. Jul. l. 1. p. 34. vid. Clem. Al. Strom. 5. p. 598. Orig. contr. Cels. 1. 6. p. 308.

Deut. 5. 5

norum Sententiis Philo his plane gemina habet innumeris in locis. Nam

Primo, Sermonem hunc λόγον αἰδεν, αἰδιον ἰκόνα i. e. Sermonem

De Plant. Noë p. 217. A. de mundo p. 1154. D. de confus. ling. p. 341. C. *nem æternum, æternamque imaginem pronuntiat.*

Eundem ὅς ἐστιν, ὅς νοητός ἀπαρασάλευτος πρεσβύτατος rerum

Quod deterius de p. 176. E. de confus. ling. p. 329. B C. de profugis p. 465. B. *omnium, intelligibilium omnium Antiquissimum esse indigitat, immo.*

de Migr. πρεσβύτερον ὅς γένεσιν ἐληφότων creaturis omnibus Antiquiorem.

Abr. p. 389

Secundo, per hunc Sermonem omnia facta esse docet, est enim inquit, *Sermo hic Imago Dei* διὸ συμπας ὁ κόσμος ἐδημιουργήτο, δύναμις

L. 2. de Monarc. p. 823. B. de profugis p. 464. B. τῷ γὰρ θεοφανείῳ καὶ πλουταίῳ ἑαυτοῦ λόγῳ ῥήματι ὁ θεὸς ἀμφοτέρω ποιῶν Alleg. l. 1. p. 44. B. de Plant. Noë p. 221. D. de confus. ling. p. 329. C.

καθ' ἣν ὁ ποιῶν λόγος καὶ κόσμον ἐδημιούργησε. *per quam mundus totus fabricatus est, potentia per quam opifex verbo suo mundum condidit, verbum per quod cælum & terram fecit.*

de Opif. mund. p. 6. C.

Tertio, Per hunc Sermonem illuminari omnem hominem venientem in mundum ab eodem discimus, unde eum vocat παναγίαν five lucem universalem, πύλω σοφίας θείου καὶ ὑεγνίου σοφίας

ἀφ' ὧ πάνσαι παιδείαι καὶ σοφαί ρέουσιν Alleg. l. 1. p. 48. A. de profug. p. 464. D. & p. 470. A. de Somniis P. 575. p. 576. C.

tem divinam & cœlestem sapientiam à quo omnes disciplinae & sapientiae, flunt, τῷ ἀοράτῳ καὶ μεγίστῳ θεῷ ἀειπρεγέστατον καὶ ἀειδωδέστατον, ὥς *Invisibilis maximi Dei luci-*

Antig. Jud l. 18. c. 10.

dissimum & splendidissimum lumen, hæc & ejusmodi multa apud Philonem illum inveniuntur, quem Iosephus virum in dicendo copiosum, in sententiis locupletem, in divinæ Scripturæ intelligentia sublimem atque excelsum pronuntiat, hæc ergo de verbo notiones non tantum Scholæ Platonis, sed Judæorum Synagogis familiares erant, & plane ad mentem eorum à Johanne prolata.

Porro verbum, dicente Johanne caro factum est, i. e. juxta Socinianorum Paraphrasin, Christus fuit mortalis, infirmitatibus, perpeffionibus, & morti denique obnoxius, seu fuit fragilis, & infirmus ut caro, hanc autem interpretationem Ecclesiæ Christianæ prorsus ignotam ante Socini tempora fuisse pronuntio, eam insuper coactam, & violentam esse, ex multis rationibus constabit. Nam

Primo

Primo, juxta sententiam hanc, Hæc omnia debent esse verbi, de quo hic mentio facta est, prædicata, *Verbum enim caro factum est*; adeo ut sensus sit, *Verbum quod in principio apud Deum erat, immo Deus erat, per quod omnia sunt facta, in quo erat vita, quod erat lumen illuminans omnem hominem venientem in mundum, quod ad sua venit, quod mundum condidit*; quod denique in nobis habitavit, res fuit fragilis, infirma, mortalis, perpeffionibus ac morti obnoxia juxta ipsissimam illam naturam de qua priora omnia prædicantur. Quis autem sanus huic interpretationi acquiescere, eamque genuinam existimare possit? quis audiens hæc omnia non cogitet aliquid divinum, & carne longe prius & potentius, cum ea conjunctum potius, & unitum fuisse?

Secundo, Nec minus hoc commentum respuunt verba sequentia, hunc enim sensum juxta ineptum hoc Glossema, postulant, *Sermo erat caro fragilis, & infirma, & hujus carnis infirmæ gloriam vidimus, tanquam unigeniti à Patre, plenam gratia, & virtute*; De sermone hoc, seu carne infirma testatur *Johannes* ad hunc modum, *Hic erat qui post me veniens, ante me factus est quia prior me erat, & de plenitudine hujus infirmæ carnis nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.*

Verf. 14.
15, 16.

Tertio, Carnem hic non respicere solas qualitates naturæ humanæ, sed ipsam substantiam, & hominem Christum ex eo liquet, quod qui hic caro factus est, in eodem versu appellatur *Unigenitus à Patre, est Jesus Christus, Moyse oppositus, Unigenitus filius* qui est in sinu Patris; & præter quem *nemo Deum vidit*, quod ultimum carni fragili, & mortali, juxta Scripturæ Analogiam, non competit.

Verf. 17.
Exo. 33. 10.
Joh. 6. 46.

Quarto, Nec convenit hæc expositio cum voce carnis alias Christo applicatæ, puta cum dicitur, Christum ortum traxisse *ex semine Davidis*, & *ex Patriarchis originem duxisse*, quod ad carnem attinet, carnis & sanguinis participem fuisse; hæc enim manifesto respiciunt humanam Christi naturam absolute sumptam, non fragilem ejus, & infirmum statum. Atque in hoc sensu conveniunt *Patres Antiqui* de hoc *Socini* interpretamento, ne per somnium quidem cogitantes. *Verbum caro factum est*, inquit *Irenæus*, ut quemadmodum in cælis principatum habuit *Verbum Dei*, sic & in terris haberet principatum. Et expressius: *Verbum Dei habitavit in homine, & filius hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere Deum, & assuesceret Deum habitare in homine.* Plana est igitur hujus expositionis falsitas. Nam cum *Johannes* unum Dominum

Heb. 2. 30.
Rom. 9. 5.
Heb. 21. 4.

L. 4. c. 37.
L. 3. c. 23.

omnipotentem, & unum unigenitum Jesum Christum, per quem

Λέγει τὸν υἱὸν Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν πρῶτον ποιητὴν, τὸν φῶς ἀληθινὸν φανερῶσα πάντα ἀνθρώπων, τὸν πᾶσι ποιητὴν, τὸν οἰς τὰ ἴδια ἐληλυθῆτα, τὸν αὐτὸν σῶσα γαρύβια, καὶ ἐκκληνώσας ἐν ἡμῖν ἀνακαταλύμενος, καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν ἀνθρώπων ἀνὰ ἐν ἀρχῇ λόγος ἐπεξηγῆται, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐκλήνωσεν ἐν ἡμῖν. L. I. C. I. P. 39. vid. l. 5. c. 18.

& Dominum universorum Deum, inquit Justinus Martyr, & Filius

ὁ ὅς ποτε διώμας μὲν καὶ πᾶσι πάντων καὶ Δεσπότης θεὸς, καὶ υἱὸς ὁ λόγος ἔστιν, ὅς τινα ἔπαιον σαρκωποιήσας ἀνθρώπου γένει, ἐν τοῖς ἔξῃς ἐρῶμεν. Apol. 2. p. 74.

omnia facta sunt, prædicet, hunc veram lucem illuminantem omnem hominem, hunc mundi conditorem, hunc qui ad sua venerat, & caro factus est, Sermonem de eo verbo de quo supra in principio locutus fuerat in summam redigens, exponens deinde subjungit, Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Princeps virtus secundum parentem

verbum est, quod quomodo per incarnationem homo sit factum, deinceps dicemus. Tertulianus ad hanc quæstio-

Adv. Prax.
c. 27. P.
516. C. D.

nem, Quomodo Sermo caro sit factus, utrumne quasi transfiguratus in carne, an indutus carnem, eum in carnem non esse transfiguratum probat, quoniam omne quodcumque transfiguratur in aliud, desinet esse, quod fuerat, & incipit esse quod non erat, Deus autem neq; desinet esse, neque aliud potest esse, Sermo autem Deus. Eum indutum carne contendit: Quoniam invenimus illum directè, & Deum & hominem expositum usquequaque filium hominis, & Filium Dei, cum Deum & hominem sine dubio secundum utramque substantiam in sua proprietate distantem, quia neq; Sermo aliud quam Deus, neq; caro aliud quam homo.

Origenes similiter: Dominus, quidem qui vir est propter Ecclesiam

καὶ κατὰ λόγον καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν καλεῖται ἀνὴρ πατήρ, ὅν ἰστέον ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπῆρχε, κατὰ λόγον καὶ κατὰ μυστήρια, καὶ αὐτὸς υἱὸς ὁν τὸ αἶμα Ἰερουσαλὴμ, καὶ ἐκκλησίαν τῇ ἐν αὐτῇ κατὰ πνεῦμα καὶ αὐτῷ, καὶ γὰρ τὰς ἐνθάδε οἱ δύο οἱ σῶσα μίαν, διὰ τὸ αὐτὴν γένεσιν, καὶ αὐτὸς σῶσα ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. In Math. T. 14. p. 357. D. & in Jer. Homil. 9. Ed. Huet. p. 101.

Patrem reliquit quem intuebatur, quum in forma Dei esset, reliquit, & matrem cum supernæ Jerusalem filius esset, & suæ quæ huc ceciderat, uxori adhæsit, & duo in carne una hic effecti sunt; nam propter eam caro & ipse factus est, quando scilicet verbum caro factum est. Verbum hoc erat in principio apud Deum,

Cap. 23.

& Deus erat verbum, inquit Novatianus, quis igitur dubitet, cum in extrema parte dicitur, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, Christum, cujus est nativitas, & quia caro factus est esse hominem, & quia ver-

verbum Dei Deum incunflanter edicere esse præsertim cum animad-
vertat scripturam Evangelicam utramque istam substantiam in unam
Nativitatis fœderasse concordiam. Et rursus: Primogenitus omnis
creaturæ caro fit, & habitat in nobis, hoc est adsumit hunc hominem qui Cap. 16.
est post omnem creaturam, & sic cum illo, & in illo habitat in nobis,
ut neque homo Christo subtrahatur, neque Divinitas negetur; nam si
tantummodo ante omnem creaturam est, homo in illo subtractus est, si
autem tantummodo homo est, Divinitas, quæ ante omnem creaturam
est, intercepta est, utrumque; ergo in Christo confœderatum est, & utrum-
que conjunctum est & utrumque connexum est.

Sed non est cur in hac verborum Apostolicorum perversione ex-
aggeranda diutius immorarer. En verba Smalcii genium horum To. 1. di p.
6. §. 63.
hominum, heu nimium prodentia, iustumque doctissimi Placii de
iis *ἁρεσίαις*, sive censuram: Credimus, inquit, etiam si non semel, atq;
iterum, sed satis crebrò, & apertissimè scriptum extaret Deum esse
hominem factum, multo satius esse, quia hæc res sit absurda, & sanæ
rationi planè contraria, & in Deum blasphema, modum aliquem dicendi
comminisci quo ista de Deo dici possint, quam ista simpliciter ita, ut
verba sonant, intelligere. 'Hocine est fidem suam ad Scripturarum 2 Pet. 3. 16.
'normam exigere, ac non potius apertè profiteri se ex eorum nume-
'ro esse, qui ut loquitur Apostolus Petrus, *ἡμεῖς τὰς παραβολὰς αὐτοῦ*, & ad
'suas præjudicatas opiniones intorquent!

Tertium, *ἡμεῖς* & Sociniane indicium hæc D. Johannis verba Instit. 3.
§. 3.
exhibent, Amen Amen dico vobis, antequam Abraham fieret ego sum. John. 8. 58.
Ubi Schlichtingius hæc habet: Valde est elegans, nec ullo modo spernen-
da hæc verborum Christi interpretatio, ut dixerit Christus, Amen amen
antequam Abraham fieret pater multarum Gentium, ego sum Messias
ille à Deo promissus & à vobis expectatus. Quo certe nihil coactius
unquam excogitari potuerit. Quis enim nescit Christum his verbis
huic Judæorum objectioni respondere se Abrahamum videre minime Vers. 57.
potuisse, quod nondum quinquaginta Annos egerat, cui quidem obje-
ctioni perspicue respondet Christus, dicendo se revera Abraham præ-
extitisse, eiq; se visum fuisse, quippe qui fuerat ipsissimus ille *ἄνθρωπος*
quem toties sibi apparentem conspexerat, Admisso autem Socini
commento, Sophistam plane agit Christus, nihil prorsus ad rem re-
spondens, nec magis probans se Abraham præextitisse, quam ipsos
quos alloquebatur Judæos, immo ipsissima verba, quæ tunc protule-
rat, fuisse ante Abrahamum, parum certe Christi honori consu-
lunt, qui Christum asserunt rem tam ridiculam, tam sancta assevera-
tione & pænè juramento, confirmasse; cum occasione tanta oblata,
nihil respondere potuisse pro seipso, quod non æque de iis omnibus

quos allocutus erat, dici potuisset, tantamque *Judeis* suspicandi an-
sam reliquisse, se suorum verborum retibus constrictum, haud aliter
evadere, quam puro sophismate, potuisse; immo egregium *Thra-
sonem & Falsarium* magis quam *Veritatis Doctorem* semet osten-
disse. Apposita enim hic sunt *Novatiani* hæc verba, *Aut mentitur*
De Trinit. igitur & fallit si ante Abraham non fuit, qui ex Abraham fuit, aut
e. 23. non fallit, si etiam Deus est, dum ante Abraham fuit. Porro cur
lapides tulissent *Judei*, ut eum tanquam blasphemiae, ob hæc ver-
ba, Reum lapidarent, cum nulla blasphemiae species in hoc Glosse-
mate appareat, & risu potius, quam lapidibus, ob tam ineptum re-
sponsum, dignus videretur.

Tertio, Tota series orationis clamat oppositionem hic statui inter
n. 11. & n. 12. Patriarchæ, & n. 13. Christi, non inter Patriarcham, qua
Pater Gentium, & Christum, qua Messias, cumque Sermo de Abraham
persona tamdiu ultro citroque continuatus fuerit sensu proprio, est
sane ridiculum fingere Christum, ad sensum Mysticum, & Spiritua-
lem, nec ex usu Scripturæ, neque ex ulla Sermonis totius circum-
stantia colligendum, extemplo transiisse; quis enim nescit *Abraha-
mum* in Scripturis semper *Patriarcham* ipsum, nusquam alias rem
nomine isto significatam indicare?

Quæro denique num voluerit intelligi *Christus*, nec ne? Si non,
cur tanta asseveratione utitur? cur hac præfatione *Dico vobis?*
Sin ita, tunc proculdubio seipsum hic Christum sive Messiam mini-
me pronuntiavit, hoc enim iis innotescere non voluit ante ipsius
Resurrectionem, nec passus est Discipulos suos ante prædictum tem-
pus id cuiquam vel uno verbo insinuare. Naturam autem supe-
riorem illam cujus Gratia in cœlis erat, & in sinu Patris sui etiam
cum inter illos versaretur, ob quam & vitam habuit, & ipsum Pa-
trem in seipso, crebris in hoc Evangelio, sermonibus inculcat,
eiusque continuo, in his adversus *Judeos* contestationibus, men-
tionem facit. Non est igitur dubitandi locus quin eam his in ver-
bis respiciat, quod cum à *Judeis* satis intellectum fuerit, eum hic
ut aliàs simili de causa, urpote Blasphemiae reum, lapidibus ob-
ruere conantur, hic ergo cum *Erasmio Johanne* exclamare liceat,
Fateor me per omnem vitam meam non magis contortam Scripturæ
interpretationem audivisse, ideoque eam penitus improbo: Est porro
commentum hoc, quod in interpretationibus Socinianis serè per-
petuum est, ab omni Antiquitate alienum. Neque enim Abraham
amicitiam, inquit *Irenæus*, propter indigentiam assumpsit Dei ver-
bum, existens ab initio perfectus, antequam enim Abraham esset ego
sum, inquit, sed ut ipsi Abraham donaret æternam vitam. Cum sub-
jungit,

John. 1. 18.
3. 13.
Joh. 5. 26.
14. 10.

Vid. Socin.
Tom. 2.
p. 505.

jangit, inquit Tertullianus, Abraham diem meum videt, & letatus est, nempe demonstrat Filium Abraham visum, non Patrem. Unum Adv. Præf. 22. p. 513.

igitur Deum, sicut rationem reddidimus, Patrem

& Filium colimus, inquit

Origenes, constanterque

stamus contra alios, &

non recens exortum, quasi

prius non fuerit, nimis

honoribus extollimus, credimus enim ejus verbis dicentis antequam

Abraham natus esset, Ego sum.

Esaias agnoscit se oculis suis vidisse Regem Dominum exercituum

sedentem super solium suum; videbat autem juxta Chaldaicam Para-

phrasin, יְהוָה יְקָרָה i. e. Gloriam Jehovah, וְקָרָה שְׁכִינָה Gloriam Majesta-

tis Dei; Et audivit vocem Domini, id est וְשָׁמַע בְּקוֹל מִסֵּרָה Vocem

verbi Jehovah, dicentis quem mittam ad Prophetandum, sic autem lo-

cutos esse Targumistas, verisimile est quia Deum nemo videre potest,

& vivere; sic enim alibi Targumistæ non raro, ubi viderunt Deum

Israelis, aut viderunt Deum in textu originali occurrit, hac Para-

phrasi rem explicant, viderunt Gloriam Dei Israelis, aut viderunt

Gloriam Dei, laudati ideo à suis quod sic reddiderint, quia nemo potest

videre Deum. Atque hanc nobis Regulam tradit Philo Judæus, quo-

ties Deum, qui conspici ab hominibus nequit, Patriarchis apparu-

isse legimus, oportere nos τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα τὸν Ἀγγελὸν αὐτοῦ λέγον ὡς

αὐτὸν καὶ λαλοῦν, Imaginem Dei, Sermonem ipsius Nuntium tanquam

ipsum intelligere. Atque hæc omnia confirmat D. Johannes dicen-

do hæc locutum esse Esaiam quando vidit Gloriam ejus, & locutus

est de eo. Targumistæ enim verba proferendo hoc in loco, & ex

Gentis suæ sensu alibi docendo quod Deum nemo unquam vidit; fa-

tis perspicuè ostendit se de Deo Patre non loqui, sed de Verbo in

sinu Patris eum enarrantem.

Mirum sane est quas hic nebulas offundant claræ & sua luce co-

ruscanti veritati, Socini Affectæ: Tantum abest, aiunt, ut his Esaiæ

verbis Christum jam tunc extitisse probari possit, ut ne Gloriam quidem

ejus tunc vati eidem apparuisse necessario evincatur, commodissimum

enim verba ista ad Deum referri facile confitebitur, is qui animadver-

terit versiculum 38, una cum tribus sequentibus, parenthesi includi

debere, vel saltem jure posse. ----- Jam vero in ista parenthesi non de

Christo, sed de ipso Deo, & potissimum, & proximè sermo fuerat.

Sed,

Primo, Constat Pronomina illa ejus & eo in verbis Prophetæ non

reperiri,

ἐνα ἔν θεόν ὡς ἀποδεδόχαμεν τὸν πατέρα καὶ τὸν
καὶ ὡς θεοποιούμεν καὶ μὴ ὡς ἡμεῖς ἢ οἱ ἄλλοι
ἐπὶ τῆς λέξεως καὶ ἐπὶ τὸν ἱεραρχεῖ καὶ φαίνεται ὡς θεο-
ποιεῖν, ἐκ οὗτοι καταρτισμένοι αὐτοῦ, καὶ πιστο-
μεθα τῷ εἰπόντι ὅτι, Ἀβραάμ ἡμεῖς, ἐγὼ εἰμι.
Contr. Cel. l. 8. p. 386.

Inst. 4. § 4.

Esa. 6. 3.

Verf. 8.

Exod. 24.

10. 9.

Leightf. in

Joh. 12. 41.

De Somn.

p. 600.

Joh. 12. 41.

Joh. 1. 18.

Volk. de

vera Reli.

l. 5. c. 13.

p. 490. &c.

Wolzog.

in loc. Soc.

Resp. ad 6.

cap. Wicki

Clas. 1.

p. 549.

reperiri, sed tantum in verbis *Evangelistæ*, ad eum igitur referri debent, de quo loquebatur *Evangelista*, loquebatur autem de uno Christo, de eo nimirum in quem non credebant v. 37. & in quem credere non poterant, quoniam in iis impletum erat id quod de ipsis *Esaias* prædixerat, cum vidit *Gloriam* ejus, & locutus est de eo: scilicet, in quem *Judei* non credebant.

Secundo, Verba *Evangelistæ*, viz. hæc dixit *Esaias* cum vidit *Gloriam* ejus &c. de Deo, non de Christo intellecta, quid faciunt ad rem, aut quem usum habent? Non modo inutilia esse videntur, sed quod deterius est, lectorem vel incautum fallunt, vel attentum implicant Pronominum ambiguitate fallaci.

Socin. Ref. Tertio, Ad utrumque *Esaiæ* testimonium, monente Socino, verba
ad 6. cap. ista *Johannis* sine dubio referri debent, præsertim cum dicat, Hæc dixit,
Wicki claf. non autem hoc dixit, negari autem non potest, quin *Esaias* in pri-
1. p. 550. ore testimonio (quis credidit auditui nostro &c.) de Christo loque-
Ef. 52. 13, retur, in verbis enim antecedentibus, inquit, *Schlichtingius*, agitur
14. de ingenti *Messie* Gloria, & post eadem illa verba, ac descriptas *Messie*
Ef. 53. 10, perpeffiones, iterum eadem ejus Gloria celebratur: omnia inquam a-
18. 12. gunt de Christi perpeffionibus, & eas consecuturis *Gloriis*, idem di-
cendum esse de posteriori testimonio nemo, opinor, inficiabitur, præsertim cum in confesso sit verba illa *Evangelistæ* ad utrumque testimonium referri, hæc cum adeo perspicua sint, ut ea vel cæcus videat, *Schlichtingium* coegerunt manus dare, & nobiscum contendere, *Gloriam* ejus esse *Gloriam* Christi, locutum esse *Prophe- tam* de eo, hoc est de Christo in sua persona, & hoc addidisse *Johannem*, ne quis putet *Esaiæ* verba ad Christum non pertinere.

in locum. Respondet igitur non dicere *Johannem* quod viderit *Esaias* Chri-
in Joh. 12. stum, sed vidisse eum *Gloriam* Christi, quam vidit, & de qua vaticinatus est, cum audiret in illa visione cani à *Seraphim*, plena est omnis terra gloriæ ejus— nempe cum omnis terra gloria Dei per Christum impleta est, conversis ad Deum, & Christum ejus omnibus Gentibus.

In hac visione, inquit *Wolzogenius*, in qua *Esaias* vidit *Gloriam* Dei, vidit quoque *Gloriam* Christi, quæ aliquando orbem terrarum perfectissima ratione impletura erat, tunc enim impleta est terra Gloria ejus, cum Deus admiranda per eum opera edidit, cum eum à mortuis excitavit, à Dextris suis locavit, omnia pedibus ejus subjecit, hanc tam immensam Dei *Gloriam* cum viderit *Esaias* in spiritu, recte inquit *Johannes* eum Christi *Gloriam* vidisse, eumque de Christo locutum esse, Gloria enim Christi cum Gloria Dei ita conjuncta, ac connexa est, sicut causa media cum finali, siquidem Gloria Christi unice ad Dei gloriam directæ est, eoq; tendit ut Deus laudetur, celebretur, ac Glorificetur.

Hoc

Hoc autem effugium subsistere non posse, ex multis visionis *Propheticae* circumstantiis abunde liquet. Loquitur enim *Propheta* de *Gloria* ejus qui tunc insidebat *solio celfo*, & *elato*, & cujus *fimbriae* v. 1, 2, 3.
complebant Templum ipsum, & cui *Seraphini* suum tunc acclamabant
קדוש קדוש קדוש, loquebatur igitur de *Gloria* quam tunc praesentem oculis
suis conspexit, non de futuro Dei, *Christive* ipsius *Gloria* immo
ex textu *Hebraeo* patet, *prophetam* hanc *Gloriam* videndo, ipsum
eundem dominum cujus haec erat *Gloria* vidisse, quid ergo ad
rem, quod *Gloria Dei cum Gloria Christi conjuncta sit*, nisi in hac
visione etiam conjunctae fuerint; per quam praesentem vidit *Pro-*
pheta ejus *Gloriam*, tunc cum de eo locutus est, secundo quanta
absurditate dicitur *Prophetam* vidisse *Christi Gloria*, cum audiret
plenam omnem terram Gloria Dei futuram esse, quid enim aliud
hoc est quam visum cum auditu confundere, & *Prophetam* indu-
cere, inepte clamantem, *Vae mihi quod oculis meis conspexi Dominum* v. 5.
exercituum ob ea quae tantum audiverat de *persona* nondum existen-
te praedicta. Denique is cujus *Propheta Gloria* vidit sive praesentem,
sive futuram, erat *Jehovah*, is de quo *Seraphini* clamabant, v. 3. 5.
Sanctus, Sanctus, Sanctus est Jehovah exercituum, & quem Regem, & Do-
minum exercituum appellat *Propheta*, haec dixit idem *Propheta* cum
Christi Gloria vidit, & de *Christo* locutus est, judicent ergo om-
nes praedictis vacui, nam *Christum Dominum Regem, & Domi-*
num exercituum *Propheta*, *Christo* ipso interprete, non vocaverit,
restat igitur ut cum *Patribus* agnoscamus hac *Christi* visione de-
claratum esse *τὸ καὶ ἡμεῖς νοήσωμεν de Christo mysterium*.

Quintum Exemplum perversorum *Socinianae* Scholae *Glossema-*
tum dabunt eorum commentarii in haec verba, & nunc *Pater cla-*
rifica me tu apud teipsum, claritate quam habui prius apud Te quam Pseudo--
Just. Resp.
ad J. 44.
Inst. 5.
sect. 5.
Joh. 17. 5.
mundus esset: i. e. juxta *Schlichtingii*, & aliorum *Glossam*, *habuit*
eam apud Patrem, id est ex Patris destinatione, petit ut jam habeat
apud se, i. e. reipsa, & de facto habeat. Sed

Primo, Abhorret à ratione dici aliquem absolute aliquid habuisse eo tempore, cum nondum esset, habere enim ipsum habentem tanquam subiectum praesupponit, abhorret etiam à consuetudine *S. Scripturae*, ut dicatur aliquis habere aliquid absolute eo tempore, quo nondum est ullo modo, contrarium ne uno quidem exemplo appposito adhuc ostendere potuerunt *Sociniani*.

Secundo, Nemo dicitur habere aliquid eo tempore, quo nondum id habet, quamvis praedestinatus sit ut illud habeat, cui enim aliquid praedestinatione divina tantum decretum est, id ipsum certo est habiturus quidem, jam illud habuisse ipsum dici nequit; est e-
pluc.
quidem.

quidem decretum de dando aliquid alicui, certum indicium, quod id nondum habeat, destinatio ut habeat post certum temporis curriculum, possessioni, ante id tempus elapsum, est prorsus opposita; doceant igitur *Adversarii*, aliquo exemplo habendi verbo absolute posito, solam destinationem oppositam possessioni nonnunquam significari, aut rationem edant, cur Christus hic κατὰ γένος tam mira uteretur, cum magno Discipulorum suorum, immo totius Ecclesiae periculo, cum potuerit, omnem errandi speciem remove, dicendo cum illis, *quam tuo decreto habui* &c.

Tertio, Petit Christus Glorificari apud Patrem ea Gloria quam habuit πρὸ τοῦ apud eundem patrem antequam mundus esset, habere autem πρὸ τοῦ, ex usu perpetuo Scripturae est in ejusdem presentia habere, ὅτι αἱ θεωροῦσι τὸν πατέρα οὗτοι sunt viri cum Baalamo praesentes, sint Pater, & mater meus πρὸ τοῦ i. e. sub ditione, & tutela Regis Moab.

Num. 11. 9

1 Sam. 22. 3

v. 22.

Quarto, Loquitur de Gloria, quam Pater ei dederat, quoniam ipsum amaverat ante jacta mundi fundamenta, amare autem non existentem haud potuit.

l. 4. c. 28.

de Trin.

cap. 21.

cap. 24.

p. 722.

Com. in

Math. Ed.

Huet To. 1.

p. 392. D. E.

vid. etiam

Cypri. test.

adv. Jud.

l. 2. c. 1.

Denique Patres Ante Nicæni hinc actualem Christi præ mundo existentiam, ejusque divinitatem probant, non enim solum ante Adam, inquit Irenæus, sed & ante omnem conditionem Glorificabat verbum Patrem suum, manens in eo, & ipse à Patre Glorificabatur, Quemadmodum ipse ait, pater Clarifica me claritate quam habui apud te priusquam mundus fieret. Quis, inquit, Novatianus, non secundam filii post Patrem agnoscat esse personam, cum legat -- Pater clarifica me eo honore quo fui apud te antequam mundus fieret. & rursus si homo tantummodo Christus quomodo dicit, & nunc clarifica me Gloria quam habebam apud te priusquam mundus esset, si antequam mundus esset Gloriam habuit apud Deum, & claritatem tenuit apud Patrem, ante mundum fuit, nec enim habuisset Gloriam, nisi ipse prius fuisset, qui Gloriam posset tenere, nemo enim habere aliquid poterit nisi ante ipse fuerit, qui aliquid tenet sed enim Christus habet Gloriam ante mundi institutionem, ergo ante institutionem mundi fuit, immo contra Glossam Socinianam quam ab Antiquis Hereticis mutuati sunt, sic insurgit, nec prædestinatio ista dicatur, quoniam nec posita est, aut addant hoc qui putant, sed vae est adjicientibus, quomodo & detrahentibus positum, non potest ergo dici, quod non potest adjici sublata ergo prædestinatione quæ non est posita, in substantia fuit Christus ante mundi institutionem &c. Gloria quam sibi petit Christus restituendam κατὰ γένος αὐτὸν οὕτως postquam caro factum esset verbum, hæc erat juxta Origenem nempe munere suo in terris completo

pleto ἡ ἰσχυρία τοῦ λόγου ἐν ἀρχῇ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ λόγος ἦν ἐν τῇ ἰσχυρίᾳ, ut tale efficeretur, quale erat in principio apud Deum, quum Deus erat, ac Verbum in propria Gloria.

Denique verba Apostoli *Deus in carne manifestatus est*; & sic *Interpretantur Sociniani. Mystrium pietatis manifestatum est per carnem, justificatum est in Spiritu, i. e. verum declaratum est per Spiritum, visum est Angelis, i. e. notum erat Angelis per revelationem ejus factam Ecclesie, ἀνελάσθη ἐν δόξῃ i. e. cum maxima Dei, & Christi Gloria receptum est.* Instic. 6. 9. 6. 1 Tim. 3. 16.

Sed contra hanc Interpretationem id unum monere sufficit, horum aliqua nusquam alias de *Evangelio*, i. e. *Mysterio pietatis* dici, five eidem accommodari, alia eidem neutiquam adaptari posse.

Nam primo, Ubinam alias dictum invenimus, *Evangelium in carne manifestari*, aut *Spiritu justificari*, aut *Angelis visum esse*; denique assumptum esse in gloriam, *Evangelium* quo congruo sensu dici potest?

Secundo, quodnam in eo magnum *Mysterium*, quod *Evangelium* per homines carne præditos prædicaretur, five quod *Angelis visum*, aut miraculis stabilitum, aut post tot & tanta miracula creditum ei esset in mundo, aut quod demum ab iis receptum esset?

Tertio, Quod Deo Patri hæc omnia, ab eorum quibusdam applicantur, majorem admirationem excitat. Hoccine est *Mysterium Evangelii*, quod *Deus Pater* per homines *Evangelium* annuntiavit? Nonne per eosdem, omnes de eo *Prophetias*, totamque *Mosaicam Legem* evulgavit? Aut quod is, sub *Evangelio* visus est ab iis *Angelis*, qui stabant coram facie ejus continuo? is ne tunc primum incepit per miracula semet ostendere? Eratne is denique tunc in *Gloriam* assumptus, qui throno *Gloriæ* insedit ab æterno, aut gloriose admodum tunc demum exaltatus est? cujus *Gloria* terra continuo impleta est? hæc sane commenta homines ad miras angustias redactos indicant.

Eadem autem omnia, quæ hujus *Mysterii* complexu recitantur, Christo accommodata, cum perpetua *Scripturæ* analogia, & rei veritate mirifice consentiunt. Nam

Primo, Is in carne adeo manifestatus erat, ut *Caro factus fuisset*, Joh. 1. 14. & in ea nobiscum habitans, manifestasset *Gloriam suam*. In ea 21. 11. *ἰσχυρίᾳ Filius Dei apparuit, ut peccata nostra tolleret, & dissolveret opera Diaboli*, immo is qui, in forma Dei existens rapinam non duxit 1 Joh. 3. 5. 8. esse se æqualem Deo, ἐν ὁμοιωµατί σαρκος, in similitudine carnis apparuit, is qui erat *Deus super omnia benedictus, factus est ex semine David secundum carnem*. Phil. 2. 6, 7. Rom. 9. 5.

Secundo, *Christus justificatus est Spiritu*, dum in terris agens tot
 Matth. 12. miracula præstitit *Spiritu Dei*, dum *declaratur Filius Dei in*
 Rom. 1. 3. *virtute secundum Spiritum sanctificationis*, dum *in altum ascen-*
 Act. 1. *dens dimisit plenam Spiritus sancti effusionem*, in testimonium exal-
 tationis suæ ad Gloriam; denique dum *Spiritus sanctus arguit mun-*
 Joh. 16. 10. *dum dei inactionis de Justitia Christi*, utpote qui in cælum jam re-
 dierit, & Regnum & Gloriam à Patre acceperit.

Tertio, *Is ab Angelis visus est*, ii enim eum ingredientem in mun-
 dum adorarunt, ii ejus *Natalitia* annunciarunt, & cantu festivo
 Hebr. 1. 6. celebrarunt, ii Christo in deserto fideliter ministrarunt, eum in
 Luc. 2. 9, 13. Agone consolati sunt, primi fuerunt testes & præcones Resurre-
 Matth. 4. ctionis suæ, eumque ascendentem in cælos concomitati sunt.

Quarto, Quod *Gentibus Christus* annuntiatus sit, & quod in eum
 Luc. 43. mundus crediderit, tota *Evangelica* historia testatur.

Quod denique *in Gloriam assumptus sit*, ἀναστρέψας, ἀνέβη, ἀναλήψας
 Act. 1. 10. εἰς ἡγρόν, sive in cælum sursum latus fuerit, iidem *Evangelistæ* re-
 Mar. 16. 19. ferunt, quæ quidem eximia *Scripturæ sanctæ* harmonia, perspicuum
 Luc. 24. 51. reddit, *Apostolum* hic de Mysterio Christi in carne apparentis, verba
 Act. 1. 7. 91. 11. facere.

Sect. VII. Instituti nostri ratio postulare videri posset, ut jam
 examini subjiceremus, ea quæ in chartis nuper editis id nobis vitio
 vertunt, quod vim Scripturis faciamus, easque ad sensum alienum
 Christoque indignum detorqueamus, parcius equidem hoc ab iis fa-
 ctum est, & in duabus præcipue instantiis, ex Matth. 24. 36. & Joh.
 16. 35, 36. desumptis, quibus responsum dare ex *Antiquorum Pa-*
 Dr. Sher- *trum* principiis mihi non difficile videtur. Sed quoniam hæc eorum
 lock. scripta, adversus virum suo merito clarissimum, ingenio nemini
 secundum ex professo edita fuerint, nolo falcem meam in messem
 alienam immittere, aut Soli candelam accendere. Liceat tamen
 cum bona eximii viri venia, in priori instantia, quæ *Patres Post-*
Nicænos, & recentiores *Interpretes* haud parum vexavit paulisper
 An locum. immorari. Chartarum harum objectionem *Wolzogenius* his verbis
 proponit.

‘Si Christus de Die isto scivisset, nec voluisset eum Discipulis
 ‘suis revelare, cur non expresse respondet illis, *Non vestrum est id*
 ‘*scire*, quemadmodum fecit Act. 1. 7. vel *Mihi non est fas id vo-*
 ‘*bis revelare*, cur potius id dixisset iis, quod verum non fuisset, sci-
 ‘licet quod ipse nesciret diem illum, sed solus Pater, cum tamen
 ‘eum revera (secundum quamcunque naturam perinde est) sciret
 ‘Christus, cum suis Discipulis simplicibus, & fraudis dolique ex-
 ‘pertibus, non satis candide egisset, quod tamen alioqui semper
 ‘fecit.

fecit. Profecto talis Responsio nullum bonum virum deceret;
 quanto minus decuisset Filium Dei, qui fuit Speculum omnis can-
 doris, atque rectitudinis, nam qui alios circumvenire volunt, ita
 respondere assolent, ut eorum verba aliter intelligantur, quam ipsi
 ea in corde suo intelligunt. Porro *Vox solus*, inquit, *habet vim*
excludendi omnes alias personas quæ non sunt Pater; adeoque ipsum
 Filium, quomodo ergo fieri potest ut sit summus Deus, Deo enim
 summo nihil potest esse ignotum.

Resp. 1mo. Præcipuam hujus Argumenti vim in eo consistere, quod
ea est vocis solius vis, ut omnes excludat à communione prædicati præ-
ter eum cui apponitur. Hanc autem regulam ipsi Sociniani, quoties
 eorum causa id postulat, falsam pronuntiant. Cum enim *solum*
Deum adorandum, eique soli serviendum esse, ex Christi verbis colli-
 gimus. Respondet Volkelius, *Ut Sacræ literæ solum Deum immor-*
talem, aut sapientem nominando, Christum, aliosque immortalitate,
atque sapientia minime spoliant, sed tantum Deum solum à semetipso
talem esse significant, sic de solo quoque Deo, utpote primario om-
nium rerum Authore judicandum est. Particulis istis exclusivis, in-
 quit Schlicblingius, *qualis est solus, & similes, cum de Deo usurpantur,*
nunquam ii simpliciter excluduntur qui à Deo, ea in re de qua agi-
tur, dependent. Quicquid de solo Deo Patre invocando scriptum sit,
 monente Socino, *id petitionem cum fiducia à quovis, qui aliquid dandi*
potestatem habeat, nunquam excludit, nisi nominatim tantum fuerit
ab eo petendum non esse. Et rursus, *Præceptum illud, si extaret, de*
solo Deo Patre invocando, etiamsi nulla præterea prohibitio addita fo-
ret, ipsi soli Deo ita reservaret, ut ne Christo quidem tribui ullo modo
posset, non petitio cum fiducia, aut etiam cum cultu (esset) sed peti-
tio tanquam ab eo qui prima origo, & fons omnium bonorum sit, aut
ab alio, quam ab ipso Deo Patre, pendeat: Et iterum, *Potestas porro*
dandi quam Christus habet, nihil minuit de Patris omnipotentia, nec
tollit, quin Pater solus det, cum ea potestas universa ab ipso Patre
profecta sit, & ab ejus nutu perpetuo pendeat. Iisdem distinctioni-
 bus eludunt illud Solomonis, *Tu solus nosti corda omnium hominum,*
nempe tu solus à temetipso, Christus scientia à Patre derivata.

Hæc autem Responsa nobis suggerunt, non huic objectioni tan-
 tum, sed aliis merito applicanda, cum enim objiciant Sociniani
 Christum excludi à vera Deitate per hæc verba, [*hæc est autem vita*
æterna ut cognoscant te solum Deum verum & quem misisti Jesum
Christum] cur non similiter respondeamus particulam *solum* hic
 non excludere quamlibet aliam personam, sed aliam talis ordinis,
 & status; non eum qui cum Deo Patre essentia unus sit, sed fal-

Crell. de
 uno Deo
 Patre l. 1.
 c. 55. I.

Apud Plac.
 To. 2. disp.
 20. p. 181.

Vid. Plac.
 To. 2. disp.
 20. p. 181.
 Resp. ad
 Def. Franc.
 Davidis
 T. 2. p. 154.

Ibid. p. 742
 vid. p. 741.

Joh. 17. 3.

fos Septium Deos, siue particulam istam valere quidem ad exclu-
dendum eas personas, quæ sunt extra Patrem, & extra quas est Pa-
ter, non vero eum qui in Patre est, & in quo Pater manet, ad
Joh. 14. 10. excludendum eos qui sunt Dæmonia, & non Dii, non vero ad exclu-
dendum eum qui est ὁ ἀληθινός Θεός: verus Deus, & vita æterna. No-
Ioh. 5. 20. tante enim Pseud-Ignatio, Evangelistæ, dicentes unum Patrem so-
Ep. ad Ant. lum verum Deum καὶ τὸν καὶ ὁ θεὸς ἡμεῶν ὁ ἀληθινὸς καὶ ὁ ἀπαράμιλλος καὶ ὁ ἀθάνατος, etiam
9. 4. quæ Domini nostri sunt non prætermiserant, sed scripserant, in princi-
pio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum,
hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine
ipso factum est nihil quod factum est; adeo ut genuinus verborum
Christi sensus ad hunc modum se habeat; hæc est vera æternæ vi-
tæ acquirendæ ratio, ut Gentes, vanis & commentitiis suis Diis
relictis, Te solum Deum verum agnoscant, utque Gentes, cum incre-
dulis Judæis, præjudicia sua deponentes, eum quem tu misisti pro
vero Messia agnoscant.

Tom. 2. Cur non dicamus cum Socino, Scientia quam Christus habuit de
7. 742. die isto, nihil minuit de Patris Scientia, nec tollit, quin Pater solus
sciat, cum Christi scientia universa ab ipso Patre profecta sit, quod
enim Socinus de Christi potentia dixit, cur nos de ejusdem Scientia
non diceremus? præsertim cum Patres, Scripturis præeuntibus,
Cor. 1. 24. Christum uno ore Θεὸς καὶ σοφία Dei sapientiam, Scientiam, & rationem
pronuntiant, & cum natura divina, illam Christum accepisse Scien-
tiam sæpius agnoscant, sed ne ad hominem tantum respondere vi-
deamur.

Tertio, Cum Irenæo, Tertulliano, aliisque Patribus Ante-Ni-
cænis ingenue fatemur Christum tunc temporis diem illum igno-
rasse. Nota nostra suspirant, inquit Tertullianus, in sæculi hujus
De Resur. occasum in transitum mundi quoque ad Diem Domini magnum,
earn. c. 32. Diem iræ, & retributionis Diem ultimum, & occultum nec ulli
Adv. Prax. præter Patri notum. Et rursus, Ignorans & ipse Diem, & ho-
a 26. p. 516. ram ultimam soli Patri notam. Irenæus Gnosticorum impudentem
L. 2. c. 48. temeritatem in scrutanda Verbi Dei generatione, his verbis repri-
mit, Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia Dei My-
steria scire vos dicitis, quandoquidem & Dominus ipse Filius Dei,
ipsum judicii diem, & horam concessit, scire solum Patrem, manife-
ste dicens, de die autem illa & hora nemo scit, neque Filius, nisi Pater
solus. Si igitur scientiam diei illius Filius non erubuit referre ad
Patrem, sed dixit quod verum est, neque nos erubescimus quæ sunt
C. 49. in questionibus majora, secundum nos, reservare Deo. Et rursus,
Si quis exquirat causam propter quam in omnibus Pater commu-
nicans

nicans Filio, solus scire horam, & diem à Domino, manifestatus est, neque aptabilem magis, neque decentiorem, nec sine periculo alteram, quam hanc inveniet in presenti, quoniam cum solus verax Magister est Dominus, ut discamus, per ipsum super omnia esse Patrem, etenim Pater, ait, major me est, & secundum agnitionem itaque praepositus esse Pater annuntiatus est à Domino nostro.

Cum autem hinc inferunt Christum Deum minime fuisse, utpote cui nihil ignotum esse potuit, respondeo id minime, juxta Irenæi sententiam sequi utpote qui factum id dicit non propter absentem à Christo λόγον, sive ejusdem ignorantiam, non ob Patrem in eo non inexistentem, sed διὰ τὴν ἡσυχάζοντα τὸν λόγον, quoniam hac in re quiescebat verbum, & quoniam Christo Patris Legato, arcanorum ejus interpreti, Consiliorum suorum administro, in terris agenti; & τὴν κατ' ἀνθρώπων οἰκονομίαν ἀπεληρώτατος, administrationem juxta humanam naturam peragendam implenti, Diei hujus notitiam ad Propheticum ejus munus in terris obeundum, scitu minime necessariam, Pater minime communicaverat. Eademque, inquit, de causa ἡσυχάζοντος ἃ λόγος μετέθετο, σωρούς, καὶ ἀποθήσκον ἑαυτοῦ, nempe Verbo quiescente, tentari, cruci affigi, & mori sustinuit, his similia continent hæc Grotii verba. Videtur mihi, ni meliora docear, hic locus non impiè posse exponi hunc in modum, ut dicamus divinam Sapientiam menti humanæ Christi effectus suos impressisse pro temporum ratione.

Ut ergo minime sequeretur eum, qui in Prophetis, & per Urim loqui solebat omnia non posse, quia Sauli responsum dare non voluit, sed tantum eundem, quæ certo novit, neque ordinariè, neque extra ordinem Sauli indicare voluisse; ita neque ex verbi in hac re quiescentis silentio concludere fas est, diem & horam divinæ naturæ in Christo habitanti ignotum fuisse, sed tantum ei consultum visum esse, notitiam hac de re suam, Christo homini legatum hic agenti minime revelare.

Denique cum Christus in terris agens, professus fuerit, se ea tantum facere potuisse, quæ pater ipsi monstraverat; quod à seipso non loqueretur, quod ipse à seipso locutus non fuerit; sed qui misit ipsum pater, ipse illi mandatum dedit, quid diceret, & quid loqueretur. Hæc inquam cum ita se habeant, mirandum esse non debet, hunc Dei Legatum id sibi minime tribuisse, quod à verbo patris in se manentis, dicente Irenæo, Communicatum non esset. Conjecturam hanc nostram, in re valde difficili, ea qua par est modestia, propono, eique renuntiare paratus sum, meliora edoctus cum fuerim.

*Books Printed for JOHN HOWELL, Bookseller
in OXON.*

THE Common Prayer Book, the Best Companion in the House and Closet, as well as in the Temple. Or, A Collection of Prayers out of the Liturgy of the Church of England, most needful both for the whole Family together, and for every single Person apart by himself: with a particular Office for the Sacrament, the 4th Edition.

Prayers in the Closet for the use of all Devout Christians, to be said both Morning and Night; collected out of *The Best Companion*, by the Author of the same.

The Word of God the best Guide, to all Persons at all times, and in all places; Or, A Collection of Scripture Texts, plainly shewing such things as are necessary for every Christians Knowledge and Practice, by the Author of *The Best Companion*.

Of Education, especially of Young Gentlemen; in Two parts, the Fifth Impression.

Globe Notes by R. Holland.

Tozer's Directions to a Godly Life.

Grammatica Rationis, sive Institutiones Logicae, Authore Johanne Fell Episc. Oxon.

Pliny's Panegyrick in English.

Account of Mineral Waters, with Directions for Drinking *Ilminton Waters*, by *Sam. Derham*.

Bishop *Ridley's* Disputation at *Oxford*, with a Treatise of the Blessed Sacrament, by the same Author.

Epistle of *Lysimachus Nichanor* to the Covenanters in *Scotland*.

Danger of the Church of *England*, from a General Assembly of Covenanters in *Scotland*.

A Sermon about Oaths by *H. Hellier*, Fellow of *C. C. C.* in *Oxon.* the Second Edition.

Ecclesiae Anglicanae Politeia in Tabulas digesta, Authore Richardo Cosin, Legum Doctore, olim Dec. Cur. de Arcubus, & Cancellario, seu Vic. Generali Reverend. Patris Johannis Archiepisc. Cantuariensis.

Tabellae Dialectorum in Graecis Declinationibus, cum Carmine Memoriali in usum Scholae privatae, Authore Joh. Meddens A. M. & Coll. Exon. Oxon.

Traктatus de vera Christi Deitate, adversus Arian & Socini Haereses, Authore Daniele Whitby, SS. T. D. Eccles. Cath. Sarum Praecentore.

